

sp

sociální práce sociálna práca

nabízíme spojení teorie s praxí
ponúkame spojenie teórie s praxou

© Adra, o. s., foto: Eva Palkovičová

Dobrovolnictví a sociální práce

4

2011

ročník 11

vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci
na vydávání se podílí Zdravotně sociální fakulta JU v Českých Budějovicích

TEOLOGICKÁ FAKULTA JU V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
pořádá pro sociální pracovníky tyto kurzy celoživotního vzdělávání:

- ~ Sociální a charitativní práce (nultý ročník bakalářského studia)
- ~ Individuální plánování v praxi
- ~ Zavádění SQSS v organizaci
- ~ Dluhové poradenství
- ~ Supervize jako nástroj pomoci
- ~ Vztah jako základ charitní práce
- ~ Poslání Charity
- ~ Utrpení-Smrt-Pastorace
- ~ K čemu může být sociálnímu pracovníkovi dobrá jeho víra?
- ~ Hospicová péče
- ~ Prevence stresu a syndromu vyhoření. Zdravá životospráva
- ~ Výtvarné techniky v arteterapii (malba)
- ~ Znaková řeč I., II.
- ~ První pomoc

Více informací naleznete na **www.tf.jcu.cz/czv** nebo kontaktujte koordinátorku celoživotního vzdělávání: Mgr. Helena Machulová, tel.: +420 387 773 516, e-mail: machulovah@tf.jcu.cz.

Vydání čísla zaměřeného na dobrovolnictví a sociální práci bylo finančně podpořeno v rámci Európskeho roka dobrovoľníctva 2011

Európsky rok dobrovoľníctva 2011

Úvodní slovo donátora	2
Editorial	3
Úvodní slovo redakce	4
O čem se mluví	
Anketa	5
Pavol Frič: Současné trendy dobrovolnictví a sociální práce	8
Evropský rok dobrovolnictví 2011	9
Jiří Tošner: Co přinesl Evropský rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství	12
Fenomén (ne)formálního dobrovolnictva na Slovensku	13
Inspirace pro praxi	
Dobrovolnictvo v dlhodobé starostlivosti o starších lidí – čo o ňom ne/vieme a čo potrebujeme riešiť	16
Dobrovolnictvo – služba so srdcom	20
Marie Riegrová-Palacká: Matka chudiny	22
„Jedna hodina času týdně pro druhého“	24
Dobrovolnická skupina Vrba	25
OZ Prešovské dobrovolnícke centrum v Prešove	27
Dobrovolníci ve Fakultní nemocnici v Motole	28
O dobrovolníky musíme pečovat	31
Fakta, legislativa, dokumenty	
Zákon o dobrovolnictve: ako sa tvoril a čo rieši	34
Akademické statě	
Ivo Jirásek, Miroslava Jirásková: Dobrovolník a dobrodinec: paralely sociálního pracovníka a poutníka	36
Josef Slowik: Dobrovolnictví jako nepostradatelný nástroj podpory sociální inkluze	43
Alžbeta Brozmanová Gregorová: Dobrovolnictvo na Slovensku - reflexia nových trendov a výzvy pre sociálnu prácu ..	49
Helena Záškodná, Adéla Mojžíšová: Psychologické aspekty dobrovolnictví v kontextu sociální práce	62
Jana Kitlínská, Michaela Jurtíková: Rámec interoperability mladých dobrovolníků	69
Soňa Vávrová, Renata Polepilová: Dobrovolnictví v hospicích	79
Recenze	
Jiří Tošner, Olga Sozanská: Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích	93
Pavol Frič, Tereza Pospíšilová a kol.: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století	93
Tereza Brumovská, Gabriela Seidlová Málková: Mentoring: Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví	95
Kvetoslava Repková: Dlhodobá starostlivosť v kontexte integrovanej sociálnej práce	96
Peter Schruth et al.: Schuldnerberatung in der Sozialen Arbeit: Sozialpädagogische, juristische und gesellschaftspolitische Grundkenntnisse für Theorie und Praxis. Weinheim, Juventa, 2011.	98
Zprávy, akce, oznámení	
Dni aktivního dobrovolnictva a Komunitná knižnica	100
Cena kvality v sociální péči za rok 2010	102
Konference Mediace – kultivovaný způsob řešení sporů	104
Ružomerská vedecká konferencia Dobrovolnictvo jako rozmer sociálnej služby	106
Krátké zprávy	108
Napsali jste nám	
Jak lze téma dobrovolnictví využít ve vzdělávání: Inspirace z Jindřichova Hradce	111
Školení pro dobrovolníky s onkologickým zaměřením	112
Firemní dobrovolnictví ve Skupině ČEZ – z pohledu zaměstnance... ..	115
Slovo garanta závěrem	117
Recenzia časopisu – ročníka 2010	118
Kontakty	120
Tiráž	122
Naše poslání a cíle	123
Zaměření příštího čísla	124

Úvodní slovo donátora

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže je štátna inštitúcia, priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Predmetom jej činnosti je práca s mládežou mimo školy a rodiny a mládežnícka politika na Slovensku aj mimo neho. Cieľom aktivít je implementácia štátnej politiky voči deťom a mládeži. IUVENTA poskytuje vzdelávacie, metodické a informačné aktivity pre rôzne cieľové skupiny, plní úlohy vyplývajúce zo základných materiálov štátnej politiky voči deťom a mládeži, koordinuje a realizuje aktivity na podporu a rozvoj výskumu v oblasti mládeže, administruje grantové programy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ADAM) a Európskej únie (Mládež v akcii).

Medzi cieľové skupiny činnosti IUVENTY patria dobrovoľní a profesionálni pracovníci s mládežou z občianskych združení, mládežníckych organizácií a školských zariadení, mládežnícki aktivisti, vedúci neformálnych skupín, pedagogickí pracovníci zo škôl a školských zariadení, žiaci základných a stredných škôl, pracovníci krajských školských úradov, pracovníci verejnej správy, ktorí svojimi rozhodnutiami ovplyvňujú život a postavenie mládeže na Slovensku, a výskumníci a doktorandi pôsobiaci v oblasti výskumu mládeže.

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže bola v roku 2010 poverená koordináciou aktivít Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 (ERD 2011) na národnej úrovni. IUVENTA ako národný koordinačný orgán ERD 2011 v SR vypracovala Národný plán implementácie ERD 2011 (NP ERD), ktorý bol zameraný na naplnenie štyroch základných cieľov ERD 2011: pracovať na vytváraní prostredia priaznivého pre rozvoj dobrovoľníckych činností, posilniť postavenie organizácií, ktoré sa venujú dobrovoľníckym činnostiam,

a napomôť zvýšeniu kvality riadenia dobrovoľníckych aktivít, zvýšiť povedomie o dôležitosti a hodnote dobrovoľníctva medzi občanmi EÚ, inštitúciami verejnej správy a akademickou verejnosťou a zabezpečiť uznanie dobrovoľníctva ako nástroja zvyšovania kvality života a občianskej spoločnosti. Okrem kampane zameranej na zvyšovanie povedomia širokej verejnosti o dobrovoľníctve bol súčasťou NP ERD výskum stavu dobrovoľníctva v SR. Výskum bol zameraný na získanie relevantných informácií potrebných pre zvýšenie kvality riadenia dobrovoľníckych činností ako aj aktualizáciu informačnej databázy nevyhnutnej pre rozvoj dobrovoľníctva. Cieľovou skupinou pre kampaň a výskum v rámci NP ERD sú aj odborníci v oblasti sociálnej práce. Preto sa stala súčasťou Národného plánu implementácie ERD 2011 na Slovensku podpora vydania časopisu Sociálna práca / Sociálna práca venovaného téme dobrovoľníctva. Dve významné dobrovoľnícke centrá na Slovensku boli založené práve odborníkmi v oblasti sociálnej práce. IUVENTA sa zaoberá taktiež dobrovoľníctvom v oblasti podpory mládeže, a to najmä sociálne znevýhodnenej. Sme si vedomí, aké dôležité je zisťovať a šíriť aktuálne informácie o stave dobrovoľníctva pre jeho ďalší rozvoj. Časopis Sociálna práca / Sociálna práca je významným médiom sprostredkujúcim odborné poznatky v oblasti sociálnej práce, ktorá je dôležitou oblasťou dobrovoľníckych činností. Veríme, že vydanie časopisu venované dobrovoľníctvu v oblasti sociálnej práce poskytne užitočný zdroj informácií odborníkom v oblasti dobrovoľníctva ako aj sociálnym pracovníkom.

Gabriela Gliševičová
IUVENTA

Európsky rok dobrovoľníctva 2011

Editorial

Objasniť fenomén dobrovoľníctva optikou sociálnej práce je vďaka úzkej previazanosti s praxou sociálnej práce a sociálnych služieb náročná výzva. Ambíciou tvorcov monotematického čísla venovaného dobrovoľníctvu bolo predstaviť súčasné podoby dobrovoľníctva najmä očami sociálnych pracovníkov – praktikov, výskumníkov a učiteľov sociálnej práce. Ich reflexie, názory a skúsenosti umožňujú získať plastický obraz o úlohe dobrovoľníctva v rôznych oblastiach sociálnej práce v súčasnosti a identifikovať výzvy do budúcnosti. Zámerom bolo predstaviť vybrané dimenzie fenoménu dobrovoľníctva relevantné vo vzťahu k spoločenskému poslaniu a úlohám sociálnej práce v postmodernej spoločnosti.

Sústredili sme sa skôr na organizačný kontext dobrovoľníctva. Dobrovoľníctvo je v posledných desaťročiach politickou témou, a to aj vzhľadom na rozpoznanie jeho spoločenskej hodnoty pri budovaní občianskej spoločnosti. Politika podpory dobrovoľníctva na štátnej, regionálnej a lokálnej úrovni je kľúčová pre rozvoj občianskej spoločnosti a napĺňanie ideálov sociálnej spravodlivosti a ľudských práv. Rozvoj infraštruktúry dobrovoľníctva, t. j. súboru opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva, je aj úlohou sociálnych pracovníkov.

V oboch štátoch je aktuálna otázka najmä právnej úpravy dobrovoľníctva – v Českej republike novelizácia existujúcej právnej úpravy, v Slovenskej republike prijatie nového zákona o dobrovoľníctve.

V rámci podpory rozvoja dobrovoľníctva prostredníctvom aktivít Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 bol na Slovensku podporený aj výskum dobrovoľníctva. Bol zrealizovaný celoslovenský výskum o stave dobrovoľníctva a finančne podporené vydanie monografického čísla tohto časopisu. Podobný výskum bol v predchádzajúcom roku uskutočnený aj v Českej republike. V oboch krajinách ale abscentuje dlhodobý systematický výskum, realizovaný s použitím jednotnej metodiky, ktorého výsledky by umožňovali aj sociálnym pracovníkom rozvíjať dobrovoľnícke programy ako nástroje sociálnej zmeny, ale aj sociálnu službu a tak využívať potenciál dobrovoľníctva a dobrovoľníkov pre zvyšovanie kvality života a sociálny rozvoj.

Akademické state analyzujú dobrovoľníctvo predovšetkým ako výskumnú tému a sociálno-politický nástroj. Ponúkajú súčasné teoreticko-empirické poznatky o podobách dobrovoľníctva v slovenskej a českej spoločnosti, najmä v sociálnych a zdravotníckych službách. Umožňujú nám diskutovať o možnostiach aj limitoch inštitúcie sociálnej práce v občianskej spoločnosti.

Tatiana Matulayová
garantka čísla

Úvodní slovo redakce

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

podle některých sociologů „peníze a ekonomika“ silně ovládají oblasti společenského života. Sociální služby a v nich se realizující sociální práce není výjimkou. Komeracionalizace sociálních služeb „povýšila“ jejich poskytování na servis klientům v rámci trhu osobních služeb. Téměř každá organizace poskytující sociální služby je nucena bojovat o své místo na trhu a stále častěji k tomu využívá v komerční sféře osvědčených metod manažerského řízení. Manažeři řídí sociální služby směrem k finanční efektivitě a stále významněji tak ovlivňují sociální práci s lidmi.

Sociální pracovnice a pracovníci (a další odborníci) dokazují svou každodenní činnost čárkami a puntíky, jejichž smyslem je prokázat, že každá koruna vložená do systému sociální péče a prevence je efektivně zhodnocena. V honbě za kapi-

tálovou výkonností může sociální práce v rámci sociálních služeb zásadně měnit svoji podobu.

Jestliže odborníci v sociálních službách budou usměrňovat svoji činnost s klienty do předepsaných úkonů lehce kontrolovaných manažery, budou se sociální služby měnit v něco mechanické a neživé. A zde je místo pro dobrovolníky! Svým nadšením, angažovaností, novými a nezatíženými pohledy přináší do sociálních služeb přídavnou hodnotu, která může obohatit sociální práci s lidmi. Jen je třeba se nebát a dobrovolníky do práce s lidmi zapojit a nenechat je „jen“ třídit víčka, stavět stánky, prodávat výrobky a podobně. O způsobech zapojení dobrovolníků do sociální práce (a nejen o tom) se dočtete na následujících stránkách.

Mnoho inspirujících podnětů při četbě Vám přeje

Roman Baláz
šéfredaktor

Milé čtenářky, milí čtenáři,

v tomto adventním čase si Vám dovolujeme popřát klidné a příjemné vánoční svátky a v novém roce pevné zdraví a splnění těch přání, která za to stojí. Zároveň bychom Vám za redakci i za výkonnou radu ASVSP rády poděkovaly za Vaši podporu a přízeň v roce 2011. Snažíme se tuto důvěru nezklamat a usilujeme o stále zvyšování kvality časopisu. Tento nelehký úkol leží převážně na bedrech šéfredaktora Romana Baláze, kterému bychom tímto chtěly srdečně poděkovat. Děkujeme zároveň všem, kteří se na přípravě jednotlivých čísel tohoto ročníku podíleli.

Mirka Nečasová, za vydavatele
Zdeňka Dohnalová, za redakci

Anketa

1. Jaká je úloha dobrovolnictví v oblastech sociální práce?
2. Co dobrovolníkům přináší (nebo může přinášet) jejich dobrovolnická činnost?
3. Je společnost připravena využívat potenciál dobrovolníků?

Ivana Kořínková, 52 let, členka Rady SKOK, odborná konzultantka zdravotně sociálních dobrovolnických programů, Consult Hospital, s. r. o

1. Dobrovolnictví v oblastech sociální práce, podobně jako ve zdravotnictví, pomáhá naplňovat základní potřeby klientů týkající se lidského kontaktu a umožňuje jim účastnit se aktivit, které jsou pro ně kvůli zdravotnímu nebo sociálnímu handicapu bez doprovodu nedostupné. Ve zdravotnictví dobrovolníci přinášejí naději, radost a motivaci pro uzdravení, v sociálních službách prospívá dobrovolník klientům posilováním sebevědomí a sebeúcty. V obou oblastech otevírá dobrovolnictví nový úhel pohledu na potřeby klientů, které souvisejí s kvalitou života, nejen s kvalitou zdravotní či sociální péče.

2. Dobrovolníkům působícím ve zdravotně sociální oblasti přináší jejich činnost hlavně pocit užitečnosti a smysluplnosti, nový úhel pohledu na životní hodnoty a vědomí skutečné hodnoty zdraví. Sdělují, že zkušenosti z často psychicky velmi náročných oblastí jsou podnětem pro jejich osobní růst, pro mnoho z nich bývá dobrovolnictví cennou sebezkušenostní přípravou na prostředí budoucí profese. Dobrovolnické působení ve zdravotně sociální oblasti s sebou nutně přináší kontakt i s mnoha stále ještě tabuizovanými tématy a přispívá tak přirozenou formou k odstraňování bariér a předsudků.

3. Na všech šesti diskusních kulatých stolech k dobrovolnictví, které proběhly v rámci projektu k Evropskému roku dobrovolnictví, byly jednoznačně vyzdvihovány tyto celospolečenské přínosy dobrovolnictví: prosociální myšlení, solidarita,

prevence sociálně patologických jevů a nástroj změny v komunitě „zdola“. Přes tyto zřetelné pozitivní efekty se objevují i projevy zásadního nepochopení, objevují se snahy dobrovolnictví „nařídít“, dobrovolnické aktivity „zaplatit“ nebo dobrovolnický program v organizaci „povinně zavést“. Tyto tendence jsou kontraproduktivní a bohužel nijak nesvědčí o připravenosti efektivního využití dobrovolnického potenciálu. Dobrovolnictví může naplňovat to, v čem se u nás osvědčilo jen tehdy, když zůstane opravdu svobodně volitelným. Po deseti letech působení v oblasti dobrovolnických programů ve zdravotně sociální oblasti v ČR jsem přesvědčena, že k tomu, být skutečným dobrovolníkem nebo mít v nabídce pro klienty dobrý dobrovolnický program, musí jedinci i organizace dozrát. Společnost a stát může rozvoji dobrovolnictví významně pomoci tím, když cíleně podpoří ty dobrovolnické programy, kde si dobrovolníci i realizátoři jsou vědomi jeho významu a nebudou nahrazovat „dobrovolnictvím zadarmo“ nedostatky v těch oblastech, které vyžadují systémová řešení jiného typu.

Lenka Černá, 38 let, ředitelka Dobrovolnického centra, o. s., vedoucí tematické skupiny ERD 2011 – Dobrovolnictví v sociálních službách

1. Dobrovolníci přinášejí do sociální práce svou životní zkušenost a podílejí se na zkvalitňování sociálních služeb individuálním přístupem. Například v domovech pro seniory jsou chápavými společníky, předčítají klientům, doprovázejí je na procházky nebo za kulturou, věnují se volnému času nebo píš

třeba pohledy rodině. V azylových domech pro matky s dětmi se podílejí na zajištění volného času i doučování dětí, s rodiči se účastní nácviků nebo vytvářejí vztahy v novém prostředí.

2. Odpověď se liší podle dobrovolníka, například studentovi nabízí ohromnou paletu praxe, sebezkušenosti a výbavy pro práci v pomáhajících profesích; nezaměstnanému člověku pocit užitečnosti, perspektivy a udržení pracovních návyků. Pracující člověk využívá příležitosti pro kontakt s lidmi, odreagování od práce i rodiny, vyzkoušení sebe sama v oblastech, po kterých toužil, nebo rodinnou tradici být nablízku těm, kteří osobní přístup potřebují. Senioři naopak vítají uplatnění jejich nabytých životních zkušeností, zapojení do společensky prospěšných aktivit ve volnějším režimu a udržování se v dobré psychické i fyzické kondici.

3. Vlídne slovo a otevřené srdce najde uplatnění v každé společnosti. Není žádná lepší nebo horší společnost, jsme tu my, lidé, a navzájem si pomáháme prožít život tak, jak nejlépe dokážeme. Dobrovolnictví stojí mezi dvěma světy, a to těch, kteří momentálně pomoc potřebují, a těch, kteří momentálně jsou ochotni kus svého času a dovedností věnovat. Dobrou vůli máme všichni, navzájem si pomáháme, někdy více a někdy třeba méně. Není třeba z toho dělat vědu, protože dobrovolnictví nepatří do škatulek, má vždy více podob, nežli si umíme představit. Dobrovolnictví je o osobní svobodě a odvaze překročit zažité hranice.

Dagmara Verešpejová,
30 roků, regionální odborná řešitelka projektu Komprax – kompetence pro prax, Iuventa, členka předsednictva – dobrovolníčka, Rada mládeže Prešovského kraje

1. Dobrovolnictví v akejkolívek oblasti lidské společnosti, a teda aj v oblasti sociálnej práce má zastávať úlohu doplnkovosti a podpory. To znamená, že dobrovolníci nemajú nahrádzať a „suplovať“ prácu sociálnych pracovníkov, ale skôr dopĺňať a napomáhať v oblastiach sociálnej práce, kde to nestačí zabezpečovať štát, samotné inštitúcie či sociálne zariadenia.

2. Mnoho dobrovolníkov si ani neuvedomuje, čo získava. Ale určite v istom životnom okamihu pochopí, že jeho „dobrovoľníčenie“ mu prinieslo a prináša: zmysluplne využitý čas, priateľstvá, kontakty, skúsenosti, nové poznatky a informácie, možnosť cestovať, spoznávať nových ľudí, ich životy a krajiny, praktické zručnosti, sebarealizáciu, otvorené možnosti pre ďalšie vzdelávanie či zamestnanie a tiež dobrý pocit, uspokojenie, radosť, motiváciu či naplnenie sna. A to je niekedy oveľa viac, ako sa dá kúpiť za peniaze.

3. Naša spoločnosť v malej miere využíva potenciál dobrovolníkov. Dobrovolníci sú vnímaní predovšetkým ako pôsobiaci v neziskovom (tretom) sektore. Ale ich potenciál nevedia v plnej miere využiť štátny a súkromný sektor. Chýbajú informácie o tom, ako zapájať dobrovolníkov a pracovať s nimi, bolo by dobré venovať viac pozornosti manažmentu dobrovolníkov a mať otvorené oči, uši, ale aj dvere a vytvárať priestor a možnosti pre dobrovolníkov. Aby neboli pre spoločnosť „bláznami“, ale skôr „hrdinami“, ktorí majú ochotu a chuť pomáhať.

Marta Hanečáková,
51 roků, riaditeľka Centra voľného času v Starej Ľubovni

1. Podľa môjho názoru úlohou dobrovoľníctva v oblastiach sociálnej práce je pomáhať, angažovať

sa v oblastiach, ktoré ani štát nestíha zabezpečiť silami profesionálnych pracovníkov (oblasť zdravotníctva, charity, detské domovy, ochrana prírody a pod.). To je jeden z mojích pohľadov. Ten druhý je, že dobrovolník, ak hovoríme o študentoch, získava praktické skúsenosti v oblasti, ktorú študuje. Má väčšiu šancu získať ucelenú predstavu, aká je to práca, vie si predstaviť jej prínos pre spoločnosť, či úskalía, ktoré táto práca prináša. Samozrejme je to zároveň aj výchova mladého človeka pomáhať iným. Motivácia študentov k väčšej angažovanosti sa na verejnosti. V prípade dospelých môžem povedať, že je to verejné angažovanie sa, príklad pre ostatných, že spoločnými silami dokážeme viac, a samozrejme je to zároveň aj vnútorné naplnenie človeka.

2. Podľa môjho názoru dobrovoľník má príležitosť vyskúšať si svoje schopnosti, dokonca to môžu byť aj špecifické zručnosti, ktoré sú potrebné pre výkon ich povolania. Príležitosť pre porovnanie teórie s praxou. Budovať určité sociálne vzťahy s budúciimi „zamestnávateľmi“, kontakty, dokonca môže získať aj medzinárodnú skúsenosť, ak by sa zapojil do Európskej dobrovoľníckej služby, ktorá prináša medzinárodný rozmer. Vyjadrenie pocitu spolupatričnosti, solidarity, podpory osobného rozvoja mladého človeka.

3. Myslím si, že nie. Organizácie, ktoré majú stabilnú štruktúru, zabehaný systém, neradi prijímajú nič, čo im je na „obtiaž“. Pretože dobrovoľníkovi je potrebné sa na začiatku jeho dobrovoľníckej

činnosti venovať viac, ako je to bežné. Potrebuje získať informácie o organizácii, jej systéme práce, určitej štruktúre a podobne. A to si vyžaduje mať niekoho v organizácii, kto sa dobrovoľníkom dokáže venovať. Samozrejme je to aj o tom, či organizácia je ochotná niesť riziko dobrovoľníckej práce. Nie vždy to musí byť efektívne, prínosne. Ľudia sú rôzni a to si musíme uvedomiť, že mať dobre pripravenú pôdu pre dobrovoľnícke činnosti vyžaduje mať pripravenú aj organizáciu a pracovníkov na to, že pri činnosti nám vypomáhajú, alebo angažujú sa aj dobrovoľníci. Samozrejme zo strany štátu očakávame aj určité zákonom dané podmienky, aby dobrovoľníci neboli zneužívaní a nenahrádzali platené sily organizácie.

Inzerce

**Vzdělávací centrum I.E.S., Sdružení Podané ruce, o.s.
pro Vás na rok 2012 připravilo několik nově
akreditovaných kurzů:**

Úvod do problematiky motivačních rozhovorů

Etnická specifika Romů, metody a techniky práce s nimi

Úvod do standardů kvality sociálních služeb

Teorie a praxe zážitkové pedagogiky I, II, III

Tvorba zážitkových školních preventivních programů

Řešení problémů v třídním kolektivu

V květnu 2012 začne probíhat **Kvalifikační multidisciplinární kurz pro pracovníky v sociálních službách se zaměřením na adiktologii:**

- Kvalifikační vzdělávací program pro pracovníky v sociálních službách v součinnosti s účinností zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách.

- 200 hodinový kvalifikační kurz akreditovaný u MPSV s více než desetiletou tradicí zaměřený na praktické dovednosti a vědomosti z oboru adiktologie, sociální práce, psychologie a psychiatrie

- Interaktivní pojetí vzdělávání, rozvoj kritického myšlení, sebezkušenostní workshop, exkurze do center Sdružení Podané ruce, o.s.

Informace o termínech a přihlášky na níže uvedených kontaktech:

**I.E.S.
Hapalova 22
621 00 Brno**

**tel.: 541 225 188
mobil: 777 916 259
email: ies@podaneruce.cz**

**www.ies.podaneruce.cz
www.facebook.com/ies.podaneruce**

Názor

Současné trendy dobrovolnictví a sociální práce

Tvář českého dobrovolnictví se neustále mění. Jeho zásadní změny obvykle korespondují se změnami ve společnosti vyvolanými modernizačními procesy a politickými otřesy. Např. pád socialismu odstranil ideologizaci a mandatorní povahu dobrovolnictví. Došlo k zániku státem štědrě dotovaného socialistického soutěžení a socialistická organizační infrastruktura dobrovolnických aktivit se naprosto zhroutila – dobrovolnictví na pracovištích zcela zaniklo. Po roce 1989 vzniká nový typ manažerského řízení dobrovolnictví, v němž se rozvíjejí autentické dobrovolnické aktivity na profesionálním základě. Počet dobrovolníků roste a dobrovolnický sektor v ČR se začíná přibližovat svým západním vzorům. Typickým příkladem trendu profesionalizace v dobrovolnictví je oblast sociální a zdravotní péče. Dobrovolníci v těchto oblastech jsou dnes významně častěji než jinde manažersky řízeni – jsou: vybírání na základě vstupních pohovorů, vysílání dobrovolnickými centry, koordinování specialisty, školení, trénování a smluvně vázání. Manažerský model dobrovolnictví dobře koresponduje se současnou podobou formálně organizované a na profesionální bázi založené sociální práce. Zdá se, že symbióza těchto dvou modelů je neotřesitelná a má velký potenciál dalšího rozvoje.

Nicméně nové trendy v dobrovolnictví kopírující širší modernizační změny západních společností naznačují, že budoucnost nemusí být tak jednoznačná. Postupující sekularizace, rozvolnění sousedských a rodinných svazků, vzestup dvoukariérových rodin, zvýšení individuální mobility, čím dál větší časový stres, flexibilita (destandardizace) výrobních procesů a prohlubování nejistoty na pracovním trhu (práce na částečný úvazek a najímání osob samostatně výdělečně činných místo zaměstnanců) erodují kolektivní oporné body životních drah jednotlivců a zvyšují nároky na individuální rozhodování a zvládání životních situací. Většina západních autorů poukazuje na to, že individualizace chápána jako diferenciací a variabilita životních forem a stylů se stala hlavním

motorem dramatické transformace povahy dobrovolnictví.

Dnešní individuálně orientovaní dobrovolníci vyžadují značnou míru autonomie a svobody ve výkonu svých rolí. Už to nejsou pouzí amatéři s dobrými úmysly. Díky své vysoké kvalifikaci se změnili z pomocníka placeného personálu v experta a partnera. Ochota participovat je u nich více závislá na jejich osobních zájmech a potřebách a méně na tradičních hodnotách (jako je např. služba druhým nebo smysl pro povinnost). Při hledání své seberealizace požadují individuálně orientovaní dobrovolníci velkou svobodu výběru v tom, co budou dělat, a preferují jasně definovaný soubor úkolů, které relativně rychle vedou k hmatatelným výsledkům. Z toho plyne, že se nechtějí příliš vázat na organizaci, pro niž pracují, a jejich dobrovolnické aktivity jsou spíše příležitostné než pravidelné. V ČR je tento trend zatím spíše okrajovým fenoménem, ale už dnes jsme svědky toho, že organizace pracující s dobrovolníky musí stále více vycházet vstříc jejich individuálním požadavkům a nárokům. Je vysoce pravděpodobné, že s přílivem vzdělanějších dobrovolníků z mladší generace bude tento trend pokračovat a bude si vynucovat flexibilnější přístup ze strany organizací využívajících dobrovolníky. Organizace sociální práce budou muset čelit problému, jak sladit vstřícnost vůči požadavkům na větší svobodu dobrovolníků s profesionálním požadavkem na jejich kontrolu.

Trend profesionalizace dobrovolnictví není vnímán jednoznačně pozitivně už delší čas. Profesionální scénář: „Vyhledat, proškolit, zasmělnit a pak řídit!“, který na dobrovolníky aplikují organizace sociální práce, není přitažlivý pro každého potenciálního dobrovolníka ani dnes. Z celkového počtu dobrovolníků je 44% těch, kteří pomáhají a dobrovolně pracují individuálně bez jakéhokoliv organizačního rámce. Navíc většina českých dobrovolníků dává přednost působení v malých organizacích, kde panují neformální vztahy bez nejmenšího náznaku profesionálního manažerova-

ní jejich činnosti. Se současným trendem „návratu ke komunitě“, který se úspěšně šíří západními společnostmi a již i u nás zapustil své kořeny (viz komunitní přístup, komunitní plánování, komunitní rozvoj, komunitní péče, komunitní práce...), bude stoupat význam komunitního dobrovolnictví (zaměřeného na posilování a rozvoj místní či zájmové komunity). Profesionalizované dobrovolnictví v oblasti sociální práce se zaměřuje na klienty – jednotlivce, rodinu, skupinu, už ne tak na komunitu. To znamená, že pokud své zaměření nezmění, nebude tak atraktivní pro dobrovolníky, kteří budou dávat přednost sociálním teplem prostoupeným vztahům v komunitách. Zdá se tedy, že budoucnost dobrovolnictví v oblasti sociální práce by mohla být spojená s větším využíváním samoregulačních prvků, resp. s užším propojováním sociální práce a komunitní práce.

Základní otázka, kterou bychom si měli klást, je, jestli manažerský model dobrovolnictví, s nímž je spjata dnešní sociální práce, obstojí v tváři v tvář nastupující tenzi mezi individualizací a komunitarismem v českém dobrovolnictví. Dokáže tento model v časech paralelní ekonomické a morální krize využít dobrovolnického potenciálu komunit, resp. organizací, které komunity zastupují, tj. využít kapacity těch, kteří už dobrovolníky jsou, ale působí v oblastech mimo sociální či zdravotní služby? Anebo profesionální organizace sociální práce projdou humánní metamorfózou a stanou se z nich komunity? A jestliže se mu to všechno podaří, bude to ještě manažerský model?

Pavol Frič

Institut sociologických studií, UK Praha, FSV

Téma

Evropský rok dobrovolnictví 2011

Evropský rok dobrovolnictví nabídl nejružnější aktivity cílené na podporu dobrovolnictví. Konaly se kulaté stoly s odborníky, konference, semináře i workshopy k prezentaci dobrovolnických aktivit napříč všemi oblastmi činnosti dobrovolníků i napříč věkovými skupinami. „Je pravda, že většinou je to spíše mladší generace, která dobrovolnické aktivity vyhledává, ale i to se pomalu mění,“ komentuje za Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR koordinátorka Evropského roku dobrovolnictví Petra Vymětalíková.

„Od mezinárodního roku dobrovolnictví v roce 2001 u nás udělalo dobrovolnictví velký krok kupředu, pomalu získává lepší image a lidé jsou o dobrovolnické činnosti lépe informováni,“ shrnuje první reflexi Petra Vymětalíková a dodává: „Nícméně stále je na čem pracovat a myslím, že Evropský rok dobrovolnictví (ERD) ho posunul opět o krůček kupředu.“

Cíle ERD byly formulovány na více úrovních – zlepšit kvalitu dobrovolnických aktivit, zvýšit povědomí o významu dobrovolnictví a vylepšit ukotvení dobrovolných činností i legislativně.

„Troufám si říct, že ve všech základních tématech jsme díky ERD o kus dál než před rokem, ale zároveň každé to téma je běh na dlouhou trať,“ hodnotí naplnění cílů ERD Robin Ujfaľuš, patron ERD a ředitel Sdružení dobrovolných aktivit INEX. „Organizace mají možnost sdílet své zkušenosti napříč společenskými tématy a díky zvýšené mediální aktivitě mají příležitosti mluvit o autentických zkušenostech dobrovolníků i některých obecných předsudcích. Během letošního roku se začalo i intenzivně pracovat na možné novelizaci zákona o dobrovolnictví z roku 2002,“ doplňuje Ujfaľuš.

Dílčím cílem ERD je také ocenění a uznání dobrovolnické činnosti. Myšlenka ocenění dobrovolníků vznikla už v rámci Mezinárodního roku

Prezentace dobrovolnických aktivit v rámci Týdne dobrovolnictví, autor: Tomáš Česálek

dobrovolníků na konferenci v Kroměříži na jaře 2001, kde také poprvé zaznělo motto této ceny: „Cena pro obyčejné lidi, kteří dělají neobyčejné věci.“ Vedle poděkování dobrovolníkům je cílem této ceny také zviditelnění a podpora vhodných pobídek pro jednotlivce, společnosti a organizace k rozvoji dobrovolníků. Cenu každoročně udílí občanské sdružení Hestia.

Dobrovolnictví ve zdravotnictví a v sociálních službách

Ve vytyčených jedenácti pracovních skupinách se sdružovaly zejména neziskové organizace a další subjekty občanského sektoru, které působí v oblastech dobrovolnictví nebo s dobrovolníky pra-

cuji. V průběhu roku 2011 se pracovní skupiny setkávaly při jednání u tzv. kulatých stolů. Zaměřovaly se na svá klíčová témata nebo pořádaly konference. „Díky činnosti těchto odborných skupin došlo ke zprehlednění situace týkající se dobrovolnictví v jednotlivých sférách naší společnosti,“ říká k činnosti pracovních skupin Dagmar Hoferková, vedoucí Dobrovolnického centra ADRA Ostrava a zároveň patronka ERD 2011.

Oblasti dobrovolnictví v sociální péči se věnovala primárně skupina Dobrovolnictví v sociálních službách. Tématu se ale dotýkala i skupina Dobrovolnictví ve zdravotnictví, ačkoli skupina byla naplněna spíše zástupci zdravotnictví, kteří se o daná témata zajímali. Zdravotnická skupina zdůraznila úzký vztah k činnosti dobrovolníků ve zdravotnictví k činnosti v sociálních službách. „Zásadní byla účast zástupců Ministerstva zdravotnictví ČR na těchto jednáních. Rozhodně je tato forma diskusních platform nejlepším živnou půdou pro AHA efekt v zavádění a v kvalitativním růstu dobrovolnictví,“ představuje význam zdravotnických kulatých stolů i pro sociální oblast dobrovolnictví Lenka Černá, vedoucí skupiny Dobrovolnictví v sociálních službách. V rámci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR proběhlo celkem pět tematických zasedání Dobrovolnictví v sociálních službách, v oblasti dobrovolnictví a zdravotně sociální péče šest tematických kulatých stolů.

Dobrovolnice Adry s klienty Domova Slunečnice, autorka: Eva Palkovičová

Pracovní skupina Dobrovolnictví v sociálních službách a skupina Dobrovolnictví ve zdravotnictví společně uspořádaly v listopadu otevřený kulatý stůl. Ke společné práci, vzájemné konzultaci a formulování společné vize ho využilo celkem 25 expertů. Jejich společně definovaným cílem je zachovat kontinuitu pracovních skupin a pokračování v systému diskusních platforem dobrovolnictví ve zdravotních i sociálních službách i v následujících letech po ukončení ERD 2011 jako „cesty k novým kvalitám péče o pacienty a uživatele“.

Medializace dobrovolnictví

K propagaci na veřejnosti se konalo několik akcí. „Z regionálního hlediska považuji za výborný nápad uspořádat průvod dobrovolníků v různých městech – připojilo se jich 12, od Chebu až po Ostravu. Jako metoda k propagaci mě pak zaujala akce ‚živá knihovna‘ – happening spojený s možností vypůjčit si ‚živou knihu‘ (v tomto případě konkrétního dobrovolníka z nejrůznějších oblastí), vyptat se na jeho motivaci k tomu, co dělá, a třeba se nechat inspirovat,“ představuje nejzajímavější aktivity Robin Ujfalusi.

Stejně tak hodnotí aktivity pro veřejnost Dagmar Hoferková: „Aktivity organizací pracujících s dobrovolníky se rozhodně během tohoto roku znásobily a došlo tak k větší informovanosti odborné i laické veřejnosti o fenoménu dobrovolnictví. To bylo pro mne to, na co se měl ERD nejvíce zaměřit a do určité míry se to podařilo uskutečnit. Ale zájem celoplošných médií o tuto problematiku je podle mne relativně nízký a překonat tuto bariéru se rozhodně nepodařilo.“

Podobně skeptická je k medializaci a podpoře zájmu široké veřejnosti i socioložka Jiřina Šiklová. Nejen ke konkrétnímu roku dobrovolnictví, ale obecně k vyhlášeným tak zvaným Evropským rokům: „Je to akce pro obyvatelstvo a pro média, která se o takové věci, jako je dobrovolnictví nebo úcta k starým lidem, nezajímají. Novináři tak aspoň mají příležitost o něčem takovém napsat.“ Ale jak už zmínila Dagmar Hoferková, tato příležitost nebyla využita a téma dobrovolnictví se do agendy mainstreamových českých médií nedostalo.

Eliška Barochová

Rok 2011 vyhlásila Evropská komise Evropským rokem dobrovolnictví, dobrovolných činností na podporu aktivního občanství. Obecným záměrem bylo propagovat dobrovolnictví a podpořit úsilí, aby občanské společnosti vytvořily podmínky pro dobrovolnictví po celé Evropské unii.

Gestorem ERD 2011 bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které při jeho realizaci spolupracovalo s tzv. Meziřesortním koordinačním výborem, ve kterém byly zastoupeny a další ministerstva, neziskové organizace a média. Na realizaci se spolu s MŠMT podílel také Národní institut dětí a mládeže. Na konci roku 2010 proběhla celostátní Síťovací konference k ERD v Berouně, na základě které byly stanoveny pracovní skupiny pro jedenáct oblastí dobrovolnictví v ČR – dobrovolnictví ve zdravotnictví, v sociálních službách, v kultuře, ve sportu, s dětmi a mládeží, v ekologii, mezinárodní dobrovolnictví a rozvojová spolupráce, dobrovolnictví při mimořádných událostech, komunitní dobrovolnictví a dobrovolnictví v církvích a náboženských společenstvech.

Obecným účelem evropského roku dobrovolnictví bylo podněcovat a podporovat úsilí, aby občanské společnosti vytvořily podmínky pro dobrovolnictví v Evropské unii a zajistily větší viditelnost dobrovolných činností, a to zejména výměnou zkušeností a osvědčených postupů.

Při příležitosti ERD 2011 byl vytvořen webový portál Dobrovolník.cz. Nabízí důležité i zajímavé informace o dobrovolnictví a dobrovolnících. Informuje o dobrovolnických akcích, aktivitách v rámci ERD a zájemcům o dobrovolnickou činnost nabízí poradnu i databázi dobrovolnických příležitostí.

Evropský rok dobrovolnictví umožnil mimo jiné i vydání Sborníku příkladů dobré praxe Dobrovolníci mění svět, ve kterém se představuje 22 různých konkrétních dobrovolnických příběhů a přikládá základní informace o jednotlivých oblastech dobrovolnictví.

Pro ERD 2011 MŠMT vypsal tři mimořádné dotační tituly týkající se dobrovolnictví a podpořilo projekty v celkovém objemu 16 935 191 Kč.

Reflexe

Co přinesl Evropský rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství

Uplynulo 10 let od Mezinárodního roku dobrovolníků, který byl v roce 2001 impulzem ke vzniku zákona o dobrovolnické službě i podnětem k založení řady dobrovolnických center a programů.

V roce 2011 jsme se ohlédlí za uplynulým obdobím na květnové konferenci v Kroměříži s názvem „Dobrovolnictví – opora občanské společnosti, čeho jsme dosáhli, kam směřujeme...“. Michal Urban, zástupce MŠMT, které tento rok mělo v gesci, zde uvedl: „Při přípravách koordinace Evropského roku dobrovolnictví jsme vycházeli z dostupných dat a výzkumů o dobrovolnictví. Nejaktuálnější a nejkompaktnější údaje nám v tuto chvíli poskytuje publikace „Vzory a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století“. Podle výsledků tohoto výzkumu se dobrovolnictví věnuje třetina občanů ČR. Dobrovolnictví tedy není pouze výsadou hrstky nad-

šenců, ale je to fenomén, který se týká statisíců obyvatel ČR.“

Jedním z výstupů tohoto roku bylo ustavení tematických skupin, které mají své místo na nově koncipovaném webu www.dobrovolnik.cz a budou ve své činnosti pokračovat i nadále. Jedná se o tyto oblasti dobrovolnictví: zdravotnictví, sociální služby, kultura, sport, děti a mládež, ekologie, mezinárodní dobrovolnictví, mimořádné události, dobrovolnictví firem, komunitní dobrovolnictví a dobrovolnictví v církvích a náboženských společnostech.

Na webu www.dobrovolnik.cz najdete přehled novinek, článků, rozhovorů, videí, akcí a dalších informací o dobrovolnictví nejen v ČR. Přesah do dalších let má nová databáze dobrovolnických příležitostí na adrese <http://database.dobrovolnik.cz>. Jejím cílem je vytvoření prostoru, ve kterém se mohou potkávat organizace, jež hledají dobrovolníky, se samotnými dobrovolníky nebo s lidmi, kteří o svém prvním dobrém skutku přemýšlejí a hledají místo, kde by mohli být užiteční.

Co nás čeká a na co navazujeme – to je Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační spolupráce – 2012. Předpokládáme, že v tomto roce se zaměříme na dobrovolnické programy v komunitě – tedy v obci, čtvrti, regionu, kde k sobě lidé ještě stále někdy hledají cestu. V praxi to znamená prostřednictvím dobrovolné spolupráce otevřít cestu od místní sousedské nebo zájmové skupiny (Místo, kde žijeme), přes propojování komunit (Doma je i za dveřmi), až po sdílení hodnot v rámci občanské společnosti (Nejsme v tom sami). A právě v místní komunitě mohou senioři jako dobrovolníci sehrát významnou roli. Jakmile se projekt rozeběhne, dozvíte se o něm na stránkách www.hest.cz.

Inzerce

**Kurzy a školení pro
rozvoj dobrovolnických
programů**

Propagace, rozvoj a podpora dobrovolnictví

Management dobrovolnictví I
(základní kurz pro koordinátory dobrovolníků)

Management dobrovolnictví II
(pokračující kurz pro koordinátory dobrovol.)

**Pomoc s přípravou a rozjezdem programu v
organizaci, individuální konzultace, metodická
podpora dobrovolnických programů.**

Více info na www.hest.cz,
případně na e-mailu: info@hest.cz

Již letos startujeme projekt pod názvem 3G (tři generace), který je zcela novým doplněním obdobného programu Pět P. V programu Pět P se jeden proškolený dospělý dobrovolník dlouhodobě věnuje jednomu dítěti školního věku, které je sociálně znevýhodněné (trpí nedostatkem kamarádů z důvodů zdravotních, sociálních, rodinných, výchovných, ekonomických aj.), nebo se ocitlo v náročné životní situaci (rozvod rodičů, šikana ve škole, neúspěchy ve škole způsobené poruchami učení, smrt v rodině apod.). Co spolu dělají – dvojice se minimálně 10 měsíců pravidelně setkává jedno odpoledne v týdnu a tráví spolu volný čas činnostmi, které je baví a na kterých se oba partáci dohodnou.

Cílem programu 3G je ve srovnání s programem Pět P navíc podpora mezigeneračního soužití,

podpora solidarity a soudržnosti mezi generacemi. Dobrovolníkem v projektu 3G se může stát osoba starší 50 let, která má čistý trestní rejstřík, projde psychologickým pohovorem a návazným školením. Volnočasové aktivity s dětmi jsou v projektu 3G doplněny o možnost doučování, hlídání, doprovodu ze školy, na kroužky atd., to vše s cílem vytvoření neformálního přátelského vztahu. Podobné programy se realizují v Polsku a v Rakousku – zde pod názvem Adoptivní babička. Více informací o programu 3G najdete na webu <http://www.hest.cz/senior-dobrovolnikem/>.

Jiří Tošner, ředitel občanského sdružení

HESTIA – Národní dobrovolnické centrum

Rozhovor

Fenomén (ne)formálního dobrovolnictva na Slovensku

Nedávno bol na Slovensku ukončený výskum o dobrovoľníctve realizovaný v rámci Európskeho roka dobrovoľníctva 2011. Výskum „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“ ako súčasť Národnej kampane k ERD bol zložený z dvoch častí. Prvá časť spočívala v reprezentatívnom kvantitatívnom výskume a druhá časť bola založená na kvalitatívnej metodológii. Cieľom výskumu bolo získať obraz o dobrovoľníctve na Slovensku, zistiť a analyzovať rozsah dobrovoľníctva, jeho štruktúru, identifikovať zdroje a efektívne stratégie významné pre činnosť vybraných organizácií pracujúcich s dobrovoľníkmi a prognózovať budúcnosť dobrovoľníctva na Slovensku. **Alžbeta Brozmanová Gregorová**, ktorá bola jeho spoluautorkou, komentuje výsledky výskumu a smer dobrovoľníctva na Slovensku.

Čo bolo pre Vás na výsledkoch výskumu o dobrovoľníctve na Slovensku najviac prekvapujúce?

Mňa osobne prekvapilo, koľko ľudí na Slovensku sa zapája do dobrovoľníckych aktivít. V rámci výskumu sme sledovali dobrovoľníctvo formálne a neformálne (*pozn. redakcie: tzv. formálne dobrovoľníctvo je organizované dobrovoľníckym centrom, neziskovou organizáciou alebo priamo poskytovateľom služby*). Na Slovensku je 27,5 % z celkovej dospeléj populácie zapojených do formálneho dobrovoľníctva, v rámci neformálneho dobrovoľníctva to je až 47,1 % obyvateľov. Myslím si, že sú to veľmi pekné čísla, na ktorých môžeme poukázať, že dobrovoľníctvo na Slovensku existuje a je záležitosťou veľkej skupiny ľudí.

Predchádzajúce výskumy neukazovali takúto účasť na dobrovoľníckych aktivitách?

Komparácia s inými výskumami o dobrovoľníctve na Slovensku je veľmi problematická. Aj keď bolo na Slovensku realizovaných už viacero výskumov na túto tému, ich metodológia je rozdielna, poskytuje značne odlišné údaje o tom, aké percento obyvateľstva sa vlastne zapája do dobrovoľníckych aktivít. Pokiaľ sa pozrieme napríklad na výskumy v rokoch 2003–2004, zistíme, že údaje dokumentujúce mieru dobrovoľníctva kolíšu od 13 do 46 %, čo spochybňuje spoľahlivosť týchto údajov.

Aká je pozícia Slovenska, týkajúca sa výskumu dobrovoľníctva, v porovnaní s Európou?

Čo sa týka výskumov v Európe, môžem porovnať údaje nášho výskumu s Českou republikou, kde bol výskum realizovaný v minulom roku. V Česku zaznamenali vyššiu mieru participácie ľudí v rámci formálneho dobrovoľníctva v porovnaní so Slovenskom, zatiaľ čo v neformálnom dobrovoľníctve je miera dobrovoľníctva na Slovensku vyššia. Čo znamená, že formálne dobrovoľníctvo súvisí s rozvinutosťou infraštruktúry dobrovoľníctva, ktorá si myslím, že je v Česku na vyššej úrovni než na Slovensku.

Bola tiež vydaná správa o dobrovoľníctve v rámci Európskej únie. Správa vychádza z výsledkov výskumov realizovaných na Slovensku v predchádzajúcich rokoch a na ich podklade nás zaraďuje medzi krajiny s nízkou mierou participácie.

Podľa nášho výskumu však patríme medzi krajiny so strednou mierou participácie v dobrovoľníckych aktivitách, podobne ako aj väčšina krajín strednej Európy a ďalšie rozvinuté krajiny.

Z Vášho výskumu vyplýva, že v súčasnosti sa najviac dobrovoľníkov realizuje práve v oblasti sociálnych služieb. Čo z toho vyplýva pre sociálnu prácu?

Podľa mňa je to pre sociálnu prácu jedna z dôležitých výziev. Sociálne služby sú oblasťou, v ktorej výrazne stúpla participácia dobrovoľníkov, a práve sociálne služby sú podľa môjho názoru oblasťou, v ktorej sa môžu uplatniť sociálni pracovníci aj ako koordinátori dobrovoľníckych programov, a tým sa podieľať na profesionalizácii práce s dobrovoľníkmi.

Čo je dôležité pre ďalší rozvoj dobrovoľníctva v rámci jeho výskumu?

Tém je hneď niekoľko. Výskum nám pomohol získať obraz v základnej rovine, ale každá z jednotlivých tém alebo dimenzií, ktorým sme sa vo výskume venovali, by si zaslúžila samostatný výskum. Či už je to rozsah dobrovoľníctva, pravidelnosť, stabilita, alebo motivácia, bariéry, sociálny profil, profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi. A to nielen z pohľadu napríklad aktívnych dobrovoľníkov, či bežnej populácie, ale i z pohľadu ľudí, ktorí v rámci svojej práce riadia dobrovoľnícke programy.

V súvislosti s dobrovoľníctvom sa presadzuje aj koncepcia „Service learning“ (učenie sa službou), ako možnosť aktivizácie potenciálnych dobrovoľníkov a zároveň ako nástroj ich profesionalizácie. Akú máte skúsenosť s touto koncepciou?

Koncepciu Service learning vnímam ako vyučovací a učebnú stratégiu, ktorá integruje zmysluplnú dobrovoľnícku skúsenosť so vzdelávaním a s reflexiou. Je to koncepcia, ktorá je podľa môjho názoru uplatniteľná aj vo vzdelávaní sociálnych pracovníkov a pracovníčok, ale nielen vo vzdelávaní tejto cieľovej skupiny. V zahraničí sa rozvíja už od základných škôl. Aj u nás na Univerzite Mateja Bela s ňou máme skúsenosti v rámci niekoľkých predmetov. Ak chceme začleniť dobrovoľníctvo do vzdelávania, je potrebné praktickú skúsenosť prepojiť s cieľmi vzdelávania, s teore-

tickou prípravou študentov, nadviazať na teoretickú prípravu reálnou skúsenosťou z praxe a následne reflektovať skúsenosť späť do teoretickej prípravy. Ja to vnímam ako veľmi dobrý model výchovy k dobrovoľníctvu.

Aké sú výhody danej koncepcie?

Jej výhody vidím v rozvoji konkrétnych vedomostí, zručností potrebných ako pre bežný život, tak i pre trh práce, rozvoj osobnosti ľudí, ktorí sa do týchto činností zapájajú. Dôležitou charakteristikou a ďalšou výhodou je, že vychádza z potrieb komunity, alebo by mala. Výsledkom je, že môžeme prostredníctvom jej využitia uspokojiť potreby komunity, v ktorej sa táto koncepcia rozvíja.

Mohli by ste na konkrétnom príklade priblížiť, čo ste v tejto oblasti urobili práve vy?

Na univerzite máme predmet „práca s rómskym etnikom“ a študenti si v rámci tohto predmetu mali možnosť vybrať medzi dobrovoľníckou skúsenosťou alebo bežnými seminármi. Vytvorila sa tak jedna skupina preferujúca práve spomínanú dobrovoľnícku skúsenosť, s ktorou sme realizovali projekt v rómskej osade. Úlohou študentov spolu s mladými ľuďmi z rómskej osady bolo prejsť vzdelávaním pre prípravu dobrovoľníckeho programu, spoločne si dobrovoľnícky program pripravili a realizovali ho pre deti a mládež v rómskej osade. Podarilo sa nám tak zapojiť rómsku mládež, ktorá sa stala nielen odberateľom dobrovoľníckych aktivít, ale tiež aj jej aktívnym subjektom ich vykonávania. Pre študentov to bola práve tá skúsenosť, vedľa teoretického vzdelávania, ktorá sa týkala práce s rómskym etnikom a špecificky dobrovoľníckeho manažmentu, zažili si dobrovoľnícku skúsenosť. Potom ešte prebiehala ich reflexia v rámci skupinových stretnutí, ale aj individuálna reflexia ich skúseností.

Aká je udržateľnosť študentov pre oblasť dobrovoľníctva?

Mne osobne sa potvrdzuje to, čo hovoria aj výskumné zistenia. Ukazuje sa, že najväčšou bariérou nezapojenia sa do dobrovoľníckych aktivít je nepožiadanie o pomoc, že reálne človeka nikto nepožiadaval. Na druhej strane si myslím, že cesta k získaniu dobrovoľníkov vedie cez konkrétnu dobrovoľnícku ponuku, priamym kontaktom

s ľuďmi, ktorých chceme osloviť. Podľa mňa je to v prvej fáze získavania dobrovoľníkov o osobnom kontakte. Až potom vzniká otázka ich udržateľnosti, na koľko je program a skúsenosť príťažlivá, na koľko im poskytuje to, čo od nej očakávali, ako sa stretli ich očakávania s očakávaniami organizácie, pre ktorú pracovali, a podobne.

Aká je Vaša skúsenosť? Dará sa udržať dobrovoľníkov v ich činnosti?

Do určitej miery áno, je to veľmi individuálne. Aj vďaka tomu, že učím na vysokej škole a pracujem v Centre dobrovoľníctva, si uvedomujem, že kvalitné vedenie dobrovoľníckeho programu si vyžaduje celého človeka. Celá aktivita je udržateľná vtedy, keď vy ako koordinátor do toho investujete toľko energie, aby to udržateľné bolo. Ak tomu tak nie je, potom ľudia, s ktorými pracujete, strácajú postupne motiváciu. Napríklad už len tým, že s nimi nie ste v kontakte.

Čo by podľa Vás pomohlo zvýšeniu prestíže dobrovoľníctva?

V tomto smere je niekoľko trendov. Mne sa páči jeden, ktorý hovorí o takzvanej produktizácii dobrovoľníctva. Znamená to, že by sme mali zabaliť dobrovoľnícku činnosť ako produkt, aby bolo jasné, čo človek môže prostredníctvom dobrovoľníctva získať, koľko času musíme investovať do dobrovoľníckej aktivity, čo nám skúsenosť prinesie a čo prinesie druhej strane. To by malo byť jasné. Rovnako tak, ako keď si kupujete akýkoľvek iný produkt. To my na Slovensku, podľa môjho názoru, nevieme – nevieme dobrovoľnícku skúsenosť predať ako tovar. A najmä v oblasti dobrovoľníctva mládeže by to bolo veľmi potrebné.

Je to teda súčasť určitého marketingu alebo politiky dobrovoľníctva?

Nie som si istá, či na Slovensku je nejaká politika dobrovoľníctva. Určite bolo významným krokom prijatie zákona o dobrovoľníctve, čo sa nám podarilo tento rok. Sme teraz na samom začiatku, máme výskum, máme zákon a môžeme začať tvoriť politiku v oblasti dobrovoľníctva a stratégiu podpory dobrovoľníctva na Slovensku.

Michaela Lipčaková, Eliška Barochová

Stat'

Dobrovoľníctvo v dlhodobej starostlivosti o starších ľudí – čo o ňom ne/vieme a čo potrebujeme riešiť

Téma dobrovoľníctva v tomto kalendárnom roku rezonuje v mnohých dokumentoch sociálno-politických inštitúcií Slovenska. Je to prirodzené, keďže je rok podpory dobrovoľníctva, a je tiež dobré, že rôzne organizácie prispievajú k jeho rozvoju (práve opak by bol alarmujúcim stavom). A tak aj expertná skupina NEP v rámci projektu INTERLINKS vytvorená v kontexte 7. rámcového projektu pri Inštitúte pre výskum práce a rodiny MPSVaR SR reaguje na túto výzvu a prispieva pohľadom o stave dobrovoľníctva v dlhodobej starostlivosti o starších ľudí.

Vo vzťahu k starším ľuďom môže ísť o kontext zabezpečenia a trvalo udržateľného financovania služieb ich dlhodobej starostlivosti, či o chápanie dobrovoľníctva skôr ako súčasti konceptu kvality služieb. Rôzni sa aj názory na to, čo intenzifikuje potrebu venovať sa dobrovoľníctvu ako takému. Podľa Limbrunnera, Helmrechta (2000), Pedrona (1993), uvedených na stránke *Volunteer centre*, je to pokles zodpovednosti štátu za zraniteľné skupiny obyvateľstva v rámci nového režimu sociálnej starostlivosti v neo-liberálnej spoločnosti (in: Matulayová, 2007, *Sociálne služby*).

Tošner, Sozanská (2002) vo svojej knihe *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách* zase pristupujú k dobrovoľníctvu širšie a chápu ho ako aktívny spojenie s organizovaním špecifického druhu ľudskej činnosti. Diskusie sa koncentrujú aj okolo cieľových skupín dobrovoľníctva, či okolo vecného vymedzenia, čo je a čo už nie je dobrovoľníctvo. Na Slovensku je súčasťou tohto hnutia snaha o legitimizovanie dobrovoľníctva cez posilnenie jeho organizovanosti a manažmentu, čím by dobrovoľnícke úsilie získalo na väčšej váhe a uznaní voči cieľovým skupinám, verejným autoritám a všeobecnej verejnej mienke a čím by sa ochránilo postavenie dobrovoľníkov a dobrovoľníckych organizácií v rámci sústavy sociálnych

subjektov. Nie náhodou sa zámer zvyšovať kvalitu dobrovoľníckych činností cestou pomoci organizáciám zavádzať nové typy dobrovoľníctva, zabezpečiť kvalitu dobrovoľníckej činnosti, spôsobu jej vykonávania a podnecovať vytváranie sietí, mobility a spolupráce stal jedným z podstatných cieľov Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 (ďalej len ERD 2011). Aj vďaka takémuto prístupu sa dobrovoľníctvo postupne prestáva vnímať ako privátna záležitosť altruistických jednotlivcov a začína sa chápať ako súčasť verejného záujmu a verejnej politiky.

Vymedzenie dobrovoľníctva

Pre potreby našej analýzy sme sa opierali o definíciu dobrovoľníctva v rámci *Všeobecnej deklarácie o dobrovoľníctve* schválenej v rámci ERD 2011 Medzinárodnou asociáciou dobrovoľníckeho úsilia (IAVE).

Niekoľko faktov o dobrovoľníctve pre starších ľudí na Slovensku

V rámci ERD 2011 na Slovensku zvykneme konštatovať, že nám absentujú systematickejšie údaje o stave dobrovoľníckej základne, o cieľových skupinách dobrovoľníckych činností, či o preferovaných dobrovoľníckych aktivitách. Intuitívne uvádzame, že dobrovoľníctvo je z hľadiska cieľových skupín najrozšírenejšie voči rodine a deťom a že vo vzťahu k starším osobám je skôr novým fenoménom, o ktorom nemáme systematické poznatky. Korešpondovali by s tým zistenia IVO z roku 2003, podľa ktorých sa do sociálnych služieb ľuďom v núdzi, vrátane starších osôb, zapájalo len 7 % všetkých dobrovoľníkov, najčastejšie prostredníctvom cirkevných aktivít. Ak aj sú k dispozícii novšie zistenia, prevažne sú pomerne nesúrodé, čo dokumentujú napr. tieto údaje: podľa

Špeciálneho Eurobarometra „Európska sociálna realita“ z roku 2007 sa na Slovensku zapájalo do dobrovoľníckych aktivít až 33 % obyvateľov; v tom istom roku však vykazoval Štatistický úrad SR na Slovensku celkovo 286 741 dobrovoľníkov, čo je len približne 7 % dospeljej populácie Slovenska (Ročný výkaz, 2009).

Podľa najnovšej Záverečnej správy o dobrovoľníctve v EU (Volunteering, 2010) Slovensko patrí medzi krajiny s relatívne nízkym zastúpením dobrovoľníckych aktivít medzi dospelou populáciou dosahujúcim 10–19 %. Pre potreby systemizácie a formovania solídnej základne preto opakovane voláme nielen po ad-hoc reprezentatívnom výskume o stave dobrovoľníctva na Slovensku, ale aj po následnej systematickej vedecko-výskumnej práci v tejto oblasti. Znalosť potenciálu dobrovoľníckej činnosti nesporne prispieje pri analýzach stavu a potreby rozvoja ľudských zdrojov pri naplňaní jednotlivých rozvojových politík a koncepčných zámerov v dotknutých oblastiach. Za potešiteľný možno považovať fakt, že od roku 2008 sa stali súčasťou Správy o sociálnej situácii obyvateľstva informácie o počte dobrovoľníkov, ktorí pôsobia v oblasti rezidenčných sociálnych služieb, kde majoritnú časť tvoria práve starší ľudia s potrebami dlhodobej starostlivosti.

Zaujímavé je v tomto smere zistenie, že v rokoch 2008 a 2009 vykazovali dobrovoľníkov výlučne neverejní poskytovatelia sociálnych služieb. Možno sa hypoteticky domnievať, že je to vďaka ich väčšej otvorenosti pre sociálne inovácie a nepriamo vyvolávanému tlaku na hľadanie alternatívnych foriem zabezpečovania kvality v sťažených podmienkach financovania neverejného sektora služieb v porovnaní s verejným. Podľa dostupných údajov v roku 2008 vykonávalo dobrovoľnícku činnosť u neverejných poskytovateľov sociálnych služieb celkovo 1 785 dobrovoľníkov (z toho 81 % žien), pričom tvorili približne štvrtinu z celkového počtu osôb podieľajúcich sa na činnostiach týchto poskytovateľov (Správa, 2009). V roku 2009 sa tento počet mierne znížil na 1 468 (z toho 76 % žien), so sprievodným znížením podielu na približne 22 % (Správa, 2010).

Ak hovoríme o stave dobrovoľníckeho sektora na Slovensku „vo svetle štatistík“, potom pre terminologickú podobnosť nedá nespomenúť výkon dobrovoľníckej služby v rámci aktívnych opatrení trhu práce (podľa § 52a zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších

predpisov). Aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby podľa tohto zákona však nie je možné považovať za dobrovoľnícku činnosť, nakoľko z hľadiska jej účelu ide primárne o získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce, pričom osobe z tohto titulu patrí paušálny príspevok. Aj mimovládny dobrovoľnícky sektor odmieta spájanie tohto nástroja s dobrovoľníckou prácou s ohľadom na kontext hľadania riadneho zamestnania, čo nespadá do základného vymedzenia a účelu dobrovoľníctva. K júnu 2010 využilo tento nástroj necelých 2 100 uchádzačov o zamestnanie (zdroj: ÚPSVR), čo opätovne dokazuje, že na Slovensku sa ani touto formou masívnejšie „dobrovoľnícka“ idea neujala. Nie sú navyše k dispozícii štatistické informácie, voči akým cieľovým skupinám sa táto forma dobrovoľníckej služby v sledovanom období využívala. Zákon o službách zamestnanosti ich vymedzuje veľmi široko, od klasických cieľových skupín sociálnej politiky (napr. staršie osoby, osoby so zdravotným postihnutím, nezaopatrené deti či rizikové rodiny), až po pomoc pri prírodných a ekologických katastrofách, či v civilnej ochrane.

Profesionalizácia manažmentu dobrovoľníkov

Aj keď sa dobrovoľníctvo primárne spája s dobrou vôľou ľudí a pripravenosťou pomáhať iným, jeho *spontánna (neorganizovaná) forma* prináša mnohé *riziká*. Absencia čo i len minimálneho prvku riadenia a koordinácie spôsobuje, že organizácia nemá prehľad, kto sa v nej pohybuje, že nie je zabezpečená kontinuita kontaktov s dobrovoľníkmi, s ktorými by bol záujem spolupracovať systematickejšie. Ešte k výraznejším dôsledkom môže viesť absencia organizovanosti pri dobrovoľníckej práci zameranej na priamy kontakt s klientom. V extrémnych prípadoch môže znamenať fatálne riziká, v zmysle poškodenia klienta, organizácie či dobrovoľníka. V kontraste ku spontánnej forme vystupuje *profesionalizovaný, organizovaný dobrovoľnícky program* najmä v organizáciách, ktoré sa venujú priamej práci s klientom. Neobstojí tvrdenie, že profesionalizácia oberá dobrovoľníctvo o zložku „voľnosti“ a „spontánnosti“, ktorou sa významne odlišuje od profesionálnej praxe.

Profesionalizácia dobrovoľníctva totiž neznamená, že sa z dobrovoľníkov stávajú profesionáli nahrádzajúci pôvodných zamestnancov/kyne organizácie. Ide skôr o to, aby sa ich „neprofesionálna“ práca profesionálne organizovala a tým

vykonávala so znalosťou veci a aby sa dopĺňala s prácou zamestnancov. Uplatňovaním princípov personálneho riadenia, ktoré sa využívajú v bežnej práci so zamestnancami, sa tak od začiatku pôsobenia dobrovoľníkov v organizácii vytvárajú podmienky pre minimalizáciu potenciálnych rizík vyplývajúcich z neusmerňovanej spontánnosti a intuitívnosti výkonu. Všeobecné princípy personálneho riadenia je pritom nevyhnutné spájať s uplatňovaním osobitných motivačných nástrojov, nakoľko pri dobrovoľníckej práci nejde o platenú pozíciu. Potreba profesionalizácie dobrovoľníckeho manažmentu vystupuje osobitne do popredia v prípade, že sú dobrovoľníci zapojení do aktivít prebiehajúcich mimo prostredia organizácie, napr. v domácnosti staršieho človeka, kde ide o individualizovaný kontakt založený na absolútnej dôvere v triangli organizácia–klient–dobrovoľník.

Za relevantné nástroje personálneho riadenia v organizácii Brozmanová – Gregorová (2011) v publikácii *Analýza dobrovoľníctva na Slovensku* považuje: ustanovenie kontaktnej osoby pre dobrovoľníka, resp. koordinátora dobrovoľníkov v organizácii; jasný popis práce pre dobrovoľníka; existencia stratégie výberu dobrovoľníkov (dotazník, vstupný pohovor, bezúhonnosť, referencie); ciele školenie dobrovoľníkov; písomná zmluva s dobrovoľníkom; etický kódex pre dobrovoľnícku prácu; možnosť získať podporu, poradenstvo, supervíziu; úhrada nákladov súvisiacich s výkonom dobrovoľníctva; ocenenie a uznanie dobrovoľníckeho výkonu; prijímanie cez dobrovoľnícke centrum.

Formy manažmentu dobrovoľníkov

Podľa skúseností dobrovoľníckych organizácií kľúčovým faktorom kvality dobrovoľníckej práce a jej pozitívneho vnímania organizáciou, klientmi, ich rodinnými príslušníkmi i samotnými dobrovoľníkmi je ustanovenie pozície *koordinátora/rky dobrovoľníkov*. Plní úlohu prvého kontaktného bodu, mediátora a facilitátora vzťahov, rovnako kontrolného článku v dobrovoľníckom triangli organizácia–klient–dobrovoľník. Môže to byť interný zamestnanec organizácie (napr. hlavná sestra, liečebný pedagóg, sociálny pracovník, či asistent riaditeľa), ktorý koordinačnú prácu vykonáva ako riadnu súčasť svojej pracovnej náplne. Iným modelom je zabezpečenie koordinácie prostredníctvom externého spolupracovníka ako

osobitnej platenej pozície s vytvorenými pracovnými podmienkami a jasnou pracovnou náplňou. V oboch modeloch majú koordinátori v pracovnom tíme rovnocenné miesto s inými profesionálmi. Inou formou manažmentu dobrovoľníkov je ich prijímanie a usmerňovanie prostredníctvom tzv. *dobrovoľníckych centier* (ďalej len „DC“). Na Slovensku ide o pomerne nový prvok, ktorého zavádzanie sa datuje k roku 1998, kedy DC vznikali pod organizáciou SAIA na základe finančnej podpory Nadácie otvorenej spoločnosti. Aj keď po ukončení finančnej podpory v roku 2002 zanikli, postupne začali vznikať nové subjekty, v súčasnosti konkrétne: OZ C.A.R.D.O. so sídlom v Bratislave; Prešovské dobrovoľnícke centrum; Centrum dobrovoľníctva v Banskej Bystrici a OZ Žabky v Košiciach a Topoľčanoch. *Poslaním* DC je propagácia a podpora myšlienky dobrovoľníctva v spoločnosti a spolupráca s neziskovými organizáciami v regióne s cieľom zapojiť čo najviac ľudí do riešenia problémov komunity, uvádzajú Tošner, Sozanská, (2002) v publikácii *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách*.

DC spolupracujú s médiami, vyvíjajú a realizujú vlastné dobrovoľnícke programy, vrátane vysielania dobrovoľníkov do iných organizácií, vzdelávajú záujemcov v otázkach manažmentu dobrovoľníkov, realizujú výskum o rozličných otázkach dobrovoľníctva a zabezpečujú vnútrosektorovú, medzisektorovú a medzinárodnú spoluprácu. Významná je aj ich pozícia pri príprave a prijímaní relevantnej legislatívy, pri tvorbe, udržiavaní a rozvíjaní dobrovoľníckych databáz a pri sieťovaní dobrovoľníckych organizácií. Napriek kompetenčnej rozmanitosti a uznávanej významnosti DC žiadne zo súčasných slovenských DC nespĺňa všetky kritériá porovnateľné so zahraničnou skúsenosťou. Limitujúce je najmä nedostatočné finančné pokrývanie nákladov a absencia mechanizmu kontinuálnej podpory z verejných zdrojov.

Dobrovoľníctvo v dlhodobej starostlivosti o starších ľudí – aktuálne problémy

Skúsenosti naznačujú, že medzi najzraniteľnejšie cieľové skupiny prijímateľov dobrovoľníckej činnosti patria práve staršie osoby, resp. osoby vo vysokom stupni odkázanosti na pomoc iných. Ich zraniteľnosť často nevychádza len z vlastnej zdravotno-sociálnej a rodinnej situácie, ale odráža aj *problémy* organizácií, ktoré sa angažujú v ich

starostlivosti. Spomenieme niektoré, vyplývajúce z vlastných skúseností a praxe týchto organizácií:

- nízka vedomosť o dobrovoľníckych programoch a o ich mieste v komplexnej starostlivosti o starších ľudí, najmä z aspektu zvyšovania kvality služieb,
- podceňovanie investovania do kvalitného dobrovoľníckeho programu, intuitívne a epizodické rozhodovanie v súvislosti s dobrovoľníctvom, čo zvyšuje u personálu i klientov riziko sklamaní, nespokojnosti a nedôvery a u dobrovoľníkov riziko straty motivácie ďalej sa angažovať v dobrovoľníckej činnosti,
- chýbajúca právna norma, podľa ktorej by sa dobrovoľníctvo upravovalo a štandardizovalo, viedla doposiaľ mnohé organizácie k principiálne odmietavému stanovisku v snahe vyhnúť sa možným právnym a iným komplikáciám (napr. obava, že dobrovoľníci budú inšpekčnými a inými kontrolnými orgánmi vnímaní ako zamestnanci pracujúci v organizácii „na čiero“),
- absencia zdrojov (ľudských i finančných) pre zabezpečenie pozície koordinátorov dobrovoľníkov v organizáciách,
- absencia zdrojov na uhrádzanie nákladov súvisiacich s výkonom dobrovoľníckej práce (napr. úhrada cestovných nákladov).

Čo potrebujeme riešiť

Prax niektorých európskych krajín ukazuje, že aj vyššie definované problémy sú riešiteľné, najmä cestou zavádzania organizovaných dobrovoľníckych programov a konceptu dobrovoľníckych centier. V tejto súvislosti je v podmienkach Slovenska potrebné:

- zaviesť prípravu zákona o dobrovoľníctve (definícia dobrovoľníka, právne vzťahy dobrovoľníctva, postavenie neziskových organizácií pri práci s dobrovoľníkmi),
- pripraviť národnú stratégiu pre oblasť dobrovoľníctva, vrátane tvorby, udržateľnosti a štandardov kvality dobrovoľníckych centier,
- vytvoriť mechanizmy verejného financovania zameraného na podporu dobrovoľníctva (napr. podpora financovania personálnych nákladov dobrovoľníckych centier a organizácií, nákladov na vzdelávanie koordinátorov, zaviesť a financovať osvetu a výchovu k dobrovoľníctvu),
- zakomponovať dobrovoľníctvo do komunitných

programov miest a obcí ako sociálnej inovácie (napr. využívanie skúseností z dobrovoľníckej práce vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb pre starších ľudí),

- zvyšovať informovanosť, výmenu skúseností a dobrej praxe a dostupnosť akreditovaných školení, manuálov a dostupnej literatúry o manažmente dobrovoľníkov, ktoré môžu inšpirovať organizácie starostlivosti o starších ľudí k prijatiu idey dobrovoľníckeho programu a k jeho profesionalizácii,
- rešpektovať rôznorodosť preferovaných foriem dobrovoľníctva. Doterajšia prax napr. ukazuje, že zariadenia sociálnych služieb uprednostňujú dlhodobé dobrovoľnícke vzťahy, zatiaľ čo neziskové organizácie sa sústreďujú skôr na krátkodobé, resp. epizodické dobrovoľníctvo.

To, že prijímanie rozhodnutí s ohľadom na právnu úpravu dobrovoľníctva nebude jednoduchým procesom, naznačil už doterajší vývoj spoločenskej diskusie, ktorá v podmienkach Slovenska v tomto smere prebehla a doposiaľ prebieha.

„Seniori seniorom“ – výzva seniorského dobrovoľníctva

Novou výzvou seniorského dobrovoľníctva je tzv. dobrovoľníctvo seniorov seniorom. Jeho špecifikum spočíva v sociálnej výmene založenej na organizovanej (nie výlučne spontánnej) reciprocite. Matulayová (2007) hovorí o dualite, kedy dobrovoľníci na jednej strane poskytujú sociálnu službu, na strane druhej je organizovaním dobrovoľníckeho programu poskytovaná sociálna služba im. Dobrovoľníctvo seniorov seniorom stavia primárne na heterogenite seniorskej populácie, na celkovo sa zlepšujúcom zdravotnom stave staršej populácie, pre časť ktorej sa cez dobrovoľnícke programy vytvára priestor pre intrageneračnú solidaritu a aktívne prežívanie vyššieho veku.

*Beata Balogová, Alžbeta Mráčková,
Kvetoslava Repková*

(v spolupráci s riešiteľským tímom projektu INTERLINKS a NEP Slovensko)

Esej

Dobrovoľníctvo – služba so srdcom

Vo vyspelých demokratických krajinách je zapájanie sa občanov do dobrovoľníctva každodennou praxou a má dlhoročnú tradíciu. Dobrovoľníctvo môžu vykonávať ľudia bez ohľadu na pohlavie, vzdelanie, náboženstvo či rasu.

Európska komisia vyhlásila rok 2011 za Európsky rok dobrovoľníctva, ktorý poskytne príležitosť preukázať v európskom kontexte, že dobrovoľnícke činnosti zvyšujú občiansku angažovanosť a pomôžu posilňovať pocit príslušnosti občanov k ich spoločnosti. V rámci roku dobrovoľníctva (ERD 2011) a 10. výročia Medzinárodného roku dobrovoľníctva prebehla kampaň „S vlajkou dobrovoľníctva okolo sveta“ – Alliance Flag Tour, kde dobrovoľníci z 26 krajín navštívili aj Slovensko. Spolu s Občianskym združením INEX sa rozhodli cez leto prispieť k ochrane životného prostredia pre jedno sociálne zariadenie v Bratislave. Aktivita bola podporovaná programom Mládež v akcii spolu s Ministerstvom školstva, vedy a výskumu Slovenskej republiky.

Dobrovoľníctvo – pohľad späť

Ak by sme sa na dobrovoľnícku prácu pozreli z historického hľadiska, musíme konštatovať, že v spoločnosti je prítomná tisíce rokov. Podstatou dobrovoľníckej práce je nezištná pomoc tým, ktorí ju potrebujú. Zväčša ide o pomoc starým, chudobným, sirotám a chorým. V stredoveku si túto pomoc zobrala pod záštitu cirkvej a charita, ktorá bola stále závislá od práce dobrovoľníkov a darov. V 19. storočí sa stavali prvé nemocnice, vznikali sirotince, domy pre starých a chorých. Vo Švajčiarsku vzniká v roku 1863 Červený kríž a o niekoľko rokov aj Americký červený kríž.

Ako uvádza Tošner a Sozanská (2002), dobrovoľníctvo sa klasifikuje na základe:

I. Historického vývoja – európsky komunitný model, ktorý je starší. Na základe spoločných

záujmov dobrovoľníci sa spontánne stretávajú v prirodzených spoločenstvách (cirkev, športová detská organizácia). Postupne vznikajú profesionálne dobrovoľnícke centrá, ktoré sa špecializujú na určitú sociálnu alebo vekovú skupinu. Centrá si zachovávajú komunitný charakter a sú novou silou pre priateľské vzťahy.

II. Z hľadiska cesty, akou sa dobrovoľníctvo uberá, možno ho deliť nasledovne:

- zdola nahor, je založené na neformálnych skupinách priateľov, ktorí sa pustili do spoločnej činnosti
- zvonka dovnútra, je postavené na štruktúrovaných skupinách, v ktorých pracujú profesionáli

Na Slovensku sa o dobrovoľníckych aktivitách začalo masovejšie hovoriť až po roku 1989. Podľa prieskumov štatistického úradu v roku 1998 sa v Slovenskej republike zapojilo do dobrovoľníckych aktivít 19 percent občanov, v roku 1999 len 13 percent. Keď to porovnáваме so zahraničím, u nás je týchto aktivít stále menej. Naši dobrovoľníci nemajú taký spoločenský status a uznanie ako v iných krajinách. Doteraz neexistuje legislatíva pre výkon tejto práce.

Dobrovoľníctvo – srdce pre službu

Práca dobrovoľníka má vo svete dlhoročnú tradíciu a patrí k rozvoju spoločnosti ako neoddeliteľná súčasť. Dobrovoľníctvo je charakterizované ako neplatená uveďomelá činnosť z vlastnej vôle a v prospech iných. Dobrovoľník je človek, ktorý ponúka organizácii svoje znalosti, schopnosti, zručnosti, skúsenosti za dohodnutých podmienok a nie je za túto činnosť finančne odmeňovaný formou platu ako bežný pracovník.

Dobrovoľník je fyzická osoba, ktorá dovŕši aspoň 15. rok života (najspodnejšiu hranicu veku určuje legislatíva toho-ktorého štátu podľa okolností) a ktorá tak koná na základe svojho slobodného rozhodnutia a vo svojom voľnom čase. Túto čin-

nosť poskytuje na základe zmluvy o dobrovoľníckej činnosti uzavretej s tým, komu ju poskytuje, alebo s vysielajúcou organizáciou. Ide o nasledovné činnosti:

- Pomoc zdravotne postihnutým
- Pomoc cudzincom (utečenecké tábory atď.)
- Pomoc ľuďom vo výkone trestu
- Starostlivosť o deti
- Odstraňovanie dôsledkov prírodných katastrof
- Ochrana životného prostredia

Dobrovoľníctvo – srdce na dlani

Miera dobrovoľníctva je úzko spätá s individuálnymi charakteristikami človeka. V oblasti dobrovoľníctva sú muži i ženy zastúpení približne v rovnakej miere – asi 45 percent mužov, žien asi 46 percent. Najčastejšie participujú mladí ľudia vo veku do 30 rokov, čo predstavuje asi 40 percent; potom sú to ľudia strednej generácie asi vo veku 30–59 rokov, ktorí v priemere predstavujú asi 50 percent. A s ľuďmi nad 60 rokov to vychádza asi na 42 percent. Podiel dobrovoľníckych aktivít je najvyšší u vysokoškolsky vzdelaných, a to až 57 percent, ktorý sa znižuje so stupňom vzdelania. Do dobrovoľníctva na Slovensku sú veľmi často zaangažovaní mladí ľudia, ktorí aktívne vyhľadávajú problémové situácie, pretože cítia vnútornú potrebu zapojiť sa do ich riešenia. Organizácia by mala vytvárať priestor pre konkrétne príležitosti pre zapájanie sa mladých ľudí do dobrovoľníckych aktivít – hlavne u tých skupín ľudí, ktorí sú sociálne znevýhodnení.

Pre človeka s dobrovoľníckym srdcom je zmyslom života použiť seba ako nástroj pomoci iným bez toho, aby čakal nejakú protihodnotu. Skúsení dobrovoľníci zostávajú v tejto službe práve preto, lebo majú pocit, že dosiahli to, čo dosiahnuť chceli, a tak iba naplňajú zmysel svojho života. Patria sem aj tí, ktorí sú dostatočne ekonomicky zabezpečení a ktorí často hovoria: „Mám čo jesť, mám si čo obliecť, mám strechu nad hlavou, mám svoju rodinu a už nič nepotrebujem – chcem teda pomáhať druhým, ktorí to ešte nemajú.“

Dobrovoľníctvo – služba so srdcom

Dobrovoľníctvo dáva okrem pocitu spolupatričnosti, seberealizácie, uspokojenia a množstva praktických skúseností najmä príležitosť pomôcť človeku a tým ho urobiť šťastným. Význam dob-

rovoľníctva môžeme vyjadriť prostredníctvom funkcií, ktoré plní:

1. Servisná funkcia – poskytuje obyvateľom rozmanité druhy verejnoprospešných služieb.
2. Inovačná funkcia – popri podnikateľskom sektore je zdrojom veľkého množstva inovácií. Patrí sem i preberanie a aplikácia moderných metód zo zahraničia. Touto funkciou sú vyjadrené aj požiadavky zo strany spoločnosti na dobrovoľnícke organizácie, aby ich služby boli odborné a kvalitné.
3. Advokátska funkcia – ide o obhajovanie a presadzovanie práv jednotlivca alebo skupín. Dobrovoľníci obhajujú práva klientov a podieľajú sa na zlepšení kvality ich života.
4. Expresívna funkcia – dobrovoľnícke hnutia vytvárajú priestor na prezentáciu odlišností pre uvedomenie si rôznorodosti (iné kultúry, rasy, jazyky).
5. Funkcia objavovania – ľudia cez dobrovoľnícke aktivity objavujú svoje schopnosti, ktoré bežne nerozvíjajú.
6. Funkcia budovania komunít – podporuje ich prirodzený rozvoj, rozvíja zodpovednosť za život v danej komunite (štvrť, obec, mesto).

Treba poukázať na to, že dobrovoľníctvo je výrazne spojené so zmyslom života, osobnou pohodou, spokojnosťou a kvalitou života. Je jednou z ciest humanizácie spoločnosti, ktorá čoraz viac stavia iba na materiálnych hodnotách a karierizme.

Iveta Šípošová

Zdroje:

BÚTOROVÁ, Z., BÚTORA, M.: Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo očami verejnej mienky. S.P.A.C.E, 1997.

OCHMANOVÁ, M.: Dobrovoľníci – cenný zdroj pomoci. Institute for Policy Studies, Baltimore, 1997.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O.: Dobrovoľníci a metodika práce s nimi a v organizáciách. Portál, 2006.

WOLEKOVÁ, H.: Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu. Centrum pre analýzu sociálnej politiky, Bratislava, 2002.

Medailón

Marie Riegrová-Palacká: Matka chudiny

Konec devatenáctého století byl významně ovlivněn událostmi osmačtyřicátého roku. Po zkušenostech s potlačením snah českých reformátorů se lidé uzavírali do mikrosvěta rodin a docházelo k útlumu občanských aktivit. Českou zemi a její veřejný prostor ovládl mrtvolný klid. František Palacký v jednom ze svých dopisů vystihl ducha doby přesně: „Kdo chceš nyní šťasten být, hledej štěstí svého v domácnosti.“¹

Adresátem Palackého dopisu byl významný český politik, právník a spisovatel František Ladislav Rieger, který se dva roky poté stal manželem Palackého dcery Marie². Na pohled neduživá, štíhlá žena uměla několik jazyků, hudbě a hře na klavír se učila od Bedřicha Smetany a malování od Amálie Mánesové. Marie Riegrová-Palacká (dále jen Marie Riegrová) měla skvělé možnosti k naplnění postřehu svého otce. Jako žena významného politika a dcera ještě významnějšího otce mohla hledat štěstí v aktivitách jedné z předních českých rodin té doby: mohla si do sytosti vychutnávat atmosféru kávových dýchánek vysoké společnosti, trávit čas v lóži Prozatímního divadla nebo ve společnosti podobně postavených dam.

Aktivní boj s chudobou

Křesťanská a vlastenecká výchova směřovala její cestu za štěstím jiným směrem. I přes chatrné zdraví zasvětila Marie Riegrová svůj život aktivnímu boji s chudobou. Věřila, že jestliže se má český národ zařadit mezi kulturní národy Evropy, musí se zdravě vyvíjet, a to ve všech společenských vrstvách. Jako žena z vysoké společnosti zakládala charitativní organizace a využívala svého postavení a kontaktů k získávání prostředků k zajištění bohatších aktivit boje s chudobou. „Všechny dobročinné a vzdělávací spolky Pražské honosily se netoliko jejím členstvím, ale i nejhorlivější, vždy ochotnou činností.“³

Marie Riegrová neseděla jen v okázaných místnostech dobročinných spolků členů vysoké spo-

lečnosti. V nenápadných šatech se pohybovala po ulicích a její činnost bychom dnes pojmenovali terénní prací. „To jsme se nalezly do všelijakých dír špinavých... Nadýchaly se nečistého vzduchu... Co jsme viděly lidské bídě, co slz a utrpení... Maminka umí dobře s těmi lidmi mluvit a zacházet,“⁴ popisovala přímou práci s lidmi postiženými chudobou její dcera Marie Červinková. Marie Riegrová si po konci návštěv v chudých rodinách zapisovala své dojmy, výpovědi a nové poznatky.

„Celý život její byl zasvěcen péči o nuzné matky a jejich děti, o zmírnění hlodavé nouze, jež drala se do tmavých vlhkých příbytků strádajících ubožáků, o odvrácení zoufalství, jež k lóžím jejich se plížilo, o zamezení vzniku hříchu, jež jako příšerný stín věš se na paty bledé bídě.“⁵

Založení prvních mateřských školek a jeslí

Marie Riegrová založila mateřské školky a opatrovny v Praze. První zařízení vzniklo roku 1869 a do roku 1890 jich vzniklo dalších patnáct a celkem se do nich investovalo téměř 170 tisíc zlatých. Zařízení byla určena dětem matek pracujících až šestnáct hodin denně. V roce 1890 navštěvovalo školky 2 958 dětí ve věku od 3 do 6 let, 1 117 z nich se ve školkách stravovalo a 1 841 dětí obdrželo oděv a obuv. Podle francouzského vzoru vznikla nová povolání – pěstounky mateřských škol, což byla věc nová, protože do té doby existovaly jen německé opatrovny s mužskými vychovateli.

Vedle mateřských škol a opatroven založila Marie Riegrová i „ústavy pro odkojence“, což byly první jesle pro děti od 1,5 roku do 3 let věku. V roce 1889 jich bylo šest a ve dvou z nich se pěstounky věnovaly i kojencům. V roce 1890 bylo v jeslích 4 934 dětí a 634 kojenců. Marie Riegrová využila svého vlivu a z jejího popudu byl založen městský fond na podporu chudých pražských matek a jejich dětí kojeneckého věku. Do tohoto fondu ročně plynulo z městské kasy 2 000 zlatých.

Kromě těchto činností založila i první průmyslovou školu ve střední Evropě a ještě před Karolínou Světlou a Eliškou Krásnohorskou položila základy na povinnou školní docházku navazujícího učení třinácti- až čtrnáctiletých dívek.

Starala se a pomáhala potají

O těchto dobročinných a dobrovolnických aktivitách Marie Riegrové věděl jen okruh osob, které

se podílely na jejich realizaci. Starala se a pomáhala potají, bez touhy po nejmenším uznání a za svoje činy nežádala pochvalu ani poděkování. „Málokdo věděl o této činnosti, teprve smrt její vynáší na světlo nesčetné její skutky vznešené lidskosti a křesťanského milosrdenství.“⁶

I přesto, že František Palacký trefně vystihl ducha doby konce 19. století, když popsal uzavírání se do rodin a skomírání veřejných občanských aktivit v Čechách, jeho dcera Marie v téže době našla své štěstí v nezištné pomoci druhým. Za svůj život vykonala tolik dobročinných skutků, že si jimi neplánovaně získala vděčnost tisíců chudých žen a dětí a stala se podnětnou osobností dobrovolníků a dobrodinců z následujících generací. Jen je škoda, že o jejich aktivitách nevíme více.

Roman Baláz

Poznámky

- 1 UHROVÁ, E.: *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*, Praha: Krásná paní, 2009, s. 19
- 2 Marie Riegrová, rozená Palacká; 18. 4. 1833 (Praha) – 29. 3. 1891 (Řím)
- 3 *Zlatá Praha*, Praha: Jan Otto, 1891, ročník VIII, číslo 21, s. 251
- 4 UHROVÁ, E.: *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*, Praha: Krásná paní, 2009, s. 21
- 5 *Světlozor*, Praha: František Šimáček, 1891, ročník 25, č. 20, s. 240
- 6 Tamtéž

Inzerce

ISZ-MC Praha

MEZINÁRODNÍ NARATIVNÍ AKADEMIE 2012 – 2015

s laskavou podporou Jill Freedman, Evanston Family Therapy Center Chicago

Čtyřletý program vzdělávání a aktuální praxe v narativní terapii.

200 hodin tréninku v narativním přístupu + 100 hodin zahraničních workshopů s tlumočením. Počet účastníků čtyřleté Nar Akademie je omezen na 20, v jednotlivých zahraničních workshopech na 50.

Termín zahájení: **30. – 31. ledna 2012**

Podrobné informace na: **www.isz-mc.cz**, nebo tel.: +420 776 606 761

Profil

„Jedna hodina času týdně pro druhého“

Dobrovolnické centrum s tímto mottem funguje v Přelouči již od r. 2004. Je jedním z nejdéle pracujících DC v Pardubickém kraji. A jak vlastně vzniklo?

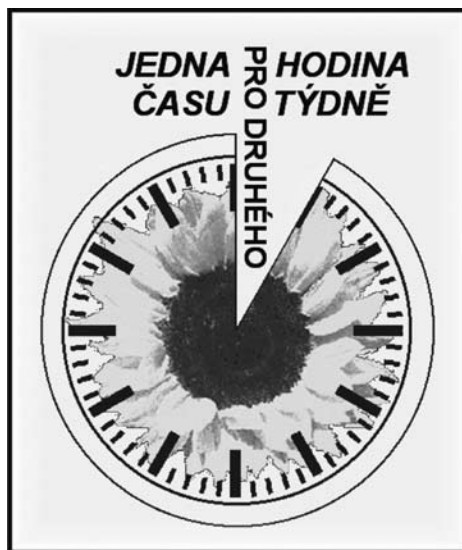
Inspirací byla týdenní studijní cesta do německého Würzburgu pro ředitele charit Olomoucké a Královéhradecké diecéze. Program byl hodně zajímavý a nabitý. Jeden večer byl věnovaný představení dobrovolnického programu pro pomoc seniorům, pečujícím rodinám i pomoci v různých charitních zařízeních v jedné okrajové části Würzburgu. Pomoc dobrovolníků organizovala paní Marie Shanel (původem z ČR), již v důchodovém věku, která dostala k tomuto účelu od místního faráře kancelář na faře. Po sedmi letech měla ve své databázi téměř sto dobrovolníků.

Její práce mě hodně nadchla a po návratu jsem hned začala s budováním dobrovolnického centra u nás. Přes mail jsem s paní Shanel konzultovala problémy, na které jsem narážela. Taky jsem od ní dostala svolení použít její výstižné logo i pro naše DC.

Možnosti působení dobrovolníků byly i u nás velké. Vedle středisek naší charity pro práci s dětmi, mládeží i se seniory to bylo i působení v přeloučském domově pro seniory, kterého zřizovatelem je krajský úřad a kde žije téměř 300 obyvatel.

Ve Würzburgu jsem měla možnost vidět, jak činnost dobrovolníků prozáří domov pro seniory, a v žádném z navštívených domovů dobrovolníci nechyběli.

Vedení domova v Přelouči se nejdřív k naší nabídce hledat, školit a vysílat dobrovolníky do jejích zařízení stavělo odmítavě. Až získaná akreditace DC u Ministerstva vnitra ČR začátkem roku 2005 je přesvědčila, že to myslíme vážně a jejím klientům chceme nabídnout návštěvy dobrovolníků, kteří budou mít pro ně čas popovídat si nebo jít na procházku. Postupně ledy tály a spolupráce se začala rozvíjet. Teď už je o práci dobrovolníků velký zájem a jsou v domově vítáni.

Dobrovolnické centrum Charita Přelouč

V naší organizaci dobrovolníci působí v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, kde se věnují doučování dětí, ale i sportování a různým hrám. Prostory klubu byly v dopoledních hodinách prázdné, proto jsme je začali využívat pro aktivizační programy pro seniory pod vedením dobrovolníků. Protože v klubu mají děti počítače, každé pondělí dopoledne je zde kurz práce na PC pro seniory-začátečníky a ve středu PC klub pro ty, kteří se chtějí dále zdokonalovat. V pátek dopoledne vede dobrovolnice, jinak profesionální cvičitelka, relaxační cvičení pro seniorky.

V listopadu plánujeme setkání všech dobrovolníků, kteří v našem DC působili. Bylo to i hodně studentů místního gymnázia, odkud máme i v tuto chvíli 14 aktivních dobrovolníků. **Až činností dobrovolníků jsou naše služby stoprocentní.**

*Zdenka Kumstýřová,
ředitelka Charity Přelouč,
koordinátorka dobrovolníků*

Profil

Dobrovoľnícka skupina Vríba

„Ja ťa budem sprevádzať, ale ty mi ukáž cestu...“

Dobrovoľnícka skupina Vríba je občianske združenie, ktorého cieľom je prostredníctvom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok spríjemniť ťažko chorým a zomierajúcim chvíle strávené v zdravotníckych zariadeniach a zabezpečiť, aby sa necítili sami. Dobrovoľnícky program realizuje Dobrovoľnícka skupina Vríba v Onkologickom ústave sv. Alžbety od roku 1999.

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky v Dobrovoľníckej skupine Vríba sú ľudia rôzneho veku a profesie, ktorí sa bez nároku na odmenu rozhodli venovať kúsok svojho voľného času pre dospelých onkologických pacientov. Prichádzajú k lôžkam pacientov a ponúkajú svoju prítomnosť. Navštevujú raz do týždňa jedného alebo viacerých pacientov a vykonávajú jednoduché činnosti, akými sú prechádzka, rozhovor, čítanie knihy, či len tiché sprevádzanie. Niektoré dobrovoľníčky a dobrovoľníci sa venujú klubovej činnosti pre pacientov – tzv. tvorivým dielňam, či iným aktivitám, ktoré môžu ovplyvniť náladu pacientov, priniesť radosť,

narušiť nemocničný stereotyp a vyplniť voľný čas počas večerov a víkendov.

Podmienky prijatia pre uchádzačov/uchádzačky, ktorí sprevádzajú pacientov na lôžkach:

1. Minimálny vek: 18 rokov.
2. Účasť na víkendovom školení.
3. Dostatočné množstvo voľného času: cca 3 hodiny do týždňa (na pravidelnej báze).
4. Uchádzač/ka a ani nikto z jej/jeho blízkych príbuzných či známych netrpí žiadnym vážnym chronickým ochorením.
5. V priebehu posledného roka nezomrel nikto

z blízkých príbuzných a známych uchádzača/uchádzačky.

Dobrovoľníkom ponúkame:

- dôkladné zaškolenie,
- pravidelne raz za mesiac skupinovú supervíziu, jej cieľom je poskytnúť dobrovoľníkom podporu a v prípade potreby prekonzultovať vzniknuté problémy alebo krízové situácie,
- každodennú starostlivosť koordinátorky dobrovoľníkov,

- motivačný program – účasť na konferenciách a ďalšom vzdelávaní, kultúrny a spoločenský program,
- možnosť osobnostného a profesionálneho rastu.

Profesionáli pôsobiaci v DS Vřba v roku 2009 vydali knihu *Sprevádzanie chorých a zomierajúcich*, Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach, Vydavateľstvo Don Bosco, Bratislava, 2009.

Alžbeta Mračkova

Inzerce

ČESKÝ INSTITUT PRO SUPERVIZI (ČIS) Výcvikový program v integrativní supervizi

Na podzim 2012 připravuje Český institut pro supervizi zahájení dalšího běhu výcvikového programu v integrované supervizi, garantovaného Evropskou asociací pro supervizi (EAS).

Lektorský tým: PhDr. Veronika Čermáková, MUDr. Johan Pfeiffer

Forma a rozsah výcviku: Výcvik obsahuje 140 h. přímé výcvikové práce rozložené do 7 víkendových setkání cca dvakrát do roka.

Podrobné informace o vstupních kritériích, délce, struktuře a obsahu výcviku a formulář přihlášky najdete na www.supervize.eu

Uzávěrka přihlášek: Průběžně podle míry naplnění kapacity pohovoru.

Cena výcviku: Se pohybuje kolem 4 200,- Kč – 4 800,- Kč na jedno setkání (celkem 7 setkání) a náklady na závěrečnou zkoušku. Výcvik je ukončen závěrečnou zkouškou za přítomnosti pozorovatele z EAS. Náklady na závěrečné zkoušky jsou závislé na počtu přihlášených ke zkouškám.

Kontaktní informace:

Telefon: +420 606 601 575, e-mail: bubela@gmail.com, adresa: Křížkova 61/76, 186 00 Praha 8

www.supervize.eu

Profil

OZ Prešovské dobrovoľnícke centrum v Prešove

Prešovské dobrovoľnícke centrum (OZ PDC) splnilo právne podmienky pre svoju oficiálnu činnosť a bolo zaregistrované vo forme občianskeho združenia na *Ministerstve vnútra SR* v roku 2008. Aktívnu činnosť však vyvíja od prelomu rokov 2004/2005.

Počiatočná aktivita „*Trh dobrovoľníckych príležitostí*“ (2005), ktorej cieľom bola spoločná propagácia mimovládnych organizácií (MVO) z Prešovského kraja, ale aj snaha realizovať nábor nových dobrovoľníkov z radov študentov a študentiek *Prešovskej univerzity v Prešove*, mala dobrú odozvu. Preto sa akcia opakovala na pôde *Prešovskej univerzity* niekoľko rokov do roku 2009 a neskôr vyústila do pravidelných okrúhlych stolov. Ďalšou aktivitou s tradíciou je oceňovanie dobrovoľníkov Prešovského kraja. Pri týchto akciách sme reflektovali záujem lídrov MVO stretávať sa, diskutovať a spoločne podporovať zámer propagovania a oceňovania činnosti tretieho sektora a dobrovoľníctva.

Cieľom OZ PDC je vytvárať príležitosti pre zapojenie dobrovoľníkov a posilňovať status dobrovoľníka na regionálnej i národnej úrovni, realizovať aktivity v oblasti vzdelávania, zdravého životného štýlu, charity a sociálnej pomoci.

Napĺňanie svojho poslania zabezpečuje OZ PDC formou osvetovej a vzdelávacej činnosti, kampaniami, organizovaním programov a podujatí, poradenskou a vydavateľskou činnosťou. K nosným aktivitám centra patria:

Školenie koordinátorov dobrovoľníkov: dobrovoľnícky program organizácie a jeho štruktúra, nábor a manažment dobrovoľníkov, práca so skupinou, písanie projektov a projektový manažment, komunikácia, facilitácia, moderovanie.

Konferencie: „Dobrovoľníctvo v sociálnych službách“, „Dobrovoľníctvo – cesta k spolupráci.“

Náborové akcie: Dni aktívneho dobrovoľníctva, Trh dobrovoľníckych príležitostí, Deň Zeme, Hodina deťom.

Worshopy, prednášky, semináre, diskusie.

Konzultácie a poradenstvo v spolupráci s IEaSP, FF PU v Prešove.

Motivačné aktivity: Oceňovanie dobrovoľníkov Prešovského kraja „Krajské srdce na dlani“, Živé knižnice, Koncert vďaky.

Databáza MVO Prešovského kraja, ktorá obsahuje viac ako 370 kontaktov.

Publikácie: Dobrovoľníctvo ako spoločenská hodnota, ABC koordinátora dobrovoľníkov, Dobrovoľnícke puzzle, Fenomén dobrovoľníctva v sociálnych službách (dostupné na <http://pdcen-trum.weebly.com/>).

Niektoré aktivity sa v priebehu rokov transformovali, PDC ich pružne prispôbuje potrebám organizácií a dobrovoľníkov. Okrem pravidelných vlastných aktivít realizuje PDC svoju činnosť aj ako partner v rôznych projektoch, lokálnej aj

medzinárodnej spolupráce (napr. Česká republika, Ukrajina, a i.). Partnerské projekty sú pre PDC príležitosť, napriek obmedzenej personálnej kapacite, podporovať a rozvíjať dobrovoľníctvo ako hodnotu.

V tejto súvislosti by sme radi spomenuli, že v tomto roku stálo Prešovské dobrovoľnícke centrum pri založení *Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií*, ktorá momentálne združuje 5 regionálnych dobrovoľníckych centier na Slo-

vensku, čo vnímame ako pozitívnu zmenu a krok vpred pri naplňovaní cieľov ERD 2011.

Juliana Hajduková

koordinátorka OZ PDC

Michaela Lipčáková

členka OZ PDC

interná doktorandka IEaSP, FF PU

Profil

Dobrovoľníci ve Fakultní nemocnici v Motole

Dobrovoľníci ve Fakultní nemocnici v Motole se věnují hospitalizovaným dětem i dospělým a každým dnem sem přinášejí pohodu, zábavu a dobrou náladu. Stali se nepostradatelnou součástí nemocnice. „Pro několik mých pacientů se vaši dobrovoľníci stali jediným kontaktem se světem vně nemocnice, což asi málokdo dokáže ocenit,“ popsala pozitivní vliv dobrovoľnické činnosti za zdravotnický personál ošetřující lékařka Jana Marečková z LDN.

Za dvanáct let působení dobrovoľníků ve FN v Motole zaznamenal program významný rozvoj. Z jednoho dětského oddělení se postupně rozšířil a dnes už jich je celkem třináct. Na některé z nich, zejména do Léčebny dlouhodobě nemocných (LDN) a na Kliniky dětské hematologie a onkologie, dochází týdně několik desítek dobrovoľníků, kteří už neodmyslitelně patří ke každodennímu chodu oddělení. Úspěch má také originální projekt Barevná nemocnice, v němž malují hospitalizované děti společně s dobrovoľníky na panely a vytvářejí si tak sami svou barevnou galerii. Za připomenutí určitě stojí také Pošta pro radost, kde si vzájemně dárky a drobnosti pro potěšení vyrábějí senioři z LDN a hospitalizované děti.

Kde dobrovoľníci pomáhají?

Dobrovoľníci, kteří pomáhají pravidelně jednou týdně, docházejí jako společníci k dětem i seniorům, povídají si s nimi, hrají různé hry nebo luští křížovky. Přípravují skupinové programy – výtvarné dílny, hudební a zájmové kroužky. V LDN dobrovoľníci pomáhají při tancích, v sedě, vedou také kurzy trénování paměti. S dětmi se věnují fotokroužku a korálkování s výrobou přívěsků. U dospělých pacientů mohou, po předchozím zácviku fyzioterapeuty, dobrovoľníci pomáhat i při základní rehabilitaci.

Velký ohlas u dětí i seniorů má canisterapie, kdy přicházejí za pacienty dobrovoľníci se svými pejsky. V posledních letech k nim přibyla i zooterapie s drobnými zvířaty – ráčky, šneky a strašilkami.

Kromě toho pomáhají dobrovoľníci při jednorázových akcích, k nimž v motolské nemocnici patří indiánské prázdniny, vítání jara nebo mikulášská nadílka pro děti, vánoční besídka pro seniory a další.

Pro samotné pacienty je dobrovoľník nenahraditelný v tom, že na rozdíl od zdravotnického personálu se nezajímá o nemoc, ale orientuje se na to, co je zdravé a co pacient v danou chvíli může. Dobrovoľníci jsou laici, kteří přinášejí do nemocnice víc lidského kontaktu.

Kdo jsou naši dobrovolníci?

Mezi našimi dobrovolníky jsou mladí lidé, zástupci střední generace i osoby v důchodovém věku. Najdete mezi nimi studenty středních i vysokých škol a pracovníky všech možných profesí. Většinou převažují ženy, ale můžeme se pochlubit i velmi aktivními dobrovolníky-muži. Pro zajímavost: naši nejstarší dobrovolníci je letos 80 let.

Dobrovolníkem se u nás může stát zájemce starší 18 let, který chce věnovat 2 až 3 hodiny týdně svého volného času pacientům. Podmínkou je čistý trestní rejstřík. V případě jednorázového dobrovolnictví stačí věk 15 let. V každém případě se každý nový zájemce musí spojit s koordinátorkou v Dobrovolnickém centru a domluvit si s ní osobní schůzku. Po úvodním pohovoru absolvují zájemci o pravidelnou činnost jednodenní zaškolení a teprve pak se rozhodují koordinátorky o jejich zapojení a docházení na konkrétní kliniku.

Jak dobrovolníky podporujeme v jejich činnosti?

Pro aktivní dobrovolníky, kteří pomáhají pravidelně,

pořádáme semináře věnované např. problematice dlouhodobě hospitalizovaných pacientů, komunikaci se seniory nebo první pomoci. Dále pro ně připravujeme prostřednictvím Dobrovolnického centra pravidelná supervizní setkání, a mohou využít naši knihovnu s odbornou literaturou. Důležité v práci s dobrovolníky je také našim dobrovolníkům poděkovat a předávat jim zpětnou vazbu od pacientů i od zdravotnického personálu.

Na zájem o dobrovolnictví v motolské nemocnici si nemůžeme stěžovat, každý den se nám hlásí noví dobrovolníci. Ne každý z těchto zájemců se však stane dobrovolníkem, koordinátorky musejí vzhledem k nemocničnímu prostředí z uchazečů pečlivě vybírat, některým třeba doporučíme, aby nabídli svou pomoc jiné organizaci.

Renata Dohnalová

koordinátorka dobrovolnického programu

(redakčně upraveno)

Výtvarná díla pro seniory v LDN

Fakultní nemocnice v Motole patří k jedné z prvních nemocnic v České republice, kde byl zahájen dobrovolnický program. První dobrovolníci se v motolské nemocnici objevili už v roce 1999. Jejich počet přesahuje v současné době dlouhodobě tři stovky, což je nejvyšší počet dobrovolníků v nemocničním zařízení v ČR. Za dvanáct let pomáhalo v motolské nemocnici více než tisíc registrovaných dobrovolníků.

Organizaci celého programu zajišťuje od roku 2004 Dobrovolnické centrum. Od svého vzniku připravilo více než 300 zábavných akcí pro pacienty. To vše díky nezištné pomoci několika stovek dobrovolníků, kteří zde odpracovali více než 37 000 hodin. Cílem dobrovolnického programu je prostřednictvím tvůrčích aktivit zlepšit duševní pohodu pacientů a přispět tak k lepšímu průběhu léčby. Za všechny příjemně překvapené pacienty uvádíme reakci jedné z maminek: „Měly jsme tu šanci zúčastnit se s mou dvacetiměsíční dcerkou odpoledne s canisterapeutickými pejsky. Bylo to skvělé. Poprvé za pobyt v nemocnici jsme viděla dcerku se smát.“

Zooterapie s drobnými zvířaty na oddělení LDN

Rozhovor

O dobrovolníky musíme pečovat

V rámci Evropského roku dobrovolnictví mnoho uznávaných odborníků prezentovalo na početných akcích své pohledy a zkušenosti z různých oblastí dobrovolnictví. Přední odborníci ze Slovenska i z České republiky představují své pohledy i v tomto tematickém čísle našeho časopisu. V rámci jednoho ze dvou rozhovorů jsme se ale rozhodli, že dáme prostor nastupující generaci kvalifikovaných sociálních pracovníků, aby vyjádřila své zkušenosti i zážitky a představila své pojetí práce s dobrovolníky.

V Diecézní katolické charitě Hradec Králové vznikla v rámci projektu „Rozvoj dostupnosti a kvality sociálních služeb s dobrovolníky v Královéhradeckém kraji II“ Dobrovolnická agentura. O její činnosti, způsobech práce s dobrovolníky, zkušenostech se spoluprací mezi organizacemi sociálních služeb a agenturou jsem si povídal se **Zuzanou Radoňovou**, koordinátorkou dobrovolnických projektů, a **Terezou Štaudovou**, přímou koordinátorkou dobrovolníků, které jsou představitelkami již zmíněné nastupující mladé generace kvalifikovaných sociálních pracovníků.

Co dělá dobrovolnická agentura při Diecézní katolické charitě Hradec Králové?

Zuzana Radoňová: Agentura vznikla v rámci veřejné zakázky Královéhradeckého kraje a jejím cílem je zkvalitnit sociální služby za pomoci spolupráce s dobrovolníky. Zaměřujeme se na tři cílové skupiny klientů: na cizince a imigranty, seniory a lidi se zdravotním postižením a na děti a mládež.

Kolik máte dobrovolníků a jaké činnosti vykonávají?

Tereza Štaudová: Máme čtrnáct aktivních dobrovolníků, čtyři čekatele a tři zájemce o dobrovolnickou službu. V rámci dobrovolnické agentury, která vznikla teprve nedávno, zatím naši dobrovolníci pracují s cizinci a imigranty. Věnují se zejména doučování a všech čtrnáct dobrovolníků

vytvořilo dvojice se zájemci o doučování. Čtyři čekatelé čekají na přidělení partnera z řad cizinců, kteří by měli zájem o doučování.

Dobrovolnická agentura se tedy věnuje zejména cizincům?

Tereza Štaudová: Zatím ano, protože jde o nejstarší a již zavedené služby. Dobrovolnickou práci s dětmi nebo seniory máme akreditovanou od října a tyto služby se nám teprve rozjíždějí a pouze evidujeme zájemce o dobrovolnictví.

„Dobrovolnická agentura navazuje na služby Poradny pro cizince a uprchlíky.“

Dobrovolnictví cizincům má v rámci diecéze již nějakou tradici?

Zuzana Radoňová: Jde o navázání na služby Poradny pro cizince a uprchlíky. Naši dobrovolníci jsou cizinci velmi žádaní a také ze strany zájemců o dobrovolnictví je o práci s cizinci značná poptávka. Poradna pro cizince a uprchlíky spolupracuje se zařízeními Správy uprchlických zařízení MV, která jsou na území kraje.

Kdo jsou dobrovolníci v dobrovolnické agentuře?

Zuzana Radoňová: Jsou to většinou studenti Univerzity Hradec Králové a zdejších gymnázií...

Tereza Štaudová: ...pouze pět našich dobrovolníků jsou již pracující lidé, ostatní jsou studenti humanitních oborů univerzity nebo gymnazisté.

Co vy, jako dobrovolnická agentura, děláte pro své dobrovolníky?

Tereza Štaudová: Děláme pro ně supervize. Prezентujeme je jako neformální setkávání, která ale organizujeme s vedením kvalifikované supervizorky. Ta jim může pomoci při obtížných situacích s klienty, nabízí jim tematická setkávání o motivacích a působí preventivně proti dobrovolnickému vyhoření, jestli to tak mohu nazvat. Chystáme také předvánoční setkání s dobrovolníky, kde je chceme ocenit za práci, kterou vykonali. Dále jim poskytujeme rozšiřující vzdělávací aktivity a exkurze.

„Dobrovolník do služeb přinese čerstvý vzduch.“

Jaký smysl má podle vás dobrovolnictví?

Zuzana Radoňová: Má obrovský smysl! Když se porozhlédnu kolem sebe, když se podívám na své známé i na ostatní, tak vidím tu tendenci k individuálnímu životu, kdy se každý stará zejména sám o sebe, a dobrovolnictví právě tohle pomáhá změnit.

V čem může dobrovolnictví pomáhat sociálním službám? Jak je podle vás zkvalitňuje?

Tereza Štaudová: Do sociální služby přijde někdo nový, někdo zvenku, někdo, kdo není zatížený například legislativou nebo prodělaným vzdělá-

ním. Dobrovolník nemusí mít vzdělání v sociální práci a vkladem je jeho nadšení a chuť pomáhat, která není zatížena stereotypy organizace. Dobrovolník do služeb přinese čerstvý vzduch a nové nápady...

To, co říkáte, je dobré zejména pro organizaci. A co klienti služeb?

Tereza Štaudová: Pro klienty jde o nového člověka, kterého neznají a ke kterému jsou z počátku ostražití. Když se lépe poznají, zjistí, že je tento nový člověk velmi obohatil...

Zuzana Radoňová: ...dobrovolník přinese do služby ten ryzí lidský přístup...

Tereza Štaudová: ...není sešněrovan organizací...

Zuzana Radoňová: ...a není vyhořelý.

To ale předpokládá, že dobrovolníci mohou dělat to, co chtějí, a to se nemusí krýt s tím, co chce dobrovolnická agentura. Mají dobrovolníci možnost si říci, co a s kým chtějí dělat? A mohou to pak realizovat?

Tereza Štaudová: Když máme možnost, tak dobrovolníka pošleme tam, kam chce. Pokud budeme mít navázanou spolupráci s organizací, která by se mu líbila, tak ho tam pošleme nebo jen poradíme, jaké jsou v okolí možnosti. Kdybychom dobrovolníky posílali tam, kam nechtějí, tak bychom dlouho nefungovali. Každému dobrovolníkovi dáváme na výběr z možných spolupracujících organizací a programů, diskutujeme, co všechno tam může dělat a s kým.

„Když chceme někoho poslat do domova pro seniory, tak to je oříšek.“

Jaký je zájem o dobrovolnictví? Chtějí být lidé v Královéhradeckém kraji dobrovolníky?

Zuzana Radoňová: Pokud jde o dobrovolnickou práci s cizinci, tak se nám lidé sami hlásí. Horší to je, když chceme někoho poslat do domova pro seniory nebo do Danety, kde jsou dospělí lidé s mentálním postižením, tak to je opravdu oříšek. Musíme se hodně prezentovat a aktivně vyhledávat zájemce o dobrovolnictví. Že by za námi samy chodily desítky lidí se zájmem o výkon dobrovolnické činnosti, to se nám nestává.

Jak zjišťujete motivace zájemců o dobrovolnictví?

Tereza Štaudová: Motivace zájemce zjišťuji

v rámci rozhovoru, a to současně s jeho představami o budoucích činnostech. Často se nám stává, že zájemci o dobrovolnictví si myslí, že když u nás budou nějakou dobu dobrovolničit, tak je zaměstnáme. Takže si nejdříve vyjasňujeme naše vzájemná očekávání...

Stává se vám často, že zájemci o dobrovolnictví chtějí být za určitý čas zaměstnání?

Tereza Štaudová: Je to docela časté a podle mne to souvisí s tím, že dobrovolnictví bývá prezentováno jako dobrá položka v životopisu, jako praxe, která dobrovolníka zvýhodní na trhu práce. Já osobně bych dobrovolnictví s praxí nezaměňovala.

Dobrovolnická agentura je zařízení, které samo využívá služeb dobrovolníků, ale současně je i vysílá do jiných organizací. Je mezi organizacemi sociálních služeb Královéhradeckého kraje zájem o služby dobrovolníků?

Zuzana Radoňová: Z našeho pohledu není zájem o dobrovolnictví mezi organizacemi optimální. Na začátku projektu jsme pozvali mnoho organizací na úvodní seminář, kde jsme představili naše záměry a přišli jsme s nabídkou spolupráce. Do dnešních dnů jsme navázali spolupráci s občanským sdružením Salinger, dále s centrem pro zdravotně postižené Daneta, s občanským sdružením Podzámčí, v rámci propagace spolupracujeme s Oblastní charitou Hradec Králové a nově s domovem důchodců v Chlumci nad Cidlinou. Když si ale vezmete, kolik poskytovatelů v kraji máme, tak ten zájem je opravdu malý...

Tereza Štaudová: ...ty organizace, které mají s dobrovolnictvím zkušenosti, jsou dobrovolnictví v sociálních službách nakloněny a chtějí s námi spolupracovat. Mám pocit, že organizace bez zkušeností s dobrovolnictvím jsou uzavřené a bojí se ho ve svých službách zavádět.

„Organizace neumějí využívat potenciál dobrovolníků.“

Jako bývalý pracovník charity jsem viděl dobrovolníky provádět převážně organizační nebo manuální práce, na které organizace neměly pracovníky. Místo práce s klienty služeb dobrovolníci třídili víčka, skládali stánky při různých propagačních a prodejních akcích a podobně... Myslíte si, že organizace umějí využívat potenciál dobrovolníků?

Zuzana Radoňová: (s povzdechem) To jsou takové ty nenáročné činnosti, které jsou pro organizace jednodušší... Je to o péči o dobrovolníky. Organizace by na jednu stranu dobrovolníky chtěly, ale na druhou stranu si moc neuvědomují, že dobrovolník potřebuje osobu, která se mu bude věnovat. Potřebuje taky nějaké to uznání, aby se cítil jako součást organizace. Podle mne právě na tomhle to všechno závisí; pokud nemáte koordinátory dobrovolníků, tak je pro vás jednodušší využívat dobrovolníky na jednoduché manuální nebo organizační práce. Z tohoto pohledu si myslím, že organizace neumějí využívat potenciál dobrovolníků...

Tereza Štaudová: ...nebo jednoduše řeknou, že dobrovolníky nepotřebují, ale ani se moc nezamyslí nad tím, co by mohli dobrovolníci pro jejich organizaci udělat.

Inzerce

VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY akreditace MPSV ČR

ÚVOD DO ŘÍZENÍ A SUPERVIZE v rozsahu 24 hodin

Cílem kurzu je zmapovat a vymezit si způsoby, kterými může organizace rozvíjet pracovníka a podporovat ho v dobrém výkonu.
Koná se 6. - 8. června 2012.

TECHNIKA PRÁCE S ČLOVĚKEM V KRIZI v rozsahu 24 hodin

Cílem kurzu je zvýšit a prohloubit kompetence pracovníků pomáhajících profesí v oblasti krizové intervence.
Koná se 6. - 8. února 2012.

**JAK ZVLÁDNOUT
ÚSKALÍ
POMÁHAJÍCÍ PROFESE**
v rozsahu 48 hodin
Cílem kurzu je zvýšit a prohloubit pracovní a osobní kompetence pracovníků v pomáhajících profesích.
Zahájíme 22. - 24. února 2012.

www.remedium.cz
tel/fax: 272 743 360
vzdelavani@remedium.cz

Legislativa

Zákon o dobrovoľníctve: ako sa tvoril a čo rieši

Problematika právnej úpravy dobrovoľníctva sa v diskusiách medzi mimovládnyimi organizáciami objavuje takmer desiatku rokov. Právna úprava dobrovoľníctva mala byť súčasťou tzv. *Zákonníka neziskového práva*, ktorý však vyvolal ostrú kritiku zo strany mimovládnych organizácií, a tak boli práce na zákonníku v roku 2002 úplne zastavené. Od roku 2007 začali dobrovoľnícke organizácie opätovne viesť diskusie o právnej úprave dobrovoľníctva. V januári 2008 zorganizovala Nadácia Otvorenej spoločnosti v spolupráci s C.A.R.D.O. a 1.SNSC medzinárodný seminár o legislatíve dobrovoľníctva v krajinách strednej a východnej Európy, na ktorom sa zúčastnili experti a expertky z deviatich krajín. Seminár rozpútal ďalšie stretnutia k právnej úprave dobrovoľníctva. Na prelome rokov 2008/2009 tím právnikov 1.SNSC spolu so zástupcami/kyňami dobrovoľníckych organizácií pripravil prvý legislatívny návrh právnej úpravy dobrovoľníctva.

V januári 2008 Nadácia otvorenej spoločnosti NOS-OSF v spolupráci s PDCS, 1.SNSC a C.A.R.D.O. zorganizovala v Bratislave medzinárodný seminár s názvom *Legislatívna úprava dobrovoľníctva v zahraničí*. Tento seminár priniesol inšpiratívne skúsenosti zahraničných dobrovoľníckych organizácií so zákonmi o dobrovoľníctve, a tak pozitívne ovplyvnil účastníkov zo Slovenska, aby sa tejto téme začali venovať. Odvtedy sa začali viesť diskusie na tému vytvorenia legislatívy či už samostatného zákona, alebo úpravy súčasného legislatívneho rámca v oblasti dobrovoľníctva. V júni 2008 sa v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach uskutočnili tri skupinové regionálne stretnutia zamerané na vytyčenie základných problémov dobrovoľníckych organizácií, ktoré by potenciálna legislatívna úprava mohla vyriešiť. Podľa záverov z diskusných stretnutí legislatívna úprava by mala:

- napomôcť propagácii dobrovoľníctva, teda k zvýšeniu prestíže a verejnému uznaniu dobrovoľníctva na Slovensku,
- zabezpečiť definíciu dobrovoľníka, resp. dobrovoľníckej služby,
- vymedziť práva a povinnosti dobrovoľníka, organizácie, prípadne tretej strany,

- zohľadniť ekonomické aspekty práce s dobrovoľníkmi – úhrady nákladov počas dobrovoľníckej činnosti (poistenie, cestovné, strava),
 - zabezpečiť podporu zo strany štátu: zarátanie času výkonu dobrovoľníckej služby do odpracovaných rokov na účely dôchodkového zabezpečenia a dotácie pre dobrovoľnícke organizácie.
- Keďže rok 2011 bol vyhlásený Radou Európy za Európsky rok dobrovoľníctva, rok 2010 sa niesol v znamení príprav tohto roku, rešpektujúc priority a potreby, ktoré formulovala Rada Európy na základe požiadaviek dobrovoľníckych centier a organizácií v Európe. Na Slovensku tlak organizácií na Národný koordinačný orgán, IUVENTU, smeroval k výskumu v oblasti dobrovoľníctva a ku kampani zameranej na zapojenie čo najväčšieho počtu ľudí do dobrovoľníctva. Prioritou na celoslovenskej úrovni sa stal aj zákon o dobrovoľníctve.

Pred voľbami v júni 2010 C.A.R.D.O. požiadalo všetky politické strany o vyjadrenie sa k podpore rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku, medzi iným aj k tvorbe zákona. Vďaka podpore poslankyne KDĽ Jany Žitňanskej vláda Ivety Radičovej zákon o dobrovoľníctve zaradila do svojho programového vyhlásenia. Gestorom zákona o dobrovoľníctve sa stalo Ministerstvo vnútra SR. Minister vnútra Daniel Lipšič pozval v októbri 2010 C.A.R.D.O. a ďalších predstaviteľov dobrovoľníckych organizácií na stretnutie k otázke vytvorenia zákona o dobrovoľníctve, na ktorom sa zároveň vytvorila pracovná skupina k tomuto zákonu. Na stretnutí odznelo, že zákon o dobrovoľníctve môže byť schválený len s podmienkou, že nebude mať dopad na štátny rozpočet, čím sa predstavy iniciátorov zákona výrazne oklieštili.

C.A.R.D.O. do pracovnej skupiny prizvalo ďalších členov a poradcov z rozvojových, environmentálnych a sociálnych organizácií. Základné požiadavky predstavilo C.A.R.D.O. v dokumente s názvom „Zákon o dobrovoľníctve na Slovensku, Základné tézy zo strany MNO“ a v legislatívnom návrhu, ktoré pripravilo 1.SNSC ešte v roku 2009. Pracovná skupina sa stretla po prvý raz 22. októbra 2010, kde sa predniesli požiadavky

dobrovoľníckych organizácií. Ministerstvo vnútra si dalo za cieľ uviesť do platnosti zákon o dobrovoľníctve do konca roka 2011, teda pri príležitosti Európskeho roka dobrovoľníctva.

Dobrovoľnícke organizácie od predloženého návrhu zákona očakávali najmä zdefinovanie a úpravu právneho postavenia dobrovoľníka. Organizácie čelili nasledujúcim hlavným problémom vyplývajúcim z chýbajúcej legislatívy:

- absencia definície dobrovoľníctva – dobrovoľníci sú považovaní za čiernu pracovnú silu,
- náklady na dobrovoľníkov nie sú chápané ako uznávané náklady,
- chýbajúca právna ochrana zúčastnených strán (dobrovoľník, organizácia, klient – prijímateľ).

Pracovná skupina pracovala na návrhu do marca 2011. Pred medzirezortným pripomienkovaním umožnil minister vnútra verejnú diskusiu, ktorej závery uplatnil splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti v medzirezortnom pripomienkovom konaní v máji 2011. Zákon sa so všetkými akceptovanými pripomienkami čítal v parlamente na jeseň 2011. NRSR návrh zákon schválila 21. 10. 2011.

Zákon o dobrovoľníctve bol schválený poslancami NRSR 21. 10. 2011. Platnosť by mal nadobudnúť 1. decembra 2011.

Vďaka niekoľkoročným diskusiám sa podarilo vytvoriť návrh zákona tak, aby sa zameriaval na práva dobrovoľníkov a organizácií, menej na ich povinnosti. Jednou zo základných premís expertov z neziskového sektora bolo postaviť zákon tak, aby podporoval, a nie obmedzoval dobrovoľnícku činnosť. Spektrum dobrovoľníckych činností je však veľmi široké, mnohé z nich sú veľmi spontánne, čo znamená, že sú postavené na rýchlej reakcii na potrebu v spoločnosti (napr. pri povodniach, prírodných katastrofách a pod., pri ktorých nie je čas na plnenie administratívnych podmienok), iné sú organizované a precízne plánované. Preto bolo náročné dodržať pri komunikácii s ministerstvami podmienku neobmedzujúcej a byrokraticky nezaťažujúcej právnej úpravy, zároveň však dosiahnuť aj to, aby pokrývala všetky aspekty dobrovoľníctva. Diskusia v rámci tretieho sektora sa počas prípravy zákona týkala niekoľkých oblastí. Polemizovalo sa o rozdiely medzi dobrovoľníckymi aktivitami a povinnosťami členov organizácií, o možnosti úrazového poistenia a poistenia zodpovednosti za škodu, o nutnosti existencie písomnej zmluvy a o veku dobrovoľníkov.

Zákon o dobrovoľníctve bude uvedený na strán-

ke www.dobrovolnictvo.sk v sekcii legislatíva. Tu opíšeme len základné pojmy a výhody, ktoré prináša, a otázky, ktoré nerieši.

Zákon vymedzuje pojem dobrovoľnícka činnosť, definuje vysielajúcu organizáciu a prijímateľa. Prostredníctvom zmluvy upravuje právne postavenie vysielajúcej organizácie a prijímateľa vrátane ich povinností a odporúčaní vo vzťahu k dobrovoľníkom. Napríklad uhrádzanie nákladov dobrovoľníkov uvádza zákon skôr ako právo dobrovoľníka, opatrenia vedúce k ochrane a bezpečnosti dobrovoľníka sú vymedzené ako povinnosť organizácie.

Zákon umožňuje pri dlhodobej dobrovoľníckej činnosti zarátanie času, ktorý dobrovoľníci venujú dobrovoľníctvu, do odpracovaného času za účelom dôchodkového zabezpečenia. Čo je dôležité pre slovenské občianske združenia fungujúce na členskom princípe, zákon nerozlišuje dobrovoľníkov členov od dobrovoľníkov nečlenov.

Zákon prináša v prospech dobrovoľníckych organizácií možnosť využiť príjem z asignovanej 2%-nej dane aj na náklady v rámci dobrovoľníckej činnosti, konkrétne na organizovanie dobrovoľníckej činnosti.

Ďalej upravuje zákon o dani z príjmov tak, že umožňuje dobrovoľníkom, ktorí vykonávali dobrovoľnícku činnosť minimálne 40 hodín, asigňovať 3 % dane z príjmu.

Obce môžu poskytnúť daňovú výhodu dobrovoľníkov, resp. zníženie alebo oslobodenie od dane či poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v prípade, že dobrovoľníci vykonávajú činnosť v prospech obce.

Zákon upravuje aj zákonník práce, umožňuje dohodu medzi zamestnávateľom a zamestnancom na uvoľnenie zamestnanca z práce bez náhrady mzdy za účelom vykonávania dobrovoľníckej činnosti.

Nedostatkom súčasného návrhu zákona je, a to aj v porovnaní s inými zákonmi v Európe, že zákon nevytvorí rámec priamej finančnej podpory dobrovoľníctva. Dobrovoľnícke centrá a dobrovoľnícke organizácie na Slovensku nemajú vytvorené finančné podmienky pre výkon aktivít, ktoré by mali spĺňať.

Alžbeta Mračková

C.A.R.D.O.

Dobrovolník a dobrodinec: paralely sociálního pracovníka a poutníka

Volunteer and Well-doer:

Parallels of Social Worker and Pilgrim

Ivo Jirásek, Miroslava Jirásková

Prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D., působí na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci a zabývá se filozofickými aspekty pohybové kultury (hra, prožitek, tělo, pohyb) se snahou o profilaci oboru filozofická kinantropologie. Druhou oblastí odborného zájmu je výchova prožitkem, její metoda a teoretické postižení v podobě zážitkové pedagogiky (mj. šéfredaktor a předseda redakční rady časopisu *Gymnasion*).

Mgr. Miroslava Jirásková působí na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci; zabývá se výukou sociálních předmětů (sociální politika, sociální práce aj.) v pedagogickém diskurzu a možnostmi transracionálních přístupů (např. metoda systemických konstelací) v osobnostním růstu.

Abstrakt:

Príspevok navrhuje rozšířit pojem dobrovolníka o dimenzi dobrodince, tedy ke svobodné vůli konat dobro připojit i aktivitu jako výraz autenticity sociálního pracovníka. Na základě předchůdné diferenciacie medzi turistou a poutníkom (doloženém tematizácii konkrétnej kasistiky poutní cesty „první moravské compostely“) rozlišuje činnosť dobrovolníka v sociálnej práci do modů „dobrovolník-turista“ a „dobrovolník-poutník“. Mezi základní rysy činnosti druhého z nich zařazuje aktivizaci spirituálního rozměru života, stálost cesty a vědomí cíle, životní naladění, umění vcítit se do druhého, odvahu být sám sebou, dovednost přijímat nové výzvy, zhodnocování bolesti a vědomé bytí v přítomnosti.

Klíčová slova:

dobrovolník, dobrodinec, turista, poutník, sociální pracovník, pout, autenticita

Abstract:

The paper offers to spread the notion volunteer for a well-doer dimension. It means to add to free will to act goodness also the activity as an expression of social worker's authenticity. The text distinctive on the basic differentiation tourist and pilgrim (documented by thematisation of concrete casuistry of "the first Moravian Compostela" pilgrim) the modus "volunteer-tourist" and "volunteer-pilgrim". It subsumes to the basic features of activity the second of them: activation of spiritual life's dimension; constancy of journey and consciousness of goal; attunement of life; the art to empathise; the courage to be oneself; skill to accept new challenge; assessing of pain; and conscious being in the present.

Keywords:

volunteer, well-doer, tourist, pilgrim, social worker, pilgrimage, authenticity

Úvodem

Fenomén dobrovolnictví je majoritně vnímán zejména v kontextu sociální práce, příp. neziskových výchovných organizací a institucí. Rádi bychom v tomto příspěvku rozšířili zavedené porozumění tomuto pojmu (dobročinnost, občanská výpomoc, sousedská výpomoc, vzájemně prospěšné dobrovolnictví, veřejně prospěšné dobrovolnictví – viz Tošner a Sozanská, 2006) prostřednictvím symboliky cesty, resp. pouti. Téma dobrovolnictví se tak může rozšířit o aspekt dobrodiní, přestože v obecném porozumění není mezi těmito termíny patrný příliš silný sémantický rozdíl. Podle Slovníku spisovného jazyka českého (1989: 337) je dobrovolníkem ten, „kdo koná z vlastní vůle nějakou práci, povinnost“, dobrodincem pak ten, „kdo prokazuje dobrodiní, dělá milosrdné, dobré skutky“. Dobrovolník svým vlastním jazykovým výrazem odkazuje k dobré vůli, zatímco dobrodinec k dobrému dění, tedy dělání, činění, aktivitě. Dobrovolník může svou svobodnou vůli (dobrovolně) konat pouze svoji povinnost (byť pocítovanou v rámci subjektivně pojaté mravnosti, nikoliv veřejného práva), dobrodinec však činí dobro jako projev svého hodnotového, resp. spirituálního centra vlastní osobnosti. Může-li se tak pro dobrovolníka stát motivem jeho prospěšného konání třeba i pocit povinnosti, soucit, osamělost, zvědavost, pocit nenahraditelnosti či nedostatek sebeúcty aj. (blíže viz Vitoušová in Tošner a Sozanská, 2006: 46), pro dobrodince by tak mělo být charakteristické spíše jednání autentické, pramenící z jeho bytostného zájmu o druhé a ochoty podílet se na šíření dobra.

Přes toto úvodní rozlišení bychom však rádi zařadili jemné významové odstíny dobrodince (konání dobrodiní, dobročinnost aj.) pod pojem dobrovolníka a tím poněkud rozšířili běžné vymezení dobrovolnictví. Motivem k tomu se může stát mj. autorita Jana Amose Komenského, který pod vůli rozumí „schopnost rozumné duše přiklonit se k dobré věci, kterou jsme pochopili, odvrátit se od zlé. Záleží 1. ve sklonu k dobru, 2. v činu, jímž volíme, 3. a to svobodně, ne z donucení.“ (Komenský, 1966: 553). Přestože soudobé etické koncepce pochopitelně neberou příliš vážně takovéto snadné propojení svobodné vůle a dobra, pro potřeby tohoto příspěvku je právě důraz na konání dobra ze svobodného rozhodnutí autentické osobnosti klíčovým momentem porozumění. Přístupovou cestou se pak stane metafora poutě a poutníka.

Turista a poutník

Symbolika cesty je nesmírně bohatá a jistě ji lze využít i při tematizování sociální práce v modu dobrovolnictví (resp. celého života, viz pojetí života jakožto biodromálního projektu). Cestování samotné je však velmi rozmanité – pokusme se rozčlenit možnosti základního porozumění ve vztahu k fenoménu domova.

Tuláci, vagabundi a vandráci žádné domovy nemají a žijí na cestách, bloumají z místa na místo a žijí v bezdomoví, bez zakotvení na jednom místě a bez pevnosti vztahů. Kulturním prototypem takového životního způsobu je jistě Kerouackovo „On the road“ (Kerouac, 1978). V porovnání s nimi turisté, poutníci i cestovatelé za obchodem či poznáním vyrážejí z domovů, ale jejich cílem není dálava – tu chtějí okusit, poznat, ale poté se hodlají vrátit zpět. Bohatší o zkušenosti a znalosti, o vědění, jak je tomu jinde ve světě. Motiv cestovatele a odlišení jeho různých způsobů (zevloun, tulák, turista a hráč) zdárně využil pro sociální analýzu Bauman (2002). Zatímco postava poutníka je v jeho sociologické analýze příznakem moderního člověka (s hlavním motivem dosažení cíle v rámci pevné sociální struktury), turista je pro něho (vedle zmíněného zevlouna, tuláka a hráče) symbolem postmoderní snahy o vyhledávání, ba přímo sběratelství dojmů a povrchních kontaktů. V tomto kontextu bychom se rádi zaměřili na zmíněné dva hlavní způsoby tohoto cestování (odcházení z domova a vracení se zpět), poněkud rozšířili Baumanovu deskripci a využili ji jako metafory pro dobrovolnictví v diskurzu sociální práce (byť platí jistě i pro jiné oblasti dobrovolnického zapojení, např. v mimoškolní výchově apod.). Tím současně vstupujeme do diskuse rozlišující „administrativní“ a „profesionální“ ideál sociálních pracovníků (Janebová a Musil, 2007), kdy metafora turisty má blíže k pojetí sociální práce zamerané především na vykonávání administrativních činností, zatímco postava poutníka se stává paralelou sociální práce v zaujetí pro činnosti komunikativní, koncepční a podpůrné. Koncentrace na vybrané dva módy cestování v pojetí turisty a poutníka je záměrná – právě ony si získaly maximum odborné pozornosti. Přitom jasné sémantické rozlišení se stírá využíváním rozmanitých pojmenování takových cest, viz např. „konferenční turistika“, „sexuální turistika“, „ekoturismus“, „etnický turismus“ a „turismus po památkách (heritage)“ (Brennan, 2004; Pettman, 1997; Stronza, 2001; Greathouse,

1997; Yiping, 2003). Můžeme se však také setkat s „náboženskou poutí“, „kulturní poutí“, „politickou poutí“ (Allcock, 1988; Sharpley a Sundaram, 2005; Cohen, 1979). Dokonce můžeme číst o „poutní turistice“, „sekulární pouti“ nebo „posvátné (sacred) turistice“ a „pouti jako turistice“ (Collins-Kreiner a Kliot, 2000; Singh, 2005; Rountree, 2002). Co tedy tyto dva módy odlišuje?

Ve většinovém mínění (prezentovaném i v odborné literatuře) panuje přesvědčení, že turista se vydává za cílem světským, zatímco poutník putuje na místa posvátná. Jinými slovy: poutník musí být nábožensky orientován, turista může být i bezvěrec. Přesto mezi oběma póly můžeme rozeznat určité souvislé pásmo, kontinuum stylů, kdy více převládá jeden či druhý z nich. Širokou škálu lidského chování mezi oběma extrémy, tj. turistikou a poutnictvím, analyzoval E. Cohen (1979), který člení pět možných módů takové cesty s ohledem na spirituální (či kulturní, sociální) centrum. Turistický způsob cesty je charakteristický pro turistu, který hledá rekreaci, uvolnění a zajímavosti, obnovu sil pro každodennost, nikoliv seberealizaci či spiritualitu. Jiný cestovatel hledá rozptýlení v bezsmyslném potěšení, chce uniknout od odcizení každodenní existence, netouží však nalézat žádný smysl. Další typ, zážitkový či zkušenostní, hledá inspiraci ve způsobu života jiných. Takový člověk cestuje kvůli určitému poznání, ale nehodlá obnovovat vlastní spiritualitu, nýbrž kontaktem s jinakostí chce získat potvrzení, že jiní mohou žít autenticky. Takový turista se necítí být poutníkem, ale se zájmem sleduje autenticitu poutnickových zkušeností. Předposledním typem je experimentální modus, kdy cestovatel hledá alternativu k vlastnímu zakotvení. Vyzkoušet, experimentovat se spiritualitou jiných společností. Takové hledání se však snadno může překloupat do věčného cestování se zakoušením nových a nových možností, bez trvalého příklonu k jedné z nich. Posledním je existenciální modus, který je pro Cohena shodný s poutnictvím: je to hledání autentické existence potvrzením spirituálního centra vlastní kultury a společnosti, jež je možné zesíleně vnímat jinde než v místě svého bydliště.

Odlišné pojetí, nevycházející z klasifikace cílů a motivace, ale ze způsobu chování, bylo již publikováno jinde (Jirásek, 2011). Způsob prožívání je zde vnímán jako podstatný charakterizující znak pro rozhodnutí, zda se setkáváme s turistou, anebo s poutníkem. Odlišujícím znakem se tak může stát cíl cesty, avšak nikoliv v oné diferenciaci sakrální versus profánní. Turista chce především

vidět navštívená místa (ať světská, nebo religiózní), zatímco poutník by je mohl chtít spíše *prožít* v určitém hlubším porozumění. Pokud je tomu tak, pak rozhodujícím znakem odlišení není navštívený geografický prostor, jako spíše realizace jisté možnosti usebrání, zamyšlení, hlubokého prožitku a určitého povznesení – tedy znaků spirituality (nikoliv nezbytně náboženské). Dalším momentem je naladění. Zatímco turista přijíždí či přichází, aby viděné *zaznamenal*, tj. vyfotil, uložil do paměti, podpořil nákupem suvenýru či jiné memorabilie, poutník se koncentruje na *přítomný prožitek*. Naladění, otevřenost vůči projevům *genia loci*. Nejenom vizualizace a přivezený doklad o osobně navštíveném místě, ale komplexní uchopení bytí-tu. Modus prožitku může být dalším bodem: zatímco turista hledá potěšení a radost, uvolnění a odpočinek, poutnický prožitek je spíše zanícením, vytržením, povznesením. Zatímco si turista spíše užívá, poutník jakoby naslouchá zprávě, kterou vysílá samotný navštívený prostor. Jiná odlišnost je vztah k otázce. Turista hledá spíše odpovědi, chce se přesvědčit na vlastní oči, že je to opravdu tak, jak slyšel a viděl. Porovnává: „Je to tu skutečně stejné jako na fotografii z cestovní kanceláře?“ Poutník se spíše otvírá tážání, je položen do otázky, která je důležitější než jakákoliv časová odpověď. Nemá dopředu stanovenou otázku, protože cesta na místo a pobyt tam jsou samy svým způsobem tážání, postupným odkrýváním specifčnosti místa a jeho ducha. Personální vlastní zaujetí, procítění energie místa, soustředění se na výjimečnost nikoliv vizuální, ale prožitkovou. Posledním bodem je zaměřenost. Pozornost turisty je spíše těkavá, přecházející z jedné atrakce na druhou, povrchně sledující detaily, aniž by bylo nutno je jakkoliv syntetizovat. Naproti tomu pozornost poutníka je koncentrovaná na celek. Celek bytosti (nikoliv pouze smyslové uvolnění), navíc v propojenosti s daným místem, vytvářejícím jedinečné pouto osobnosti, místa a času. Personální celek bez analytického rozčleňování fyzických stavů od ideového zaujetí či sociálních vazeb, ale prožívání sebe sama jako personální jednoty, jež je plně včleněna do kontextu místa, tedy ono heideggerovské bytí-ve-světě, umožňující autentickou existenci.

Kasuistická ilustrace: Moravská compostela

I kdybychom se v paradigmatu sociální práce nezaměřovali na přísné teoretické rozlišování mezi těmito dvěma módy cestování, zdá se, že fenomén

náboženské pouti v současnosti nabývá na síle – roste počet poutních cest i množství poutníků. Alespoň informace sdělované prostřednictvím internetu takový dojem umožňují (viz specifické stránky, např. www.poute.eu; <http://poutnikem.cz>; www.poutnik-jan.cz aj.). O zvýšeném zájmu o putování svědčí i první ročník „Moravské kompostely“, putování ze Svatého Kopečku přes Svatý Hostýn na Velehrad, překonávající vzdálenost více než 100 km v průběhu pěti dnů (30. 6. až 4. 7. 2011). Poutníka odlišuje od jiných cestovatelů, alespoň podle slov Jana Peňáze (2008), především cíl, jímž bývá (v podobě důvodů vydání se na cestu) 1. znamení pokání; 2. prosba za sebe a své blízké; 3. poděkování za krásu přírody, za schopnosti, které nám cestu umožňují, i za obdržené dary. Pomineme-li náboženský kontext, mezi hlavní ideje zdůrazňované průvodcem – právě paterem Janem Peňázem – v průběhu této konkrétní cesty patřily zejména tyto motivy:

- Uvědomovat si více vděk vůči předkům za to, co pro nás udělali a my toho můžeme užívat (např. jít po asfaltové cestě a nikoliv blátem nebo prachem).
- Všímat si minulosti a nezapomínat ji (např. neprocházet bez povšimnutí kolem pomníků na válečné hrůzy, ale zastavit se a vnímat jako dar, že můžeme žít v míru).
- Všímat si i přítomnosti, protože to, že dnešní problémy jsou jiné než ty v minulosti, neznamená, že jsou menší (např. hodnoty svoboda versus sociální jistoty).
- Uvědomovat si nejenom krásy přírody, ale i kulturních statků, včetně negativních projevů civilizace (reklamy, odpady, chudoba bezdomovců).
- Umět dar dávat i přijímat, zvládnout ono umění výměny darů bez přepočítávání finančních kalkulací.
- Více důvěřovat lidem, jejich ochotě konat dobro, snažit se zapojit do dění nikoliv kritikou a řečmi „co by se mohlo udělat“, ale výzvou „pojdme – uděláme to!“.

Kromě toho byly zřetelné patrné projevy díky a pochval vůči všem dobrodincům, kteří o poutníky pečovali – vůči všem neznámým, kteří třeba upekli pro cestovatele buchty, uvařili guláš, připravili lahve s vodou, zatopili, aby bylo možno usušit promočené oblečení a boty. A to vše bez nároku na jakoukoliv odměnu – pouze za pocit, že také mohli přispět svou částí ke zdaru pouti.

Pout' se tak může stát výrazným mezníkem a spirituálním zážitkem i pro člověka nenáboženského. Spiritualitou v daném kontextu nemíníme religiózní pojetí ontologicky odlišné reality, ale pojetí ducha ve filosofii Maxe Schelera (1968) jakožto specifického znaku lidství projevujícího se otevřeností vůči světu.

Dobrovolný sociální pracovník jako poutník

Základní vymezení činnosti sociálního pracovníka zahrnuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., který rámcově definuje, že sociální pracovník „vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace“. Takovouto činnost lze vykonávat po ukončení minimálně vyššího odborného vzdělání specializovaného na sociální práci. Zákon stanovuje sociálním pracovníkům také povinnost dalšího specializačního vzdělávání formou akreditovaných kurzů, školení či stáží (Matoušek, 2007). Sociální pracovník je tedy odborník, který díky studiu a zkušenostem ví, jak pomáhat. Přitom „umění pomáhat“ se dá naučit jen částečně. Některými osobnostními předpoklady by měl být sociální pracovník k výkonu své profese vybaven. A právě na vybraných osobnostních charakteristikách a způsobech, jak konkrétní dobrovolník vykonává svoji činnost, může být postaveno (s odkazem na výše zmíněné diference) pomyslné odlišení „dobrovolník-turista“ a „dobrovolník-poutník“.

Běžné porozumění činnosti dobrovolníka v sociální práci může být charakterizováno postavou turisty: plní (třeba i bezvadně) svěřené úkoly a aktivně vyhledává způsoby řešení, pečlivě vede agendu a dodržuje veškeré procesní standardy své organizace, svou dobrovolnou činností uspokojuje zejména své vlastní potřeby (pomáhá kvůli naplnění svých sociálních potřeb a tužeb či naopak potlačuje sebe sama), do vztahu s klientem přistupuje v modu předem známého (naučeného) vzorce chování (způsoby komunikace i ověřené metody řešení problémů). To není málo a nemusí to být špatně. Stejně jako turista může být svou cestou velmi obohacen, dobrovolník pozitivě

konající svoji práci zprostředkuje mnoho dobrého svým klientům. Přestože je zjevné, že by bylo možné tento typ dobrovolníka (nejenom) v sociální práci podrobněji rozpracovat, rezignujeme dále na takový úkol. Tím však v žádném případě nechceme říci, že považujeme obsah metafory za nepřipustný či hodnotově méněcenný. Ačkoliv se na cestách vyskytují jak turisté, tak poutníci, preferujeme v daném kontextu spíše druhý typ, kterému se budeme věnovat podrobněji. Snad i proto, že alegorie turisty může odpovídat spíše neoliberálnímu pojetí sociální práce, tedy vnímání aktivity ve prospěch potřebných jako součásti trhu. Model sociálního pracovníka, který prodává svoji službu, je znakem proměny společnosti, příkladem „kolonizace veřejného privátním“ (Chytil, 2007: 65), tedy chápání sociální práce (snad včetně zapojení dobrovolníků) jakožto privatizace veřejných služeb a jejich oceňování prizmatem ekonomické racionality.

Sociální pracovník, který kromě rysů dobrovolníka s sebou nese i rysy dobrodince (tedy vlastní svobodnou vůli usměrněnou aktivitu k realizaci dobra jako projev autentické existence), pak může být symbolizován postavou poutníka: je plně otevřen potřebám klienta a více než naučené postupy a standardy využívá jedinečnosti lidských osobností, s nimiž se dostává do kontaktu. Každý nový vztah se tak pro něho stává novou otázkou, vyžadující nové řešení. Namísto vykonání konkrétního úkolu či dílčí činnosti vnímá celkový kontext svého působení v rozměru klientova života, nikoliv svých individuálních zájmů. Jinými slovy: nabízí své schopnosti a dovednosti, své možnosti a časové dispozice, sebe samého ve své autenticitě jako formu určitého daru ve vztahu charakterizovaném dimenzí Já-Ty (Buber, 2005). Dobrovolník poutnického modu nepomáhá neustále (vědom si potenciálního nebezpečí vytvoření závislosti), ale dodává spíše impulzy bez vytváření pevnějších vazeb. Nejdůležitějším jeho rysem je však jistá vyzrálost osobnosti, tedy již vícekrát zde zmiňovaná autenticita. Takový dobrovolník je sám sebou (zvládá svůj život), protože jenom tak může účinně pomáhat druhým.

Přirozeným přístupem k životu a ke světu je, že člověk řeší své problémy, tak říkajíc „pomáhá si sám“. Pokud tento přístup selže a dostane se do problémů (třeba i nezaviněně), pomáhá rodina a nejbližší okolí. A teprve při selhání i této fáze nastupují sociální pracovníci, včetně dobrovolníků. Vědomí tohoto rysu, tedy že dobrovolník

pracuje s klientem, který „není ve své síle“ a potřebuje nikoliv dar ve formě almužny, ale nabídku partnerství, tedy takovou (nejctnostnější) formu pomoci, aby zrehabitoval sám sebe a mohl si pomoci sám (viz Matoušek a kol., 2001: 33), je rysem, který rovněž (a jiným způsobem) propojuje dobrovolnickou sociální práci s fenoménem poutnictví. Obojí je totiž posilováním osobnosti prostřednictvím strádání a překonáváním bolesti. Poutník, který musí na své cestě zvládat mnohá nepohodlí, překážky a bolesti (otlačeniny a puchýře, nepohodlné spaní, rozmary počasí, omezenost stravy apod.), zesiluje jejich překonáváním, vědom si cíle a účelu cesty, kam chce dojít. Stejně tak dobrovolník musí nejdříve zesílit v pomyslném osobnostním otužování prostřednictvím zvládání bolestivých situací a pouze takto připraven může získané nabídnout i druhým. „Dobrovolník-poutník“ se tak namísto pomahače stává průvodcem, pomocníkem v hledání klientovy autenticity, nikoliv poskytovatelem almužny (která může nabývat podobu nejenom finanční, ale také poskytnutí svého času, energie, zájmu či péče).

Základní rysy činnosti „dobrovolníka-poutníka“

1. Aktivizace spirituálního rozměru života – dát životu hlubší smysl, širší rámec, významový kontext. Spiritualita pouti může i nereligióznímu člověku poskytnout zážitek něčeho většího, než jsem já sám, čeho jsem součástí a co vymezuje horizont mého porozumění, kontext smysluplnosti. O tento smysl se mohu opřít ve chvílích, kdy „ztrácím sílu“. Prožítí pocitu pokory, bez nezbytnosti neustále nést tíhu zodpovědnosti za vše, co se kolem mne děje. Najít smysl v patření někam, čeho jsme součástí, mít v životě své pevné místo, ze kterého můžeme vyrazet, abychom se měli kam vracet.

2. Stálost cesty a vědomí cíle – odvaha být věrný cestě, kterou jsem si vybral, dovednost nahlížet podobným způsobem jako poutník na cíl své cesty a podporovat klientovu samostatnost. Poutník bývá často součástí skupiny, která míří neochvějně ke svému cíli a jde za jakéhokoli počasí. Nezbytnost vhodné proměny oděvu, přizpůsobení se okolnímu prostředí, hodnocení situace ze širšího kontextu a nikoliv pod dojmem momentální libosti či nelibosti. Stejně tak dobrovolník potřebuje vytrvalost a flexibilitu, schopnost přizpůsobit se dané situaci, navrhnout nové způsoby řešení. Sociální pra-

covník by se měl naučit zvládat i prohru a trénovat svou psychickou odolnost, protože v jeho kasuistikách nejsou pouze vrcholy s označením „happy end“.

3. Životní naladění – přístup k životu. Radost ze života je důležitá v životě každého člověka, a proto je důležité pěstovat schopnost získávat radost z drobných maličkostí okolo nás (dopřávat si tzv. povyražení ze všednosti). Stejně tak posilovat odvalu k síle a růstu. Cílené směřování k odvaze mít v životě ideály, pro které stojí za to překonávat překážky. K umění zamyslet se nad tím, jestli si problémy nevytvářím, abych se přiblížil ostatním, protože negativní dimenze poutá pozornost.

4. Umění vcítit se do druhého, uvědomit si pocity druhého – empatie vede k odvaze snášet se s druhými lidmi s vědomím jejich jedinečnosti a odlišností. Přijímat a respektovat druhého člověka, akceptovat jej, tedy schopnost brát ho takového, jaký je. Ochota neustále trénovat tuto schopnost vyladovat se na druhého a akceptovat jeho postoje. Umění pomáhat druhým je nadání, schopnost emoční inteligence, jejíž odlehlost stránkou je řehole naučených postupů, které je potřeba dodržovat proto, aby se pomoc stala profesionální. Protože u sociální práce jde o neobvyklou situaci, kdy selhává nebo je nedostatečná schopnost jedince postarat se o sebe a dostatečně účinná není ani pomoc rodiny či okolí, dostává se dobrovolník automaticky do rozporu mezi tím, co klient chce, a tím, co je potřeba, aby dělal (Úlehla, 2002).

5. Opravdovost, odvaha být sám sebou – zralý člověk se přijímá takový, jaký je. To mu dává sílu měnit věci kolem sebe. Znalost vlastní motivace k pomáhání druhým lidem usnadňuje schopnost dávat se upřímně a autenticky.

6. Dovednost přijímat nové výzvy – každý člověk potřebuje ve svém životě výzvy k tomu, aby na své cestě osobního rozvoje mohl pokračovat a růst. Jinak zažívá ubíjející nudu a stereotyp, který nepovzbuzuje chuť učit se a myslet.

7. Zbodnocování bolesti – bez bolesti není růst a je potřeba naučit se ji přijímat i překonávat (příp. proměňovat v obět). Pokud se naučíme dostávat věci rychle a hned bez velké námahy, nemůžeme si daru (ani života) dostatečně vážit a cítit vděčnost. Život bez utrpení tak může být paradoxně také životem bez radosti. Naučit se umění umět se učit, což je velmi bolestivé: po-

kud si uvědomíme, že nic z toho, co jsme vstřebali, neplatí věčně a že je potřeba celoživotně své poznatky obnovovat a ověřovat; a být tak otevřený budoucnosti se vši proměnlivostí.

8. Vědomé bytí v přítomnosti – otevřít se tomu, co přichází, bez stereotypů v chování, jež nám umožňují pohodlně automaticky zařazovat klienta do kategorií předem vytvořených, tzv. škatulkovat. Zvládnout tuto proměnlivost: když si dovolíme být otevření, rozdrolí se nám realita na spoustu faset a my začínáme vidět mnoho cest kolem sebe a musíme cvičit dovednost včas a správně se rozhodnout pro jednu z možností (není lepší než jiná, ale je naše).

Tyto rozměry sociální práce, získané z aplikace charakteristických rysů cest poutníků na dobrovolnictví a sociální práci, nejsou pochopitelně zcela novou deskripcí právě vyvstalé ideje. Spíše předchozí odstavce vnímejme ve snaze o odlišné formulace či o poněkud jiný úhel pohledu, doplňující tak dosavadní úvahy o odlišnostech sociálního pracovníka v modu administrativní – profesionální (Janebová a Musil, 2007), ve zdůraznění role spirituality s možnostmi návratu od individualismu ke komunitním zdrojům sociální práce při hledání životního smyslu (Gray, 2008), ale také pozitivního rozměru rizika svobody v procesech individualizace se zdůrazněním emocionality a hloubky sociálních vztahů (Ferguson, 2001), či v popisech proměn identity v reflexivní projekty životního plánování se zřetelnými důsledky pro charakter sociální práce (Navrátil a Navrátilová, 2008). Opakovaným zdůrazněním takovýchto motivů se hlásíme k nezbytnosti neustále si klást otázku po smyslu konkrétní činnosti (včetně dobrovolnické aktivity v sociální práci), pomáhající tak nalézat či realizovat smysl životní.

Závěrem

Pochopitelně nasnadě je okamžitě námitka, že takový popis jednání je velmi schematický, snad až mechanický. Životy lidí jsou dynamické a nedají se svázat do vytvořeného modelového rámce. Přesto takové funkční rozlišení může napomoci uvědomit si onen základní rozdíl v přístupech dobrovolníků ke svým klientům. Přílišný důraz na nacvičené postupy a techniky („dobrovolník-turista“) může svádět k zaujetí role experta. A zvláště v době mizejícího vlivu tradiční autority náboženské i sociální (mocenské) může být expertní znalost vnímána v až nepatřičně zesílené podobě. To však může vést k nevnímání

skutečných potřeb klienta, k „napasování“ jeho jedinečné osobnosti do předem daného rámce. Naopak preference jistého „plynutí“, dodání podnětů bez přílišné vázanosti, kladení většího důrazu na osobnost klienta spíše než na naučené metody („dobrovolník-poutník“) vedou k možnosti zaujmout jedinečný přístup v jedinečném vztahu, do něhož dobrovolník vkládá sám sebe v autentické přirozenosti.

Snad se může takto profilovaná paralela jevit jako zbytečné moralizování či hledání nedostizného ideálu. Rádi bychom však věřili, že získaná zkušenost laskavého čtenáře poté, co si sbalí malý batoh a vyrazí „s lehkým srdcem“ na několikadenní pout, umožní porozumět oněm paralelám zřetelněji a nahlédnout tak jejich smysl i v praktické realizaci dobrovolnickovy (dobrodincovy) činnosti.

Seznam literatury:

- ALLCOCK, J. B. *Tourism as a sacred journey. Society and Leisure*, 1988, roč. 11, č. 1, s. 33–48.
- BAUMAN, Z. *Postmoderní osobnostní vzorce*. IN BAUMAN Z., *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 25–60.
- BRENNAN, D. *Women work, men sponge, and everyone gossips: macho men and stigmatized/ing women in a sex tourist town. Anthropological Quarterly*, 2004, roč. 77, č. 4, s. 705–733.
- BUBER, M. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005.
- CHYTIL, O. *Důsledky modernizace pro sociální práci. Sociální práce / Sociálna práca*, 2007, roč. 6, č. 4, s. 64–72.
- COHEN, E. *A phenomenology of tourist experiences. Sociology*, 1979, roč. 13, s. 179–201.
- COLLINS-KREINER, N., KLIOT, N. *Pilgrimage tourism in the holy land: the behavioural characteristics of Christian pilgrims. GeoJournal*, 2000, roč. 50, s. 55–67.
- FERGUSON, H. *Social work, individualization and life politics. British Journal of Social Work*, 2001, roč. 31, s. 41–55.
- GRAY, M., *Viewing spirituality in social work through the Lens of contemporary social theory. British Journal of Social Work*, 2008, roč. 38, s. 175–196.
- GREATHOUSE AMADOR, L. M., *Ethnic, cultural, and eco tourism. The American Behavioral Scientist*, 1997, roč. 40, č. 7, s. 936–943.
- JANEBOVÁ, R., MUSIL, L. *Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovnic. Sociální práce / Sociálna práca*, 2007, roč. 6, č. 1, s. 50–61.
- JIRÁSEK, I. *Pilgrimage as a form of physical and movement spirituality*. In PARRY, J., NESTI, M., a WATSON, N. (Eds.). *Theology, Ethics and Transcendence in Sports*. New York: Routledge, 2011, s. 223–232.
- KEROUAC, J. *Na cestě*. Praha: Odeon, 1978.
- KOMENSKÝ, J. A. *Věcný pansofický slovník*, in *IV. svazek Vybraných spisů Jana Amose Komenského*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 527–558.
- MATOUŠEK, O., a kol., *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001.
- MATOUŠEK, O., a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007.
- NAVRÁTIL, P., NAVRÁTILOVÁ, J. *Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci. Sociální práce / Sociálna práca*, 2008, roč. 7, č. 4, s. 124–135.
- PEŇÁZ, J. *Slovo poutníka*. In PALA, J. (Ed.). *Poutní cesta Velehrad – Svatý Hostýn*. Matice svatohostýnská, 2008, s. 5–6.
- PETTMAN, J. J. *Body politics: international sex tourism. Third World Quarterly*, 1997, roč. 18, č. 1, s. 93–108.
- ROUNTREE, K. *Goddess pilgrims as tourists: inscribing the body through sacred travel. Sociology of Religion*, 2002, roč. 63, č. 4, s. 475–496.
- SCHELER, M. *Místo člověka v kosmu*. Praha: Academia, 1968.
- SHARPLEY, R., SUNDARAM, P. *Tourism: a sacred journey? The case of ashram tourism, India. International Journal of Tourism Research*, 2005, roč. 7, s. 161–171.
- SINGH, S. *Secular pilgrimages and sacred tourism in the Indian Himalayas. GeoJournal*, 2005, roč. 64, s. 215–223.
- Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989.
- STRONZA, A. *Anthropology of tourism: forging new ground for ecotourism and other alternatives. Annual Review of Anthropology*, 2001, roč. 30, s. 261–283.
- TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2006.
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
- YIPING, L. *Heritage tourism: the contradictions between conservation and change. Tourism and Hospitality Research*, 2003, roč. 4, č. 3, s. 247–261.

Dobrovolnictví jako nepostradatelný nástroj podpory sociální inkluze

Volunteering as an Indispensable Tool for Promoting Social Inclusion

Josef Slowík

PhDr. Josef Slowík, Ph.D., působí na katedře pedagogiky Fakulty pedagogické ZČU v Plzni. Věnuje se oblasti speciální pedagogiky a sociální práce (zejména práci s lidmi ze zdravotním postižením) nejenom v akademické rovině, ale udržuje si stálý kontakt s praxí jako lektor, konzultant a supervizor. Je autorem několika knižních publikací, redaktorem portálu iPoradna.cz a odborně se podílel na realizaci několika projektů zaměřených na sociální integraci znevýhodněných osob.

Abstrakt:

Dobrovolnictví můžeme považovat za aktivitu, která se v podmínkách naší společnosti začíná v posledních několika letech velmi úspěšně rozvíjet především v oblasti sociálních služeb – a nejenom tam. Současně je to ale také významný nástroj podpory vytváření inkluzivního prostředí, které je nezbytnou součástí občanské společnosti. Autor představuje souvislosti dobrovolnictví s ohledem právě na problematiku sociální inkluze – včetně příležitostí i případných rizik, která s sebou rozvoj těchto fenoménů aktuálně přináší.

Klíčová slova:

dobrovolnictví, dobrovolník, sociální inkluze

Abstract:

Volunteering can be regarded as an activity which, in terms of our society started to be developed very successfully in the last few years – primarily in social services, but not only there. At the same time it is also an important tool in support of creating an inclusive environment that is the essential part of civil society. The author presents the context of volunteer service with regard to issues of social inclusion, including the opportunities and risks that can come actually with the development of these phenomena.

Keywords:

volunteering, volunteer, social inclusion

Úvod: Kdo je dobrovolník?

Na rozdíl od některých jiných evropských i dalších vyspělých zemí se v našem slovníku pojem „dobrovolník“ začíná teprve pozvolna zabydlovat, a protože ani ve společnostech s podstatně silnějšími a delšími (ve smyslu „nepřerušenými“) kořeny dobrovolnictví není význam tohoto pojmu doposud zcela ustálený a jednoznačně vyjasněný, mohou se tím spíše i u nás v jeho souvislosti objevovat často poměrně rozdílné asociace a představy.

Jak podotýká Tims (1982: 209), ani v oblasti sociální práce není pojem „dobrovolník“ zatím uspokojivě definován. Například Matoušek (2003b: 54) jej vymezuje jako „člověka poskytujícího podporu a pomoc bez nároku na odměnu – někdy po patřičném zaškolení – buď samostatně, nebo ve spolupráci s placenými profesionály“. Podotýká přitom, že zatímco v zahraničí se dobrovolníci rekrutují nejčastěji z nezaměstnaných lidí, žen v domácnosti a lidí v penzi, u nás tvoří zatím většinu dobrovolníků především studenti – což má i svou pragmatickou logiku, protože zejména studenti humanitních oborů, kteří se připravují na výkon některé z pomáhajících profesí, tak získávají současně důležité a potřebné zkušenosti. V poslední době však lze i u nás pozorovat změny ve struktuře dobrovolnické populace, která se pozvolna začíná poněkud více přibližovat trendu zmíněných západoevropských zemí; jak potvrzují Tošner a Sozanská (2006: 44), „v Praze i v dalších velkých městech již dobrovolníci nejsou nejčastěji studenti, ale zhruba z poloviny jde o zaměstnané lidi“. Převládají sice stále ženy a mladší lidé, ale „přibývá aktivních lidí v důchodovém věku a také profese, ze kterých dobrovolníci přicházejí, jsou čím dál různější a dnes jde prakticky o lidi všech profesí“.

Švestková (2005) při vymezování uvedeného pojmu odkazuje přímo na etymologickou podstatu pojmu dobrovolník – kterým je tedy ten, kdo vykonává určitou činnost „z dobré vůle“, z vnitřního přesvědčení a bez potřeby získat za to finanční ohodnocení.

Dobrovolnictví: práce, společenská aktivita i způsob chování

Podle Wilsona a Musicka (2008) je dobrovolnictví jistou formou altruistického chování člověka, jehož cílem je pomoci druhým bez očekávání přímé materiální odměny. Matoušek (2003b: 55) ji

vidí jako „neplacenou a nekariérní činnost, kterou lidé provádějí proto, aby pomohli svým bližním, komunitě nebo společnosti“; vztah k profesnímu a kariérnímu zaměření můžeme ovšem jasně vystopovat často např. právě u dobrovolníků z řad studentů, příp. u nezaměstnaných lidí, kteří dobrovolnickou práci mohou získávat následně dobře využitelné neformální kvalifikační předpoklady a praktické zkušenosti, příp. najít pracovní uplatnění přímo v organizaci, kde předtím vykonávali dobrovolnickou činnost. Také Pearce (1993: 17) potvrzuje, že dobrovolnictví je většinou skutečně chápáno jako práce zcela bez nároku na odměnu – připouští ovšem, že někteří autoři pod tento pojem zahrnují i práci za pouze malou a symbolickou odměnu ve srovnání se zaměstnanci (se sympatizujícím nadhledem dodává, že v tom případě by ovšem většina pracovníků v sociálních službách, a třeba také zdravotních sester nebo učitelů, musela být považována rovněž za dobrovolníky).

Obtížnost vymezení a definování dobrovolnictví diskutují i Wilson a Musick (2008: 11), kteří se ptají, kde je např. hranice mezi dobrovolnickou prací v soc. službách a pomocí, podporou, resp. péčí o blízkého nebo známého člověka? Je pomoc třeba sousedovi se zdravotním handicapem při odklizení sněhu běžnou sousedskou výpomocí, nebo se může jednat už o neformální dobrovolnickou práci? Warburton a Oppenheimer (2000: 3) v této souvislosti upozorňují na rozlišování dobrovolnictví tzv. formálního (vykonávaného výhradně přes formálně ustavené organizace – tedy dobrovolnické agentury, příp. sociální služby apod.) a neformálního, kam by bylo možné z určitého pohledu zařadit mimo jiné třeba i onu neplacenou pomoc postiženému sousedovi (srov. např. Novotný a kol., 2003: 34).

K diskusi nad definicí dobrovolnictví u nás přispívají také Tošner a Sozanská (2006: 36–37), kteří rozlišují navíc činnost (resp. i službu) dobrovolnickou (v rámci organizovaných aktivit) a dobrovolnou (která se nemusí vázat přímo na dobrovolnické aktivity). Podle jedné z nejaktuálnějších definic je pak dobrovolnictví nahlíženo jako „vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena.“ (Müllerová 2011: 10). Tento pohled reflektuje současnou preferenci dobrovolnické činnosti u nás především jako le-

gislativně jednoznačně ohraničené dobrovolnické služby; tato služba se po roce 2001 (vyhlášeném OSN jako Mezinárodní rok dobrovolníků) začala formovat na předchozích spíše spontánně a neformálně stavených základech.

Jako poněkud sporné a nejednoznačné se jeví i samotné vymezení dobrovolnické činnosti jako práce bez nároku na odměnu, jak ve své definici uvádí např. Matoušek (2003b: 54). I on totiž připouští, že dobrovolníkům v sociálních službách jsou a mají být poskytovány odměny v jiné formě než finanční (např. uznání, prestiž) – o čemž se ovšem u nás zatím dá spíše pochybovat. Wilson a Musick (2008) v této souvislosti však upozorňují, že tak jako tak nebývá stěžejní motivací dobrovolníků odměna (a to ani v nemateriální podobě), resp. že jakákoliv odměna vlastně nemůže být hlavním důvodem jejich činnosti. Není proto snadné identifikovat jejich motivaci, protože – jak zmínění autoři doplňují – dobrovolníci jsou sice leckdy obdivováni, ale současně je jejich činnost poměrně často podceňována a devalvována argumentem, že kdyby tato práce za něco stála a byla skutečně tak důležitá, někdo by ji určitě zaplatil. Podobnou otázku si kladou také Warburton a Oppenheimer (2000: 5), kteří zvažují i čistě ekonomický přístup: Je dobrovolnická práce méně hodnotná, když není jednoznačně ohodnocena (zaplácena apod.)? Ačkoliv je dobrovolnická aktivita v mnoha zemích velmi rozšířena, patří mezi činnosti, které nebývají zahrnuty do HDP – protože ji lze jenom obtížně jednoznačně změřit a ohodnotit (resp. ekonomicky kvantifikovat). Uvedení autoři se ptají, jestli by to vůbec bylo žádoucí a důležité a zda by nešlo pouze o další projev pokusu všechno ekonomizovat. Podle Wilsona a Musicka (2008) se však dobrovolnictví v posledních desetiletích stává preferovanou aktivitou právě i z ekonomických důvodů – s tím, jak ubývají prostředky na některé služby poskytované státem (což v souvislosti se současnou a patrně i budoucí ekonomickou situací nejenom evropských zemí bude nepochybně stále významnějším faktorem rozvoje dobrovolnictví také u nás). Warburton a Oppenheimer (2000) dokonce předpokládají, že např. řada organizací v Austrálii i v dalších vyspělých zemích by bez dobrovolnické práce už vůbec nemohla existovat – a také to je důvod, proč se podpora dobrovolnictví stává v posledním desetiletí významným tématem, což koneckonců dokládá i vyhlášení roku 2001 Mezinárodním rokem dobrovolníků (OSN) a o deset

let později z rozhodnutí Rady EU také vyhlášení Evropského roku dobrovolnictví (2011). Nejde přitom zdaleka o nový a módní fenomén, podle Warburtona a Oppenheimer (2000) se dobrovolnictví (jako projev charity a filantropie) třeba v Austrálii vyskytuje prokazatelně už od příjezdu prvních obyvatel v r. 1778.

Česká republika si moderní tradici dobrovolnické práce v rámci většinové společnosti teprve začíná vytvářet – především v souvislosti s nebývalým rozvojem neziskového sektoru po roce 1989, tedy po období často spíše nucené a povinné „dobrovolné“ práce (Tošner; Sozanská, 2006: 50–52); v některých západních zemích je přitom dobrovolnická práce „obecnou zvyklostí a také nutnou součástí image veřejně působících osobností“ (Matoušek, 2003b: 55). U nás jsou takové osobnosti zatím ochotné spíše finančně přispět na charitativní účely než se osobně angažovat v dobrovolnické aktivitě – což ovšem podle Wilsona a Musicka (2008: 133) nelze považovat za kompatibilní náhradu, protože v takové formě podpory schází to nejdůležitější, totiž osobní vklad a bezprostřední setkání člověka s člověkem. A právě to je také zásadní podmínkou pro vytváření skutečně inkluzivní společnosti, ke které bychom chtěli (a zavázali jsme se) směřovat.

Dobrovolnictví a sociální inkluze

O'Halloran (2006) vidí sociální inkluzi jako moderní sociologický koncept se starověkými kořeny, který se aktualizuje jako současný přístup přibližně od 70. let 20. stol. Není to podle něj pouze politika, ale proces založený na využití kombinace různých sociálních strategií, ke kterým můžeme přiřadit i dobrovolnictví. Sociální inkluze směřuje proti realitě vyloučení (tedy sociální exkluze), ke kterému dochází, jestliže se jedinec po určité významnou dobu neúčastní určitých (klíčových) aktivit ve své společnosti z důvodů, které nemůže ovlivnit, a přestože by se těchto aktivit účastnit chtěl (O'Halloran, 2006: 40; srov. Boardman, 2010). Podle Strausse (2008) je podstatou sociální integrace, resp. inkluze vzájemná závislost a lidská spoluúčasť; aktivní účast v dobrovolnické činnosti znamená faktické realizování takové sociální spoluúčasti, která má význam jak pro toho, komu je tato služba poskytována, tak i pro dobrovolníka. Někteří autoři (Paxton; Nash, 2002) upozorňují na výrazný efekt dobrovolnických aktivit právě pro většinovou společnost (ve smyslu

hlavního společenského proudu), ve které tím může docházet k obnově slábnoucího svépomocného hnutí a občanské angažovanosti – a také napomáhat již zmíněnému odstraňování sociální exkluze (ale i podporovat celoživotní učení, zdravý životní styl a aktivní stárnutí dobrovolníků – tam, kde se do této práce zapojují i senioři).

Obecně tedy panuje shoda v názoru, že využívání dobrovolnické aktivity vytváří sociální kapitál (tedy dostatečné a kvalitní společenské vztahy, kontakty a hodnoty) a podporuje participaci (účastnickou) demokracii; zapojení dobrovolníků např. do komunitních sociálních služeb je výhodné nejenom pro jejich uživatele, ale současně pro dobrovolníky samotné a napomáhá to vytváření starostlivé a pečující komunity (O'Halloran, 2006: 122; srov. Wilson; Musick, 2008: 5). Argument, že jde pouze o levnou a nedostatečnou variantu péče oproti profesionálním službám, se ukazuje při hlubším pohledu jako nepřilíh relevantní, zejména zohledníme-li celkový přínos dobrovolnické práce z hlediska širší společnosti. V tomto smyslu můžeme tvrdit, že dobrovolnictví skutečně nepřímou podporuje demokracii a vytváření občanské společnosti (tím, že pomáhá vytvářet sociální kapitál, že zapojuje lidi do místní komunity, pomáhá „úspěšně stárnout“ současné stárnoucí populaci a má výrazné preventivní účinky vzhledem k výskytu sociálně patologických jevů); a pokud dobrovolnictví podporuje vytváření občanské společnosti, lze jej rozhodně považovat i za významný proinkluzivní nástroj, protože jednoznačně „existuje úzká vazba mezi sociální inkluzí a občanskou společností“ (O'Halloran, 2006: 40).

Rovněž Boardman (2010) soudí, že koncepty sociální inkluze i exkluze mají výrazné morální a politické konotace – a úzce souvisejí právě s občanstvím a občanskou společností (resp. s její filozofií). Důležitými aspekty sociální inkluze jsou podle tohoto autora přístup k odpočinku, vzdělávání, práci, vlastním financím, pozitivním rodinným vztahům, radostnému sociálnímu životu a v neposlední řadě také k občanské integraci (včetně přímé participace v místní komunitě). Skutečná sociální inkluze je podle něj založena na volbě: mohu si vybrat, s kým se kontaktuji, co udělám se svým časem, jak budu řešit své problémy; a pokud potřebuji, mám přístup k informacím, kde najdu adekvátní podporu pro realizaci své volby – a mnohdy je jedinou možností pro dosažení realizace této volby právě pomoc ze stra-

ny dobrovolníka. Úspěšnost sociální inkluze lze podle Boardmana (2010: 233) měřit množstvím nových příležitostí, k jejichž využití se jedinec cítí uschopněn (podpořen) – a protože např. profesionálně poskytované sociální služby mnohdy nedokážou zajistit naplnění veškerých potřeb svých uživatelů bez využití dobrovolnické práce, jeví se z tohoto pohledu dobrovolnictví znovu jako jeden z významných, a prakticky zřejmě nenahraditelných nástrojů podpory sociální inkluze osob s handicapem.

Sociální inkluze je chápána v současnosti jako záležitost všech členů společnosti (nikoliv tedy pouze znevýhodněných jedinců a skupin, příp. těch členů většinové společnosti, kteří jsou v jejich bezprostředním a nejbližším okolí). Rozhodující vliv má ale vždy právě ono nejbližší okolí – tedy místní komunita. Wilson a Musick (2008) podotýkají, že dobrovolnictví je projevem silné identifikace se skupinou, do které dobrovolník patří – a do které svou dobrovolnickou aktivitou zahrnuje (jako prostředník) i toho, komu je jeho pomoc určena (můžeme zde použít sice jazykově nehezké, ale fakticky správné označení dobrovolníka jako „inkludujícího“ činitele). Stejní autoři upozorňují, že čím více je člověk identifikován s komunitou (tedy čím silnější je jeho sociální identita, včetně vnímání vlastní lokální příslušnosti k městu, k organizaci, ke škole, k církvi apod.), tím spíše bude tíhnout k dobrovolnické činnosti; alespoň vzhledem k prožívání tedy dobrovolnictví vlastně napomáhá i sociální inkluzi samotných dobrovolníků. Tento aspekt je navíc osobně přenosný: přestože se obvykle při získávání dobrovolníků doporučuje kombinovat více metod, osobní pozvání k dobrovolnické práci se ukazuje jako mnohem efektivnější než oslovení a získávání potenciálních dobrovolníků přes média nebo jakýmkoliv jiným způsobem (Wilson; Musick, 2008: 218, srov. Tošner; Sozanská, 2006). Charakteristickým a atraktivním znakem dobrovolnictví je navíc určitá zaujatost vyplývající často z víry, specifického vlastního názoru, osobního vkladu a angažovanosti, projevovaných emocí atd. – zatímco profesionální a státní organizace vystupují navenek obvykle jako striktně nepolitické, nenáboženské a celkově neutrální subjekty (Kramer, 1981).

Přitažlivost dobrovolnické práce spočívá do značné míry zřejmě i v určité spontánnosti a nezávislosti, která může být ovšem narušena zprofesionalizováním, resp. přenesením příliš vysoké míry

zodpovědnosti na dobrovolníky nebo dobrovolnické organizace. Podle Kramera (1981) může např. ponechání zodpovědnosti za poskytování sociálních služeb na nestátních neziskových organizacích, které ve velké míře využívají práce dobrovolníků, vést nakonec paradoxně ke snížení, nikoliv zvýšení občanské aktivity. Jak upozorňuje Švestková (2005), dobrovolnická služba je mimořádně citlivá na jakékoliv formalizování, proto i zákon o dobrovolnické službě u nás upravuje podmínky dobrovolnictví velmi citlivě – tak, aby samotní dobrovolníci nebyli legislativním opatřením nijak výrazně omezováni a zatěžováni, ale naopak spíše chráněni.

Zajímavým fenoménem, který výrazně potvrzuje význam dobrovolnictví jako nástroje podpory sociální inkluze znevýhodněných osob, je dobrovolnická činnost samotných lidí s postižením nebo znevýhodněním. V zahraničí, ale i u nás můžeme najít řadu příkladů (např. dobrovolnická práce vykonávaná nezaměstnanými osobami atd.), které dokládají preventivní efekt takové aktivity – přinejmenším ve smyslu sociální prevence (tzn. prevence sociální exkluze, ale i prevence sociálně patologických jevů, které k následnému sociálnímu vyloučení mohou vést anebo z něj vyplývat). Dobrovolnická práce totiž zpravidla nepředpokládá náročnou přípravu nebo vysokou kvalifikaci – a člověk zde není hodnocen na základě měřítek obvyklých např. na běžném trhu práce. Dobrovolník s postižením nebo znevýhodněním tedy není v této činnosti zdaleka tak výrazně handicapován jako v jiných situacích a může prožívat takové role a zakoušet taková ocenění, která jsou mu jinak třeba stěží přístupná.

Nejenom individuální, ale také firemní dobrovolnictví navíc může například těm, kdo ve své profesi nemají prakticky žádné příležitosti k setkáním s jakkoliv handicapovanými lidmi, nabízet šanci podobné setkání prožít a získat relevantní a nezkrácené informace o těchto spoluobčanech a blízkých. I v našem mediálně bohatém prostředí totiž není vůbec samozřejmostí, že většinová společnost získává dostatek informací o skutečné situaci osob s postižením nebo znevýhodněním – a pokud ano, jde velmi často o nepřesně interpretovaná fakta, zprostředkovaná často lidmi, kteří se v uvedené problematice neorientují (Prázdna, 2005). Přímá dobrovolnická aktivita se tedy i v tomto ohledu stává inkluzivním nástrojem, který dokáže nenásilnou formou zajistit to, co nezvládne ani drahá reklamní a informační kampaň.

Shrnutí: dobrovolnictví jako proinkluzivní nástroj

Předcházející diskuse snad dostatečně ukázala, že dobrovolnictví je pro vytváření, existenci a dobré fungování inkluzivní společnosti opravdu důležitým a nezastupitelným prvkem, a to nejenom z hlediska zajištění některých služeb (včetně těch sociálních). Zároveň bychom ale nikdy neměli dopustit, aby se dobrovolnictví stalo něčím zcela samozřejmým a automatickým. Naopak, dobrovolnická práce by měla být vnímána jako cosi navíc, co člověk dělat nemusí, pokud nechce – protože to zkrátka je a zůstane vždy dobrovolné; a pokud někdo takovou aktivitu dobrovolně vyvíjí, mělo by to být chápáno jako silně pozitivní příklad proinkluzivního chování. Dobrovolnictví totiž může být vykonáváno pouze ve volném čase (nikoliv v pracovním, nikoliv v čase odpočinku ani v noci nebo během času nutného pro naplnění primárních potřeb) – a tento čas si dobrovolník musí prostě nezištně rezervovat jako dar, což je při současném obvyklém stylu života v naší společnosti samo o sobě stále méně snadné. Podle Warburtona a Oppenheimera (2000) je to patrně jeden z důvodů, proč se v posledních letech objevuje narůstající problém se zajišťováním dobrovolníků, a příčinu uvedení autoři shledávají i ve změně stylu života, narůstajících nárocích na práci, časové vytíženosti lidí, a souvisejícími změnami v systému a uspořádání hodnot. Lidé tedy více váhají, zda se v dobrovolnické činnosti budou angažovat – i přesto, že dobrovolníci stráví touto aktivitou většinou pouze několik hodin týdně (nevyhoří tedy snadno a naopak mohou vnášet svěžest i do práce profesionálů tam, kde svoji službu poskytují; svým nadšením a angažovaností podporují pružnost, neformálnost, osobní přístup ke klientům – Matoušek, 2003a: 61). Aby tyto vzácné hodnoty nevyprchaly příliš brzy, je důležité nepodceňovat procedury výběru, zaškolování, koordinace a také podpory (včetně supervize) dobrovolníků (Matoušek, 2003a; srov. Tošner; Sozanská, 2006; Brízová; Koubová, 2008). Dobrovolnická činnost, do které člověk bezplatně vkládá část svého času, energie a schopností, by měla být podle Švestkové (2005) také časově i obsahově vymezena; dobrovolnictví by podle této autorky mělo být tedy profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svoji spontaneitu (srov. Novotný a kol., 2003: 34) – což je velmi důležitý, ale v reálném prostředí poměrně náročně splnitelný požadavek.

Přestože je organizace dobrovolnických aktivit (v moderním pojetí dokonce „management dobrovolnictví“) nepochybně důležitá, je dobré mít na paměti stanovisko Všeobecné deklarace o dobrovolnictví z roku 2009, podle které je dobrovolnictví především „základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva – touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.“ (Müllerová 2011: 10). Tyto hodnoty nelze zajistit ani dokonalou organizací nebo legislativním vymezením. Tošner a Sozanská (2006) dokonce soudí, že „dobrovolnictví není obět, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností, dovedností a obohacením v mezilidských vztazích.“ Je to tedy všeobecně prospěšný a obohacující fenomén, který přispívá k inkluzivnímu soužití lidí vzájemně i velmi odlišných, kteří by se jinak možná vůbec nesetkávali a pravděpodobně by nemohli navazovat tak osobní, dlouhodobé a pozitivní vztahy – což by byla vlastně škoda pro všechny.

V metaforickém smyslu lze dobrovolnictví přirovnat ke „vzácnému koření“, bez kterého by současná společnost byla nejenom chudší, ale přestala by zcela aspirovat na vytvoření inkluzivního prostředí, v němž je nezištná pomoc a podpora jedním ze základních pilířů společenské existence. Jak dobře víme, není vždy nezbytné použít velké množství koření, aby strava byla chutnější (někdy je to spíše kontraproduktivní), ale zcela bez základního koření se může stát někdy nechutnou až obtížně požitelnou.

Seznam literatury:

- BOARDMAN, J. (ed.). **Social Inclusion and Mental Health**. London: RCPsych Publications, 2010.
- BŘÍZOVÁ, B., KOUBOVÁ, Š. **Význam výcviku dobrovolníků ve zdravotně sociální sféře**. *Kontakt*, 2008, roč. 10, č. 1, s. 125–132.
- KRAMER, R. M. **Voluntary agencies in the**

welfare state. London: University of California Press, 1981.

MATOUŠEK, O. **Metody a řízení sociální práce**. Praha: Portál, 2003.

MATOUŠEK, O. **Slovník sociální práce**. Praha: Portál, 2003.

MÜLLEROVÁ, M. **Dobrovolníci pro kulturu**. Praha: Institut umění, 2011.

NOVOTNÝ, M., a kol. **Dobrovolnictví středních školáků**. Praha: Hestia, 2003.

O'HALLORAN, K. **Charity law and social inclusion: an international study**. New York: Routledge, 2006.

PAXTON, W., NASH, V. (eds.). **Any volunteers for the good society?** London: Institute for Public Policy Research, 2002.

PEARCE, J. L. **Volunteers: The Organizational Behavior of Unpaid Workers (People and Organizations)**. London: Routledge, 1993.

PRÁZDNÁ, R. **Faktory determinující proces společenské integrace osob se zdravotním znevýhodněním**. *Kontakt*, 2005, roč. 7, č. 1–2, s. 70–74.

STRAUSS, S. **Volunteering and social inclusion**. Wiesbaden: VS Verlag, 2008.

ŠVESTKOVÁ, R. **Minulost a současnost dobrovolnictví**. *Kontakt*, 2005, roč. 7, č. 3–4, s. 318 až 322.

TIMMS, N., TIMMS, R. **Dictionary of social welfare**. London: Routledge, 1982.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. **Dobrovolníci a metodika práce s nimi**. Praha: Portál 2006.

WARBURTON, J., OPPENHEIMER, M. (eds.). **Volunteers and Volunteering**. Sydney: The Federation Press, 2000.

WILSON, J., MUSICK, M. A. **Volunteers: a social profile**. Bloomington: Indiana University Press, 2008.

Zákon č. 198/2002, Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Dobrovoľníctvo na Slovensku – reflexia nových trendov a výzvy pre sociálnu prácu

Volunteering in Slovakia – Reflection on New Trends and Recommendations for Social Work

Alžbeta Brozmanová Gregorová

PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD., pôsobí ako vysokoškolská učiteľka na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici a ako štatutárna zástupkyňa a koordinátorka občianskeho združenia Centrum dobrovoľníctva. Vo vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti sa venuje najmä problematike dobrovoľníctva, mimovládnych organizácií a sociálnej práci s rodinou. V praxi pôsobí aj ako lektorka a konzultantka v oblasti manažmentu dobrovoľníkov a ako akreditovaná supervízorka.

Abstrakt

Príspevok prezentuje vybrané zistenia reprezentatívneho výskumu dobrovoľníctva realizovaného na Slovensku v roku 2011 ako súčasť národnej kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva 2011 s podporou Európskej únie. Zistenia reflektuje s ohľadom na nové trendy v oblasti dobrovoľníctva identifikované v zahraničí. Na základe výsledkov výskumu a ich reflexie formuluje výzvy pre sociálnu prácu súvisiace s ďalším rozvojom dobrovoľníctva v našich podmienkach.

Kľúčové slová

dobrovoľníctvo, štýl dobrovoľníctva, dobrovoľník, sociálna práca

Abstract

The contribution presents chosen findings of the representative research implemented in 2011 as the part of the national campaign for the European Year of Volunteering with support of European Union. The presentation includes also the reflection on new trends in volunteering which were identified in the beginning of 21th century and some recommendations for social work.

Keywords

volunteering, style of volunteering, volunteer, social work

Úvod

Dobrovoľníctvo je multidimenzionálny jav. V teoretickej rovine je predmetom skúmania viacerých vedných disciplín, v praktickej rovine sa týka pôsobenia viacerých profesií. Jednou z nich je sociálna práca. Dobrovoľníctvo a sociálna práca majú spoločné historické korene, filozofické a etické východiská i pole pôsobnosti. Handy a Hustinx (2009: 549) uvádzajú, že sociálna práca vníma dobrovoľníctvo ako súčasť každodenného života. V tomto zmysle je možné dobrovoľníctvo považovať za jeden z nástrojov naplňovania poslania sociálnej práce. Ako uvádza Matulayová (2011: 10–11), „podpora rozvoja dobrovoľníctva u obyvateľov sa ukazuje ako jedna z možností riešenia sociálnych problémov súčasnosti“.

Ako konštatujú viacerí odborníci a odborníčky v oblasti dobrovoľníctva a jeho výskumu (napr. Rochester et al., 2010, Hustinx, 2001, Hustinx, Lamertyn, 2003, a iní), kontext dobrovoľníctva sa významne v posledných rokoch mení. Spoločenské trendy súvisiace s modernizáciou spoločnosti ako globalizácia, technologický rozvoj, demografické zmeny, zmeny v občianskej spoločnosti, nástup postmoderných hodnôt a zmeny v rodine a práci menia postoje a správanie sa ľudí vo vzťahu k dobrovoľníctvu. Hustinx (2001) konštatuje, že jedným z najvýznamnejších sociálnych fenoménov, ktoré výrazne zasahujú do oblasti dobrovoľníctva, je proces individualizácie. Výskumy však poukazujú na to, že tieto trendy sa neodrážajú automaticky v poklese participácie ľudí, ale v zmenách tzv. vzorcov či štýlov dobrovoľníctva a nových trendoch v tejto oblasti.

Cieľom príspevku je reflektovať nové trendy v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku a na základe reflexie formulovať výzvy a odporúčania pre sociálnu prácu súvisiace s budúcim rozvojom dobrovoľníctva v našich podmienkach. Východiskom reflexie sú empirické zistenia výskumu „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“, ktorý sa realizoval v roku 2011 ako súčasť národnej kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva 2011 s podporou Európskej únie z prvej časti výskumu.¹ Zdrojom dát je reprezentatívny výskum, ktorý sa uskutočnil na vzorke 973 občanov starších ako 15 rokov. Zber empirických dát zabezpečila externá firma metódou osobných štandardizovaných rozhovorov v máji a júni 2011. Údaje boli ďalej spracované pomocou štatistického programu SPSS verzia 18. V príspevku prezentujem

rozdiely, ktoré boli významné štatisticky, nielen numericky. Teoretický rámec reflexie poskytujú nové trendy dobrovoľníctva identifikované v zahraničí a najmä koncept kolektívneho a reflexívneho vzorca dobrovoľníctva autorov Hustinx a Lamertyna (2003) aplikovaný v českom výskume pod vedením Friča a Pospíšilovej „Vzorce a hodnoty dobrovoľníctví v české společnosti na začátku 21. století“ realizovaný v roku 2010. Z empirických údajov získaných v rámci výskumu na Slovensku sú selektované zistenia v kontexte uvedeného teoretického rámca.

Nové trendy v oblasti dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo nie je len vecou individuálneho rozhodnutia a konania, ale je to sociálny jav, ktorý je historicky, kultúrne a organizačne podmienený. Preto snahy o jeho skúmanie a o zachytenie obrazu o dobrovoľníctve prekračujú individuálny rámec a dotýkajú sa organizačného a spoločenského kontextu, v ktorom sa odohráva. Modernizácia spoločnosti zasahuje teda aj do oblasti dobrovoľníctva. V tejto oblasti produkuje nové trendy a štýly dobrovoľníctva, ktoré identifikujú odborníci a odborníčky vo viacerých krajinách.

Merrill (2003) pomenovala na základe štúdií trendov v dobrovoľníctve v deviatich regiónoch sveta deväť konzistentných vzorcov alebo „megatrendov“, ktoré sa v dobrovoľníctve objavujú posledných desať rokov:

- Narastajúci záujem o vplyv na čas strávený v dobrovoľníctve.
- Odlišnosti vo význame slova „dobrovoľníctvo“ v jednotlivých krajinách.
- Demografické zmeny, ktoré zamerali pozornosť dobrovoľníckych programov na mladých ľudí a na seniorov.
- Narastajúce uvedomenie si potreby skutočne pluralistického prístupu k získavaniu dobrovoľníkov, ich angažovaniu a manažmentu.
- Uznávanie, že dobrovoľníctvo rozvíja a posilňuje reciprocitu, komunitu, sociálnu solidaritu a občianstvo.
- Potreba väčšej profesionalizácie manažérov dobrovoľníckych programov.
- Rastúca rola informačných technológií v podpore výmeny informácií o dobrovoľníctve.
- Odlišnosti v názoroch na rolu štátu pri podpore dobrovoľníctva.

Evans a Saxton (2005) identifikovali v správe o meniaci sa podobe dobrovoľníctva v 21. storočí deväť kľúčových trendov, ktoré určujú a budú určovať zmeny v oblasti dobrovoľníctva v nasledujúcich desaťročiach:

- Nárast tzv. znalostných (brain) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Téma, ktorá sa vzťahuje takmer ku všetkým trendom a úvahám o budúcnosti dobrovoľníctva, je, že „dobrovoľníci robia dobrovoľníctvo stále viac sami pre seba“.
- Vzostup tzv. vecne stimulovaných (cause-driven) dobrovoľníkov a pomalý pokles časovo stimulovaných (time-driven) dobrovoľníkov.
- Vzostup tzv. sebeckého dobrovoľníka.
- Narastá potreba profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.
- Vnímanie dobrovoľníctva ako továrne na komunitný sociálny kapitál. Dobrovoľníctvo ľudí spája, pomáha im poznať svojich susedov a kolegov, je príležitosťou spoznať jeden druhého.
- Nárast mladých aktivistov a pokles mladých dobrovoľníkov. Mladí ľudia chcú byť stále viac nielen dobrovoľníkmi, ale aktívnymi občanmi v lokálnom či globálnom kontexte. Mládežnícke dobrovoľníctvo má úplne iný imidž, ktorý je spojený s aktivizmom alebo pro-aktivizmom.
- Nárast počtu firemných dobrovoľníkov hľadajúcich nové skúsenosti.
- Zapojenie sa do dobrovoľníctva je závislé na tom, v akej životnej etape sa človek nachádza a či je schopný venovať v tejto fáze čas alebo skôr peniaze.
- Produktizácia dobrovoľníctva. Dobrovoľnícka skúsenosť má byť „zabalená“ a ponúknutá ako produkt, pri ktorom bude dobrovoľník rozumieť, koľko času je potrebné venovať, ako dlho, aké sú prínosy aktivity pre neho a pre prijímateľov.

Uvádzané trendy v dobrovoľníctve sú odrazom toho, že dnešní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa významne líšia od svojich predchodcov. Ako uvádzajú Frič a Pospíšilová (2010), bežne je prebiehajúca metamorfóza dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zachycovaná pomocou rozlíšenia medzi tradičnými a novými dobrovoľníkmi, respektíve medzi starým (tradičným) a novým typom, vzorcom či štýlom dobrovoľníctva. Kým klasický štýl dobrovoľníctva je možné charakterizovať ako koherentný a stabilný, nový typ je skôr nepredvídateľný, fragmentovaný a nestály. Klasický štýl dobrovoľníctva je inšpirovaný kolektívnymi iden-

titami a tradičnými rolami, kým nový štýl dobrovoľníctva je záležitosťou osobných preferencií.

Nový štýl dobrovoľníctva sa od tradičného líši vo viacerých dimenziách, ktoré odrážajú individuálnu a spoločenskú (kolektívnu) úroveň dobrovoľníctva. Dimenzie, v rámci ktorých je možné identifikovať jednotlivé štýly dobrovoľníctva, sú u jednotlivých autorov a autoriek rôzne. Rommel, Opdebeek a Lammertyn (Hustinx: 2001) vytvorili typológiu dobrovoľníctva pozostávajúcu z multidimenzionálneho kontinua medzi dvoma modelmi – tradičným (kolektívnym) a novým (reflexívnym) modelom dobrovoľníctva. Aktuálne dobrovoľníctvo pritom nie je čisto klasické alebo čisto nové, ale kombináciou črt z oboch. Dimenzie kontinua sú podľa uvedených autorov nasledovné: kultúra dobrovoľníkov, výber organizácie, výber oblasti participácie, výber aktivity, dĺžka a intenzita angažovanosti a vzťah k prijímateľovi pomoci. Hustinx a Lammertyn (2003) uvádzajú nasledovné dimenzie, v rámci ktorých rozlišujú kolektívny (tradičný) a reflexívny (nový) vzorec (štýl) dobrovoľníctva: biografický referenčný rámec, motivačná štruktúra, zameranie a intenzita úväzku, organizačné prostredie, výber oblasti pôsobenia, vzťah k plateným zamestnancom. Frič a Pospíšilová (2010) vo výskume Vzorce a hodnoty dobrovoľníctví v českej spoločnosti na začiatku 21. storočia vychádzajú z analytického rámca skúmania dobrovoľníctva, ktorý obsahuje štruktúru šiestich kľúčových dimenzií dvoch základných vzorcov dobrovoľníctva. Ideálnu konfiguráciu zobrazuje tabuľka T1.

T1 Ideálna konfigurácia dimenzií kolektívneho a reflexívneho vzorca (štýlu) dobrovoľníctva

Úroveň	Dimenzie	Kolektívny, tradičný vzorec (štýl) dobrovoľníctva	Reflexívny, nový vzorec (štýl) dobrovoľníctva
Individuálna úroveň	Štýl dobrovoľníckej participácie	Dlhodobý, stabilný, spojený s členstvom v organizácii	Krátkodobý, nestabilný, odpojený od členstva v organizácii
	Motivácia dobrovoľníkov	Normatívna a altruistická	Egoistická až požitkárska
	Sociálny kapitál dobrovoľníkov	Prevaha silných väzieb na komunitu, vysoká úroveň emocionálne podfarbených väzieb na členov organizácie	Prevaha slabých väzieb na komunitu, inštrumentálne väzby na členov organizácie
Kolektívna úroveň	Organizácia dobrovoľníctva	„Domácky“ riadené, hierarchicky usporiadané organizácie	Vysoká miera profesionalizácie dobrovoľníckych aktivít v organizácii
	Kultúrny rámec dobrovoľníctva	Kolektivizmus	Individualizmus
	Spoločenská hodnota a podpora dobrovoľníctva	Reziduálny prístup – kompenzačný a komplementárny pohľad na dobrovoľníctvo	Emancipačný prístup – dobrovoľníctvo ako preferovaná hodnota

Zdroj: Frič, Pospíšilová: 2010, s. 41

Uvedené trendy sú dôležitým faktorom, ktoré ovplyvňujú a budú ovplyvňovať podobu dobrovoľníctva v najbližších rokoch a na ktoré je potrebné reagovať nielen pri kreovaní prostredia podporujúceho infraštruktúru a rozvoj dobrovoľníctva, ale aj pri praktickej práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, t. j. v celom procese manažmentu dobrovoľníctva. Sú teda výzvou aj pre sociálnu prácu.

Je možné nové trendy identifikovať aj v dobrovoľníctve na Slovensku? Na túto otázku dávame odpoveď v ďalšej časti príspevku. V našej reflexii sa zameriavame len na vybrané dimenzie, a to konkrétne na rozsah, stabilitu a pravidelnosť dobrovoľníckej angažovanosti, vybrané charakteristiky sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, typológiu dobrovoľníckych aktivít a organizačný kontext formálneho dobrovoľníctva. Aj keď väčšina výskumov a štúdií v tejto oblasti sa sústreďuje len na oblasť formálneho dobrovoľníctva, v príspevku prezentujeme aj vybrané zistenia týkajúce sa neformálnej dobrovoľníckej pomoci, nakoľko podľa nášho názoru obe oblasti spolu veľmi úzko súvisia.

Rozsah dobrovoľníctva

Ako uvádza manuál Medzinárodnej organizácie práce o meraní dobrovoľníctva (Manual on the measurement of volunteer work, 2011), jednou z komplikácií výskumu dobrovoľníctva je fakt, že existujú dva hlavné typy dobrovoľníctva: nemanadžované (neformálne) a manažované (formálne). Nemanadžované dobrovoľníctvo pritom definuje ako spontánne a sporadické pomáhanie, ktoré sa odohráva medzi priateľmi a susedmi – napríklad starostlivosť o deti – alebo v prípade prírodných či človekom spôsobených katastrof. Je to dominantný typ dobrovoľníctva v mnohých kultúrach. Manažované dobrovoľníctvo sa realizuje prostredníctvom organizácie v neziskovom, verejnom alebo privátnom sektore a býva viac organizované a regulované.

Väčšina výskumov aj odbornej literatúry na tému dobrovoľníctva sa zaoberá formálnym dobrovoľníctvom. Táto skutočnosť je pravdepodobne spôsobená aj tým, že formálne dobrovoľníctvo je „ľahšie uchopiteľné“. Niektorí autori neformálne typy dobrovoľníckych aktivít dokonca medzi dobrovoľnícke aktivity nezaraďujú. Koncept neformálneho dobrovoľníctva bol kritizovaný aj z toho dôvodu, že zahŕňa formy interakcií medzi susedmi či priateľmi, ktoré ideu dobrovoľníctva značne rozširujú. Napriek tomu je potrebné

uvedomiť si, že neformálne dobrovoľníctvo predstavuje významnú súčasť celkovej participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách a rovnako ako formálne by malo byť výskumne zachytené. Možno konštatovať, že uznávanie skutočnosti, že dobrovoľníctvo sa odohráva aj mimo organizačných štruktúr, rastie. Aj manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce odporúča, aby boli výskumne zachytené oba typy dobrovoľníckych aktivít, nakoľko oba sú rovnako významné.

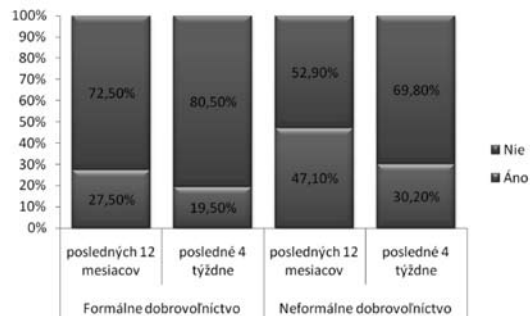
Vo výskume „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“ boli predmetom výskumu formálne aj neformálne dobrovoľnícke aktivity občanov za posledných 12 mesiacov. Z dôvodu komparácie so zahraničnými údajmi budeme rozsah dobrovoľníckej participácie uvádzať zvlášť za oba uvedené typy dobrovoľníctva. Vychádzame pritom z definície, ktorá *formálne dobrovoľníctvo vzťahuje na dobrovoľnícke aktivity vykonávané v rámci alebo prostredníctvom organizácií pôsobiacich v neziskovom, verejnom i podnikateľskom sektore. Neformálne dobrovoľníctvo vnímame ako priamu pomoc poskytovanú jednotlivcom mimo rodiny a ľudí žijúcich v domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.*

Do vykonávania dobrovoľníckych aktivít v prospech alebo prostredníctvom nejakej organizácie, t. j. do formálneho dobrovoľníctva sa v posledných 12 mesiacoch zapojilo 27,5 % respondentov a respondentiek. Tento údaj zaraďuje Slovenskú republiku podľa poslednej správy o dobrovoľníctve v Európskej únii (Volunteering in the European Union, 2010) medzi krajiny so strednou mierou participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách (20–29 % dospeléj populácie), aj keď hovorí len o formálnom dobrovoľníctve. Zároveň možno konštatovať, že je vyšší ako priemer populácie EÚ nad 15 rokov, ktorý je podľa uvádzanej správy 22–23 % občanov EÚ.

Do neformálneho dobrovoľníctva, t. j. do priamej pomoci mimo rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky, sa v posledných 12 mesiacoch zapojilo 47,1 % respondentov a respondentiek.

Zistenia týkajúce sa miery participácie ľudí v dobrovoľníctve za posledných 12 mesiacov, ale aj za posledné 4 týždne poukazujú na vyššiu mieru participácie ľudí v neformálnych ako vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách. Viď graf G1.

G1 Porovnanie zapojenia do formálneho a neformálneho dobrovoľníctva

Participácia ľudí v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách je v porovnaní s formálnymi vyššia vo väčšine európskych krajín, ako uvádza napríklad Dekker (2008) na základe výsledkov Eurobarometru v roku 2004 a Plagnol a Huppert (2009) na základe výsledkov European Social Survey z roku 2006. Rozdiely v jednotlivých krajinách sú však veľmi rôzne. V oboch štúdiách sa zároveň konštatuje súvislosť a úzka prepojenosť medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom, ktorá je zrejmä aj v našom prípade, ako dokumentuje tabuľka T2.

T2 Súvislosť zapojenia sa vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve (v počtoch)

Dobrovoľníctvo		Neformálne		Spolu
		áno	nie	
Formálne	Áno	207	61	268
	adjusted residual	11,6	-11,6	
	Nie	251	454	705
	adjusted residual	-11,6	11,6	
Spolu		458	515	973

($p = 0,000$)

Vysoký počet dobrovoľníkov, ktorí sú aktívni vo formálnom dobrovoľníctve, sú zároveň aktívni v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách a naopak. Z celkového počtu respondentov a respondentiek sa až 519 (53,3%) angažovalo aspoň v jednej forme dobrovoľníctva. Pritom až 207 ľudí (čo predstavuje 21,3% z celkového počtu respondentov a respondentiek a 39,9% z počtu dobrovoľníkov) je aktívnych vo formálnych aj v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách. Nie je teda zrejmé, že by aktivita v jednej oblasti bránila angažovaniu sa v inej, práve naopak. Zároveň sme preukázali vysokú mieru korelácie pri dĺžke ($p = 0,000$) a frekvencii ($p = 0,000$) angažovania sa vo formálnych a neformálnych dobrovoľníckych aktivitách. Znamená to, že ľudia, ktorí sú dlhodobo aktívni vo formálnom dobrovoľníctve, dlhodobo pôsobia aj v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách a rovnako tí, ktorí dobrovoľnícky pracujú pravidelne v kontexte organizácií, pomáhajú pravidelne aj mimo tohto kontextu.

Vyššia miera participácie ľudí v neformálnom ako vo formálnom dobrovoľníctve môže byť na jednej strane spôsobená historickými súvislosťami rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku a chýbajúcou infraštruktúrou, ktorá by rozvíjala oblasť formálneho dobrovoľníctva. Súvislosť s organizačným a spoločenským kontextom je zrejmä najmä pri komparácii celkovej miery zapojenia sa do dobrovoľníctva medzi jednotlivými krajinami, a to rovnako vo formálnom ako aj v neformálnom dobrovoľníctve, keďže obe oblasti spolu úzko súvisia. Na druhej strane úzka súvislosť medzi participáciou vo formálnych a neformálnych dobrovoľníckych aktivitách poukazuje na to, že dobrovoľníctvo je výrazne spojené s individuálnymi charakteristikami človeka a nielen s prostredím, v ktorom sa odohráva.

V kontexte nových trendov v oblasti dobrovoľníctva možno vnímať vyššiu participáciu ľudí v neformálnom ako vo formálnom tiež v dvoch podobných rovinách. Na jednej strane vyššia participácia ľudí v neformálnom dobrovoľníctve je výrazom skôr tradičného vzorca dobrovoľníctva spojeného úzko s komunitou a sociálnymi väzbami medzi jej členmi. Na druhej strane, ako uvádzajú Frič a Pospíšilová (2010: 74) citujúc viacerých autorov, je možné angažovanie sa v neformálnom dobrovoľníctve vnímať aj ako výraz nových trendov v tejto oblasti. Angažovanie sa v neformálnej pomoci je výrazom toho, že ľudia sa z verejnej sféry sťahujú do komunít, ktoré sa

pre nich stávajú útočiskom. Zároveň môže byť odrazom individualizácie solidarity medzi ľuďmi.

Stabilita a pravidelnosť dobrovoľníckej angažovanosti

Medzi dobrovoľníkmi prevažujú tí, ktorí sa dobrovoľníctvu venujú dlhodobo (viac ako jeden rok) a pravidelne (častejšie ako raz za mesiac), a to v oboch typoch dobrovoľníctva.

Menej ako jeden rok pôsobí v dobrovoľníctve 11,6% formálnych dobrovoľníkov, 88,4% sa mu venuje dlhodobo. Menej dlhodobých dobrovoľníkov nájdeme medzi neformálnymi dobrovoľníkmi, a to 79,4%. Vid' T3. Nakoľko však dĺžka angažovania sa vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve spolu úzko súvisí, môžeme konštatovať, že pre formálnych aj neformálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky je charakteristický skôr dlhodobý štýl angažovania sa.

T3 Dĺžka vykonávania dobrovoľníctva v %

Typológia	Formálne dobrovoľníctvo	Neformálne dobrovoľníctvo
Krátkodobé (menej ako 12 mesiacov)	11,6	20,6
Dlhodobé (viac ako 12 mesiacov)	88,4	79,4
Spolu	100,0	100,0

Dobrovoľníctvo z hľadiska stability charakterizuje aj jeho spojenie s konkrétnou organizáciou, pre ktorú ľudia pracujú. Krátkodobu v jednej organizácii pôsobí len 11,2% formálnych dobrovoľníkov, 88,8% pracuje pre konkrétnu organizáciu dlhšie ako jeden rok, pričom takmer tretina sa vo vzťahu k tejto organizácii angažuje viac ako 5 rokov.

Ako dokumentuje tabuľka T4, pravidelne pôsobí vo formálnom dobrovoľníctve 71,3% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v prípade neformálneho dobrovoľníctva je to 73,5%.

T4 Frekvencia vykonávania formálneho dobrovoľníctva v %

Typológia	Formálne dobrovoľníctvo	Neformálne dobrovoľníctvo
Pravidelné (raz za mesiac a častejšie)	71,3	73,5
Nepravidelné (menej často ako raz za mesiac)	28,7	26,5
Spolu	100,0	100,0

Podobne ako stabilita aj pravidelnosť dobrovoľníctva je spojená s konkrétnou organizáciou. Aj vo vzťahu k organizácii, ktorá bola pre respondentov a respondentky najvýznamnejšia alebo pre ktorú pracovali v posledných 12 mesiacoch najviac, je typické pravidelné angažovanie sa. 71,6 % respondentov a respondentiek pomáhalo organizácii pravidelne.

Medzi stabilitou a frekvenciou formálnej dobrovoľníckej činnosti nebola preukázaná pozitívna súvislosť. Znamená to, že ľudia, ktorí sa formálnemu dobrovoľníctvu venujú dlhodobo, sa mu zároveň nemusia venovať aj pravidelne a naopak. Napriek tomu sa až 64 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok angažuje dlhodobo a pravidelne. V prípade neformálneho dobrovoľníctva sme medzi týmito dvoma parametrami zaznamenali pozitívnu súvislosť ($p = 0,001$). 62 % neformálnych dobrovoľníkov pomáha viac ako rok a minimálne raz za mesiac.

Zistenia vo vzťahu k stabilite a pravidelnosti formálneho dobrovoľníctva sú charakteristické skôr pre tradičný ako nový štýl dobrovoľníctva. Jadro dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tvoria v oboch prípadoch dlhodobí a pravidelní dobrovoľníci. Nový štýl dobrovoľníctva, t. j. krátkodobý a príležitostný, sa týka len nízkeho percenta dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. V prípade formálneho dobrovoľníctva je charakteristický pre 4,5 %, v prípade neformálnej dobrovoľníckej pomoci pre 10,1 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Rovnako aj spojenie dobrovoľníctva s konkrétnou organizáciou poukazuje na tradičný vzorec dobrovoľníckej angažovanosti, pre ktorý je spojenie s organizáciou, pre ktorú dobrovoľník/dobrovoľníčka pracuje, typické.

Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Podobne ako zistenia o intenzite dobrovoľníctva

aj zistenia týkajúce sa sociálneho profilu poukazujú na to, že pre Slovensko je charakteristický skôr tradičný ako nový štýl dobrovoľníctva. Nové trendy môžeme identifikovať len v prípade niektorých ukazovateľov.

Nové trendy v oblasti dobrovoľníctva predpokladajú výraznejšie zapojenie najmladšej a najstaršej vekovej kategórie do dobrovoľníctva (v rámci teórie „keď nemám peniaze, darujem čas“). Táto teória sa nám však nepotvrdila, nakoľko sme zistili, že práve najmenej zapojenou v oboch typoch dobrovoľníctva (pričom len v prípade neformálnej pomoci sú tieto rozdiely štatisticky významné) je najmladšia veková kategória 15- až 19-ročných. Z hľadiska pracovnej pozície ide o študentov a študentky stredných škôl. Najviac zapojenou vo formálnom dobrovoľníctve (aj keď rozdiely nie sú štatisticky významné) je veková kategória 50–59-ročných, z hľadiska pracovnej pozície pracujúcich ľudí. Nízke zapojenie sa najmladšej vekovej kategórie do dobrovoľníctva však môže súvisieť aj s inými skutočnosťami, ako je napríklad chýbajúca výchova k dobrovoľníctvu na základných a stredných školách. Nositeľom nových trendov by mohla byť aj veková kategória 20–29-ročných, ktorá vykazuje vyššie zastúpenie. Ani v tomto prípade však nepôjde o reprezentantov nového štýlu dobrovoľníctva, nakoľko z hľadiska frekvencie dobrovoľníctva sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely ($p = 0,033$), pričom jedným z dôvodov týchto rozdielov bola skutočnosť, že vo vekovej skupine 20- až 29-ročných bol významný rozdiel medzi očakávanými a realnými početnosťami, a to v prospech pravidelných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (až 83,3 % dobrovoľníkov vo vekovej kategórii 20- až 29-ročných pomáha pravidelne). Zároveň sme však nezaznamenali ani výraznejšie zastúpenie najstarších vekových kategórií v dobrovoľníctve, a aj medzi dobrovoľníkmi-seniormi nachádzame menšie zastúpenie (aj keď nie je štatisticky významné).

Nový štýl dobrovoľníctva je spojený skôr s vyšším vzdelaním, ktoré sa spája s procesom modernizácie spoločnosti. Ako však uvádzajú aj Frič a Pospíšilová (2010: 72), problém je v tom, že vyššie vzdelanie je všeobecne stabilným korelátom formálneho dobrovoľníctva vo väčšine krajín. Táto skutočnosť sa preukázala aj v našom prípade, kedy najvyššiu mieru zapojenia v oboch typoch dobrovoľníctva vykázali ľudia s vysokoškolským vzdelaním.

Tretí predpoklad súvisiaci s novým štýlom dobrovoľníctva je vo vzťahu k sociálnemu profilu založený na tom, že dobrovoľníctvo sa nespája s vierovyznaním. V prípade angažovanosti vo formálnom dobrovoľníctve v posledných 12 mesiacoch sme medzi veriacimi a neveriacimi respondentmi a respondentkami nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. Odlišnosti sme však zistili pri dĺžke angažovanosti ($p = 0,033$), a to v prospech veriacich. Veriaci ľudia majú tendencie angažovať sa v dobrovoľníctve dlhodobejšie ako ľudia bez vyznania. Zároveň sa veriaci ľudia vyznačujú významne vyššou aktivitou v neformálnej dobrovoľníckej pomoci ($p = 0,02$), ktorá je skôr nositeľom tradičného štýlu dobrovoľníctva.

Poslednou charakteristikou spájajúcou sa s novým štýlom dobrovoľníctva a sociálnym profilom je odpojenie od členstva. Výsledky nášho výskumu, ale aj výskumov o dobrovoľníctve v predchádzajúcich obdobiach na Slovensku, poukazujú na úzke spojenie členstva a dobrovoľníctva, čo je charakteristické pre tradičný vzorec dobrovoľníctva. Z respondentov, ktorí sú členmi nejakej organizácie, sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12 mesiacoch zapojilo až 65,5 %, na druhej strane viac ako 86 % nečlenov je v dobrovoľníctve neaktívnych. Členovia dobrovoľníci sú zároveň vo formálnom dobrovoľníctve aktívni dlhodobejšie v porovnaní s nečlenmi ($p = 0,005$) a pravidelnejšie ($p = 0,05$). Rovnako ich zapojenie v posledných 4 týždňoch je signifikantne vyššie ($p = 0,001$). 54,9 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú členmi/členkami organizácie, pre ktorú vykonávali dobrovoľnícke aktivity v posledných 12 mesiacoch.

Môžeme konštatovať, že z hľadiska sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je pre Slovensko stále charakteristický skôr tradičný štýl dobrovoľníctva. V zisteniach týkajúcich sa ich sociálneho profilu však nachádzame aj iné dôležité výzvy pre sociálnu prácu. Najvýznamnejším je zistenie, že medzi dobrovoľníctvom a sociálnym vylúčením existuje pozitívna súvislosť. Na túto skutočnosť upozorňuje aj dokument *Volunteering and Social development* (1999). Ľudia, ktorí sú všeobecne vylúčení, sú ohrození sociálnym vylúčením aj v rámci dobrovoľníckych aktivít. U najviac marginalizovaných skupín spoločnosti je totiž najmenšia pravdepodobnosť participácie. Na Slovensku sme najnižšiu participáciu zaznamenali u skupiny s najnižším vzdelaním, u nezamestnaných respondentov a respondentiek a u re-

spondentov a respondentiek s najnižším príjmom (všetky rozdiely boli štatisticky významné). Zapojenie týchto skupín do dobrovoľníctva si bude vyžadovať špeciálne stratégie a programy. Dobrovoľníctvo totiž môže účinne prispievať k sociálnej integrácii len vtedy, ak sa vytvoria príležitosti pre väčšiu participáciu ľudí z vylučovaných skupín.

Typológia dobrovoľníckych aktivít

Zameranie činnosti, ktorej sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky venujú, je ďalšou z dimenzií, ktorá je charakterizovaná v súvislosti s novými trendmi v dobrovoľníctve. Pre nový vzorec dobrovoľníctva je pritom charakteristický najmä sociálny aktivizmus, ktorý je typický pre advokačné a participatívne dobrovoľnícke aktivity.

Na Slovensku dobrovoľnícke aktivity charakterizuje v oboch typoch dobrovoľníctva kumulácia činností. Väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa venuje viacerým dobrovoľníckym aktivitám. Z tohto dôvodu sme percentuálne podiely v kategorizácii dobrovoľníckych aktivít počítali z počtu aktivít, nie z počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

T5 Kategorizácia formálnych dobrovoľníckych aktivít

Kategórie dobrovoľníckych aktivít	N	%
Pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a naplňovania jej poslania	232	43,3
Poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici	199	37,1
Ochrana, starostlivosť a obhajoba záujmov skupín ľudí, životného prostredia, zvierat a kultúrneho dedičstva	89	16,6
Participácia	16	3,0
Spolu	536	100,0

Z hľadiska kategorizácie formálnych dobrovoľníckych aktivít (viď T5) prevažuje medzi aktivitami pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a naplňovania jej poslania. Táto kategória dobrovoľníckych aktivít zahŕňala činnosti, ako napríklad organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, administratívne činnosti, práca v kancelárii, získavanie finančných zdrojov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky, pre-

kladanie, grafické práce, vyhľadavanie informácií na internete a iné. Na druhom mieste je poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici. Do tejto kategórie sme zaradili napríklad organizáciu a koordináciu voľno-časových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov v zariadeniach sociálnych služieb, lektorskú činnosť, poskytovanie poradenstva a informácií a sprevádzanie a navštevovanie ľudí. Rozdiely medzi týmito dvoma typmi aktivít pritom nie sú výrazné. Menej vykonávanými v porovnaní s týmito typmi aktivít boli advokačné aktivity, medzi ktoré sme zaradili činnosti zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat, práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok a obhajobu práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok. Aktivity v rámci participácie, pod ktoré sme zaradili bezplatnú účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni mali najnižšie zastúpenie.

Z kategorizácie neformálnych dobrovoľníckych aktivít je zrejmé, že neformálne dobrovoľníctvo je záležitosťou najmä vzájomnej susedskej pomoci. To dokazuje, že je významnou zložkou komunitného života a jej sociálneho kapitálu. Často vykonávanými sú aj aktivity súvisiace s poskytovaním rôzneho typu služieb, tak ako v prípade formálnej pomoci. Advokačné aktivity a aktivity súvisiace s prácami v prospech životného prostredia, komunity a zvierat sú medzi aktivitami neformálneho dobrovoľníctva najmenej zastúpené.

T6 Kategorizácia neformálnych dobrovoľníckych aktivít

Kategórie dobrovoľníckych aktivít	N	%
Susedská výpomoc	510	50,60 %
Poskytovanie služieb, servisná činnosť	378	37,50 %
Advokačné aktivity	52	5,20 %
Práca v prospech životného prostredia, komunity, zvierat	68	6,70 %
Spolu	1 008	100,00 %

Zameranie činnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je v oboch typoch dobrovoľníctva typickejšie skôr pre tradičný štýl dobrovoľníctva. V prípade formálneho dobrovoľníctva sme zaznamenali úzku súvislosť ($p = 0,001$) s oblasťou činnosti organizácie, v ktorej dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali. Hlbšia analýza týchto súvislostí však nepotvrdzuje to, že by aktivity charakteristické pre sociálny aktivizmus boli typické najmä pre tzv. nové advokačné organizácie, ktoré sú, ako uvádzame v ďalšej kapitole, typické pre nový štýl dobrovoľníctva. Súvislosti poukazujú skôr na to, že advokačné a participatívne aktivity nachádzame tak medzi starými, ako i novými typmi organizácií, ako aj medzi tými, ktoré sú zamerané na poskytovanie služieb aj na obhajobu záujmov.

Organizačný kontext dobrovoľníctva

Najväčšou oblasťou pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku je oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny. V tejto oblasti pôsobí takmer štvrtina všetkých formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Druhou najčastejšou oblasťou pôsobenia je oblasť životného prostredia, za ktorou nasleduje sféra umenia a kultúry. Viac ako 10 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobí tiež v oblasti športu, náboženských a cirkevných aktivít v detských a mládežníckych organizáciách. Naše zistenia týkajúce sa oblastí sa odlišujú od zistení výskumov v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku realizovaných v predchádzajúcich rokoch. Vyššie zastúpenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti sociálnych služieb v porovnaní s predchádzajúcimi výskumami možno pripísať jednak samotnému rozvoju tejto oblasti v poslednom období v našich podmienkach, ale aj rozvoju dobrovoľníctva v tejto sfére. Mnohé organizácie zaradené do tejto oblasti pracujú na dobrovoľníckej báze, ale je zrejmy aj rozvoj manažovaných dobrovoľníckych programov ako súčasť zvyšovania kvality sociálnych služieb najmä v zariadeniach sociálnych služieb. V tejto oblasti vidíme aj výzvy pre sociálnu prácu. Rozvoj dobrovoľníctva v oblasti životného prostredia podľa nášho názoru dokumentuje narastajúci záujem ľudí o túto sféru života a môže byť spôsobený aj aktívnymi kampaniami a advokačnými aktivitami v tejto oblasti na Slovensku. Oblasť športu vykazuje približne rovnaké zastúpenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Oblasť náboženských a cirkevných aktivít zaznamenala oproti roku 2003 pokles a oblasť umenia a kultúry vzostup.

Inú typológiu oblastí pôsobenia organizácií pri-nášajú v publikácii Frič a Pospíšilová (2010). Táto kategorizácia je využiteľná aj v prípade nášho výskumu a umožňuje analyzovať údaje o rozložení dobrovoľníctva v kontexte tradičného a nového vzorca dobrovoľníctva. Organizácie rozdeľuje v niekoľkých liniách, a to na základe sledovaného záujmu na vzájomneprospešné a na verejnoprospešné, na základe zamerania činnosti na poskytujúce služby a advokačné a na základe obdobia ich vzniku a kontextu fungovania na tzv. „staré“ a „nové“ organizácie. Aj keď uvedené členenie má svoje obmedzenia a zahŕňa len organizácie v rámci tretieho sektora, považujeme za užitočné previesť uvedenú analýzu aj v našom prípade, kde zaraďujeme aj iné typy organizácií. Do kategorizácie sme nezaraďili organizácie v oblasti politiky, medzinárodné organizácie a iné organizácie (viď T7).

T7 Typológia organizácií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa zamerania činnosti a záujmu

Zameranie činnosti	Sledovaný záujem	
	Vzájomneprospešné	Verejnoprospešné
Poskytovanie služieb	Staré záujmové, servisné (šport, rekreácia a realizácia záujmov, umenie, kultúra, komunitný rozvoj, náboženstvo a cirkevné aktivity, detské a mládežnícke organizácie)	Nové servisné (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie a výskum, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
	49,6 %*	41,0 %
Advokácia (obhajoba záujmov)	Staré advokačné (profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory)	Nové advokačné (podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, životné prostredie, obhajoba záujmov)
	4,5 %	26,5 %

* Percentuálny podiel je rátnaný z počtu 268, čo je počet formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, keďže respondenti a respondentky mohli vybrať viac oblastí pôsobenia organizácie, súčet % v tabuľke je väčší ako 100.

Ako dokumentuje tabuľka, dobrovoľníci a dobrovoľníčky na Slovensku sa sústreďujú najmä do oblasti poskytovania služieb, čo súvisí aj s predchádzajúcou klasifikáciou organizácií podľa oblasti činnosti. Najmenšie zastúpenie nachádzame v oblasti starých advokačných organizácií. V nových advokačných organizáciách, ktoré sú nositeľom nového vzorca dobrovoľníctva, pôsobi približne štvrtina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Tieto organizácie sú zamerané na riešenie problémov a zmenu podmienok. V porovnaní s výskumom v Českej republike je to oveľa vyšší percentuálny podiel. V ČR v nových advokačných organizáciách pôsobilo len 11 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Frič, 2010: 92). Vyššie zastúpenie môže byť spôsobené tým, že niektoré organizácie, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali, pôsobia aj v oblasti poskytovania služieb, aj v oblasti advokácie. Zároveň však opäť odrážajú vzostup dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti životného prostredia oproti predchádzajúcemu obdobiu. Pre túto oblasť boli zároveň typické z hľadiska zamerania činnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok advokačné aktivity.

V oblasti organizačného kontextu teda možno podľa nášho názoru sledovať postupný nástup nového vzorca dobrovoľníctva. To môže byť výzvou aj pre sociálnu prácu. Rola dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách totiž nemusí byť zameraná len na poskytovanie služieb a servisné činnosti (aj tá bola najmä v prípade sociálnych služieb významne viac zastúpená), ale treba medzi nimi hľadať aj aktivistov schopných hájiť záujmy klientov, usilovať sa o riešenie problémov a presadzovanie zmien.

Vo vzťahu k organizačnému kontextu sme sa sústredili aj na profesionalizáciu práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ktorá je jedným z nových trendov v oblasti dobrovoľníctva. V rámci príspevku pod profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami rozumieme zavedenie nástrojov personálneho manažmentu, ktoré sa využívajú v profesionálnej práci so zamestnancami, do práce s dobrovoľníkmi. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi vyjadruje mieru využívania týchto nástrojov v organizácii. Čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. V tomto kontexte sa však necháme vysoká miera profesionalizácie ako niečo, o čo by sa mala snažiť každá organizácia, ale skôr vyjadruje určitý štýl riadenia a organizač-

ného kontextu dobrovoľníctva. Model, v ktorom sú prítomné všetky uvedené prvky, totiž nemusí byť vhodný pre každý typ organizácie či dobrovoľníckej činnosti a v určitých prípadoch môže byť dokonca kontraproduktívny.

Medzi nástroje profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi sme vo výskume zaradili nasledovné:

- Prítomnosť kontaktnej osoby pre dobrovoľníkov alebo koordinátora dobrovoľníkov v organizácii.
- Dobrovoľník/čka prešiel/la vstupným pohovorom.
- Dobrovoľník/čka prešiel/la cieľným školením.
- Dobrovoľník/čka bol/a oboznámený/á s náplňou neplatennej práce pred začatím činnosti.
- Písomná zmluva s dobrovoľníkom/čkou.
- Možnosť rady, pomoci alebo podpory formou supervízií, skupinových stretnutí s inými dobrovoľníkmi alebo individuálneho poradenstva.
- Existencia manuálu, príručky, etického kódexu pre dobrovoľníkov.
- Preplácanie nákladov súvisiacich s výkonom dobrovoľníctva.
- Obdržanie ocenenia, uznania, nefinančnej odmeny za vykonanú prácu.

Vybrané nástroje/indikátory profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sme pri respondentoch a respondentkách sčítali a vyjadrili sme mieru/stupeň profesionalizácie.² Prehľad poskytuje tabuľka T8.

T8 Stupne profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v %

Počet prítomných indikátorov	%	Stupeň profesionalizácie	%
0	1,5	Nízky	15,7
1	4,5		
2	9,7		
3	10,4	Stredný	35,8
4	10,1		
5	15,3		
6	20,9	Vysoký	48,5
7	15,7		
8	11,9		
Spolu	100,0		100,0

N = 268

Stupne profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v slovenských organizáciách sa väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stretáva s využívaním viacerých prvkov manažmentu dobrovoľníctva a s vysokou a strednou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Toto zistenie považujeme za pozitívne a môžeme konštatovať, že podobne ako typológia organizácií aj zistenia s ohľadom na manažment dobrovoľníctva svedčia v podmienkach Slovenska o nových trendoch v oblasti dobrovoľníctva.

Výzvy pre sociálnu prácu a jej pôsobenie vidíme v tomto smere v roli sociálnych pracovníkov ako koordinátorov a koordinátoriek dobrovoľníckych programov. Aj na túto rolu by mali byť podľa nášho názoru v rámci vysokoškolského štúdia študenti a študentky pripravovaní/pripravované. Ako konštatuje aj Mydlíková (2002: 42), zavedením predmetu dobrovoľníctvo do učebných osnov študentov sociálnej práce sa dostáva v modernom poňatí tejto vednej disciplíny do povedomia mladých odborníkov dobrovoľníctvo ako neoddeliteľná súčasť sociálnej práce na Slovensku.

Záver

Na základe zistení nášho výskumu môžeme konštatovať, že zatiaľ čo rozsah, stabilita, pravidelnosť, sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a zameranie ich činnosti svedčia skôr o tradičnom štýle dobrovoľníctva, organizačný kontext indikuje nástup nových trendov identifikovaných aj v zahraničí. Je zjavné, že tradičný a nový štýl dobrovoľníctva je potrebné vnímať skôr ako kontinuum, pričom v obraze dobrovoľníctva v danej krajine môžeme identifikovať prvky z oboch vzorcov. Zaujímavé bude sledovať, ako sa tieto ukazovatele dobrovoľníctva budú meniť v priebehu ďalších rokov.

Výzvy pre sociálnu prácu možno identifikovať vo všetkých rovinách jej ponímania. V empirickej reflexii vnímame dobrovoľníctvo ako jednu z oblastí výskumu v sociálnej práci. V súčasnosti je aj na základe výsledkov zrealizovaného výskumu možné identifikovať niekoľko konkrétnych výskumných tém v tejto oblasti, napríklad:

- špecifiká dobrovoľníctva vybraných cieľových skupín (mládeže, seniorov, nezamestnaných, ľudí so zdravotným postihnutím atď.);
- dobrovoľníctvo v oblasti sociálnych služieb;

- prínosy dobrovoľníctva pre klientov a klientky dobrovoľníckych programov;
- profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami z pohľadu organizácií a iné.

V praktickej rovine sociálnej práce identifikujeme výzvy pre sociálnu prácu najmä v súvislosti s nástupom nových trendov v oblasti dobrovoľníctva, ktoré je potrebné reflektovať v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Ako dôležitú vnímame najmä rastúcu potrebu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a vytváranie špeciálne pripravených programov pre začleňovanie najmenej zapojených skupín do vykonávania dobrovoľníckych aktivít. To si však zároveň vyžaduje špecifickú prípravu v oblasti manažovania dobrovoľníckych programov. Pozíciu koordinátorov a koordinátoriek dobrovoľníckych programov môžu podľa nášho názoru úspešne zastávať práve sociálni pracovníci a pracovníčky, ktorí/ktoré majú viacero kompetencií vhodne využiteľných aj v tejto sfére. Špecifická príprava by mala byť realizovaná už v rámci pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníkov a pracovníčok napríklad začlenením výberového predmetu venujúceho sa problematike manažovania dobrovoľníctva do ponuky pre študentov a študentky. Konceptiu takéhoto predmetu je možné vytvárať aj v spolupráci a odborníkmi a odborníčkami z praxe. Takýto predmet je napríklad súčasťou ponuky pre študentov a študentky na PF UMB v Banskej Bystrici.

Zoznam literatúry:

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MARČEK, E., MRAČKOVÁ, A. **Analýza dobrovoľníctva na Slovensku**. Banská Bystrica: PF UMB, OZ Pedagóg, PDCS, PANET, 2009.

DEKKER, P. **Civic virtues and volunteering in Europe**. Notes for a lecture at the conference on Contemporary European Perspectives on Volunteering at Ersta Sköndal Högskola, Stockholm, 10–12 September 2008. In *www.cinefogo.cuni.cz* [on-line] 10. 6. 2011.

Eurobarometer. European Social Reality. European Commission: 2007.

EVANS, E., SAXTON, J. **The 21st Century volunteer**. Report on the changing face of volunteering in the 21st Century. London: NFP Synergy, 2005.

FRÍČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T., a kol. **Vzorce**

a hodnoty dobrovoľníctví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: AGNES, 2010.

HANDLY, F., HUSTINX, L. **The Why and How of Volunteering**. *Nonprofit management and Leadership*, vol. 19, no. 4, Summer 2009, s. 549–558.

HUSTINX, L. **Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical exploration**. *Voluntary action*, Volume 3, Number 2, Spring 2001, s. 57–76.

HUSTINX, L., LAMMERTYN, F.: **Collective nad Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective**. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organization*, Vol. 14, No. 2., June 2003, s. 167–187.

Manual on the measurement of volunteer work. Geneva: ILO, 2011.

MATUŠALYOVÁ, T. **Fenomén dobrovoľníctva optikou andragogiky a sociálnej práce**. In **Fenomén dobrovoľníctva v sociálnych službách**. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011.

MERRILL, M. V. **International megatrends in volunteerism**. *Voluntary Action*, Volume 5, Number 2, Spring 2003, s. 63–69.

MYDLÍKOVÁ, E.: **Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo „Čo si počať s dobrovoľníkom“**. Bratislava: ASSP, 2002.

PLAGNOL, A. C., HUPPERT, F. A. **Happy to Help? Exploring the Factors Associated with Variation in Rates of Volunteering Across Europe**. *Social Indicators Research*, Volume 97, Number 2, s. 157–176.

ROCHESTER, C., et al. **Volunteering and Society in the 21st Century**. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.

Volunteering and Social Development. New York: UNV, 1999.

Volunteering in the European Union. Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA), Directorate General Education and Culture (DG EAC). Final Report submitted by GHK, 17 February 2010.

Poznámky

- 1 Koordinátorkou výskumu bola autorka príspevku Alžbeta Brozmanová Gregorová. Riešiteľský tím spájal odborníčky z praxe a akademickej pôdy v zložení Tatiana Matu-

alyová, Alžbeta Mračková, Lenka Vavrinčíková, Jana Vlašičová, Samuel Koróny. Stručný prehľad výsledkov výskumu poskytuje publikácia: BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MATUALYOVÁ, T., MRAČKOVÁ, A., VAVRINČÍKOVÁ, L., VLASIČOVÁ, J.: Dobrovoľníctvo – keď pomoc baví a zábava pomáha. Bratislava: ŠEVT, a. s., pre Úrad vlády Slovenskej republiky, 2011.

- 2 Medzi indikátory vyjadrujúce stupeň profesionalizácie sme nezaradili preplácanie výdavkov, nakoľko na túto otázku odpovedali len respondenti a respondentky, ktorí/ktoré mali s dobrovoľníctvom výdavky. Indikátor obdržanie ocenenia, uznanie za dobrovoľnícku prácu sme zaradili ako prítomný v organizácii v prípade, že dobrovoľník/dobrovoľníčka uviedol, že sa stretol aspoň s dvomi formami ocenenia. V prípade prítomnosti koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme možnosť neviem vnímali ako jeho/jej neprítomnosť.

Psychologické aspekty dobrovolnictví v kontextu sociální práce

Psychological Aspects of Volunteering in the Context of Social Work

Helena Záškodná, Adéla Mojžíšová

Doc. PhDr. Helena Záškodná, CSc., vystudovala obor psychologie na Filozofické fakultě Palackého univerzity v Olomouci, pracuje jako vysokoškolská učitelka na katedře psychologie a speciální pedagogiky Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Odborně se zaměřuje na sociální psychologii a závislosti na drogách. Je řešitelkou vědecko-výzkumných projektů.

Doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D., vystudovala obor Rehabilitační péče o postižené děti, dospělé a staré osoby na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, pracuje na katedře sociální práce Zdravotně sociální fakulty v Českých Budějovicích. Odborně se zaměřuje na teorie a metody sociální práce a na supervizi v sociální práci.

Zpracování tohoto příspěvku bylo podpořeno projektem GA ČR č. P407/110 380 s názvem „*Prosociální chování a jeho osobnostní aspekty v kontextu dobrovolnictví*“.

Abstrakt

Článek nastiňuje problematiku dobrovolnictví v kontextu prosociálního chování. Vymezuje teoretická východiska a klíčové koncepty z pohledu evoluční a sociální psychologie. Klasifikuje typy prosociálního chování. Konfrontuje odlišné přístupy ke studiu motivace prosociálního chování a motivace k dlouhodobému a plánovanému poskytování pomoci druhým lidem – dobrovolnictví. Pozornost věnuje moderním modelům dobrovolnictví, například Funkční analýza motivace, Model dobrovolnického procesu a Model identity s rolí. V neposlední řadě nastiňuje problematiku dobrovolnictví v kontextu sociálních služeb klientům.

Klíčová slova

prosociální chování, altruismus, dobrovolnictví, dobrovolnická služba, motivace k dobrovolnictví, model dobrovolnictví, spolupráce ve společnosti, veřejný prospěch, sociální služby

Abstract

The paper outlines problems of volunteerism in the context of the prosocial behaviour. Theoretical solutions and base concepts are discussed from point of view of evolutionary psychology and social psychology. Patterns of prosocial behaviour are classified. Different approaches to study of motivation of prosocial behaviour are evaluated in context of a long term planned voluntary support of other people. The paper focuses at modern model of voluntarism. For instance Functional analysis of motivation, Volunteer Process Model and Role Identity Model. Finally, article is focus on issues in the context of voluntary social service clients.

Keywords

prosocial behaviour, altruism, volunteering, volunteer service, model of volunteerism, cooperation in society, public benefit, social services

Úvod

Dobrovolnictvím se rozumí neplacená služba poskytovaná zdarma neziskové organizaci, která přímo či nepřímo dodává zboží a služby jednotlivcům, skupinám jednotlivců nebo určité věci (Wilson, 2000).

Problematika dobrovolnictví svým obsahem spadá do širší kategorie prosociálního chování. Označení „prosociální chování“ je užší než obecný pojem „pomáhání“. Cíl prosociálního chování spočívá ve zlepšení situace druhé osoby, pomáhající přitom není povinen poskytnout pomoc na základě své profese a příjemce pomoci není instituce, nýbrž jedinec a sociální skupiny. Současná sociální psychologie odlišuje tři typy pomáhání: 1. intervence v naléhavé situaci, například poskytnutí pomoci oběti násilí nebo nehody; 2. organizační pomáhání, například nabídnutí pomoci na požádání vedoucího v rámci pracovní organizace; 3. sdílení zdrojů obdarování, například darování peněz pro charitativní účely. Třetí forma pomáhání vychází z ochoty jedince nabízejícího svůj čas a energii ve prospěch druhých, aniž by očekával vedlejší výhody nebo zisk. Ochota věnovat se prosociálním aktivitám v delší perspektivě nachází své vyjádření v dobrovolnictví.

Dobrovolnictví se řadí mezi nesobecké aktivity zaměřené především na zajištění prospěchu druhých, i když někdy jsou ve hře i drobné sekundární osobní odměny pro poskytovatele pomoci. Existují také „placení dobrovolníci“, například příslušníci Mírových sborů, kteří jsou za své služby určitým způsobem honorováni. Avšak dobrovolnické činnosti obvykle realizují lidé, kteří věnují zdarma svůj čas a úsilí charitativní, náboženské organizaci či jiné organizaci poskytující sociální služby.

Sociálně psychologické a evoluční aspekty dobrovolnictví

Lidská společnost má ze sociálně psychologického hlediska charakter složité vztahové sítě, v jejímž rámci se část interakcí a vztahů mezi jednotlivci a skupinami může realizovat na bázi sociální vzájemnosti. Původ mechanismu sociální výměny vysvětluje známá evoluční *teorie recipročního altruismu* (Trivers, 1971). Recipročním altruismem rozumí Trivers vzájemnou, oboustranně výhodnou a prospěšnou výměnu hodnot v případech, že se jedinec chová nezištně a jeho laskavost je mu později oplacena. Altruismus z tohoto zorné-

ho úhlu představuje formu investice, uplatňující se za podmínky, že kvalita paměti a dostatečná délka života vzájemnost umožňují. Reciproční altruismus se proto může vyvinout i u zvířat, která disponují schopností rozpoznat a zapamatovat si, komu pomohla, a současně jsou dlouhověká na to, aby jim mohla být pomoc splacena.

V pravěkých společnostech lovců s nízkou mírou dělby práce si skupiny lidí vzájemně vyměňovaly informace důležité zejména pro přežití, jako kde najít vodu, kde hrozí setkání s nebezpečnou šelmou. Podle evolučních psychologů měly podobný význam také zprávy o jednotlivých členech uvnitř skupiny. Reciproční altruismus umožňuje vysvětlit city jako vděčnost, přátelství, soucit, důvěra, rozhořčení, pocit viny, moralistická agrese, včetně znepokojení se nad nespravedlností. Je-li teorie recipročního altruismu pravdivá, pak lze morálním altruismem vyložit nejen původ našich názorů na spravedlnost, mravní city, ale i existenci našich právních systémů (Blackmoreová, 2001). Norma reciprocity platí univerzálně, i když ji v různých společnostech mohou omezovat určité regulativy, například kastovní diferenciace.

Sociální normy možná fungovaly od počátků lidské společnosti jako způsob podporování kooperace a zabráňování parazitování ve velkých skupinách. Vývoj zobecněné sociální výměny by nebyl možný bez podpory sociálních norem, které regulují kooperativní výměny mezi jedincem a skupinou.

Rozvinutý rámec k pochopení sociálního jednání a tím také dobrovolného pomáhání nabízí dnes již klasická *teorie výměny* (exchange theory) (Homans, 1961; Thibaut, Kelley, 1959 in Nakonečný, 2000; Výrost, Slaměník a kol., 2008), na jejíž bázi později vznikly různé modifikace, jako *teorie spravedlnosti* (Lerner, 1980), *norma equity* (spravedlnosti) a *equality* (rovnosti, poctivosti) (in Bierhoff 2002).

Rozdíl mezi výměnným vztahem a skupinovou reciprocitou spočívá v hloubce, solidaritě a soudržnosti. Ve výměnném vztahu (vztah mezi cizími lidmi nebo jen známými) každý usiluje o maximální zisk, zatímco pro skupinovou reciprocitu je typické přání jedince, aby se ostatním vedlo dobře (přátelé, rodinní příslušníci, milenci). Proto se ve výměnném vztahu předpokládají egoistické pohnutky jako motivační síly, zatímco ve skupinové reciprocitě je přítomna touha zmírnit utrpení druhého (Clark, Mills, 1993).

Mezilidské vztahy, které se utvářejí podle *normy equity*, jsou bližší k recipročnímu pomáhajícímu jednání, když příjemce může výhledově pomoc odplatit a očekává se, že to také udělá. Naproti tomu sociálně motivované vztahy, které se orientují spíše na *normu equality* nebo na *princip potřeby*, napomáhají solidaritě a soudržnosti a sledují blaho druhého člověka, i když se nedá očekávat žádná protislužba (Bierhoff, 1998).

Řada sociálních vztahů má formu přímé nebo nepřímé výměny, někdy ale lidé přispívají k prospěchu jiných, i když si nemohou být jisti, zda jejich příspěvek bude někdy splacen. Takové příspěvky pro blaho společnosti, vyplývající ze sociálních pout ve specifických zprostředkujících skupinách (rodina, komunita, členská skupina – například příslušnost k církvi) označuje Homans jako projev citění sociální odpovědnosti (1974). Skupiny chápou příspěvky vlastním členům jako chvályhodné a na své členy přenášejí odpovědnost za skupinu jako celek. Čím silnější projevy koheze ve zprostředkujících skupinách, tím vyšší stupeň konformity k jejím normám. Z tohoto hlediska potom dobrovolnictví a filantropie patří k projevům sounáležitosti se sociálními skupinami, k nimž jednotlivec patří, vyjadřují identifikaci s nimi, jsou funkcí koheze.

Pokles koheze v určitých zprostředkujících skupinách (intermediary group) popisovaný v západní společnosti v počátcích 20. století, doprovázel vzrůst počtu abstraktních pomyslných spojení s jinými skupinami. Simmel (in Putnam, 2000) tuto změnu charakterizuje jako mechanismus typický pro moderní společnost, v níž se občané spojují s větším počtem skupin, což sice snižuje význam identifikace s každou z nich, ale zároveň vzrůstají city z účasti na společnosti obecně. Dobrovolnictví a filantropie představují moderní vyjádření tohoto citění, zahrnuje pocity občanské povinnosti a starost za dobrý chod společnosti jako celku.

Motivace k dobrovolnictví

Otázkám spojeným s dlouhodobým, systematickým a plánovaným poskytováním pomoci druhým lidem – dobrovolnictvím – se již řadu let věnuje mnoho výzkumníků. Široce přijímaný názor o dobrovolnictví potvrzuje významnost spjatosti tohoto fenoménu jak s demografickými a osobnostními faktory na straně jedné, tak také důležitost sociálních makro- i mikrostruktur

na straně druhé (v kontextu kulturních nebo rodinných vlivů).

Co v reálném životě motivuje jednotlivce k tomu, aby se přihlásil k dobrovolnictví, je komplexní a obtížná otázka. Nicméně pro manažery dobrovolníků znamená pochopení motivace významnou pomoc při jejich přijímání, výběru, umísťování a udržování. Znalost motivace je v těchto případech bezesporu klíčová.

Počáteční studie ze 70. let dvacátého století (například Howarth, 1976) podtrhovaly význam altruistických motivů a internalizovaných sociálních norem, tj. starosti o druhé a sociálního svědomí, poukazovaly také na motivy egoistické, tj. úzkostné stavy a distres, které prosociální činnost může redukovat.

Trí skupiny odměňujících motivů uvádí Gidron (1978). Jsou jimi osobní motivy dobrovolnictví, zahrnují například příležitost k seberealizaci, sociální motivy spočívají například v možnostech rozvíjení mezilidských vztahů, anebo nepřímé ekonomické motivy související například se získáváním praktických zkušeností, využitelných v profesní dráze.

Pozdější studie soudí, že dobrovolnictví nejvíce stimuluje motivy založené na prosociálních hodnotách, případně hodnotách, které jsou spjaté s druhými lidmi. Například v dlouhodobém výzkumu motivů dobrovolníků, provedeném Pennerem a Finkelstein (1998) v organizaci poskytující služby pacientům s nemocí AIDS, se prokázala vysoká korelace mezi délkou dobrovolné práce a mírou prosociálních hodnot. Tito badatelé měřili motivy mužských dobrovolníků k dobrovolnictví na začátku studie a zjistili, že motivy orientované na hodnoty nejvíce korelovaly s rozsahem dobrovolnické činnosti a s časem stráveným s HIV pozitivními klienty o 10 měsíců později. Podobně také studie Zášková (in Zášková, Mlčák 2009) ukázala u souboru 138 dobrovolníků vysokou preferenci hodnotového typu benevolence, jehož motivačním cílem je zachování a zvětšení prosperity druhých lidí. Tento hodnotový typ, který u dobrovolníků dominoval nad jinými motivy, se vyznačuje potřebou afilace, péče, lásky a sounáležitosti.

Mezi přední studie určené ke stanovení motivace, která předcházela dobrovolnictví a jeho udržení, patří studie Clary a kolegů (1998; Clary, Snyder, 1991; Omoto, Snyder 1995; 2002). Funkční analýzou se tyto badatelé pokusili o identifikaci zá-

kladních funkcí dobrovolnictví. Studie tvrdí, že lidé se rozhodují k dobrovolnické práci, protože jim dobrovolnictví bude sloužit k určitému účelu nebo bude plnit nějakou jejich potřebu.

Funkční analýza dobrovolnictví je podle těchto autorů založena na předpokladu, že většinu lidského chování motivují cíle a potřeby. Důvody, účely, plány a cíle, které generují psychologické jevy, tvoří základ osobních a společenských funkcí, slouží individuálním myšlenkám, citům a činům. Proto pochopení, proč se člověk zapojuje do konkrétní činnosti, vyžaduje identifikaci funkce, které tato činnost slouží, nebo potřeby, která tím byla naplněna. Stejně chování může sloužit odlišným funkcím u různých osob nebo i u téže osoby v rozdílné době.

Funkce dobrovolnictví jsou seřazeny do šesti kategorií, tvoří je:

1. *hodnoty* (související s altruistickou a humanitární starostí o druhé, hodnoty podložené vírou ve smysl a význam pomáhání druhým);
2. *pochopení* (účast v aktivitách, které uspokojují touhu učit se, získávat nové učební příležitosti a zkušenosti a/nebo využít dovedností, které by byly jinak nevyužity);
3. *sociální vztahy* (interpersonální rozvoj, posílení sociálních vztahů nebo chování, které mají v oblibě jiné významné osoby, konformita k normativním vlivům signifikantního sociálního okolí);
4. *kariéra* (hledání způsobů, jak zkoumat pracovní příležitosti nebo postupy v pracovním prostředí, získání výhod souvisejících s kariérou, rozvíjení specifických pracovních schopností);
5. *protektivní* (ochrana ega, redukování viny, útek od negativních pocitů o sobě samém nebo řešení osobních problémů);
6. *zdokonalení* (psychologický růst a vývoj, zvýšení sebeúcty, respektu).

Identifikace faktorů, které podporují setrvání v dobrovolnických aktivitách po delší časové období, je obsažena ve dvou významných teoretických modelech. Omoto a Snyder (1995; 2002) vytvořili *Model dobrovolnického procesu* (Volunteer Process Model) a Piliavin se spolupracovníky (Grube, J. A. Piliavin, 2000; J. A. Piliavin, Callero, Grube, 2002) vytvořili *Model identity s rolí* (Role Identity Model).

Zatímco Model dobrovolnického procesu staví na vnitřních proměnných člověka, obzvláště moti-

vů, pak Model rolí identity odvozuje dobrovolnictví od sociálně psychologických proměnných, hlavně sociálních rolí a sociálního kontextu, v němž dobrovolnictví probíhá.

Model dobrovolnického procesu považuje trvalé dobrovolnictví za proces, který je primárně určován mírou, v níž dochází ke shodě mezi motivy nebo potřebami, které vedou člověka k první dobrovolnické práci, a reálnými zkušenostmi tohoto člověka s dobrovolnictvím. Model postuluje tvrzení, že v trvalém dobrovolnictví hrají důležitou roli prosociální dispozice, sociální podpora pro činnost dobrovolníka, spokojenost s dobrovolnickým prožitkem a integrace do organizace.

Model identity s rolí zahrnuje dva klíčové konstrukty: *vnímaná očekávání* – přesvědčení o tom, co si o chování člověka myslí druhí významní lidé – a *identifikaci s rolí* – míra, v níž se role dobrovolníka stává součástí osobní identity člověka. Model naznačuje, že vnímaná očekávání druhých vedou k tomu, že se člověk stává dobrovolníkem, zatímco zkušenosti související s reálným dobrovolnictvím spolu s proměnnými organizace (například prestiží organizace poskytující služby) vedou k rozvoji identifikace s rolí dobrovolníka a tato identifikace znamená bezprostřední příčinu trvalého dobrovolnictví (in Dovidio et al. 2006).

Významnou roli v rozhodování stát se dobrovolníkem hraje určitý soubor osobnostních dispozic, k nimž patří i *empatie*. Například Davis et al. (1999) zjistil souvislost mezi dispoziční empatií a ochotou zapojit se do určitých druhů dobrovolnických činností. Podobně i L. Penner se spolupracovníky (Penner, 2002; 2004; Penner, Finkelstein, 1998) prokázali u dobrovolníků ve zvýšené míře rysy „prosociální osobnosti“, tj. empatii, altruismus, morální zdůvodňování.

Rovněž typologie prosociálního chování Carla a Randalla (2002), do jehož rámce dobrovolnictví spadá (i když se se všemi druhy prosociálního chování zcela nekryje), počítá s šesti druhy chování podle vnitřní motivace.

1. Altruistické dobrovolné chování je vyvoláno starostí a zájmem o potřeby druhé osoby. V motivaci převažuje empatie (soucit), sympatie a zvnitřněné etické normy. Toto nezištné chování může být spojeno s vlastními náklady či ztrátami (čas, energie, námaha, aj.).
2. Compliance je motivována verbální nebo nonverbální žádostí o pomoc. Tento časový druh spontánního pomáhání úzce souvisí

- s morálním usuzováním, s kognitivní a emoční empatií (s přijímáním perspektivy druhé osoby a se soucitem).
3. Emocionální prosociální chování evokují emocionálně vypjaté situace. V motivaci pomáhání dominuje emoční empatie (soucit), arousabilita a empatický distres (směsice negativních emocí vyvolaných pohledem na trpící osobu).
 4. Veřejné prosociální chování motivuje snahu získat uznání, obdiv a respekt druhých, přihlížejících osob. V popředí motivace stojí snaha chovat se sociálně žádoucím způsobem a pozitivně prezentovat vlastní kvality. Tento typ pomáhání nemusí souviset s morálním usuzováním ani s empatií orientovanou na osobu v nouzi.
 5. Anonymní prosociální chování charakterizuje absence znalosti příjemce pomoci. Pomáhající člověk neví, komu pomáhá. Chování motivují odměňující příjemné pocity satisfakce, vyplývající z posílení pozitivního sebeobrazu člověka, který koná dobrý skutek.
 6. Prosociální chování v nouzových situacích je určené lidem za krizových, tíšňových emergentních okolností. Často bývá impulzivní, jakoby automatické, pomáhající často nezvažuje vlastní náklady a ztráty (ohrožení, nebezpečí vlastního poškození). Motivaci tvoří zvnitřněné osobní normy vzájemnosti a solidarity.

Dobrovolnictví v kontextu sociálních služeb

Dobrovolníci v oblasti poskytování sociálních služeb mohou zastat mnoho užitečné práce, zejména v bezprostředním kontaktu s klientem (in Matoušek, 2003: 61). Sociální služby představují široké spektrum činností, které spojuje stručně vyjádřitelný cíl sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Dobrovolníci přinášejí svou životní zkušenost a celkové zkvalitnění služeb individuálním přístupem včetně schopnosti navazovat přátelství (Šimková, 2011).

Dobrovolníky v organizacích, které poskytují sociální služby, jsou nejčastěji:

1. Studenti, zejména ti, kteří se připravují na pomáhající profese (sociální práci atd.) a dobrovolnická práce pro ně představuje možnost poprvé samostatně pracovat s klientem,
2. nezaměstnaní lidé, kteří se chtějí zapojit do užitečné činnosti,

3. ženy pečující o rodinu a děti, které se chtějí uplatnit i mimo domov,
4. lidé v důchodovém věku, kteří se chtějí i nadále aktivně zapojovat do společenského dění,
5. lidé, kteří vnímají svou práci jako jednostrannou a nejsou při ní v kontaktu s jinými lidmi (Matoušek, 2003: 61).

Nestátní neziskové organizace a církevní organizace se v oblasti dobrovolnictví a sociální práce postupně stávají partnerem státu a v posledních letech se podílejí na diskusích o změnách v sociální politice (Šimková, 2011).

Sociální a zdravotní oblast je jednou z nejpočetněji zastoupených, kde působí dobrovolníci, a zároveň tato oblast vyžaduje jejich profesionální přístup, protože dobrovolníci vstupují do institucí, jež fungují jako uzavřené systémy, ve kterých může dobrovolník působit zdánlivě jako cizorodý prvek.

Dobrovolníci tak mohou být přirozeným mostem, který propojuje zdravotnickou a sociální oblast (Šimková, 2011). V těchto zařízeních je nutné připravit dobrovolníky na jejich činnost, ale také připravit organizaci na přijetí dobrovolníků včetně působnosti koordinátora dobrovolníků v organizaci (Tošner, Sozanská, 2002).

Využití dobrovolníků v sociálních službách vyžaduje profesionální management, protože se dobrovolníci pohybují na poli psychosociálních služeb, kde je důležitý kompetentní přístup (Šimková, 2011). Role dobrovolníka ve vztahu ke klientovi musí být dostatečně definována, což je předpoklad jeho úspěšné dobrovolnické činnosti (Matoušek, 2003).

Činnost dobrovolníků v sociálních službách musí být koordinována z jednoho místa, nejlépe jedním profesionálním pracovníkem, který je vybaven dostatečnými pravomocemi vůči dobrovolníkům, ale také vůči zaměstnancům sociální instituce, tedy vůči multidisciplinárnímu týmu odborníků, který poskytuje kvalitní péči klientům. V této souvislosti je nezastupitelná role *dobrovolnických center* jako zdrojů metodické pomoci, výcvikových a supervizních programů. Jak uvádí Šimková (2011: 100), základním posláním dobrovolnických center je propagace a podpora myšlenky dobrovolnictví ve společnosti a spolupráce s neziskovými organizacemi v regionu s cílem zapojení co největšího počtu obyvatel do řešení problémů komunity.

Z výše uvedeného je zřejmé, že motivy dobrovolnictví se shlukují dohromady a spolu s ostatními prosociálními motivy vytvářejí pestré škálu, která souvisí s různorodými typy dobročinnosti a dobrovolné činnosti v pomáhajících profesích.

Závěr

Dobrovolnictví tvoří jeden ze základních stavebních prvků občanské společnosti, pomáhá udržovat a posilovat takové lidské hodnoty, jako jsou družnost, zájem o druhé a služba jiným lidem. Poznání a pochopení vnitřních i vnějších příčin ochoty poskytovat nezištně volný čas a energii a další lidské zdroje ve prospěch druhých může zásadním způsobem pomoci k rozvíjení dobrovolnictví, komunitních aktivit, filantropie a jiných forem prosociálního chování a občanských čností spočívajících v pomoci sociálně slabým jedincům.

Společenská hodnota dobrovolnictví na obecné rovině spočívá ve schopnosti přispívat k řešení sociálních problémů. Může to být přímá pomoc s řešením např. rozpadající se sociální soudržnosti, poskytování sociálních služeb lidem v nouzi, hendikepovaným či nemocným apod. Nepřímé je přispívání formou definování a navrhování řešení sociálních problémů a lobbování za jejich realizaci (Frič, Pospíšilová, 2010: 183).

Pro mnoho dobrovolníků má jejich činnost význam zejména v tom, že se v ní seberealizují, posilují vlastní sebevědomí. Dobrovolnictví rozvíjí schopnosti a nové dovednosti potřebné k pomáhání. Subjektivně odměňující je získávání nových zkušeností, kontaktů, ale i přátel. V neposlední řadě je dobrovolná činnost smysluplným vyplněním volného času, získaný pocit užitečnosti má motivující sílu, jako například u žen v důchodovém věku s odrostlými dětmi nebo u dlouhodobě nezaměstnaných, kde dobrovolná práce pro druhé může zmírnit doprovodné pocity nezaměstnanosti – bezradě a snížené sebehodnocení.

Dobrovolnictví rovněž představuje projev občanské participace na kooperaci v různých sférách života společnosti. Jde o aspekt, který se v odborné literatuře objevuje nově. Je kladen do souvislosti s očekáváním významných výzev určených celosvětové stabilitě a fungování společnosti. Mnozí odborníci se domnívají, že rostoucí globalizace místních ekonomik v tomto století může vést k selhání tradičních států a společností a k proměně klíčových sociálních institucí (Kaul, Grun-

berg, Stern, 1999). Vedle toho demografické a klimatické změny mohou vyvolat intenzivní tlaky orientované na distribuci využívání světových přírodních zdrojů, které tvoří vodní zdroje, půda, lesy, aj. Tyto vývojové trendy jsou s to přinést podstatné změny ve způsobu formování sociálních a politických institucí a evokovat otázky o dopadu těchto trendů na schopnosti jedinců nacházet kooperativní řešení kolektivních problémů, kterým budou čelit a na nichž se právě dobrovolníci mohou významně podílet (například v aktivitách pro zachování přírodního prostředí).

Seznam literatury:

- BIERHOFF, H. W. **Sozialpsychologie**. Stuttgart: Kohlhammer 1998.
- BIERHOFF, H. W. **Prosocial Behaviour**. New York: Taylor & Francis 2002.
- BLACKMOREOVÁ, S. **Teorie memů. Kultura a její evoluce**. Praha: Portál 2001.
- CARLO, G., RANDALL, B. A. **The development and validation of a multidimensional measure of prosocial behavior**. *Journal of Youth and Adolescence*, 2002, 31, s. 31–44.
- CLARK, M. S., MILLS, J. **The difference between communal and exchange relationships: What it is and is not**. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1993, 19, s. 684–691.
- CLARY, E. G., RIDGE, R. D., STUKAS, A. A., SNYDER, M., COPELAND, J., HAUGEN, J., MIENE, P. **Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach**. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, 74, s. 1516–1530.
- CLARY, E. G., SNYDER, M. **A functional analysis of altruism and prosocial behavior: The case of volunteerism**. *Review of Personality and Social Psychology*, 1991, 12, s. 119–148.
- DAVIS, M. H., MITCHEL, K., HALL, J., LOTHERT, J., KNAPP, T., MEYER, M. **Empathy, expectations, and situational preferences: Personality influences on the decision to participate in volunteer helping behaviors**. *Journal of Personality*, 1999, 67, s. 469–503.
- DOVIDIO, J. F., PILIAVIN, J. A., SCHROEDER, D. A., PENNER, L. A. **The Social Psychology of Prosocial Behavior**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates 2006.
- FRIČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T., a kol. **Vzor**

a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Agnes 2010.

GIDRON, B. **Volunteer work and its rewards.** *Volunteer Administration*, 1978, 11, s. 18–32.

GRUBE, J. A., PILIAVIN, J. A. **Role identity, organizational experiences and volunteer performance.** *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2000, 26, s. 1108–1119.

HOMANS, G. C. **Social Behaviour: Its Elementary Forms.** New York, Harcourt Brace Jovanovich (1961; 1974). In NAKONEČNÝ M. **Sociální psychologie.** Praha: Academia 2000.

HOWARTH, E. **Personality characteristics of volunteers.** *Psychological Reports*, 1976, 38, s. 855–858.

KAUL, I., GRUNBERG, I., STERN, M. A. (Eds.). **Global public goods: International cooperation in the 21st century.** New York: Oxford University Press 1999.

LERNER, M. J. **The belief in a just world: A fundamental delusion.** New York: Plenum Press 1980.

MATOUŠEK, O., a kol. **Metody a řízení sociální práce.** Praha: Portál, 2003.

NAKONEČNÝ, M. **Sociální psychologie.** Praha: Academia 2000.

OMOTO, A. M., SNYDER, M. **Sustained helping without obligation. Motivation, longevity of service and perceived attitude change among AIDS volunteers.** *Journal of*

Personality and Social Psychology, 1995, 68, s. 671 až 686.

OMOTO, A. M., SNYDER, M. **Considerations of community: The context and process of volunteerism.** *American Behavioral Scientist*, 2002, 45, s. 846–867.

PENNER, L. A. **The causes of sustained vo-**

lunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 2002, 58, s. 447–467.

PENNER, L. A. **Volunteerism and social problems: Making things better or worse?** *Journal of Social Issues*, 2004, 60, s. 645–666.

PENNER, L. A., FINKELSTEIN, M. A. **Dispositional and Structural Determinants of Volunteerism.** *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, 74, 2, s. 525–537.

PILIAVIN, J. A., CALLERO, P. L., GRUBE, J. **Role as resource in public service.** *Journal of Social Issues*, 2002, 58, s. 469–486.

PUTNAM, R. D. **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.** New York: Simon & Schuster 2000.

ŠIMKOVÁ, S. (ed.). **Dobrovolníci mění svět.** Sborník příkladů dobré praxe. Praha, NIDM MŠMT, 2011.

THIBAUT, J. W., KELLEY, H. H. **The social psychology of groups.** New York, Wiley 1959. In NAKONEČNÝ M. **Sociální psychologie.** Praha: Academia 2000.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. **Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích.** Praha: Portál, 2006.

TRIVERS, R. L. **The evolution of reciprocal altruism.** *Quarterly Review of Biology*, 1971, roč. 6, s. 35–57.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (Eds.). **Sociální psychologie.** Praha: Grada 2008.

WILSON, J. **Volunteering.** *Annual Review of Sociology*, 2000, 26, s. 215–240.

ZÁŠKODNÁ, H., MLČÁK, Z. **Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie.** Praha: Triton 2009.

Rámec interoperability mladých dobrovolníků

Interoperability Framework of Young Volunteers

Jana Kitliňská, Michaela Jurtíková

Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D., dlouhodobě svou pozornost zaměřuje na problematiku dětí a mládeže. Po zkušenosti s působením v neziskové organizaci pověřené sociálně-právní ochranou dětí nyní působí jako akademický pracovník Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Mgr. Michaela Jurtíková v současné době působí jako akademický pracovník na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Specializuje se na sociální práci se zřetelem na interkulturní edukaci.

Abstrakt

Mladí lidé jsou pro rozvoj společnosti velmi důležitým prvkem. Ačkoli se dostávají stále více do zorného pole odborníků, jejich angažovanost v občanské společnosti je doposud opomíjena. Příspěvek se snaží přiblížit potenciálnost mladých lidí aktivně se ve společnosti angažovat formou dobrovolných aktivit. Přičemž zvláštní důraz je kladen na interoperabilitu, coby vrcholnou úroveň propojení potřeb a zájmu mládeže a společnosti, realizovanou prostřednictvím přeshraničního dobrovolnictví. Představen je konceptuální model dobrovolnictví mládeže, poskytující klíčové prvky a relace. Zakomponovány jsou atributy a kapacity mladých dobrovolníků, vztažené k institucionalizovanému rámci. Shrnuty jsou efekty dobrovolnictví mládeže jak na mladé dobrovolníky, tak na společenství.

Klíčová slova

mládež, dobrovolnictví, přeshraniční dobrovolnictví

Abstract

Important element for the development of society are young people. Although, they are in the viewing angle of specialists, their involvement in civil society is neglected. This post is trying to bring the potentiality of young people to active involvement in the form of volunteering. Special emphasis is placed on interoperability, as a highest level of interconnection of the interests and needs of young and society, realized through cross-border volunteering. We present a conceptual model of youth volunteering, including key elements and relationships. In this model attributes and capacity of youth volunteers are incorporated. In the end the effects of international volunteering on youth volunteers and society are summarized.

Keywords

youth, volunteering, cross-border volunteering

Rok mladého dobrovolníka

Je-li ve společnosti pojednáváno o mládeži, často to bývá spíše ve spojitosti s rizikovým chováním či problémy spojenými s oblastí zdraví. Menší důraz je však již kladen na roli participace mládeže v občanské společnosti a cennou úlohu, kterou v ní mládež zaujímá. Přičemž rok 2011 nám prostřednictvím poselství předávaných nejvýznamnějšími mezinárodními společenstvími přináší jedinečnou možnost skloubit myšlenky Evropského roku dobrovolnictví 2011 vyhlášeného Evropskou unií (EU) a Mezinárodního roku mládeže vyhlášeného Organizací spojených národů (OSN) pro období srpen 2010 – srpen 2011.

Společenské trendy jako globalizace, technologické transformace, demografické posuny, vznik postmoderních hodnot, diferenciace způsobů organizace práce či změny v rodinném životě mají vliv na postoje a chování mladých lidí v rámci participace na fungování společnosti. Mladí lidé jsou přitom těmi prvními, kterých se změny ve společnosti dotýkají. Je na jejich bedrech, aby se vyrovnávali s odlišnými způsoby života i aby vytvářeli jiné formy sociálních vztahů, jiné solidarity. Zapojování mladých lidí do aktivit občanské společnosti skrze dobrovolnictví je příležitostí, jak je zapojit do dialogu a spolupráce a zároveň přispět k řešení problémů současné společnosti. Je i jedinečnou možností, jak mohou být mladým lidem přiblíženy aktivity poskytované profesionálními sociálními pracovníky a tak zároveň poskytnuta i nabídka kvalifikační orientace mladého jedince. Rovněž nabízí mladým lidem orientovat svůj život pozitivním směrem, čímž působí i preventivně.

Začátky formování sociální práce jsou spojeny s filantropickými a dobrovolnickými aktivitami. V této oblasti došlo zejména v poslední dekádě k výrazným změnám, o to zásadnějším v oblasti dobrovolnictví mládeže. Avšak ačkoli je na dobrovolnictví zaměřeno stále více celosvětové pozornosti, definice dobrovolnictví mládeže i přístup k němu se v různých částech světa liší, s ohledem na přístupy k dobrovolnictví v kontextu vývoje neziskového sektoru i pozornosti věnované mládeži. Dobrovolnictví mládeže v sobě zahrnuje formu sociálního učení, resp. edukační aspekt, způsob prevence a řešení životních problémů lidí v praxi, i cestu k profesnímu a profesionálnímu rozvoji nejen v oblasti sociální práce. Zejména u mladých lidí má zapojení do dobrovolnických

aktivit významný vliv na hodnotovou orientaci jedince.

Již Bílá kniha (MŠMT, 2002) nazvaná Nový podnět pro evropskou mládež, která byla předložena Evropskou komisí v roce 2001, upozorňuje, že účast na životě školy, čtvrti, obce nebo spolku umožňuje mladým lidem získávat zkušenosti i potřebné sebevědomí, které jim usnadní postupné zapojování se do veřejného života na stále vyšších úrovních. Účast v sociálních aktivitách, které jsou otevřeny bez rozdílu všem, přibližuje mladé lidi k solidární společnosti a přijetí všech povinností občana. Dobrovolnictví nabízí mládeži nový prostor edukace a postupné profesionalizace v oblasti řešení obtížných životních situací i globálních problémů.

Rozvoj interoperability v oblasti dobrovolnických činností odpovídá vývoji společnosti, která z těchto nekomerčních aktivit profituje. Interoperabilita představuje, v nejširším a nejobecnějším pojetí, jakési propojení či vzájemnou spolupráci. Interoperabilita dobrovolnických aktivit je určujícím znakem rozvoje a profesionalizace dobrovolnických aktivit umožňujících mládeži a společnosti vzájemnou reciprocitu. Přeshraniční dobrovolnictví je trendem, který v evropském, ale i světovém kontextu získává na důležitosti.

Míra participace mladých dobrovolníků

Dostupné statistiky pojednávající o míře participace mladých lidí v dobrovolnických aktivitách jsou nedostatečné. Většina národních vlád systematicky neshromažďuje relevantní data o dobrovolnictví mládeže a zůstává zde velký prostor pro zlepšení (EU Youth report, 2009). Velké rozdíly jsou jak ve způsobu organizování dobrovolné práce, tak i v míře realizovaných výzkumů a dostupných statistických údajích. K nepřehlednosti přispívá i široká škála různorodosti oblastí, ve kterých se dobrovolníci mohou angažovat. Stávající data lze těžko srovnávat, protože se liší metody definování dobrovolné činnosti a liší se i techniky používané pro shromažďování údajů. Situace zůstává neuspořádaná. Následně uvedená data proto nemohou poskytnout hloubkovou analýzu aplikovanou exaktně pouze do oblasti působení dobrovolníků v sociální sféře, ale nabízejí rámcový pohled na nové pojetí sociálního fenoménu dobrovolnictví, který však ve své šíři pojetí východisek sociální práce obsahuje.

„V severní Americe – na rozdíl od Evropy – existovala komunita vzájemně se podporujících

občanů dříve, než byla vytvořena ústřední vláda, která zajišťovala základní funkce státu.“ (Sozanská, Tošner, 2001, in Novák, 2008, s. 130.) V posledních letech Spojené státy zaznamenaly největší nárůst dobrovolníků v řadách teenagerů. Výsledky výzkumu realizovaného v roce 2005 hovoří o tom, že 15,5 miliónu, asi 55 % mladých lidí ve věku 12 až 18 let se v USA podílí na dobrovolnické činnosti (oproti 29 % dospělých) a přispívá 1,3 mld. hodin každý rok. Přičemž 39 % těchto dobrovolníků je pravidelných, kdy se dobrovolnické činnosti věnují nejméně 12 týdnů za kalendářní rok. Typický mladý dobrovolník v USA přitom přispívá 29 hodinami za rok (Corporation for National and Community Service, 2006).

Mladí Kanaďané ve věku 15 až 24 let se častěji než Kanaďané v kterékoli jiné věkové skupině angažují jako dobrovolníci (58 %). Přičemž osoby ve věku 15–19 let bývají častěji dobrovolníky než osoby ve věku 20–24 let (65 % vs. 47 %). Dobrovolníci ve věku 20–24 let věnují dobrovolnictví v průměru více hodin (182 vs. 116). Obecně tedy platí, že pravděpodobnost dobrovolnictví se s věkem snižuje, zatímco počet hodin dobrovolnictví se zvyšuje (Hall, Lasby, Ayer, Gibbons, 2009).

Zdá se, že v Evropě je situace odlišná. Evropské dobrovolnictví je tradičně úzce spojeno s církevními charitativními aktivitami. Celkový podíl mladých dobrovolníků v evropských zemích se zdá být malý (Public Policy and Management Institute, 2010). Zpráva EU o mládeži (EU Youth report, 2009) uvádí, že mladí lidé se mnohem méně účastní dobrovolných aktivit než jiné věkové skupiny. Podle Eurobarometru za rok 2007 pouze 2 % mladých ve věku 15–30 let uvedla, že se ve svém volném čase pravidelně účastní dobrovolné či komunitní práce. A dále, že 16 % všech dotázaných se zabývá (pravidelně nebo příležitostně) dobrovolnou činností. Tři ze čtyř mladých lidí si myslí, že kdyby bylo k dispozici více programů podporujících dobrovolnou práci, znamenalo by to pro mladé stimul pro větší zapojení do společnosti coby aktivních občanů. Podle EU (MSMT, 2002) by se dobrovolné služby mělo účastnit až 30 % mladých lidí. Avšak nenalezneme žádné souhrnné údaje uvádějící, nakolik se angažování mladí dobrovolníci podílejí svou činností konkrétně v sociální sféře, v sociálních službách.

Uvedená data se vztahují k dobrovolnictví mladých lidí působících svou činností v zemi trvalého pobytu. Aktivita v rámci dobrovolné služby

přitom mohou probíhat v různorodých podobách v oblasti sociální práce a na různých lokálních úrovních: místní, národní nebo nadnárodní. Dalo by se říci, že přeshraniční dobrovolnictví lze považovat za vrcholovou úroveň interoperability v rámci dobrovolnické činnosti. Analyzovat však přeshraniční mobilitu mladých dobrovolníků je obzvláště obtížné. Přeshraniční dobrovolnictví může mít několik forem a bývá spojováno s různou terminologií: *mobilita mladých dobrovolníků* (*mobility of young volunteers*), *mezinárodní dobrovolnictví mladých* (*international youth volunteering*), *přeshraniční dobrovolnictví mládeže* (*cross-border youth volunteering*), *mezinárodní výměny mladých dobrovolníků* (*international exchange of young volunteers*). Tyto termíny, které bývají používány jako synonyma, jsou chápány jako dobrovolné činnosti vykonávané mimo zemi trvalého bydliště dobrovolníka.

Základní diferenciací odpovídající obecnému konsenzu rozlišuje formy přeshraničního dobrovolnictví podle časového hlediska. Obvykle se rozlišují pracovní kempy a krátkodobé dobrovolnictví v délce do 1 měsíce, střednědobé dobrovolnictví (od 1 do 3 měsíců) a dlouhodobá angažovanost (delší než 3 měsíce). Toto přiblížení odpovídá možnosti lepšího ukotvení přeshraničního dobrovolnictví, oproti dobrovolnictví v zemi pobytu dobrovolníka, jež může být prováděno i na částečný úvazek nebo ad hoc.

V následující části je představen konceptuální model dobrovolnictví mládeže, poskytující klíčové prvky a relace.

Atributy mladých dobrovolníků (profil)

Mladí dobrovolníci tvoří homogenní skupinu. Přičemž demografické charakteristiky často ovlivňují míru angažovanosti i povahu realizovaných dobrovolnických aktivit.

Důkazy o vlivu **pohlaví** na míru dobrovolnictví mezi mladými lidmi jsou docela nejednoznačné, ale je obecně prokázáno, že angažovanost žen mírně převyšuje počet zúčastněných mužů (Hill, Russel, Brewis, 2009). Také většinu přeshraničních dobrovolníků tvoří ženy. Podle údajů EVS z roku 2005 (in Hill, Russel, Brewis, 2009) je to v poměru 70 % mladé ženy a 30 % muži. Pohlaví má silný vliv i na to, jaký typ aktivity je dobrovolníkem vybrán. Mladí dobrovolníci se věnují těm oblastem, ke kterým mají blíže z hlediska svého pohlaví (gender roles). Mladé ženy se více zají-

mají o pomoc druhým a přispívání společnosti, oproti mladým mužům, kteří více upřednostňují činnosti z oblasti sportu (Eley, 2003, NFO, 2003, in Hill, Russel, Brewis, 2009).

V České republice je spodní **věková hranice**, od které lze vykonávat dobrovolnickou službu, stanovena zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, na 15 let, v případě dobrovolnické služby vykonávané v zahraničí pak na 18 let. Hill, Russel, Brewis (2009) uvádějí, že mladí lidé ve věku 16–24 let inklinují více k dobrovolnictví než mladí lidé na horním konci věkové spektra ve věku 20–24 let, což se jeví jako konzistentní ve formálním, neformálním, pravidelném i nepravidelném dobrovolnictví. Průměrný věk mladých dobrovolníků se však v rámci EU liší. Patrný je rozdíl mezi „starými“ a „novými“ členskými státy. Mladí lidé z evropské patnáctky si vybírají dobrovolnictví častěji po ukončení střední školy. Na druhé straně mladých Východoevropanů věnujících se přeshraničnímu dobrovolnictví je jen zlomek. Např. Poláci, Maďaři a Litevci začínají s dobrovolnictvím až po ukončení vysoké školy. Obecně lze tedy uvést, že mladí lidé se rozhodují pro realizaci dobrovolné činnosti v období, které představuje pro mladého člověka jakýsi práh (období ukončení střední či vysoké školy). Dobrovolnictví se po ukončení studia stává v Evropě dominantním trendem, zejména pak to přeshraniční. V některých státech (např. v Německu) se o něm hovoří jako o součásti mainstreamu, kdy mladí lidé vnímají jako povinnost účastnit se roční dobrovolnické služby v zahraničí. S tímto trendem se vyvíjí též profil mladého dobrovolníka, který se účastní přeshraniční dobrovolné aktivity, ve směru dosaženého **vzdělání**. Evropští mladí dobrovolníci tak mají obvykle vyšší vzdělání. 75 % mladých lidí, kteří se zúčastnili European Voluntary Service 2000–2006, měli univerzitní vzdělání a jen několik málo mělo odborné vzdělání. Také výzkum mladých dobrovolníků realizovaný v Itálii, Německu, Francii, ČR a Polsku, prokázal, že jsou tyto dobrovolníci vysoce vzdělání (Public Policy and Management Institute, 2010). Jistě by bylo zajímavým údajem i zjištění, z kterých studií oborů dobrovolníci převažují.

Dosažené vzdělání také koreluje se **sociálním zázemím**, neboť vysokoškolské vzdělání a dobré situování jsou mnohdy vzájemně propojené a vzájemně se posilují. Mladí lidé, kteří se rozhodnou pro přeshraniční dobrovolnictví, obvykle pocházejí z vyšších sociálních vrstev a jsou schopni si

uhradit náklady se zahraničním pobytem spojené. Zatímco lidem ze znevýhodněného zázemí chybí schopnosti a zkušenosti, které by umožnily delší pobyt v zahraničí. A ačkoli jsou výslovně zahrnováni do podpůrných politik, jejich účast zůstává nízká (Public Policy and Management Institute, 2010).

Evropská rada ve svém návrhu (Evropská komise, 2008) poukazuje na potřebu věnovat zvláštní pozornost mladým lidem s **omezenými příležitostmi**, protože dobrovolná činnost nabízí obzvláště cennou možnost mobility právě těmto mladým lidem, kteří by jinak měli z programů mobility menší nebo vůbec žádný prospěch. Tito mladí lidé potřebují specifickou odbornou přípravu a vedení a to by mělo být bráno v úvahu. V této souvislosti bude velmi užitečná podpora odborné přípravy a mobility pedagogických pracovníků, kteří se specializují na mladé lidi.

Kapacity mladých dobrovolníků

Association of Voluntary Service Organisations (AVSO, 2004) definuje mezinárodní dobrovolnictví mládeže kritériem věku dobrovolníka (mezi 16–28 rokem), délkou výkonu dobrovolnické činnosti v cizí zemi (nejméně po dobu 6 měsíců) a vymezuje, že se předem neočekává speciální vzdělání nebo kvalifikace. Co se týče požadavků na **znalosti a dovednosti**, které jsou potřebné k výkonu dobrovolnické činnosti, liší se v závislosti na cíli dobrovolnického projektu (práce s mládeží, seniory či humanitární pomoc). Některé vyžadují spíše nadšení, energii a dobrou vůli, jako např. pracovní kempy (work camp). Zatímco jiné, kupříkladu humanitární pomoc, vyžadují již speciální znalosti a dovednosti.

S vyžadovanými znalostmi a dovednostmi koreluje i **motivace** dobrovolníka. Podle Ellis (2004, in Hill, Russel, Brewis, 2009) bylo zjištěno 5 kategorií motivace mladých lidí k dobrovolnictví: 1. osobní pocity (např. spokojenost, dobrý pocit), 2. osobní potřeby (např. zábava, vztahy), 3. altruismus, 4. zkušenosti (např. dovednost, organizační schopnosti) a 5. osobní pomoc (např. kvalifikace).

Pro některé je dobrovolnictví prostředkem pro získání kvalifikace konkrétní pomáhající profese a chtějí udělat další krůček pro svou kariéru. V některých případech se jedná i o pokrok od role uživatele služeb k roli pomáhajícího.

Sherraden, Lough, McBride (2008) uvádějí faktory, které mají vliv na motivaci k dobrovolnictví. Upozorňují, že se motivace k dobrovolnictví může lišit v závislosti na rase a etnické příslušnosti. Poukazují i na specifčnost určité vývojové fáze, v návaznosti na Eriksonovu teorii psychosociálního vývoje. Podle nich mají mladí lidé tendenci získat širší pohled na svět, odpočinout si od školy nebo práce, setkávat se lidmi a bavit se, získat, zvýšit nebo obnovit dovednosti či získat zaměstnání.

Mladí dobrovolníci jsou v období profesionalizace, která vyžaduje dlouhodobou a systematickou práci na sobě samém, další sebevzdělávání a zdokonalování. Je tak ovlivněn i čas, který se rozhodnou věnovat dobrovolnické činnosti. S ohledem na motivy se mladý člověk může rozhodnout věnovat se dobrovolnictví v rámci volného času, nejčastěji využít období prázdnin. Poelzl (2009) takového dobrovolníka definuje jako „volunteer vacation“ a doplňuje, že tuto formu dobrovolnictví mladí lidé volí zejména z důvodů administrativní nenáročnosti, protože není zapotřebí velkého závazku k organizaci či vysokého osobního potenciálu. Velmi často je k dobrovolnictví využíván tzv. „gap year“, což vlastně představuje dočasné přerušování studia s využitím dobrovolnické participace. Buď se jedná o období po ukončení střední školy a před nástupem na vysokou školu, nebo o období po ukončení vysoké školy. Právě toto období je významné z hlediska rozhodování, neboť dnešní situace na trhu práce, která je doprovázena narůstajícím počtem nezaměstnaných absolventů škol, spíše nahrává úsilí o navýšení osobní kapacity nežli stagnaci či zakládání rodiny.

Nejčastěji citovanou motivací k dobrovolnictví v zahraničí je, že mladí lidé chtějí poznat novou zemi, naučit se nebo si zlepšit jazykovou vybavenost, odpočinout si od běžného života a rozhodování o tom, co dělat dál, získat kvalifikaci a kariéru v oblasti sociální práce a pomoci ostatním lidem. Jsou-li dobrovolníci hrazeni náklady, může dobrovolnictví pro jedince znamenat dočasné řešení nezaměstnanosti (Public Policy and Management Institute, 2010). Oproti motivaci k dobrovolnictví ve vlastní zemi tak zcela absentují altruistické motivy!

Motivaci jednotlivce a připravenost adaptace na jinou kulturu (organizační i jiné země) může být ovlivněna **předchozí zkušeností** s dobrovolnictvím, příp. v případě přeshraničního dobrovolnic-

tví i zkušeností s pobytem v zahraničí. Předchozím zkušenostem napomáhají mladého dobrovolníka „předvybavit“ kulturními způsobilostmi.

Atributy dobrovolnických programů

Charakter dobrovolnických programů má zřejmý vliv na angažovanost i efektivitu dobrovolné práce mladého dobrovolníka a je úzce spjat s organizací, kterou je realizován. Mezi základní faktory uváděné autory Lough, Sherraden, McBride (2008) patří např. **typ** dobrovolnické organizace. Záleží na tom, zdali dobrovolník spolupracuje s organizací, která je nadnárodní, státní, nebo jestli spolupracuje s lokální nevládní neziskovou organizací. Typ organizace má úzkou spojitost s **posláním a cíli**, které si organizace klade. Od těchto stanovených cílů se pak odvíjí i cíle jednotlivých programů každé organizace. Programy se ve svých cílech mohou lišit. Tato diverzifikace může spočívat i v rozlišení na dobrovolnické programy, jejichž hlavním cílem je mezinárodní porozumění se zřetelem na získání interkulturní kompetence, tolerance, globálního vědomí, mezinárodní solidarity, občanské angažovanosti, světového míru. Druhou možností jsou programy, které se primárně zaměřují na rozvoj pomoci a humanitární podpory, s důrazem na přínos dobrovolníků z hlediska jejich znalostí, dovedností a zkušeností. Přičemž organizace tyto programy mohou **financovat** z různých zdrojů (vládních, nadačních, církevních, z darů). Získávání finančních prostředků mnohdy ovlivňuje i **velikost** organizace, kterou však lze posuzovat podle různých kritérií (např. z hlediska lidských zdrojů nebo rozsahu působnosti). Velikost organizace je přitom významným faktorem realizace **náborové politiky** jednotlivých programů. Na specifické dobrovolnické programy může být náborová politika vysoce selektivní. Ještě nedávno byly příležitosti mladých dobrovolníků limitovány humanitárními programy velkých organizací a programy národních vlád (příkladem jsou Mírové sbory). Podle Nováka (2008) trendy v oblasti získávání dobrovolníků není snadné určit, neboť se liší nejen v čase, ale i v místě.

Institucionální kapacita dobrovolnických programů

Organizace, které využívají práce dobrovolníků, mají reálnou šanci realizace většího obrátu než jiné organizace. Což by mohlo být užitečným

podnětem pro organizace sociálních služeb. Dobrovolnictví může být z hlediska nákladů efektivní, ale záleží na schopnosti managementu organizace (vysílající, hostitelské i zprostředkovatelské) pokrýt náklady a koordinovat činnosti dobrovolníka. Dobrovolnická organizace musí mít na paměti, že dobrovolnictví s sebou nese nejen **náklady** na realizaci dobrovolnické činnosti, ale také náklady spojené s osobou dobrovolníka. Novák (2008) rozlišuje náklady organizace na pracovníka na přímé a nepřímé. Poznává, že osobní náklady na dobrovolníka neobsahují část přímých mezd, ale pouze nepřímé náklady práce, které jsou tvořeny zejména sociálními požitky (příspěvky na bydlení, stravu, aj.), sociálními náklady a výdaji (zákonné příspěvky) a personálními náklady (náklady na nábor, zapracování, školení, pracovní oděv, atd.).

Struktura dobrovolnické organizace může být doplněna o tzv. **organizační síť**, kdy tato organizace navazuje kontakty a spolupracuje na horizontální a vertikální úrovni i s jinými organizacemi (Voluntary Service Overseas, 2002). Na vertikální úrovni spolupracuje s organizacemi (vládními i nestátními), nebo třeba i univerzitami, čímž je podporováno participativní rozhodování na vyšších úrovních a zároveň se snižuje závislost na dárcích a je umožněno snadnější prosazování politických změn. Na horizontální úrovni se organizace spojuje s místními komunitami a organizacemi, anebo se hostující organizace spojuje s vysílající organizací. Horizontální síť především napomáhá oboustrannému růstu občanské společnosti.

Další možnosti, jak rozlišit různé dobrovolnické programy, je **směr služeb a lateralita organizace**. Toto se vztahuje zejména k přeshraniční mobilitě dobrovolníků. Nejčastějším modelem přeshraničního dobrovolnictví je model jednostranné laterality, kdy dobrovolníci jsou vysíláni z jedné země do druhé (ze země A do země B). Bilaterální a multilaterální model představuje vztah dvou a více organizací, z dvou a více zemí, které se podílejí na dobrovolnické službě. Specifickým modelem je nadnárodní lateralita, která je velmi intenzivní, neboť dobrovolníci pocházející z různých zemí vytvářejí nadnárodní skupiny, které působí v rámci projektu realizovaného ve více než jedné zemi (Sherraden, 2007).

Lidské zdroje v každém typu organizace vyžadují určitou pozornost ve formě **péče** o pracovníky.

Dobrovolnická práce však na sebe klade zvýšené nároky, již kvůli odlišné motivaci, se kterou dobrovolník do výkonu činnosti vstupuje. Dobrovolník musí být schopný pracovat v nových a často náročných podmínkách a prostředí, musí se rychle adaptovat na novou kulturu. Podpora dobrovolníka organizací tak umožňuje hladký průběh dobrovolnické služby a zvyšuje efektivitu dobrovolnické práce. Podpora může být poskytována formou zaškolování, koučinku, supervize. Sociální podpora, kolektivní reflexe mohou velmi významně ovlivnit efektivnost programu. „Vzájemná podpora, povzbuzování, získání pocitu důležitosti nejen pro konkrétní organizace, ale pro širší okruh klientů a společnosti dodává jednotlivým úkolům žádoucí rozměr užitečnosti a smysluplnosti.“ (Novák, 2008, s. 117.)

Profil dobrovolnické služby

Dobrovolníci se účastní široké **škály aktivit**. Existují různé studie zabývající se preferencí konkrétních druhů dobrovolnických aktivit. V Public Policy and Management Institute (2010) jsou prezentována zjištění několika studií: McBride a kol. (2003) analyzovali 103 mezinárodních dobrovolnických programů. Zjistili, že nejvíce aktivit se zaměřuje na oblast vzdělávání (85 %), dále na lidské a sociální služby (80 %), na rozvoj komunity (75 %) a ochranu životního prostředí (73 %). Obdobné zjištění vychází i ze studie organizace Mírových sborů (Peacecorps, 2007), která také shledává jako nejrozšířenější dobrovolnické aktivity ty v oblasti vzdělávání (35 %), následuje zdravotnictví (21 %), podpora rozvoje byznysu (16 %) a rozvoj životního prostředí (14 %). Podle autora Jonese (2004) se zaměřila na studium gap year programů, podle kterých se nejvíce dobrovolníků angažovalo v činnostech zaměřených na práci v komunitě (37 %), edukaci (15 %) a na životní prostředí (15 %).

Jak bylo již zmíněno, **délka** výkonu dobrovolnické služby se může lišit (týdenní, roční či víceletá), ale za nejefektivnější je považována dlouhodobá dobrovolnická služba. Dlouhodobá dobrovolnická služba má větší přínosy pro dobrovolníka, který je obohacen o více znalostí a dovedností. Dlouhodobým působením dobrovolníka v určité komunitě dochází k posílení vzájemných vztahů a vzrůstá tak přínos i pro tuto společnost.

Odlišností v efektivitě dobrovolnické služby může být dosaženo rozdíly v **zapojení**. Dob-

rovolník může být v dobrovolnické službě angažován individuálně, nebo může být zapojen v rámci skupiny. Z pohledu intenzivnější interakce mezi dobrovolníkem a hostující komunitou je individuálně vykonávaná dobrovolnická služba významnější. Skupinové dobrovolnictví totiž neumožňuje do takové míry kontakt s místní komunitou, tím je kulturní integrace značně redukována, což mladé dobrovolníky ošizuje v získání rozsáhlejších znalostí a dovedností (zejména je ztíženo osvojování si cizího jazyka).

Rozsah, do jaké míry dobrovolnická služba vytváří **příležitosti k interkulturnímu kontaktu**, může ovlivnit efektivitu této služby. Nejvíce těchto příležitostí je spojeno s nadnárodními skupinami dobrovolníků, s hostitelskými rodinami a v případě sítě s místními komunitami.

Dobrovolníci jsou mnohdy motivováni geografickou **lokací** výkonu dobrovolnické služby. Jsou destinace, které jsou pro mladé dobrovolníky atraktivnější a zejména dobrovolníci pocházející z ekonomicky rozvinutých zemí si vybírají dobrovolnickou službu podle tohoto kritéria. V poslední době (podle AVSO, 2004) si mladí dobrovolníci vybírají země v oblastech Evropy, Severní Ameriky, Austrálie a Japonska oproti rozvojovým zemím, ve kterých by se dala očekávat potřeba větší participace dobrovolníků. Na atraktivitě stále více získávají zámořské destinace, které jsou sice nákladnější, ale nabízejí mladým dobrovolníkům větší exotiku. Což paradoxně vede k tomu, že se začínají stírat hranice mezi dobrovolnictvím a turistikou.

Přínosy (přeshraničního) dobrovolnictví pro mládež

Podle Friče (in Novák, 2008) má dobrovolnictví pro dobrovolníka vždy přínos ve formě odměny, protože dobrovolník se angažuje v dobrovolnické službě s nějakým motivem a vyhýbání se odměně by muselo vést k ukončení dobrovolnictví. Přitom tato odměna nemusí být materiální povahy, ale může být i formou uznání od ostatních, či získání znalostí, jak bude rozvedeno dále.

Pokud se mladí lidé chtějí podílet na životě společnosti, musí k tomu účelu získat nebo rozvinout určité schopnosti. Přitom se vždy jedná o postupný a dlouhodobý proces učení. Dobrovolnictví přitom lze chápat právě jako alternativu neformálního učení. Jednoznačně lze uvést, že dobrovolnictví jedinci přináší získání, nebo zlepšení

stávajících základních schopností a dovedností užitečných pro osobní život i pro profesní růst, socializaci ve smyslu angažovanosti v občanské společnosti. Dobrovolnictví ale rozvíjí taktéž jejich vyšší úroveň.

Návrh rady EU o mobilitě mladých dobrovolníků (Evropská komise, 2008) potvrzuje přínosy dobrovolné činnosti mladých dobrovolníků. Shrnuje, že dobrovolné činnosti mladých lidí přinášejí bohaté zkušenosti z neformálního učení, které zdokonalují jejich profesní dovednosti a schopnosti, přispívají k jejich zaměstnatelnosti a smyslu pro solidaritu, rozvíjejí jejich sociální dovednosti, ulehčují jim začlenění do společnosti a podporují u nich aktivní občanství. Existuje obecná shoda v tom, že dobrovolná činnost hraje významnou roli při sociální, profesní a hospodářské integraci mladých lidí (zejména mladých lidí s omezenými možnostmi) a že přináší prospěch také společenstvím, v nichž tito mladí lidé slouží.

V oblasti osobního rozvoje dobrovolnictví přispívá ke zvýšení sebevědomí, seberealizaci a nezávislosti. Dobrovolnictví může poskytnout důležité psychosociální moratorium – podnět k úvahám o osobním rozvoji. Public Policy and Management Institute (2010) uvádí přínosy přeshraničního dobrovolnictví. V oblasti **osobnostního rozvoje** dochází k posunu v rámci komunikace v různých situacích v odlišném prostředí, s různými lidmi, za rozličných okolností (ovlivněno i odlišnou kulturou), rozvoje sebejistoty, flexibility, schopnosti zvládat neočekávané situace. Tento přínos v osobnostním rozvoji by se dal shrnout do 3 základních oblastí: 1. charakterové vlastnosti, 2. sociální kompetence, 3. smysl pro solidaritu a toleranci.

Další oblastí přínosů dobrovolnické služby pro jedince je profesní růst. Dobrovolník si může prohloubit znalosti, které získal v průběhu dosavadního **studia**. Zároveň může získat i své první pracovní zkušenosti, kde dosavadní znalosti může, ale nemusí využívat. V rámci získávání pracovních zkušeností se dobrovolník např. obohatí o schopnost pracovat v týmu, umění řešit konflikty, schopnost sebeprosazení.

Dobrovolnictví přispívá k **lepší zaměstnatelnosti**, a to hned několika způsoby. Zejména prostřednictvím mezinárodního působení má dobrovolník šanci vyzkoušet si lukrativnější a zajímavější pracovní pozice, může si vytvořit přehled kariérních směrů, kterými by se mohl vydat. Někteří

zaměstnavatelé podporující mezinárodní výměny zaměstnanců se domnívají, že přeshraniční dobrovolnictví poskytuje důvěru, rozšiřuje zkušenosti a schopnosti přijmout diverzitu na pracovišti.

V oblasti participace na **občanské společnosti** dobrovolnictví zvyšuje aktivní zainteresovanost i v zemi trvalého pobytu. Navázání mezinárodních kontaktů a volnost pohybu buduje pozitivnější postoj mladých lidí k EU a jejím institucím. Tyto přínosy potvrdila i studie německých psychologů Changa a Abta (in Public Policy and Management Institute, 2010). Ti spatřují přínosy v okruhu seberozvoje (sebevědomí, samostatnost, aj.), interkulturního učení, vztahu k hostitelské zemi, znalosti cizích jazyků, sociálních kompetencí, otevřenosti, flexibility, sebepoznání, kulturní identity, návazných aktivit (účast v dalších mezinárodních iniciativách nebo další zapojení v dobrovolnické činnosti) a profesním rozvoji. Dobrovolníci působící v sociální práci tak mohou implementovat nabyté zkušenosti s pojetím a praxí sociální práce v zahraničí do prostředí v zemi původu.

Dobrovolníci si zdokonalují cizí jazyk, někdy i několik. V dnešní době tyto **jazykové znalosti** nabývají na významu. Ale více než kdykoli předtím je kladen důraz na potřebu rozvoje kulturní senzitivity, která umožňuje vzájemné porozumění napříč planetou a zároveň se stává základním předpokladem pro budoucí zaměstnání a úspěšnou kariéru (AVSO, 2004). Mnoho autorů tvrdí, že turisté, cestovatelé, a především přeshraniční dobrovolníci mají největší možnost získání **interkulturní kompetence**, která je pro dnešní společnost, jež je charakterizována vzrůstající migrací obyvatelstva nesoucí s sebou multikulturalitu prostředí, nezbytná. Deardoff (2008) definuje interkulturní kompetenci jako „schopnost efektivně a vhodně komunikovat v interkulturních situacích, což je založeno na jedincových interkulturních znalostech, dovednostech a postojích“. Lough (2011) poznamenává, že tato kompetence je v dnešní globalizované společnosti na pracovním trhu stále více poptávána. Současné výzkumy však spíše poukazují na to, že interkulturní kontakt zvyšuje interkulturní kompetenci, ale pouze za správných podmínek (Bennett, 2008, Deardoff, 2008, Fantini, 2007). Záleží na osobních dispozicích dobrovolníka, ale významnou roli zaujímá i nastavení dobrovolnického projektu, kterého se účastní. To, jak bude dobrovolnický projekt na mladého dobrovolníka

působit, se odvíjí od několika proměnných. Lough (2011) za základní proměnné považuje délku dobrovolnické služby, míru kulturní integrace, supervizi, kontaktní reciprocitu, kdy dobrovolník a hostující komunity díky dobrovolnické službě profitují rovnoměrně. Kromě těchto základních čtyř proměnných zahrnuje i jedincovy schopnosti a zkušenosti, individuální postoje a predispozice, očekávání, i předchozí interkulturní zkušenosti.

Sherane, Lough, McBride (2008), mimo tento významný přínos v oblasti interkulturní kompetence, představují širší přínosy přeshraničního dobrovolnictví. Uvádějí, že mezinárodní dobrovolnictví může vést k lepšímu poznání a pochopení sociálních, ekonomických a politických problémů v globálním kontextu. Hovoří o tom, že v etickém významu může z dobrovolníka učinit „světoobčana“, který sdílí identitu s ostatními i mimo svou vlastní zemi.

Lze shrnout, že dobrovolnictví, pro zaměřenost na praktické činnosti a každodenní životní zkušenost, je přirozenější, rychlejší a méně náročnou formou neformálního učení, které je mladým lidem k dispozici. Mladí dobrovolníci touto angažovaností vždy něco získávají.

Dopady přeshraničního dobrovolnictví mládeže na společnost

Nutno konstatovat, že převažují výzkumy zabývající se přínosy dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky, ale již méně se setkáme s výzkumy, které se zaměřují na přínos dobrovolnictví pro společnost (jak vysílajících společností, tak hostitelských). Z dostupných dat je také zřejmá tendence posuzovat výhradně pozitivní dopady, příp. zaměřenost na jednostranný efekt na hostitelské prostředí.

Sherane, Lough, McBride (2008) blíže diskutují nad dopady dobrovolnictví na hostitelskou společnost. Uvádějí, že dobrovolnictví může přispět ve **sféře sociálního rozvoje** ke zlepšení zdravotního stavu, vzdělávání nebo poskytování sociálních služeb v hostitelských komunitách. Místní obyvatelé mohou získat jazykové znalosti, naučit se užívat nové technologie, získat nové pracovní dovednosti či rozvinout poskytování sociálních služeb. Obecně by se dalo říci, že největší přínos je v posílení servisní funkce.

Ve **sféře ekonomického rozvoje** dopady zahrnují přímý vliv na trh, ale mohou mít i vedlejší účinky

na lokální hospodářství, bydlení, stravování. Polaritu dopadu ovlivňuje směr toku zdroje. Např. dobrovolníci mohou vytlačovat místní pracovníky, a/nebo mohou podkopat tradici svépomoci a tak se hostitelská společnost může stát na dobrovolnících závislá. Není zcela jasné, za jakých podmínek lze hovořit o pozitivním přínosu dobrovolnictví pro zaměstnanost, snižování chudoby, život žen nebo pro životní prostředí. Mezinárodní dobrovolnictví se tak může jevit jako neefektivní či dokonce přispívající k rozvoji nerovností. Dobrovolnické programy by těmto hrozbám měly čelit prostřednictvím odpovídajícího výběru dobrovolníků, trvalého partnerství a společné koordinace a odpovědnosti.

Ve **sféře ekologické** jsou přínosy zřejmější, neboť mnohé dobrovolnické programy se právě zaměřují na udržitelný rozvoj. Na druhou stranu se může negativní dopad odrazit ve využívání zdrojů dobrovolníků, např. na zvýšení emisí vlivem rozšířenější letecké dopravy.

V **politické sféře** se dopady týkají jak organizace společnosti, tak advokační funkce občanské společnosti. Interakce lidí z celého světa může vytvářet větší porozumění a povědomí o sociální nerovnosti a diferenciaci moci. To může vést ke zlepšení postavení místního společenství a k získání pozornosti národních i mezinárodních politik. V soukromém sektoru může dobrovolnictví přispět k „nastartování“ rozvoje občanské společnosti. Mezinárodní dobrovolnické programy mohou nabídnout model globální občanské angažovanosti, podpořit mezinárodní spolupráci a rozšířit mezinárodní sociální síť. Kontakt s mezinárodními sociálními sítěmi by mohl povzbudit emigraci, s potenciálními pozitivními a negativními dopady (např. převody peněz, odloučení rodin nebo např. odliv mozků) pro hostitelskou komunitu.

I z postoje vyjádřeného v návrhu rady EU (Evropská komise, 2008) mají místní společenství, která jsou hostiteli mladých dobrovolníků, z jejich činnosti velký prospěch. Ten se může projevit v široké škále oblastí, jako je podpora sociálního začleňování, zachování kulturního dědictví, podpora mezigenerační solidarity a ochrana životního prostředí, a zároveň může obohatit kulturní rozmanitost hostitelských společenství. Což odpovídá hodnotám uplatňovaným v sociální práci. Jak bylo uvedeno, méně je sledován dopad přeshraničního dobrovolnictví na společnost trvalé-

ho pobytu dobrovolníka (vysílající společenství). Účast mladých dobrovolníků na mezinárodních akcích přispívá, po jejich návratu, k rozvoji lidského kapitálu a snížení rizikového chování, vč. sociálního vyloučení. Což má vliv jak na **sociální rozvoj**, tak může vést k pozitivním **ekonomickým dopadům**. Jak již bylo zmíněno dříve, účast v přeshraničním dobrovolnictví zvyšuje následnou **angažovanost** jedince v „domácí“ občanské společnosti. To, že dobrovolník získá větší toleranci, interkulturní kompetence a mnoho dalších osobnostních schopností (především komunikačních), může vést k větší míře **pochopení nuancí a širších globálních problémů**, stejně jako může napomoci rozptýlit mýty o cizincích, vnést **nový rozměr do dialogů**, předcházet konfliktům nebo konflikty řešit na místní, národní a mezinárodní úrovni.

Závěr

V rámci profesionalizace sociální práce se s rozvojem současné společnosti objevuje stále naléhavěji potřeba nalézat nové možnosti využití dobrovolných aktivit. Interoperabilita představující vzájemné propojování a spolupráci přitom reprezentuje v současné globalizované společnosti významný prvek. V době, ve které se problémy v jedné části světa mohou zároveň dotýkat i lidí na jeho opačném konci, je nutné zdůraznit potřebu angažovanosti lidí na životě společnosti. Mladí lidé jsou skupinou, které se současné problémy ve společnosti dotýkají nejvíce, neboť oni budou žít v době, která si nese následky současné situace ve společnosti. I oni přitom mají právo i povinnost rozhodovat a aktivně se podílet na případných změnách, které se budoucnosti dotýkají. Neberme jim tuto šanci a dovolme jim na řešení společenských problémů participovat. Už samotná angažovanost mladých lidí v občanské společnosti je do budoucna předpokladem rozvoje oblasti sociální práce. Dobrovolnictví je jedinečnou příležitostí, jak mladé lidi nenásilně angažovat a přitom dosáhnout pozitivních efektů jak u jednotlivců, tak i ve společnosti.

Abychom mohli evaluovat tyto efekty, je nezbytné směřovat nejdříve pozornost k obeznámení se s východiský a případnými překážkami, které se angažovanosti mladých lidí skrze dobrovolnictví dotýkají. Příspěvek se snažil, alespoň rámcově, tuto oblast nastínit, neboť dosavadní uchopení je nedostatečné a nekonzistentní, a tedy spíše znesnadňující

její rozvoj. Uvědomme si, že ráz angažovanosti mladých lidí v dobrovolnictví je ovlivnitelný, ale je nutné se jím více zabírat, sledovat relace rozličných faktorů a v neposlední řadě vytvářet takové podmínky, které by navodily pozitivní účinek. Příspěvek se tak snaží reflektovat současné trendy v dobrovolnictví, v němž budou angažováni také mladí lidé, a zároveň informuje o mezinárodní dimenzi dobrovolnictví.

Seznam literatury:

- BENNETT, J. M. **On becoming a global soul: A path to engagement during study abroad.** In SAVICKI, V. (ed.). *Developing intercultural competence and transformation: theory, research, and application in intercultural education.* Sterling, VA: Stylus, 2008.
- Bílá kniha Evropské komise: Nový podnět pro evropskou mládež.** Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), 2002.
- DEARDORFF, D. K. **Intercultural competence: A definition, model, and implications for education abroad.** In SAVICKI, V. (ed.). *Developing intercultural competence and transformation: Theory, research, and application in international education.* Sterling, VA: Stylus, 2008.
- DOLNICAR, S., RANDLE, M. **What motivates which volunteer? Psychographic heterogeneity among volunteers in Australia.** *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2007.
- Doporučení a rady o mobilitě mladých dobrovolníků v rámci Evropy.** Brusel: Evropská komise EU, 2008.
- EU Youth Report.** Luxemburg: Office for official Publications of the European Communities, 2009.
- FANTINI, A. E. **Exploring and assessing intercultural competence.** Brattleboro, VT: Federation of the Experiment in International Living, 2007.
- HALL, M., LASBY, D., AYER, S., GIBBONS, W. D. **Caring Canadians, Involved Canadians: Highlights from the 2007 Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating.** Ottawa: Minister responsible for Statistics Canada, 2009.
- HILL, M., RUSSELL, J., BREWIS, G. **Youth people, volunteering and youth projects: A rapid review of recent evidence.** Institute for volunteering research, 2009.
- LOUGH, B. J. **International volunteers' perceptions of intercultural competence.** *International Journal of Intercultural Relations* 35. Center for Social Development: Washington University in St Louis, 2011.
- Mobility of young volunteers across Europe.** EU: Public Policy and Management Institute, 2009.
- NOVÁK, T. **Řízení dobrovolníků v nestátní neziskové organizaci.** In NOVOTNÝ, LUKÉŠ (eds.). *Faktory úspěchu nestátních neziskových organizací.* Praha: Oeconomica, 2008.
- POELZL, V. **The changing face of international volunteering: Trends in volunteer opportunities abroad.** *Transition abroad*, 2008. [cit. dne 29. 6. 2011] Dostupné na: <http://www.transitionsabroad.com/listings/work/volunteer/articles/trends_in_volunteering_abroad.shtml>.
- SHERRADEN, M. S. **International civic service: A step toward cooperation in a global World.** In McBRIDE, A. M., SHERRADEN, M. (eds.). *Civic service worldwide: Impact and inquiry.* New York: ME Sharpe, 2007.
- SHERRADEN, M. S., LOUGH, B., McBRIDE, A. M. **Effects of international volunteering and service: Individual and institutional predictors.** *Voluntas* 19, p. 395–421, 2008.
- The role of volunteers in international development (Position paper).** London: Voluntary Service Overseas, 2002.
- Volunteer Growth in America: Review of trends since 1974.** New York: Corporation for National and Community Service, 2006.
- Youth Civic Service in Europe.** Pisa: Center for social development, Association for voluntary service organizations (AVSO), 2004.
- Youth volunteering: Attitudes and perceptions.** London: „V“, 2008. [cit. dne 29. 6. 2011] Dostupné na: <http://vinspired.com/uploads/admin_assets/datas/4/original/attitudes_and_perceptions.pdf>.
- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.**

Dobrovolnictví v hospicích

Volunteering in Hospices

Soňa Vávrová, Renata Polepilová

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D., vystudovala obor sociologie a andragogika na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a doktorský obor sociální práce na Zdravotně sociální fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. V současné době působí na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Zabývá se problematikou totálních institucí a otázkami životní dráhy a konečnosti života.

Mgr. Renata Polepilová vystudovala obor sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V současné době pracuje jako referentka pro praxe a celoživotní vzdělávání na Ústavu pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Věnuje se problematice thanatologie a doprovázení umírajících.

Výzkumné šetření se uskutečnilo v rámci řešení projektu IGA/65/FHS/11/A *Vzdělávání pracovníků pomáhajících profesí v oblasti thanatologie v České republice*.

Abstrakt

V předkládaném příspěvku se autorky zabývají výkonem dobrovolnické služby v hospicích, kdy se na základě provedených průzkumů zamýšlejí nad příčinami malého počtu dobrovolníků v zařízeních paliativní péče. Základní příčinu spatřují v tradici české společnosti, kdy již samo dobrovolnictví není v našem kulturně historickém kontextu dostatečně zakořeněno a bráno jako prestižní záležitost. Následně tak nemůže být o výkon dobrovolnictví spojený s doprovázením umírajících, kdy je v současné společnosti smrt vnímána spíše jako životní prohra než přirozená součást života, velký zájem. Další z možných příčin, které věnují zvláštní pozornost, spatřují v nedostatečné přípravě dobrovolníků před vstupem do hospicových zařízení, ve kterých jsou kladeny na výkon dobrovolnické služby zvlášť vysoké požadavky. Do zařízení pečujících o osoby v terminálním stadiu života nemůže podle nich vstupovat každý dobrovolník, ale pouze dostatečně osobnostně vyzrálí lidé, kteří jsou vyrovnaní nejen s konečností životů druhých, ale především se svou vlastní.

Klíčová slova

dobrovolnická služba, dobrovolník, vysílající organizace, přijímající organizace, hospic, vzdělávání dobrovolníků

Abstract

In the present article the authors deal with the execution of voluntary service in hospices, where they consider the causes of low numbers of volunteers in the institutions of palliative care on the basis of performed researches. They see the basic cause in a tradition of the Czech society, where volunteering itself is not rooted in our cultural historical context sufficiently and not comprehended as a prestigious matter. Subsequently there cannot be a big interest in voluntary performance connected with keeping company with dying people, when death is perceived in current society more likely as a loss than a natural part of life. Another possible cause, to which they pay special attention, is seen to be insufficient training of volunteers before their entry to a hospice organisation, in which are laid particularly high requirements for voluntary performance. It is not possible for just any volunteer to enter the organizations which take care of persons in terminal states of life, but only people with adequately mature personalities, who are equable not only with the finality of the lives of the other people, but primarily with his/her own death.

Keywords

voluntary service, volunteer, sending organization, host organization, hospice, volunteer training

Motto pracovníků Hospice Anežky České:

„...spěchejme milovat lidi, protože rychle odcházejí! ...až budeme na konci, nebudeme trpět tím, co jsme špatného udělali, pokud jsme toho litovali, ale tím, že jsme mohli milovat, ale nemilovali jsme, že jsme mohli pomoci, ale nepomohli, že jsme mohli zavolat, ale nezavolali, že jsme se mohli usmát, ale neusmáli, že jsme mohli podržet ruku, ale nepodrželi...“

Jan Twardowski

Exkurz do historie dobrovolnictví a hospicové péče

Mezi vývojem dobrovolnictví a hospicové péče můžeme najít mnohé paralely, které se pokusíme přiblížit v krátkém historickém exkurzu. Pokud chceme hlouběji porozumět a pochopit instituci dobrovolnictví a její propojení s hospicovou péčí, jistě se neobejdeme bez alespoň částečné znalosti kulturně historického kontextu.

Přazáklady dobrovolnictví nalézáme již ve středověku, tedy v období vytyčovaném pádem západorímské říše roku 476 do doby objevení Ameriky. V uvedené etapě bývá dobrovolnictví spojováno především s působením církví. Historie hospiců má podobně hluboké kořeny spojené se středověkem a religiozitou. Podle Haškovcové (2007) sloužily tehdy hospice jako domy odpočinku pro unavené poutníky směřující do Palestiny. Pocestní v nich mohli kromě uspokojení základních potřeb nalézt i odborníka na ranhojičství.

Podstatné změny v oblasti dobrovolnictví, které ho přiblížily k dnešní podobě, přinesla až průmyslová revoluce, kdy se začaly zásadním způsobem proměňovat výroba, zemědělství i doprava, což mělo dopad na změny společenských struktur a životních podmínek. Především dělníci přicházející do měst za prací, opouštějící komunity, ve kterých vyrostli, často žili v neutěšených podmínkách v koloniích nedaleko velkých výrobních továren. Zhoršující se sociální situace mnoha dělnických rodin a nárůst sociálně patologických jevů podnítily ve druhé polovině 19. století vznik spolkového života s cílem popsanou situaci zmírňovat. Dobrovolnickou službu, tak jak ji chápeme v dnešní podobě, tedy jako cílenou nezištnou pomoc bližnímu svému, založenou na svobodném rozhodnutí jedince pomáhat druhým lidem, a to bez nároku na jakoukoliv materiální odměnu,

můžeme s určitostí považovat za produkt moderní společnosti.

K oživení myšlenky hospiců, jak uvádí Haškovcová (2007), dochází v polovině 18. století, kdy byla v Dublinu a Corku otevřena zvláštní nemocnice pro umírající, která byla nazvána hospic a poskytovala péči odpovídající principům sesterské charity. Soudobé hospicové hnutí zaznamenalo následně markantní rozvoj až ve druhé polovině 20. století, kdy byl v roce 1967 otevřen St. Christopher's Hospice, považovaný za „mateřský dům“ hospicového hnutí (Haškovcová, 2007).

V českých zemích byl od počátku 19. století až do druhé světové války spolkový a filantropický život dělen hranicemi národnostními i konfesními. Shodným aktivitám se věnovaly organizace církevní i sekulární, německé i české. Podle Friče (2001) u nás ve 30. letech 20. století působilo kolem 5 140 dobročinných spolků, které se nejčastěji zaměřovaly na budování a provozování nejrůznějších ústavů a pobytových zařízení typu chudobinců, ozdravoven, sanatorií, ústavů pro choré, útulků pro studenty, jeslí, poraden pro matky, prázdninových osad apod. Z celkových nákladů vynaložených na sociální péči představovala dobrovolná a soukromá sociální péče po odečtení státních subvencí asi 26 %. Myšlenky hospicového hnutí k nám v uvedené době nepronikaly, a pokud ano, nebyly tendence se do něj zapojovat.

Rozvoj neziskového sektoru a potažmo prvorepublikového dobrovolnictví přerušila válečná léta. A ani poválečné období nepřineslo očekávaný návrat k započaté tradici. Nově nastolený politický systém neziskové organizace nezrušil úplně, ale provedl jejich transformaci, v jejímž rámci podřídil tyto organizace státnímu dohledu. Došlo také ke zrušení všech církevních charitativních a sociálních organizací. Pojem dobrovolnictví nabyl zcela nového významu. Dobrovolnictví tak bylo mnohdy spojováno s povinnou činností pro společnost a potažmo pro stát, kterou musel vykonávat každý řádný občan. Ve shodě s restrukturalizací společnosti byly i smrt a umírání postupně vytěšňovány z každodenního života a institucionalizovány v nemocnicích. Myšlenky na zřizování specializovaných hospicových zařízení nebyly žádoucí.

K navázání na prvorepublikovou tradici dobrovolnictví u nás pomalu dochází až po roce 1989, tedy ve stejné době, kdy se začíná hovořit o důstojném umírání v kruhu nejbližších a doprovázení umírajících a jsou postupně budovány pobytové i mo-

bilní hospicové služby. Jak uvádí Walter (1994) v případě paliativní péče, poskytované v hospicích, jež má pacientům pomoci zemřít jejich vlastním způsobem, je nutné rozvíjet systémy naslouchání každému individuálnímu pacientovi. To představuje péči nejen o onemocnění těla, ale také péči o emocionální, sociální a spirituální potřeby. Wittenberg-Lyles (2010) ve shodě uvádí, že členové týmu paliativní péče jsou zde, aby pomohli pacientovi při přechodu z nemocnice do hospicového zařízení po stránce spirituální, emocionální a psychologické. A právě zde nalézáme velký prostor pro dobrovolnickou práci. Rozvoj občanské společnosti přináší nové pohledy na společnost a její uspořádání, kdy je kladen důraz na vzájemnost a sounáležitost. Dobrovolnictví se stává životním programem a filozofií některých lidí a nabývá na významu. Pokud je navíc dobrovolnická služba vykonávána v hospicových zařízeních, můžeme hovořit o přínosu dvojnásobném.

Legislativní ukotvení dobrovolnické služby a její návaznost na hospice

Přestože se o dobrovolnictví a jeho významu a přínosu pro společnost začaly vést mnohé diskuse již od konce roku 1989, k legislativnímu ukotvení dobrovolnické služby dochází až od 1. 1. 2003, kdy nabyl účinnosti zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě (dále jen „zákon“). Uvedený zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje organizovanou dobrovolnickou službu. Dobrovolnická služba by se tak v souladu se zákonem mohla stát nedílnou součástí neplacené pomoci a podpory v každém hospici. V zákoně nalezneme vyspecifikované činnosti, kterými mohou dobrovolníci v hospicích přispět k chodu organizace.

V § 2 odst. 1 písm. a) zákona se uvádí, že „dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácími násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase“. V § 2 odst. 1 písm. b) a c) se dále hovoří, že dobrovolník poskytuje „pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo

sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací“. V § 2 odst. 3 je specifikováno, že „dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá“. Zákon také v § 3 odst. 1 definuje, že „dobrovolníkem může být fyzická osoba a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnictví na území České republiky, a b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí“.

Ze znění zákona vyplývá, že dobrovolnická služba v hospicích koresponduje s činností vykonávanou pro osoby se zdravotním postižením a seniory, jejichž zdravotní stav může vyžadovat služby nabízené hospicovými zařízeními, a to z důvodu jeho nevratnosti a blížícího se konce životní dráhy. Jde o osoby v terminálním stadiu života, ve kterém jim má být zajištěna důstojnost a pokud možno život co nejvíce srovnatelný s životem zdravých vrstevníků. Právě v hospicových zařízeních je práce dobrovolníků velmi zodpovědná a náročná, vyžadující specifické osobnostní předpoklady a dobrou odbornou připravenost na vstup jedince do organizace, včetně jeho dobrých morálních a volních vlastností. Vzhledem k uvedenému se autorky článku zaměřily na průzkum dobrovolnické činnosti v hospicových zařízeních v České republice a přípravu dobrovolníků, kteří si pro výkon své dobrovolnické služby zvolili právě hospicová zařízení.

Nejstarší hospic na území České republiky, Hospic Anežky České, který vznikl v roce 1996, na svých webových stránkách specifikuje dobrovolnickou práci následujícím způsobem: „Dobrovolníci svou činností doplňují práci zaměstnanců a přinášejí tím do hospice nový rozměr. Náplní jejich činností je především:

- rozhovory s pacienty,
- péče o pokojové květiny a zahradu,
- služba v recepci,
- služba v čajovně,
- šití a spravování prádla a
- pomoc při jednorázových akcích (např. při benefičním koncertě, Trikrálové sbírce).

Odměnou dobrovolníkům je pak hlavně pocit užitečnosti, vědomí, že člověk pomáhá druhým, odezva od pacientů a personálu. Drobné aktivity pro

dobrovolníky jsou vlastně už jen malým poděkováním“ (<http://www.hospic.cz/dobrovolnici.html>).

Z výše uvedeného výčtu a z díky zákona vzniká obraz o práci dobrovolníka v hospicovém zařízení. Jakou měrou a intenzitou mohou však dobrovolníci přispívat ke kvalitě životů pacientů hospicových zařízení, a tím i ke kvalitě poskytovaných služeb, záleží jednotlivě na každém z nich.

Dobrovolnická služba v českých hospicích – výzkumné šetření

Abychom získaly komplexní aktuální obraz o dobrovolnické službě vykonávané v hospicových zařízeních na území České republiky, provedly jsme začátkem července 2011 e-mailový a telefonický průzkum ve všech lůžkových hospicových zařízeních, s výjimkou dětského hospice v Malejovicích. V rámci průzkumu nazvaného *Dobrovolnická služba v českých hospicích* byli osloveni zástupci (ve většině případů šlo o koordinátory dobrovolníků nebo ředitele hospiců) všech patnácti lůžkových hospiců z webové databáze Adresáře služeb domácího hospice Cesta domů (<http://www.cestadomu.cz/cz/adresar.html>). Geografický přehled oslovených hospiců zachycuje následující mapa.

Mapa rozmístění hospiců zapojených do průzkumu *Dobrovolnická služba v českých hospicích*

Zdroj: vlastní

Legenda:

Brno: Hospic sv. Alžběty

Čerčany: Hospic Dobrého pastýře

Červený Kostelec: Hospic Anežky České

Chrudim: Hospic Chrudim

Litoměřice: Hospic sv. Štěpána

Most: Hospic v Mostě

Olomouc: Hospic na Sv. Kopečku

Ostrava: Hospic sv. Lukáše

Plzeň: Hospic sv. Lazara

Praha: Hospic Štrasburk, Hospic Malovická

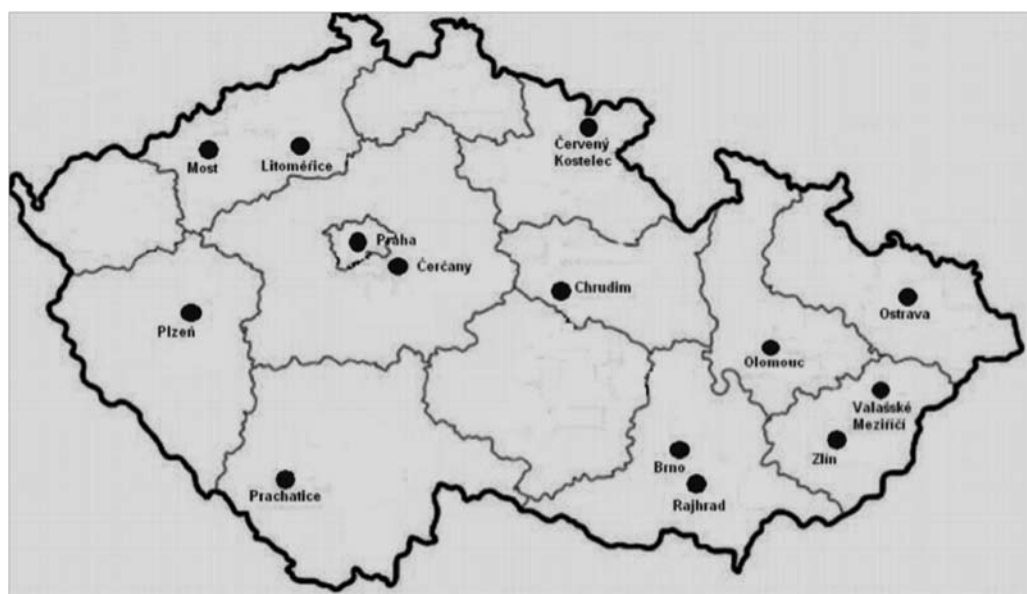
Prachatice: Hospic sv. J. Nepomuka N.

Rajhrad: Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa

Valašské Meziříčí: Hospic Citadela

Zlín: Hospic Hvězda

Zástupci jednotlivých hospicových zařízení byli dotázáni třemi otázkami, které jsme formulovaly co nejstručněji a nejjednodušeji, abychom pracovníky hospiců příliš nezatěžovali, a tím zvýšily návratnost odpovědí. Otázky byly zaměřeny na průměrný roční počet dobrovolníků v hospicovém zařízení, na věkovou kategorii dobrovolníků a na jejich pohlaví. Na e-mailový dotaz reagovalo celkem 7 zařízení. Zbylá zařízení byla

po týdnů kontaktována telefonicky, s opětovnou žádostí o poskytnutí kýžených informací. Nakonec se podařilo získat informace od všech pobytových hospiců. Získané výsledky o dobrovolnících v hospicích jsou shrnuty v tabulce č. 1.

Z provedeného průzkumu vyplynulo, že ve čtyřech hospicích z celkového počtu patnácti lůžkových hospiců není dobrovolnická služba vykonávána ani jedním dobrovolníkem. V Hospici v Chrudimi nemají dobrovolnictví ještě zavedené,

Tabulka č. 1 Počty dobrovolníků v hospicích v České republice

	Lůžkový hospic	Dlouhodobí dobrovolníci	Krátkodobí dobrovolníci	Nejčastější věkové zastoupení	Mezi dobrovolníky převládají
1.	Hospic Litoměřice	13	0	19-25 31-40 41-50 61 a více ***)	ženy
2.	Hospic Most	3	0	19-25	ženy
3.	Hospic sv. Lazara Plzeň	30	0	26-30 41-50	ženy
4.	Hospic sv. Alžběty Brno	20	0	26-30	ženy
5.	Hospic Dobrého pastýře Čerčany	18	20	napříč celým spektrem	ženy
6.	Hospic Anežky České Červený Kostelec	60	0	51-60 61 a více	ženy
7.	Hospic Chrudim	0	0		
8.	Hospic na Sv. Kopečku Olomouc	23	0	19-25 51 – 60 61 a více	ženy
9.	Hospic sv. Lukáše Ostrava	40	10	41-50 51 – 60 61 a více	ženy
10.	Hospic sv. J. Nepomuka N. Prachatice	3	16	do 18 let	ženy
11.	Hospic Štrasburk Praha *)	0	0		
12.	Hospic Malovická Praha	0	0		
13.	Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa Rajhrad	16**)	0	26-30 31-40 51-60	téměř vyrovnaný stav
14.	Hospic Citadela Valašské Meziříčí	10	0	19-25 61 a více	ženy
15.	Hospic Hvězda Zlín	0	0		
	Celkem	236	46		
Zdroj: vlastní průzkum, červenec 2011.					

*) Zájemci o dobrovolnictví přijdou jednou a po dané zkušenosti se již nevrátí.

**) Z uvedeného počtu dobrovolníků asi polovina přestane brzy chodit, druhá polovina chodí pravidelně dál.

***)) Zástupcem zařízení byly označeny 4 věkové skupiny dobrovolníků.

neboť zařízení bylo uvedeno do provozu od 1. 10. 2009. Do budoucna však s dobrovolníky jednoznačně počítají. V Hospici Štrasburk mají o dobrovolníky zájem, ale dlouhodobě žádné nemají. Jejich zkušenost se zájemci o práci dobrovolníka je taková, že přijdou jednou, ale víckrát se už nevrátí. Hospic Malovická přijal první klienty v únoru 2011 a na zájem dobrovolníků teprve čeká. V Hospici Hvězda ve Zlíně blíže nespecifikovali důvody vedoucí k absenci dobrovolníků v jejich zařízení.

Zákon o dobrovolnické službě rozlišuje dobrovolnickou službu krátkodobou a dlouhodobou. Z hlediska našeho průzkumu jsme se zaměřily na službu dlouhodobou, která je pro hospicová zařízení z hlediska perspektivy přínosnější. Počet dlouhodobých dobrovolníků na jedno zařízení je velmi kolísavý. Jde o jednotlivce v Hospici sv. Jana Nepomuka v Prachaticích – 3 dobrovolníci a v Hospici Most – 3 dobrovolníci, až po desítky v Hospici sv. Alžběty Brno – 20 dobrovolníků, v Hospici na Sv. Kopečku v Olomouci – 23 dobrovolníků, v Hospici sv. Lazara v Plzni – 30 dobrovolníků a v Hospici sv. Lukáše v Ostravě – 40 dobrovolníků. Uvedeným statistikám se vymyká Hospic Anežky České v Červeném Kostelci, který má 60 dlouhodobých dobrovolníků, což může souviset s faktem, že jde o nejstarší lůžkový hospic v naší republice, a tudíž má již vytvořené kvalitní mechanismy pro získávání a udržení dobrovolníků. Zjištěnou skutečnost dokladuje i Svatová (2008: 138) ve svém popisu spontánního rozvoje dobrovolnictví v Hospici Anežky České, kdy si sami návštěvníci „...všimli, že je potřeba pomoci sestřičkám rozvézt pacienty na postelích a kolečkových židlích zpátky do pokojů. Chopili se práce a přišťe přišli o chvíli dříve, aby je mohli svázat do kaple. Slovo dalo slovo a přišťe už přišli s naprostou samozřejmostí s kytičkou nebo s nějakou dobrotou za někým, koho už znali“.

Průměrný počet dlouhodobých dobrovolníků na jedno zařízení je necelých 16 (15,7) osob. Tři zařízení uvedla spolupráci různého charakteru s dobrovolníky krátkodobými.

Zástupci hospiců byli v rámci realizovaného průzkumu dotazováni na věkovou skladbu dobrovolníků, kdy měli v rámci nabídky níže uvedených věkových kategorií označit tři nejčastěji zastoupené. Rozložení věkových kategorií dobrovolníků v lůžkových hospicích nám v pořadí od nejvíce zastoupené věkové kategorie (poř. č. 1) po nejméně

ně zastoupenou věkovou kategorií (poř. č. 7) uvádí tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 Věková struktura dobrovolníků v hospicích v České republice		
Poř. č.	Věková kategorie	Četnost
1.	61 a více let	6
2.	od 19 do 25 let	5
3.	od 51 do 60 let	5
4.	od 26 do 30 let	4
5.	od 41 do 50 let	4
6.	od 31 do 40 let	3
7.	do 18 let	2
Zdroj: vlastní průzkum, červenec 2011.		

Nejčastěji uváděnou věkovou kategorií mezi dobrovolníky byli lidé nad 61 let, pak následovala věková skupina od 19 do 25 let a od 51 do 60 let. Naopak nejméně uváděnou věkovou kategorií byli dobrovolníci do 18 let. Uvedená skutečnost potvrdila naše přesvědčení, že dobrovolníkem v hospicích by měli být lidé starší 18 let.

Mezi dobrovolníky v hospicích jednoznačně převládají ženy. Téměř vyrovnaný poměr mezi ženami a muži uvádí pouze Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa Rajhrad.

Dalším záměrem autorek bylo nalézt případné korelace mezi velikostí obce či délkou existence hospice a počtem dobrovolníků. Přehled o zřizovateli, roku vzniku hospice a počtu obyvatel obce, ve které se hospicové zařízení nachází, zachycuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 Zřizovatel hospice, rok vzniku a velikost obce podle lokalizace hospice				
	Lůžkový hospic	Zřizovatel hospice	Rok vzniku	Velikost obce
1.	Hospic Litoměřice	Občanské sdružení *)	2001 *)	23 462 **)
2.	Hospic Most	Občanské poradenské středisko *)	2005 *)	67 466 **)
3.	Hospic sv. Lazara Plzeň	Občanské sdružení *)	1998 *)	168 808 **)
4.	Hospic sv. Alžběty Brno	Občanské sdružení *)	2004 *)	371 371 **)
5.	Hospic Dobrého pastýře Čerčany	Občanské sdružení *)	2008 *)	2666 ***)
6.	Hospic Anežky České Červený Kostelec	Charita Česká republika *)	1995 *)	8 542 **)
7.	Hospic Chrudim	Občanské sdružení *)	2009 *)	23 240 **)
8.	Hospic na Sv. Kopečku Olomouc	Arcidiecézní charita Olomouc *)	2002 *)	100 233 **)
9.	Hospic sv. Lukáše Ostrava	Charita Ostrava *)	2007 *)	303 609 **)
10.	Hospic sv. J. Nepomuka N. Prachatice	Občanské sdružení *)	2005 *)	11 432 **)
11.	Hospic Štrasburk Praha *)	Občanské sdružení *)	1998 *)	1 257 158 **)
12.	Hospic Malovická Praha	Občanské sdružení *)	2010 *)	1 257 158 **)
13.	Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa Rajhrad	Oblastní charita Rajhrad *)	1999 *)	3 126 **)
14.	Hospic Citadela Valašské Meziříčí	Diakonie ČCE *)	2004 *)	3 126 **)
15.	Hospic Hvězda Zlín	Občanské sdružení *)	2004 *)	75 469 **)

Zdroj: vlastní průzkum, červenec 2011.

*) Webové stránky jednotlivých lůžkových hospicových zařízení a související webové stránky.

**) Český statistický úřad – data k 1. 1. 2011.

***) Zdroj: www.leader.posazavi.com/cz/statistiky.asp?typ_id=1&city_id=102µregion_id=2 [on-line] [18. 7. 2011].

Lze konstatovat, že se nepodařilo najít korelace mezi velikostí obce, délkou existence hospice a počtem dobrovolníků. Např. v roce 1998 vznikl Hospic sv. Lazara v Plzni a Hospic Štrasburk v Praze. Obě města patří k největším v České republice, a přesto má hospic v Plzni 30 dlouhodobých dobrovolníků a hospic v Praze žádného. Z výzkumu je však patrné, že stálý počet dobrovolníků, kolísající mezi 10 až 20 (s výjimkou nejstaršího hospice v ČR Hospice Anežky České

v Červeném Kostelci), mají hospicová zařízení v obcích do 10 000 obyvatel bez ohledu na délku jejich působení.

Rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství

Rok 2011 je pro oblast dobrovolnictví zvláště významný, neboť byl Radou Evropské unie vyhlášen rokem dobrovolných činností na podporu aktivního občanství, s cílem podpořit vznik

nových dobrovolných aktivit a posílit aktivity stávající, a to na komunitní, celostátní i celoevropské úrovni. Předchozí rok dobrovolnictví byl naposledy vyhlášen OSN v roce 2001. Tehdy se podle amerických výzkumů zapojila v USA do dobrovolnické činnosti až třetina obyvatel (Frič, 2001). Rok dobrovolnictví by měl tedy přispět nejen k zviditelnění dobrovolnické služby a aktivizaci občanů, ale také k postupnému vytváření podmínek pro její zlepšování a další rozvoj. Právě v rámci uvedených aktivit spatřujeme prostor pro specifikaci dobrovolnické činnosti v hospicích a vytváření nástrojů směřujících k její podpoře. Koordinace aktivit v rámci roku dobrovolných činností se v České republice ujalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které sestavilo meziresortní pracovní skupinu zabývající se jedenácti tematickými okruhy dobrovolnických aktivit. Jde o dobrovolnictví v sociálních službách, ve zdravotnictví, v kultuře, ve sportu, v ekologii, při práci s dětmi a mládeží, mezinárodní dobrovolnictví, komunitní dobrovolnictví, dobrovolnictví firem a dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech. Dobrovolnictví v hospicích spadá do dvou tematických okruhů – do oblasti dobrovolnictví v sociálních službách a ve zdravotnictví. Dobrovolnictví v hospicích si v rámci roku dobrovolných činností na podporu aktivního občanství zaslouží náležitou pozornost a speciální podporu, a to nejen v rámci propagace, ale především podporu faktickou, zaměřenou na specifickou přípravu dobrovolníků vstupujících do hospicových zařízení.

Jen pro představu srovnáme stav dobrovolnictví v hospicových zařízeních v naší republice se stavem dobrovolnictví ve Velké Británii. Ve Velké Británii, která má v současné době přibližně 60,4 miliónu obyvatel, je přes 100 000 hospicových dobrovolníků (www.helpthehospices.org.uk/getinvolved/volunteering/), což znamená, že na 604 obyvatel připadá 1 dobrovolník. V České republice, s přibližně 10,5 miliónu obyvatel a 282 hospicovými dobrovolníky (po sečtení v průzkumu uváděných dlouhodobých i krátkodobých dobrovolníků), připadá asi na 37 230 obyvatel 1 dobrovolník v hospici. Ve Velké Británii je s ohledem na dlouhodobou hospicovou tradici i nepoměrně vyšší počet hospiců ve srovnání s naší republikou. Pokud se nám však v České republice podařilo za uplynulých 20 let vybudovat takové množství hospiců, abychom se dokázali přiblížit dolní hranici naplnění optimálního počtu hospicových

lůžek (podle WHO jde o 3,5 až 5 hospicových lůžek na 100 000 obyvatel), pak můžeme konstatovat, že dobrovolnictví v hospicové oblasti se zatím nachází daleko za mezinárodními zvyklostmi. Na tomto místě vyvstává otázka, jakým způsobem lze dobrovolnictví v hospicích podpořit. Domníváme se, že jednou z cest může být, vedle propagace, zvýšení kvality teoretické přípravy dobrovolníků před jejich vstupem do hospicových zařízení, aby se předcházelo situaci, která byla zjištěna v rámci provedeného průzkumu, kdy dobrovolník přijde do hospice pouze jednou.

Nedostatečný počet dobrovolníků v hospicových zařízeních v České republice bude mít jistě mnoho dalších příčin. Jednu z nich identifikovala v rozhovoru provedeném Jarmilou Neumannovou pro zpravodaj Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče Ivana Kořínková, věnující se metodickému poradenství, vzdělávání a supervizi dobrovolníků ve zdravotnických zařízeních a v neziskových organizacích, ve své odpovědi na dotaz, v čem se liší dobrovolnictví u nás a v zahraničí. Kořínková uvedla, že „...nejmarkantnější rozdíl je v postoji společnosti k dobrovolnictví. To, co je v zahraničí prestižní činností, tak je u nás stále ještě spíše podivínství. Sice se to postupem času a zvyšujícím se počtem mladých lidí, kteří si dobrovolnickou zkušenost přivezou z ciziny, začíná měnit, ale stále ještě se občas na supervizi dobrovolníků dozvím, že o svých aktivitách dobrovolníci raději nemluví ani v práci, ani v rodině“ (Neumannová, 2011a: 5). Ve velkém kontrastu s touto skutečností je pak zjištění, že být dobrovolníkem v hospici je v norské společnosti čest a určitým způsobem samozřejmost (Neumannová, 2011b).

Jak již bylo zmíněno, další příčinou nízkých dobrovolnických aktivit v některých hospicích může být nedostatečná příprava dobrovolníků, kteří vstupují do prostředí, ve kterém teoreticky spějí k nevratnému konci. Kvalitní teoretická příprava před vstupem do zařízení a následné provázení v průběhu výkonu dobrovolnické služby by se mělo stát samozřejmostí. Kořínková k otázce, zda je dobrovolnictví v hospicích něčím odlišné od jiných zdravotnických zařízení, uvedla: „Prvním systémovým dobrovolnickým programem, který mi vznikl ‚pod rukama‘, byl dobrovolnický program na Klinice dětské onkologie ve Fakultní nemocnici v Praze-Motole. Překonali jsme tím zásadní bariéru, protože zavádět program na ostatních typech dětských oddělení nebo

léčebnách pro dlouhodobě nemocné bylo už daleko představitelnější a snazší. Dobrovolnický program v hospicové péči je ještě o stupeň náročnější, a to hlavně v tom, že dobrovolníci by měli mít zvládnuto a zpracováno tabuizované téma umírání a smrti i tabuizaci hospicového prostředí. Proto je velmi důležité vstupní školení dobrovolníků a systematická podpůrná supervize dobrovolníků. Velmi důležitou osobou je koordinátor dobrovolníků, který zaujímá pozici mostu mezi umírajícím pacientem, jeho rodinou, zdravotnickým personálem a laikem dobrovolníkem.“ (Neumannová, 2011a: 5.) Ve shodě s autorkami zdůrazňuje také Kořínková nezbytnost zaměření se na vstupní přípravu dobrovolníků s akcentem na oblast thanatologie, tedy vědy o smrti a umírání.

Připravenost dobrovolníků a profesionálních pracovníků na práci v hospicích – výzkumná šetření

Vzhledem ke skutečnosti, že nám realizovaný průzkum *Dobrovolnická služba v českých hospicích* potvrdil poměrně nízký a nestálý počet dobrovolníků v hospicových zařízeních v České republice, pokusily jsme se na základě výsledků dalších dvou realizovaných průzkumů zaměřených na identifikaci vzdělávacích potřeb dobrovolníků (*Dobrovolnictví v hospicové péči*) a odborných pracovníků hospiců (*Profesní připravenost pracovníků hospiců k doprovázení umírajících*) zjistit, do jaké míry se cítí dobrovolníci a odborní pracovníci hospiců připraveni na svoji práci, neboť právě v nedostatečné přípravě na vstup do zařízení paliativní péče spatřujeme možnou příčinu zjištěné „krátkodobosti“ započaté dobrovolnické služby. Do prováděné analýzy jsme průzkum zaměřený na odborné pracovníky hospiců a jejich hodnocení profesní připravenosti na doprovázení umírajících zařadily zcela záměrně. Při svých úvahách jsme vycházely z předpokladu, že by se profesionálové měli cítit ve srovnání s dobrovolníky ve vyšší míře připraveni na práci s osobami v terminálním stadiu života. Pokud budou cítit určité deficity v profesní přípravě odborní pracovníci hospiců a obdobných zařízení, je velmi pravděpodobné, že tyto nalezneme také u dobrovolníků. Dobrovolníci i odborní pracovníci by měli být připraveni nejen na práci s umírajícími, ale také na vzájemnou spolupráci. Z výzkumu (Dein, Abbas, 2005) zaměřeného na potřeby dobrovolníků v anglických hospicích vyplynulo, že se zdroj

stresu u dobrovolníků často stávají konflikty mezi nimi a placeným personálem.

Specifickou přípravu dobrovolníků před vstupem do hospice v rámci jedné z otázek zjišťoval výzkum *Dobrovolnictví v hospicové péči* realizovaný formou hloubkových rozhovorů s pěti dobrovolníky v Hospici Citadela ve Valašském Meziříčí uskutečněný v rámci bakalářské práce studentem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně pod vedením jedné z autorek (Polách, Vávrová, 2010). Respondenti podle jejich odpovědí prošli před vstupem do hospicového zařízení teoretickou přípravou, která se uskutečnila pohovorem s koordinátorkou dobrovolníků, který byl zaměřený na úvod do problematiky hospicové péče a dobrovolnictví. Někteří z nich ještě dále uváděli dvě hodiny školení s psycholožkou. Pravidelnou supervizi v průběhu výkonu dobrovolnické služby uváděli pak všichni dotazovaní respondenti. Teoretickou přípravu zaměřenou na problematiku smrti a doprovázení umírajících s latentním cílem pomoci uchazečům o dobrovolnictví v hospici přijmout smrt jako součást života a postupně se tak smířit s vlastní smrtelností i smrtelností druhých, nevedl z daného vzorku žádný respondent.

V uvedeném zjištění existuje paralela s výstupy z výzkumu *Profesní připravenost pracovníků hospiců k doprovázení umírajících* realizovaného autorkami článku (Polepilová, Vávrová, 2011), ve kterém se prokázalo, že velká část pracovníků v primé péči o klienta v terminálním stadiu života pocítuje deficit kompetencí v oblasti thanatologie. Výzkumného šetření se zúčastnilo 194 respondentů. Z uvedeného počtu bylo 94 (49%) pracovníků ze sedmi lůžkových hospiců, 41 (21%) pracovníků z šesti zařízení poskytujících domácí hospicovou péči a 59 (30%) zaměstnanců ze čtyř nehospicových zdravotnických zařízení zaměřených na doprovázení osob v terminálním stadiu života. Mezi respondenty z řad pracovníků výše uvedených zařízení bylo pouze 6 mužů. Zde nalézáme vysokou míru podobnosti s nízkým zastoupením mužů mezi hospicovými dobrovolníky.

V jedné z otázek dotazníkového šetření v rámci realizovaného výzkumu byli respondenti dotázáni na to, zda se domnívají, že je vystudovaný obor (jejich odborné vzdělání) dostatečně připravil na zvládání práce v oblasti doprovázení umírajících v odborné oblasti (tzn. po stránce znalostí péče o umírající, jejich potřeb, způsobů komunikace s umírajícími atp.). Překvapivým zjištěním

bylo potvrzení hypotézy H1: *Čím nižšího vzdělání pracovník dosáhl, tím lépe hodnotí svoji profesní připravenost pro doprovázení umírajících.* K uvedenému zjištění jsme dospěly na základě analýzy níže uvedených dat, kdy jsme korelovaly stupeň vzdělání respondentů s jejich přesvědčením o míře profesní připravenosti.

K hypotéze H1 jsme formulovaly nulovou a alternativní hypotézu:

H0: Neexistují statisticky významné rozdíly v hodnocení pracovníků své profesní připravenosti pro doprovázení umírajících v závislosti na dosaženém vzdělání.

HA: Existují statisticky významné rozdíly v hodnocení pracovníků své profesní připravenosti pro doprovázení umírajících v závislosti na dosaženém vzdělání.

K testování hypotéz byl použit test dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční tabulku při hladině významnosti 0,05. U této kategorie testů významnosti se ověřuje, zda se četnosti, které byly získány měřením, odlišují od teoretických četností, které odpovídají dané nulové hypotéze (Chráska, 2007).

Závislost byla získána z dat následujících dvou veličin (viz tabulka č. 4 a 5).

Tabulka č. 4 Dosažené vzdělání (řádky) – distribuce respondentů podle dosaženého vzdělání

	Dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
a	základní	6	3%
b	středoškolské	32	17%
c	středoškolské s maturitou	109	56%
d	vyšší odborné	16	8%
e	vysokoškolské bakalářské	22	11%
f	vysokoškolské magisterské	9	5%
	Celkem	194	100%

Z důvodu malého množství respondentů byly sloučeny skupiny: **a, b, a d, e, f.**

Tabulka č. 5 Profesní připravenost (sloupce) – distribuce respondentů podle profesní připravenosti

	Odpověď na otázku*)	Absolutní četnost	Relativní četnost
a	určitě připravil	16	9%
b	spíše připravil	69	37%
c	nevím	25	14%
d	spíše nepřipravil	57	30%
e	rozhodně nepřipravil	18	10%
	Celkem	185	100%

Z důvodu malého množství respondentů byly sloučeny skupiny: **a, b a c, d, e.**

*) Otázka: Domníváte se, že Vás vystudovaný obor (Vaše odborné vzdělání) dostatečně připravil

vil na zvládnání práce v oblasti doprovázení umírajících v odborné oblasti (tzn. po stránce znalostí z oblasti péče o umírající, jejich potřeb, způsobů komunikace s umírajícími atp.)?

Někteří respondenti neodpověděli na všechny otázky a naopak u některých otázek měli možnost vybrat více odpovědí, proto se celkový počet odpovědí u jednotlivých otázek liší. Hodnota R_{krit} (R značí testovací kritérium, R_{krit} označuje kritickou hodnotu) je vždy počítána pro konkrétní otázku podle počtu odpovědí, a proto různý počet odpovědí nemá vliv na výsledky testování hypotéz.

Tabulka č. 6 A (naměřené četnosti), B (hypotetické četnosti), C (vážené čtverce rozdílů obou četností)

A Kontingenční tabulka naměřených četností

	ab	cde	součet
ab	24	11	35
c	40	64	104
def	20	26	46
součet	84	101	185

B Kontingenční tabulka náhodných (hypotetických) četností

	ab	cde
ab	16	19
c	47	57
def	21	25

C Vážené čtverce rozdílů naměřených a hypotetických četností

	ab	cde
ab	4,137	3,440
c	1,104	0,919
def	0,038	0,031

$R = 9,669$, $R_{\text{krit}} = 5,991$. Závislost faktorů je statisticky významná.

Nulová hypotéza byla vyvrácena, protože testovací kritérium $R = 9,669$ je vyšší než kritická hodnota $R_{\text{krit}} = 5,991$, tudíž závislost faktorů je statisticky významná. Přijímáme alternativní hypotézu – *Existují statisticky významné rozdíly v hodnocení pracovníků své profesní připravenosti pro doprovázení umírajících v závislosti na dosaženém vzdělání.*

Největší rozdíl testovacího kritéria 4,137 mezi naměřenou a náhodnou (hypotetickou) četností vykazovaly kategorie respondentů se základním a středoškolským vzděláním, jejichž respondenti určitě souhlasí, že jsou profesně připraveni pro své povolání. Počet odpovědí se v této kategorii

lišil od náhodného počtu 16 respondentů o 8 (celkem 24), kteří ve skutečnosti takto odpovídali. O své profesní připravenosti na výkon povolání doprovázení umírajících určitě nepochybuje více respondentů se základním či středoškolským vzděláním, než by se podle náhodných četností předpokládalo. Paradoxně mají respondenti s nižším vzděláním pocit, že jsou lépe profesně připraveni než respondenti s vyšším vzděláním. To může být způsobeno tím, že s rostoucím vzděláním si člověk zpravidla lépe uvědomuje hranice svých možností.

Zjištěný výsledek zcela koresponduje s další z potvrzených hypotéz H2: *Čím vyššího vzdělání pracovník dosáhl, tím považuje za důležitější dále rozvíjet vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie.*

K uvedené hypotéze jsme naformulovaly:

H0: Neexistují statisticky významné rozdíly mezi dosaženým vzděláním a tím, zda respondent považuje za důležité dále rozvíjet vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie.

HA: Existují statisticky významné rozdíly mezi dosaženým vzděláním a tím, zda respondent považuje za důležité dále rozvíjet vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie.

Závislost byla získána z dat následujících dvou veličin (viz tabulka č. 7 a 8).

	Dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
a	základní	6	3%
b	středoškolské	32	17%
c	středoškolské s maturitou	109	56%
d	vyšší odborné	16	8%
e	vysokoškolské bakalářské	22	11%
f	vysokoškolské magisterské	9	5%
	Celkem	194	100%

Z důvodu malého množství respondentů byly sloučeny skupiny **a, b, a d, e, f**.

	Odpověď na otázku*)	Absolutní četnost	Relativní četnost
a	určitě považuji	99	53%
b	spíše považuji	58	31%
c	neumím posoudit	23	12%
d	spíše nepovažuji	5	3%
e	rozhodně nepovažuji	1	1%
	Celkem	186	100%

Z důvodu malého množství respondentů byly sloučeny skupiny **c, d, e**.

*) Otázka: Považujete za důležité dále rozvíjet

vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie (doprovázení umírajících)?

Tabulka č. 9 A (naměřené četnosti), B (hypotetické četnosti), C (vážené čtverce rozdílů obou četností)

A Kontingenční tabulka naměřených četností

	a	b	cde	součet
ab	14	12	9	35
c	53	34	18	105
def	32	12	1	45
součet	99	58	28	185

B Kontingenční tabulka náhodných (hypotetických) četností

	a	b	cde
ab	19	11	5
c	56	33	16
def	24	14	7

C Vážené čtverce rozdílů naměřených a hypotetických četností

	a	b	cde
ab	1,194	0,096	2,588
c	0,181	0,036	0,280
def	2,604	0,315	4,958

$R = 12,252$, $R_{\text{krit}} = 9,488$. Závislost faktorů je statisticky významná.

Nulová hypotéza byla vyvrácena, protože testovací kritérium $R = 12,252$ je vyšší než kritická hodnota $R_{\text{krit}} = 9,488$, tudíž závislost faktorů je statisticky významná. Přijímáme alternativní hypotézu HA – *Existují významné rozdíly mezi dosaženým vzděláním a tím, zda respondent považuje za důležité dále rozvíjet vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie.* Největší rozdíl testovacího kritéria 4,958 mezi naměřenou a náhodnou (hypotetickou) četností vykazovala kategorie respondentů s absolvovaným vyšším odborným a vysokoškolským studiem, z nichž jen jediný uvedl sloučenou variantu, že neumí posoudit, spíše či rozhodně nepovažuje za důležité dále rozvíjet vlastní schopnosti a dovednosti v oblasti thanatologie. Počet odpovědí se v této kategorii lišil od náhodného počtu 7 respondentů o 6 (celkem naměřených 1), jelikož ve skutečnosti takto odpověděl jediný respondent s vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním. Tuto variantu volilo méně respondentů, než by se podle náhodných četností předpokládalo.

Z obou předložených průzkumů vyplývá, že by měla být věnována zvýšená pozornost přípravě nejen dobrovolníků před jejich vstupem do zařízení paliativní péče, a to s akcentem na oblast práce s umírajícími. Také by měl být kladen důraz

na vzájemnou spolupráci a podporu mezi dobrovolnými a placenými pracovníky hospiců.

Závěr

Závěrem bychom mohli shrnout ještě další výstupy z výše uváděných průzkumů, kdy mezi profesionálními pracovníky hospiců a hospicovými dobrovolníky nalézáme mnohé analogie, a to nejen v oblasti motivace k výkonu povolání či k dobrovolnické službě, ale i v hodnocení významu a přínosu jejich práce pro ně samotné a pro druhé. Z výzkumů vyplynulo, že odborní pracovníci hospiců a dalších zařízení považují za nejdůležitější oblast vzdělávání *komunikaci s umírajícím a příbuznými umírajícího a etický přístup k umírajícím*. Ve shodě s tím vyplynulo také z šetření mezi dobrovolníky, že nejdůležitější vlastností dobrovolníka je *umění komunikovat a naslouchat a tolerance ke klientům*.

Při přípravě vstupních vzdělávacích kurzů pro dobrovolníky můžeme tudíž v mnohém vycházet ze vzdělávacích potřeb profesionálních pracovníků, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že dobrovolníků v hospicích v České republice není zatím mnoho.

Všichni dobrovolníci participující na šetření shodně uváděli význam pravidelných supervizí. Ve výzkumném šetření uskutečněném mezi pracovníky hospicových a dalších zařízení se význam supervize prokázal, neboť respondenti pracující v zařízeních bez zavedené supervize nejčastěji uváděli, že nejsou stále zcela emočně vyrovnaní se smrtí osob, o které pečují. Tato závislost potvrzuje význam supervize pro osoby v přímé péči o klienta. Na tomto místě je třeba podotknout, že ve zkoumaných nemocnicích se supervize neprovádí. Výsledek tak může být ovlivněn nejen absencí supervize, ale i odlišným posláním zařízení. U profesionálních pracovníků bylo dále zjištěno, že nejčastějším důvodem pro volbu povolání byla potřeba pomáhat druhým lidem „*cítit/-a jsem, že zde budu potřebný/-á a uplatním své představy o pomáhání druhým*“. V šetření mezi dobrovolníky se ukázalo, že důvodem pro to, aby se stali dobrovolníkem v hospici, byly skutečnosti, že „*někomu pomůžu*“, „*jsou lidé, kteří potřebují pomoc*“, „*chtěl jsem pomoci*“. Lze konstatovat, že častou motivací pro práci v hospici, ať už profesionální či dobrovolnou, je přirozená lidská touha pomáhat druhým. Zajímavé je také srovnání preferencí životních hodnot pracovníků zařízení zapoje-

ných do výzkumu a dotazovaných dobrovolníků. V obou případech byla na předních pozicích *láska*. Dobrovolníci pak jmenovali *štěstí, nesobeckost, přátelství* či *ochotu pomoci druhým*. Zaměstnanci zařízení ve výzkumném šetření preferovali dále *zdraví, děti, partnerský vztah a víru*. Dobrovolníci také uváděli, že jim práce s klienty v terminálním stadiu života umožnila *poznat nicotnost materiálních hodnot*, což je v souladu s nejméně preferovanou hodnotou u zaměstnanců zařízení, kterou byla kariéra.

Z uvedených výzkumných šetření můžeme usuzovat, že lidé vstupující do hospiců, ať už jako profesionální pracovníci, nebo dobrovolníci, jsou si v mnohém velmi osobnostně podobní. Tudíž není třeba oddělovat vzdělávací programy pro dobrovolníky a zaměstnance, ale vzdělávat obě skupiny společně.

Seznam literatury:

DEIN, S., ABBAS, S. Q. **The Stresses of Volunteering in a Hospice: a Qualitative Study.** *Palliative Medicine*, 2005, roč. 25, č. 19, s. 58–64.

FRIČ, P., a kol. **Dárcovství a dobrovolnictví v České republice.** Praha: NROS, AGNES, 2001.

HAŠKOVCOVÁ, H. **Thanatologie.** Praha: Galén, 2007.

CHRÁSKA, M. **Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu.** Praha: Grada, 2007.

POLÁCH, A. (VÁVROVÁ, S.). **Dobrovolnictví v hospicové péči** (bakalářská práce). Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2010.

POLEPILOVÁ, R. (VÁVROVÁ, S.). **Profesní připravenost pracovníků hospiců k doprovázení umírajících** (diplomová práce). Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011.

SVATOŠOVÁ, M. **Hospice a umění doprovázet.** Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

WALTER, T. **The Revival of Death.** London; New York: Routledge, 1994.

WITTENBERG-LYLES, E., et al. **Dying with Comfort: Family Illness Narratives and Early Palliative Care.** Cresskill, New Jersey: Hampton Press, 2010.

Zákony:

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů.

Internetové zdroje:

NEUMANNOVÁ, J. **Začal evropský rok dobrovolnictví 2011.** *Rovnováha – zpravodaj APHPP*, 2011a, roč. 2, č. 1, s. 4–5

(dostupné z www.asociacehospicu.cz/html/files/01_rovnovaha_2011.pdf [on-line] [18. 7. 2011])

NEUMANNOVÁ, J. **Dobrovolníci v novoze-landských hospicích.** *Rovnováha – zpravodaj APHPP*, 2011b, roč. 2, č. 1, s. 7

(dostupné z www.asociacehospicu.cz/html/files/01_rovnovaha_2011.pdf [on-line] [18. 7. 2011])

www.cestadomu.cz/cz/adresar.html [on-line] [2. 7. 2011]

www.dobrovolnik.cz/informace/historie-dobrovolnictvi/ [on-line] [18. 7. 2011]

www.helpthehospices.org.uk/getinvolved/volunteering/ [on-line] [2. 7. 2011]

www.hospic.cz/dobrovolnici.html [on-line] [2. 7. 2011]

Recenze

Jiří Tošner, Olga Sozanská: Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích. Portál, Praha, 2006.

Publikace autorů Jiřího Tošnera a Olgy Sozanské se zabývá tématem dobrovolnictví a metodiky práce s nimi. Přehledným způsobem a členěním se zaměřuje na dobrovolnictví z několika pohledů, zasazuje jej do kontextu České republiky i světa, přináší prakticky využitelné rady pro organizace, které s dobrovolníky pracují, a podává srozumitelný přehled o současném stavu daného tématu.

Autoři zvolili vhodné rozdělení publikace na tři logické celky pro lepší přehlednost. Část první, obecná, popisuje historii dobrovolnictví ve světě na příkladu států, které s ním mají velké zkušenosti s dlouhou tradicí (USA, Francie, Velká Británie, Německo). Nevynechává ani mezinárodní organizace a samozřejmě historii a situaci v ČR. Plynule pak přechází do obecného popisu dobrovolnictví, zaměřuje se na výklad tohoto pojmu, typologii, charakteristiku, motivy k dobrovolné činnosti, postoje české společnosti, bariéry a zaměřuje se i na možnosti podpory a propagace dobrovolnictví.

Obecná část je užitečná pro základní orientaci v dané problematice, v ujasnění si základních pojmů v oblasti dobrovolnictví a dobrovolníků a je základem pro druhou část, autory nazvanou speciální.

Speciální část obsahuje praktické rady pro organizace, které pracují s dobrovolníky, a může být využita jako návodná pro organizování práce s dobrovolníky. Zaměřuje se na meto-

diku práce s dobrovolníky, na její různé aspekty, např. na roli dobrovolníka v organizaci či přípravu a výběr činností pro dobrovolníky. Hlavní stať je pak zaměřena na vlastní práci s nimi, přičemž řeší oblasti koordinace, výběru, výcviku, supervize či hodnocení dobrovolníků. Neopomíná důležité aspekty, jako je dobrovolník a právo, přináší cenné rady vytváření kontraktů s dobrovolníky, zaměřuje se na často opomíjené oblasti jako vedení účetnictví či pojištění dobrovolníků.

V závěru této části, jako předělu do části praktické, se publikace věnuje dobrovolnickým centrům, jejich posláním či podmínkám pro jejich vznik.

Třetí část je nazvaná praktická, autoři v ní předkládají cenné zkušenosti v dosavadní práci s dobrovolníky na příkladech tzv. dobré praxe. Jako

příklad činnosti dobrovolnických center se pak zaměřují na činnost zařízení v Ústí nad Labem, na Zdravotně-sociální fakultě Jihočeské univerzity a ve fakultní nemocnici Motol v Praze. V další stati pak popisují příklady dobrovolnických programů, např. program Pět P či LATA. V této části se věnují i tématům, které jsou v dobrovolnictví trendem, tj. nezaměstnaní či žáci a studenti jako dobrovolníci.

Publikace mimo tyto tři části má několik příloh, hlavní z nich je Všeobecná deklarace o dob-

rovolnictví, či informační zdroje o dobrovolnictví a nechybí přehled literatury.

Závěrem lze konstatovat, že se jedná o zdařilou a na téma dobrovolnictví ojedinělou knihu. První vydání této publikace bylo v roce 2002, ještě před přijetím zákona č.198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, toto druhé vydání se opírá z velké části o vydání původní, není zde zmíněna existence zákona, hovoří se o tom, že tento je připravován a prochází legislativním procesem.

Přestože od vydání této knihy uplynulo pět let, jde o publikaci, která je nepostradatelná pro řízení práce dobrovolníků, neboť svým zaměřením, roz-

dělením do logických celků a praktickým přínosem je nepostradatelným pomocníkem pro tuto činnost. Kniha je vhodná nejen pro organizace pracující s dobrovolníky, ale i pro širší odbornou a laickou veřejnost, neboť přináší náhled a přehled v oblasti dobrovolnické práce a napomáhá v odstranění případných předsudků. Je obohacena o velkou část praktických zkušeností a výpovědí dobrovolníků. Dobrovolnictví je nepostradatelná součást naší společnosti a tato publikace pomáhá se na něj podívat nezaujatýma očima.

Lukáš Herich

Pavol Frič, Tereza Pospíšilová a kol.: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha. AGNES, o. s., HESTIA, o. s., 2010.

Přestože většina knih má v současnosti obsah na začátku, já ještě ve starém stylu listuji knihou od konce. Věcný rejstřík mne zaujal. Vedle různých definic i vymezení čtrnácti druhů dobrovolnictví je tu i přesné vymezení dobrovolnictví akreditovaného, formálního, pojetí dobrovolnické kariéry, seznam desítek odlišných občanských společností, odlišných stylů a vzorců. Impozantní je i „velký příběh českého dobrovolnictví po roce 1989“, kdy se opětně vycházelo z bodu nula. Staré dobrovolnické skupiny sice nebyly jako po roce 1948 zrušeny a zakázány, ale opětně se rozpadly. Často za asistence dobrovolníků ze západních zemí a za pomoci grantů zahraničních nadací se pak u nás vytváří postupně nová, decentralizovaná organizační infrastruktura dobrovolnictví a tím postupně i nový typ manažerského řízení. Počet dobrovolníků roste, v druhé polovině let devadesátých jej trochu „berou na vědomí“ i politici a začíná se to u nás přibližovat západním vzorům.

Přestože jsem toto období prožila, dokonce se na mnohém podílela, tak tuto kapitolu čtu se zaujetím. Je to vynikající přehled a zhodnocení toho,

čeho se dosáhlo. Se zaujetím se vracím na začátek celé té knihy. Knihy? Vlastně je to spíše sborník kapitol napsaných pěti autory, za spolupráce okruhu participantů, kteří poskytli výsledky svých výzkumů, a dokonce i studentů ze tří fakult Karlovy univerzity. Proto jsou zde uvedeny i vzorce a modely dobrovolnictví, kolektivní i individuální motivace i nové trendy podporované zaměstnavatelem a přehled lokálních i mezinárodních sítí. Vynikající je taky kapitola věnovaná motivaci dobrovolníků, sledující na podkladě výzkumů psychologický i sociologický přístup, strukturu motivací a samozřejmě i sociální důvody pro tuto činnost a institucionalizovaný kulturní rámec a společenské klima.

Kniha vychází především z reprezentativního výzkumu realizovaného formou standardizovaných rozhovorů se vzorkem 3 800 respondentů, vybraných pravděpodobnostním stratifikovaným výběrem, který proběhl v roce 2009. Jako doplňující zdroj dat autoři používají výsledky fokusních skupin s představiteli neziskových organizací, kteří pracují s dobrovolníky. Dozvíme se zde, kolik je asi dobrovolníků v této republice, kolik

hodin v průměru za měsíc odpracují, z jakých jsou věkových skupin a zda převážně pracují v oblasti sociálních a zdravotních služeb nebo v tematice enviromentální a jakou roli v tomto skoro již hnutí hrají dobrovolnická centra.

Pavol Frič a Tereza Pospíšilová, ve spolupráci s Národním dobrovolnickým centrem HESTIA a samozřejmě za účasti dalších a dalších spolupracovníků a autorů některých kapitol, tak vytvořili přehled a současně teoretické zázemí pro tuto oblast. Kniha je rozdělena do deseti kapitol, z nichž první je věnována přehledu koncepcí a teorií dobrovolnictví, založenému na rešerších zahraniční literatury. Autoři se zaměřují i na teorie modernizace a individualizace, které vysvětlují nástup nového typu dobrovolnictví, který k nám proniká ze západní Evropy. Dobrovolníci mění a zkoušejí dobrovolné činnosti a nechťejí jen pomáhat, ale také něco zažít a něco se naučit. Jezdí do zahraničí, do tzv. rozvojových zemí a tím nepřímou i přímo mění „na pochodu“ i tvář ev-

ropského dobrovolnictví. Opomenuti nejsou ani „tradiční“ dobrovolníci, kteří dlouhodobě pracují pro jednu organizaci, která je pro ně i komunitou a někdy i formou společenského začlenění. K tomuto tradičnímu vzorci tíhnou i církevní organizace. Nebude-li v budoucnosti pro mnoho lidí smysluplná práce – a to nebude – tak tyto formy dobrovolnictví nahradí sociální vztahy, které až dosud vznikají na pracovištích. Rysy nového vzorce dobrovolnictví se objevují u poskytování služeb v nových advokačních organizacích, které působí především v oblasti ekologie, lidských práv a práv menšin apod. Nový, individualizovaný vzorec dobrovolnictví se podle autorů pojí spíše s činnostmi, které se začínají rozvíjet po roce 1989 v oblastech, kde to bylo dříve nemožné (jako jsou lidská práva a činnost v zahraničí), nebo byly potlačované či do té doby pro nás neznámé.

Zajímavostí je, že souvisejících výzkumů se účastnily formou diplomových a seminárních prací i studentky katedry studií občanské společnosti Fakulty humanitních věd (FHS), které zkoumaly motivace svých vrstevníků a vrstevnic a meze jejich angažovanosti. Osobně jsem ocenila nejen bohatou literaturu, ale i přílohy, zaměřené na typologii občanských organizací, na fokusní skupiny, infrastrukturu manažerského dobrovolnictví, a samozřejmě i přehledné tabulky. V těch autoři a jejich spolupracovníci zachycují i korelace mezi individualismem a kolektivismem, včetně závislosti dobrovolnictví na povahových charakteristikách osob.

A hodnocení závěrem? Je to výborná práce, kterou celý neziskový sektor potřebuje pro svoji reflexi, zpětné ukotvení i následující směr cesty. Navíc má i pěknou obálku. Nepůsobí proto jen jako výzkumná zpráva či sborník z nějaké konference, ale upoutá čtenáře i v regálu knih, nejen v městských knihovnách, ale i v pobočkách Diakonie, Charity, na katedrách sociální práce a vyšších odborných školách. Pro všechny – čtenáře i organizátory dobrovolnictví – to bude odrazový můstek pro další postupy.

Jiřina Šiklová

Tereza Brumovská, Gabriela Seidlová Málková: Mentoring: Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví.

Praha, Portál, 2009.

Obě autorky, jak Tereza Brumovská, tak Gabriela Seidlová Málková, se ve své profesi zabývají prací s dětmi a mládeží, na kterou je celá tato kniha také zaměřena. Kdo by tedy očekával, že kniha s podtitulkem „Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví“ mu nabídne informace o dobrovolnictví s jakoukoliv cílovou skupinou, bude zklamán. Autorky předkládají tuto knihu jako odbornou publikaci prezentující přehled teorie s utříděnými poznatky a informacemi o „mentoringu“, ve které prokazují odbornou schopnost akademicky poznatky třídit a systematizovat. „Mentoring“, o kterém celá publikace je, je zde definován jako „blízký, individuální, mezigenerační vztah staršího, zkušenějšího mentora, který má zájem předat své zkušenosti a vědomosti mladšímu, méně zkušenému chráněnci (mentee)“ (s. 11). Vychází se zde ze zahraničních zkušeností a odborné literatury, ale také tu nechybějí konkrétní kasuistiky a příklady, které dokreslují poznatky o tomto v České republice ne příliš známém pojmu.

V prvních kapitolách jsou vymezeny základní pojmy, a to hlavně „mentoring“, „mentoringový vztah“ a „mentor“. Jsou zde uvedeny již určité typologie, jako například „přirozený mentoring“ a „formální mentoring“, na který se autorky dále zaměřují. Při uvedené typologii „formálního mentoringu“ jsou představeny skutečné progra-

my, které umožňují čtenáři udělat si konkrétní představu a poskytnout mu také určitý přehled o realizovaných aktivitách tohoto druhu v České republice. „Historie hnutí mentoringu“ nabízí myšlenkový zrod těchto aktivit v zahraničí, odkud celá filozofie mentoringu pochází. Další kapitoly představují teoretická vymezení a třídění přístupů, pojmů, modelů a principů. Reč je zde o myšlenkových východiscích současného mentoringu – konkrétně o deficitně-biologizujícím přístupu, funkcionalismu a systemicko-ekologickém přístupu. Ve vzájemných

vztazích jsou představeny pojmy jako „sociální opora“, „sociální kapitál“ a „resilience“. Kapitola s názvem „Principy mentorského vztahu“ čtenáři předkládá spoustu odborných informací a dat z různých studií o podstatě celého mentoringu. Některé přirozeně známé poznatky zde dostávají složitější slovní formulace, které pro mnohé čtenáře mohou být náročné a nezábavné. Pro výzkumně zaměřené odborníky bude pravděpodobně zajímavá část o přínosech mentoringu, kde autorky představují několik zajímavých studií, až už z USA, nebo Velké Británie. Kapitola se složitým názvem „Proces zprostředkování přínosů mentoringu“ vedle modelu tohoto procesu popisuje jednotlivé konkrétní oblasti, ve kterých může v rámci mentoringu docházet k rozvoji (sociální a emoční oblast, dovednosti, kompetence, identita

a mezilidské vztahy). Stejně tak jsou v následujících kapitolách přehledně a jasně představeny přístupy mentora, druhy „sociální opory“, základní funkce mezilidských vztahů a kvality „sociální opory“. Na závěr této kapitoly o „Principech mentorského vztahu“ je prezentován koncept „angažovaného dospělého“ podle izraelského psychologa Reuvena Feuersteina, kde je rozvíjena zajímavá myšlenka „zkušenosti zprostředkovaného učení“. Další kapitola se zaměřuje již na samotný vztah mentora a chráněnce, a to jeho vývoj, kvality a přístupy mentora. Nejsou zde však opomenuta ani dilemata a rizika, se kterými se v praxi s dobrovolníky často setkáváme. I s kapitolou o dobré praxi představující také etické otázky, tvorbu a vedení programu v praxi tak bude jistě zajímavou částí pro pracovníky realizující tento typ aktivit, neboť jim může umožnit se v této problematice lépe zorientovat. Část o „typologiích mentorských vztahů v českém programu Pět P“ je pak přehledným a jasným utříděním

různých možných scénářů mentoringu. Uvedené kasuistiky pomáhají získat vhled do konkrétních situací, což může být zajímavé i pro čtenáře, který se v této problematice přímo nepohybuje.

Celá publikace představuje ne příliš obecně známé téma a přináší utříděné poznatky z oblasti dobrovolnických programů práce s dětmi a mládeží založenými na osobním vztahu. V mnohých kapitolách se kniha pro složitější a rozsáhlejší formulace může zdát náročnější na čtení a pro pomáhající z této oblasti mohou být některé pasáže zbytečné a únavné zdlouhavé pro jejich samozřejmý charakter. Pro pracovníky v těchto programech však může být obzvláště v posledních kapitolách nabídkou velmi zajímavých a praktických zkušeností a poznatků, na základě nichž mohou zkvalitňovat svou práci s mentory.

Petra Vašíčková

Kvetoslava Repková: Dlhodobá starostlivosť v kontexte integrovanej sociálnej práce. Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2011.

Publikácia je venovaná problematike dlhodobej starostlivosti v kontexte integrovanej sociálnej práce, ktorá predstavuje aktuálnu, ale súčasne aj zložitú tému sociálnej práce, ktorá sa opätovne už druhé desaťročie etabluje v podmienkach Slovenska. Pozornosť sociálnej práce sa v súčasnosti sústreďuje na rozvoj sociálnej práce tak v jej teoretickej, akademickej, ako aj empiricko-praktickej rovine. Kvetoslava Repková prekračuje zvyčajný rozmer jednostranného videnia a pokúša sa naplniť trojdimenzionálnosť rozvoja sledovanej problematiky. V prvom prípade ponúka odbornej verejnosti do teórie sociálnej práce prijať nový termín, ktorým je *integrovaná sociálna práca*. Povedané slovami autorky ide o „praktickú implementáciu integračného princípu v službách a vo

výskume sociálnej práce, ktoré sa stanú základom k prijatiu kľúčových argumentov pre formulovanie sociálnej práce ako integrovanej disciplíny (k prijatiu integrovaného modelu sociálnej práce)“. Čím vlastne vyzýva odbornú verejnosť k diskusi a k prijatiu, či neprijatiu daného termínu. Zároveň túto problematiku poníma aj ako jednu z paradigiem sociálnej práce. Tretím pozitívnym aspektom je vlastný empirický výskum doplnený a komparovaný s výskumami iných autoriek.

Všetky tieto kroky smerujú k člověku, sústřeďujú sa najmä na filozofické a metodologické problémy človeka ako objektu a subjektu sociálnej práce. Sociálna práca sa tak približuje k hraniciam exaktného poznania človeka ako objektu skú-

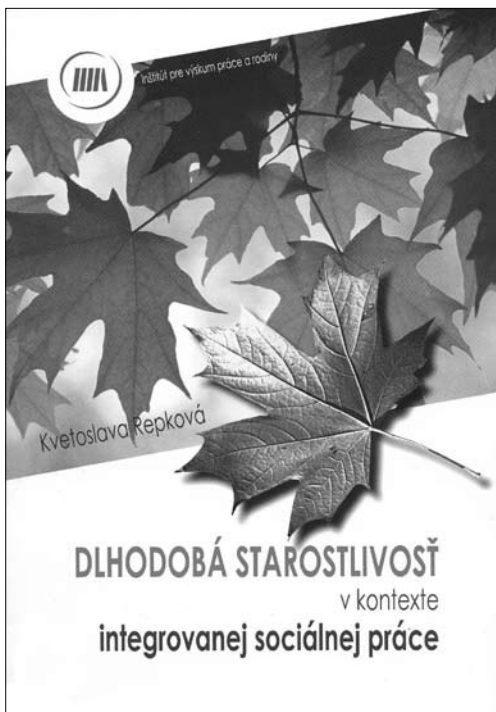

mania a ďalší vývoj sociálnej práce je limitovaný sformulovaním kvalitatívne novej teórie a metodológie sociálnej práce, ktorá by postihla i ľudskú subjektivitu (tak na strane klienta, ako aj výskumníka). Sociálna práca s novou naliehavosťou kladie tak teoretikom, praktikom, ale aj akademickým pracovníkom otázky: kto je náš klient, aké je jeho ďalšie smerovanie a aká je naša intervencia voči nemu. Do popredia vystupujú aj otázky etickej, právnej, ale aj politickej zodpovednosti za výskum v sociálnej práci a jeho využitie, respektíve zneužitie, keďže na základe neho je formulovaná sociálna politika štátu. Nesmieme opomínať, že súčasný človek neexistuje vo vákuu, ale naopak, má svoj celospoločenský, ale aj individuálny rozmer, kedy v mene individuálnej slobody odmieta tradičné hodnoty, moderné projekty ešte nemá vytvorené a tak častokrát sám seba znefunkčňuje. Preto sa súčasná sociálna práca v procese zložitej a polemической diskusie približuje k efektívnejšej reflexii zložitej situácie.

Autorka sa tejto „požiadavky doby“ plne zhostila, hľadá metodologickú platformu pre teoreticko-metodologické vymedzenie nových fenoménov a vzťahov, ktoré dlhodobá starostlivosť a sociálna práca prináša. Efektívny vstup do vedeckej diskusie, ktorá v súčasnej sociálnej práci na tému dlhodobej starostlivosti prebieha, je mimoriadne náročný. Vyžaduje si znalosti z oblasti sociálnej politiky, práva, medicíny, etiky, filozofie, sociológie, psychológie a teológie, čo autorka veľmi dobre zvládla. Dostatočne si uvedomila závažnosť i zložitosť súvislostí a kontextov, pochopila podstatu problému, vymedzila svoju vlastnú metodologickú pozíciu a tak naplnila deklarované ciele. Nezotrvala len na známych konštatovaniach, ale ponúka nové, spolu s kvalitnou argumentáciou v kontexte interdisciplinárnych väzieb medzi sociálnou prácou a ostatnými sociálnymi vedami. Takýto prístup

v sebe obsahuje aj viaceré riziká. Ide napr. o diskutabilnú tému dlhodobej starostlivosti – patrí, alebo nepatrí do sociálnej práce, kde sú hranice medicíny, či ošetrovateľstva a kde sociálnej práce, ale aj, čo to je integrovaná sociálna práca. Oceňujúce je, že sa autorka nebojí vstupovať do odbornej diskusie a vyberá argumentačné fakty podložené názormi rozličných autorov, ale aj svojím vlastným výskumným skúmaním, čo dáva tejto téme aktuálnu „kaleidoskopickosť“, čo podčiarkuje aj jej vlastné vyjadrenie: „Publikácia cielene integruje moju doterajšiu vedecko-výskumnú, publikačnú, vzdelávaciu činnosť a činnosť v rámci spolupráce s mimovládny sektorom k problematike integrovanej tvorby a prenosu poznatkov v sociálnej práci a pomáhajúcich disciplínach, k otázkam dlhodobej starostlivosti o odkázané osoby očami neformálne opatrujúcich osôb. Opieram sa v nej rovnako o práce iných domácich a zahraničných autorov a autoriek, ktorí budujú základňu integrovanej sociálnej práce, aj keď ju tak možno nenazývajú.“ A tak na 254 stranách textu roztáča diskusiu zameranú na integrovanú sociálnu prácu; integrované sociálne služby dlhodobej starostlivosti; dlhodobej starostlivosti v kontexte integrovanej sociálnej práce; dlhodobej starostlivosti v kontexte integrovaného výskumu a lekciiu pre sociálnu politiku a prácu. Významnosť publikácie

podčiarkuje aj fakt, že vyšla v rámci disemináčnej stratégie projektu INTERLINKS (Health systems and long-term care for older people in Europe. Modelling Interfaces and LINKS between prevention, rehabilitation, quality of services and informal care). Zároveň ju organizačne a finančne podporil aj Regionálny úrad Svetovej zdravotníckej organizácie pre Európu (WHO/EURO) v spolupráci s Kanceláriou WHO na Slovensku v rámci realizácie projektu „Dvojročnej dohody o spolupráci (BCA)

medzi MZ SR a Regionálnym úradom WHO pre Európu na rok 2010 a 2011“.

Sumarizujúc, je možné konštatovať, že autorka publikácie „nazrela“ do špecifických teoretických a metodologických problémov samotnej vedy sociálnej práce a dlhodobej starostlivosti a tým vytvorila platformu pre pochopenie ich epistemickeho významu, a to predovšetkým v konfrontácii s hodnotiacimi vstupmi a výstupmi pre teóriu

a empiriu – prax sociálnej práce. Za významný fakt považujem skutočnosť, že skúmané východiská reflexie dlhodobej starostlivosti v integrovanej sociálnej práci získavajú tak nový význam aj pre samotného adresáta, ktorým je klient sociálnej práce, ale aj celá skupina pomáhajúcich profesionálov.

Beáta Balogová

Peter Schruth et al.: Schuldnerberatung in der Sozialen Arbeit: Sozialpädagogische, juristische und gesellschaftspolitische Grundkenntnisse für Theorie und Praxis. Weinheim, Juventa, 2011.

Zvyšujúci se zadlžovávání a předlžovávání obyvatel patří v současnosti k celospolečenským problémům nejen u nás, ale i v řadě dalších zemí. Kniha Schuldnerberatung in der Sozialen Arbeit, tedy Poradenství pro dlužníky v sociální práci, velmi podrobně představuje toto téma na území Německa, a to v sociálně pedagogických, právních a společenských souvislostech.

Skutečnost, že se jedná už o šesté aktualizované vydání této publikace, vycházející dvaadvacet let po tom prvním, poukazuje jednak na dlouholetou zkušenost autorů s touto problematikou, jednak na to, že se jedná o oblast velmi živou a neustále se měnící.

Kniha je podle autorů určena především sociálním pracovníkům, kteří se v rámci výkonu své práce setkávají s osobami z předlžených domácností, využít ji však mohou i další pracovníci z oblasti ochrany spotřebitele. Tomu je přizpůsoben obsah knihy, který, jak vyplývá také z podtitulu, vychází z více oborů. Jejich spojením dochází k ucelenému pohledu na tuto, v Německu již samostatně vnímanou oblast poradenství. Velký důraz na právní hledisko, jež výrazně prolíná všemi patnácti kapitolami a pro německého sociálního

pracovníka má své nesporné opodstatnění, však znamená, že pro českého sociálního pracovníka, neznalého německé legislativy, mohou být dané pasáže nejen nesrozumitelné, ale především nevyužitelné v praxi.

Pomineme-li však tuto jedinou potenciální slabinu, nabízí publikace řadu zajímavých informací a poznatků. Za pozornost stojí již samotný název, neboť termín „poradenství pro dlužníky“ naznačuje některé odlišnosti německé a české poradenské praxe. Tou zásadní je úzké zaměření německých pracovišť na dlužníky, nikoliv na další účastníky dluhové spirály. Takto u nás funguje jen menšina poraden.

Úvodní kapitola je věnována historickým souvislostem vývoje předlžování a sociální práce s dlužníky a tématu prevence. Na ni navazují tři kapitoly dotýkající se různých aspektů dluhového poradenství, včetně jeho principů a možných koncepcí. Podrobněji jsou ve čtvrté kapitole rozloženy dva modely poradenství – zaměřeného přímo na dlužníky a včleněného do práce s jinými cílovými skupinami. Pátá kapitola se zabývá financováním poradenství pro dlužníky.

Peter Schruth, Susanne Schlabs,
Klaus Müller, Claudia Stammler,
Jürgen Westerath, Boris Wolkowski

Schuldnerberatung in der Sozialen Arbeit

Sozialpädagogische, juristische
und gesellschaftspolitische
Grundkenntnisse
für Theorie und Praxis

JUVENTA

Přehledný popis průběhu poradenského procesu pak nabízí šestá kapitola. Ta, vedle nástinu různých postupů v závislosti na příjmech dlužníka, představuje mimo jiné základní pilíře poradenství i jeho nezbytnou administrativní část. Za pozornost zde stojí zejména oblast plné moci, kterou poradna od dlužníka dostává, neboť v praxi českých poraden se rozhodně nejedná o standardní metodu.

Sedmá kapitola podrobně rozebírá změny v oblasti dlužnického práva. Následující kapitoly se zaměřují na některá specifická témata, jež se ve spojitosti s předlužováním vynořují i u nás. Už jen jejich stručný výčet – dluhy související s bydlením, spotřebitelské dluhy, dluhy vytvářené ženami a rizika předlužování u mladých lidí – naznačuje, že je možné vysledovat shodná problematická místa, a to bez ohledu na právní úpravu. Právě proto v nich lze najít poznatky přenositelné i do českého prostředí. V naší zemi je zatím větší pozornost věnována pouze spotřebitelským dluhům, o to cennější jsou pro čtenáře informace o těch ostatních. Např. velká část kapitoly o dluzích vytvářených ženami se zabývá problematikou ručení. Uvedeny jsou výsledky empirické studie uskutečněné v Berlíně v letech 1999–2000. Iniciativou pro ručitelstvím poškozené ženy. Nejsem si vědoma žádného srovnatelného výzkumu

v České republice, ale ze své zkušenosti odhaduji, že bychom u nás získali obdobné výstupy. Zejména velký vliv snahy žen udržovat a utužovat vztahy a jejich snadné podlehnutí tlaku blízkých osob. Zajímavé shody by zcela určitě bylo možné pozorovat také v oblasti zadlužování nejmladších vrstev obyvatel, byť v Německu se i s tímto problémem potýkají déle. Zmíněny jsou situace, v nichž se ocitají i české děti a dospívající, ať už se jedná o jízdu „na černo“, účty za mobilní telefon, vyplňování volného času aktivitami konzumního charakteru a v neposlední řadě tlak vrstevníků na vlastnictví těch „správných“ věcí.

Zbývající kapitoly, týkající se poradenské a právní pomoci určené nemajetným občanům, soudního vymáhání pohledávek a exekuce, insolvenčního řízení a sociálních dávek, jsou opět výrazně provázány na německou legislativu. Mohou proto sloužit spíše jako zdroj srovnávání či inspirace než informací pro přímou práci se zadluženým klientem, neboť právní úpravy obou států se přirozeně liší. Příkladem je o rok delší, tedy šestiletá doba německé varianty oddlužení formou splátkového kalendáře, nazývané spotřebitelská insolvence.

V závěru knihy je uveden podrobný seznam německy psané literatury týkající se tématu zadlužování a dluhového poradenství.

Stručně shrnuto, ač je tato obsáhlá publikace určena primárně sociálním pracovníkům, detailní seznámení s příslušnými německými předpisy ocení pravděpodobněji čtenáři z právnické obce. I tak lze ale její přečtení doporučit každému, kdo má zájem zvýšit své povědomí o této oblasti v kontextu zahraniční praxe. To ostatně bohužel ani v současnosti jinak než četbou zahraniční literatury není možné, neboť česká obdoba nebyla dosud vydána. K dispozici jsou pouze výklady příslušné legislativy či učebnice finanční gramotnosti. Kniha, jež by se touto problematikou zabývala takto komplexně, zatím na našem knižním trhu schází. S ohledem na její nepochybnou potřebnost můžeme jen doufat, že se to brzy změní a kromě ní se dočkáme třeba i prací zaměřených na specifické oblasti a přístupy v dluhovém poradenství.

Tento výstup vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu FHS UK 2011–2012 263 702.

Kristýna Krušínská

Zprávy, akce, oznámení

Participácia OZ Prešovské dobrovoľnícke centrum a Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity na projektoch „Dni aktívneho dobrovoľníctva“ a „Komunitná knižnica“

OZ Prešovské dobrovoľnícke centrum (ďalej OZ PDC) spolupracuje s Inštitútom edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity (ďalej IEaSP) na mnohých zaujímavých a spoločensky významných aktivitách aj vďaka skutočnosti, že predsedníčkou a spoluzakladateľkou OZ PDC je doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD., ktorá je zároveň členkou IEaSP.

Tento rok je Európskym rokom dobrovoľníctva, čo vysvetľuje hlavný zámer mnohých akcií uskutocnených v tomto roku. Cieľom je najmä spropagovať myšlienku dobrovoľníctva na regionálnej aj národnej úrovni, zapojiť ľudí do nezištnej pomoci iným a prispieť tak k rozvoju a skvalitneniu života v komunite. K naplneniu tohto poslania smerovali aj nedávno realizované projekty, ktoré nadväzujú na dlhodobú tradíciu dobrovoľníckych aktivít na inštitúte.

Dni aktívneho dobrovoľníctva 2011 sa konali v piatok a v sobotu 23. a 24. septembra 2011 v 156 organizáciách v 65 mestách a obciach Slovenska. Do podujatia sa mohol zapojiť ktokoľvek, kto mal chuť pridať ruku k dielu a pomôcť konkrétnym organizáciám, zariadeniam alebo neformálnym skupinám občanov, ktorí sa rozhodli v týchto dňoch zrealizovať dobrovoľnícku aktivitu. Na Dňoch aktívneho dobrovoľníctva 2011 sa na celom Slovensku zapojilo rekordných 6 681 dobrovoľníkov, ktorí odpracovali spolu 24 005 dobrovoľníckych hodín. Vykonávali rôzne aktivity – maľovali vnútorné priestory a ploty, čistili a upravovali okolie zariadení, sprevádzali seniorov či pacientov v nemocniciach, čistili prírodu alebo vyrábali darčkové predmety. Pomáhali študenti základných a stredných škôl, ale aj vysokoškooláci.

V rámci aktivít, ktoré vyhlásilo OZ PDC, sa zapojilo spolu 15 ľudí – medzi nimi aj doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD., predsedníčka OZ PDC; ďalej Bc. Juliana Hajduková, koordinátorka PDC; Mgr. Michaela Lipčáková, interná doktorandka IEaSP a členka OZ PDC; ako aj študentky a študent 2. ročníka IEaSP FFPU, menovite: **Dominika Hunyadiová, Branislava Andraščíková, Erik Barát, Mária Demčáková, Veronika Paľovčíková, Žaneta Wittnerová a Lenka Sabolová.** Prínos študentov spočíval v monitorovaní činností jednotlivých zariadení v Trebišove, Levoči, Snine a v Humennom. V spolupráci s Tvorivou dielňou v Prešove sa OZ PDC podieľalo aj na výrobe darčkových predmetov pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, ktorí budú ocenení v rámci Krajského srdca na dlani 2011. Viac o priebehu tejto výnimočnej a užitočnej akcie a zapojených organizáciách sa dozviete na stránke OZ PDC <http://pdcentrum.weebly.com/dobrovo318niacutectvo-doma.html>.

V duchu Európskeho roka dobrovoľníctva 2011 sa realizovala aj druhá akcia s názvom „**Komu-**

nitná knižnica“. Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove, Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, Slovenská asociácia knižníc, Spolok slovenských knihovníkov a OZ Korálky usporiadali s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v dňoch 3.–4. októbra 2011 celoslovenský odborný seminár, ktorý sa uskutočnil v Knižnici P. O. Hviezdoslava v Prešove. Seminár bol určený pracovníkom a pracovníckam verejných knižníc SR, ktorí sa venujú komunitným aktivitám alebo plánujú tieto aktivity realizovať, s cieľom poskytnúť im zručnosti pri práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Odborné semináre pre komunitných knihovníkov sa v minulých rokoch uskutočnili v Poprade, Dolnom Kubíne, vo Vranove nad Topľou, v Nových Zámkoch a v roku 2010 v Knižnici Juraja Fándlyho v Trnave.

V rámci prvého dňa podujatia Bc. Juliana Hajduková spolu s Mgr. Michaelou Lipčakovou uviedli účastníkov a účastníčky do problematiky na workshope zameranom na úspešný dobrovoľnícky program v knižniciach. Diskusia pokračovala aj druhý deň, kde sa účastníci mohli obohatiť a načerpať skúsenosti cez optiku prednášajúcich. O špecifikách vedenia dobrovoľníka v knižniciach hovorila doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD. Ing. Silvia Stasselová predstavila nové úlo-

hy knižníc v spoločnosti v kontexte komunitných a multikultúrnych aktivít pre verejnosť s priamou účasťou verejnosti podľa medzinárodných odporúčaní IFLA. Ku obohateniu nosnej témy, ktorou bolo dobrovoľníctvo v knižniciach, prispeli svojimi zaujímavými prezentáciami aj Mgr. Zuzana Ježková, PhDr. Daniela Džuganová, Mgr. Marta Skalková, Mgr. Zuzana Mjartanová a Mgr. Lívia Koleková. Autenticnosť podujatia deklarovala aj priama skúsenosť a výpoveď zahraničných dobrovoľníkov, ktorí svoju dobrovoľnícku službu vykonávajú v CVC v Starej Ľubovni.

Oba realizované projekty mali spoločný cieľ. Napomáhať k vytváraniu príležitostí pre zapojenie dobrovoľníkov na celonárodnej úrovni a tým zlepšovať kvalitu života v regióne. Veríme, že aj v budúcnosti bude pokračovať nielen spolupráca medzi IEaSP a OZ PDC, ale že sa k nám budú pridávať ďalší, ktorí majú chuť urobiť niečo v prospech toho druhého a zároveň aj pre seba. Niet nad dobrý pocit prameniacy z duševného uspokojenia potreby sebarealizácie.

*Michaela Lipčaková
Inštitút edukológie a sociálnej práce,
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity*

Inzerce

<http://www.prohuman.cz>

Prohuman

Odborný internetový časopis zaměřený na sociální práci, psychologii, zdravotnictví, ošetrovatelství, pedagogiku, sociální poradenství, sociální služby, sociální prevenci, sociální politiku, vzdělávání.

<http://www.prohuman.sk>

Cena kvality v sociální péči za rok 2010

Cena kvality v sociálních službách je každoročně udělována nejvyšším poskytovatelům sociálních služeb v pěti hlavních kategoriích. Letos bylo nominováno více než 90 zařízení, z nichž 44 prošlo hodnocením a v nejužším finále i místním šetřením. Ocenění získávají také jednotlivci, výjimečné osobnosti sociálních služeb, které do soutěže přihlašují kolegové, uživatelé nebo jejich rodiny.

Vítězové již šestého ročníku této celostátní soutěže byli oceněni v prostorách Senátu Parlamentu České republiky ve středu 9. listopadu 2011.

Redakce časopisu Ošetrovatelská péče ve spolupráci se Senátem PČR a Radou kvality ČR vyhlásily vítěze v následujících kategoriích:

Poskytovatelé pobytových sociálních služeb pro seniory

Oblastní charita Brno, Domov pokojného stáří Kamenná

Poskytovatelé terénních sociálních služeb pro seniory
Pečovatelská služba Města Dvůr Králové nad Labem

Poskytovatelé sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením

Domov sv. Anežky, o. p. s., Týn nad Vltavou

Poskytovatelé sociálních služeb pro děti

Poradna rané péče MATANA Slezské diakonie

Poskytovatelé sociálních služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Středisko Bethel Karviná – Azylový dům, Slezská diakonie

Všem oceněným blahopřejeme a děkujeme za jejich skvělou práci!

Více informací o projektu se dočtete v odborném časopise Ošetrovatelská péče nebo na www.osetrovatelskapecz.cz.

Hudební vystoupení sboru uživatelů z Domova pro seniory Buchlovice.

odborný časopis

sociální služby

MĚSÍČNÍK ASOCIACE POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ČR

pro zřizovatele a poskytovatele sociálních služeb, pracovníky v sociálních službách

a ve veřejné správě, studenty, uživatele sociálních služeb a jejich blízké v České republice a na Slovensku

Aktuality APSS ČR, sociální péče, zdravotní péče, rozhovory, reportáže, okénko do světa, ekonomika a řízení, projekty, vzdělávání, legislativa, zprávy a zkušenosti poskytovatelů.

CENA

jednotlivé číslo: **50 Kč / 2 €**

letní dvojčísla: **69 Kč / 2,8 €**

roční předplatné (10 čísel): **538 Kč / 21,6 €**

sleva 30 % pro studenty a příbuzné uživatelů sociálních služeb

OBJEDNÁVKY

v České republice:

SEND Předplatné, s. r. o.

www.send.cz (Časopisy odborné)

na Slovensku:

MAGNET PRESS, Slovakia, s. r. o.

www.press.sk (Časopisy/Odborné časopisy)

členské organizace APSS ČR objednávají prostřednictvím redakce nebo kanceláře asociace

KONTAKTNÍ INFORMACE

Kotnovská 137, 390 01 Tábor

tel./fax: 381 213 332, mob.: 606 832 551

e-mail: redakce@apsscr.cz

odborný časopis

sociální služby

www.socialnisluzby.eu

Konference Mediace – kultivovaný způsob řešení sporů

Ve dnech 14.–15. 10. 2011 se v prostorách Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci konal I. ročník mezinárodní vědecké konference Mediace – kultivovaný způsob řešení sporů, kterou spolupřádaly Právnická fakulta a Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Cílem konference bylo otevření interdisciplinárního diskurzu reflexe mediace v České republice a ve světě s doporučením pro její další teoretická zkoumání a aplikaci v praxi. Tomuto cíli odpovídalo také zaměření přednášek hlavního panelu, ve kterém vystoupili přední odborníci, např. pro oblast psychologie Jan Křivohlavý a Irena Sobotková, právní disciplíny reprezentovali Pavel Šámal a Naděžda Rozehnalová, sociologické aspekty v mediaci akcentovala Martina Urbanová. Významnými podněty přispěli zahraniční experti, a to Vladimír Labath (SR) a Rufino Lopez (USA).

Po hlavních přednáškách následovalo jednání v sekcích. Byly zaměřeny na základní oblasti, v nichž se mediace v ČR s úspěchem aplikuje, tedy na mediaci rodinnou, mediaci ve vzdělávání, mediaci v trestní oblasti a mediaci v obchodních a jiných občanskoprávních věcech. Z těchto jednání vyplývaly především požadavky na profesionalizaci mediace – mediace by měla být uznána jako profese vyžadující kvalitní přípravu a celoživotní podporu dalšího vzdělávání, které by zahrnovalo komunikační dovednosti, znalosti metody mediace, psychologické aspekty řešení konfliktů i právní znalosti. Kvalifikovaný mediátor je základním předpokladem pro poskytování kvalitních mediačních služeb. K tomu bude potřeba uplatňovat i adekvátní kontrolní mechanismy. Z hlediska kvalifikace mediátora v rodinných konfliktech se jako vhodné jeví vzdělání v psychologii, sociální práci, pedagogice a právu, jehož míra však nebyla jednoznačně definovaná (od nekvantifikovaného právnického minima až po formální právnické vzdělání).

Mediace by měla být respektována jako interdisciplinární metoda. Rodinná sekce považuje za vhodné klást důraz na etickou a profesní stránku mediace v rodinných konfliktech v případech advokátní praxe. Sekce deklarovala nikoliv

Proděkan PdF UP dr. Neumeister při projevu, hlavní organizátor konference dr. Holá a prorektor UP dr. Malacka

ojedinelou zkušenost jednostranného zaměření advokáta na zájem klienta. Doporučuje apelovat na advokátní stav, aby mediaci vnímal jako prostředek, který přináší výhodné řešení pro všechny zúčastněné, zejména pak pro dítě.

Napříč sekcemi zaznívala nutnost mít jasné nastavené způsoby spolupráce mediátorů nejen s orgány činnými v trestním řízení (s policií, státními zástupci a soudci), ale i s dalšími institucemi, kterými jsou např. zdravotnická zařízení, orgány sociálně-právní ochrany dětí, školská zařízení, a osobami – např. advokáty.

V otázce legislativních podmínek pro uplatnění mediace se většina účastníků obává, že pokud bude zákon o mediaci dvojkojný, hrozí omezení využívání mediace a její potence. Budou tím také vytvořeny překážky využití potenciálu kvalitních (nezapsaných) mediátorů. Sekce mediace v trestní oblasti došla k závěru, že stávající legislativní úprava využívání mediace mezi pachatelem a obětí trestného činu v ČR vyhovuje. Příslušná ustanovení lze nalézt jak v zákoně o Probační a mediační službě ČR, tak i v trestním zákoníku a zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Při přípravě návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech byly dosavadní praktické zkušenosti mediátorů – pracovníků PMS ČR zohledněny.

V odborné sekci mediace v obchodních a jiných občanskoprávních věcech byla opakovaně zdůrazňována nutnost přijetí vyváženého zákonného

Hlavní přednášející a reprezentanti Univerzity Palackého v Olomouci – zleva: hlavní organizátor konference dr. Holá, prorektor UP dr. Malacka, děkanka PF UP prof. Hrušáková, proděkan PdF UP dr. Neumeister, doc. Sobotková, doc. Urbanová, prof. Labáth

textu jako normy, která by především nevytvářela přehnané formální překážky pro uplatňování mediace v praxi. Na jedné straně zákonná úprava musí jasně a srozumitelně formulovat základní zásady a principy mediace, na kterých je mediace postavena (tj. především princip mlčenlivosti, zásada odborné kvalifikace, nestrannosti a nezávislosti mediátora, účinky mediace na běh procesních a hmotněprávních lhůt), na druhé straně je nezbytné, aby zákon nestanovil přehnané formalistické požadavky a podmínky, které by zabráňovaly nejen přístupu ke svobodnému výkonu činnosti mediátora, ale které by znemožňovaly efektivní použitelnost mediace v praxi. V tom-

to směru zazněly varovné příspěvky reflektující poslední vývoj zákonné úpravy ve Slovenské republice, kdy v důsledku neuvážené novelizace zákona o mediaci (zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnění některých zákonů) stanovením nadbytečného formálního požadavku došlo k podstatnému poklesu využívání mediace.

Druhý den pokračovala konference jednáním v sekcích a prakticky pojatými workshopy. Ty byly zaměřeny na téma *Collaborative Law / Právo spolupráce* (Lenka Žídková, Anna Márová), *Tělo a neverbalita v mediaci* (Zuzana Vasičáková Očenášová), *Rodinné konstelace a mediace* (Marek Páral), *Síla emocí v mediaci* (Lenka Pavlová), *Možnosti a limity mediátorů* (Dana Rabiňáková).

Konferenci za organizační tým hodnotíme jako úspěšnou a přínosnou. Stanoveného cíle, a to otevření interdisciplinárního diskurzu mediace v České republice a v zahraničí, konference dosáhla. Odborné sekce podpořily přijetí samostatné právní úpravy mediace, trend profesionalizace mediátorů, vysoký standard jejich vzdělávání, a to v intencích interdisciplinarit mediace jako metody. Výstupy z jednání jednotlivých sekcí jsou k dispozici na www.mediaceolomouc.eu.

*Lenka Holá, hlavní organizátorka konference
Pavla Nádvorníková, členka organizačního týmu
Ústav pedagogiky a sociálních
studií, PdF UP Olomouc
(Redakčně upraveno)*

Inzerce

InternetPoradna.cz

Již 10 let spojujeme klienty a odborníky v sociální oblasti
 - zapojeno 230 odborníků z celé ČR
 - garance odpovědi do 7 dnů
 - návštěvnost 300 lidí denně

ZAPOJTE SE TAKY!

www.iporadna.cz

Ružomberská vedecká konferencia „DOBROVOL'NÍCTVO AKO ROZMER SOCIÁLNEJ SLUŽBY“

V závere Európskeho roka dobrovoľníckej práce sa uskutočnila na pôde Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku 27. októbra 2011 vedecká konferencia, zameraná na dobrovoľníctvo ako rozmer sociálnej služby. Zorganizovala ju Katedra misijnej a charitatívnej činnosti, s cieľom charakterizovať špecifické podmienky, požiadavky a úlohy kladené na dobrovoľníctvo v sociálnej oblasti, odborne reflektovať potreby a zmysel zapojenia dobrovoľníctva do sociálnej práce a prediskutovať súčasný stav a tendencie spolupráce medzi sociálnymi inštitúciami a dobrovoľníkmi.

Konferencia bola určená predovšetkým študentom sociálnej práce, aby im poukázala na špecifiká dobrovoľníctva a práce s dobrovoľníkmi pri zvyšovaní kvality a rozsahu poskytovaných sociálnych služieb, a zároveň na dobrovoľníctvo v sociálnych službách ako špecifickú súčasť prípravy na ich povolanie. Tieto ciele konferencie a pozvaní hostia však, samozrejme, upútali pozornosť aj ďalších študentov Katolíckej univerzity a tiež sociálnych inštitúcií a dobrovoľníckych organizácií, ktoré si kladú otázky a riešia eventuálne problémy čo najefektívnejšej vzájomnej spolupráce.

V pléne zazneli hlavné referáty, zamerané na kultúru dobrovoľníctva, ktorou je kultúra solidarity ako predpoklad zmysluplnej dobrovoľníckej činnosti, osobitne v sociálnych službách (Stanislav Košč, vedúci hostiteľskej katedry), na rôzne modely zapojenia a spolupráce medzi sociálnymi inštitúciami a dobrovoľníkmi (Tatiana Matulayová z Katedry sociálnej práce Prešovskej univerzity),

na výsledky aktuálneho celoslovenského výskumu fenoménu dobrovoľníctva, uskutočneného pri príležitosti Európskeho roka dobrovoľníckej práce (Alžbeta Brozmanová Gregorová z Centra dobrovoľníctva v Banskej Bystrici a tiež z UMB v Banskej Bystrici) a na manažment dobrovoľníkov v sociálnych službách, s osobitným zreteľom na aktuálne prijatý zákon o dobrovoľníctve (Alžbeta Mračková z občianskeho združenia C.A.R.D.O.). V popoludňajšej časti zazneli príspevky doktorandov a odborníkov z praxe, zamerané jednak na výskumy a skúsenosti pri dobrovoľníckej práci s rozličnými cieľovými skupinami sociálnych klientov, a tiež na záujem študentov o dobrovoľnícku prácu v sociálnych službách.

V diskusii prítomných odborníkov, do ktorej sa zapájali aj viacerí z asi 70 účastníkov konferencie, rezonovali predovšetkým poznatky získané najnovším výskumom dobrovoľníctva na Slovensku, konkrétne podmienky pre dobrovoľníctvo, ako ich upravuje najnovší slovenský zákon, a tiež skúsenosti študentov s dobrovoľníctvom. V týchto oblastiach konferencia poukázala na viaceré smeru, ktorými je potrebné naďalej rozvíjať odbornú diskusiu a spoluprácu medzi sociálnymi a dobrovoľníckymi inštitúciami, a tiež intenzívny dialóg medzi vzdelávacími inštitúciami.

*Stanislav Košč
vedúci Katedry misijnej a charitatívnej činnosti,
Pedagogická fakulta, Katolícka
univerzita v Ružomberku*

Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci SR (AVSP), Asociace vzdelavatelů v sociální práci ČR (ASVSP) a Evropská asociace škol sociální práce (EASSW)

pořádají mezinárodní vědeckou konferenci

Výzvy a trendy ve vzdělávání v sociální práci

Ciele konferencie:

- podporiť európsku dimenziu vo vysokoškolskom vzdelávaní sociálnych pracovníkov v SR a ČR
- podnietiť dialóg medzi vzdelávateľmi v sociálnej práci a politickými reprezentáciami
- identifikovať kľúčové výzvy a trendy vo vysokoškolskom vzdelávaní v odbore sociálna práca

Radi by sme diskutovali nasledujúce otázky:

Vzdelávanie ako hodnota či tovar?
Ako rozumieť pojmu europeizácia vo vzdelávaní v sociálnej práci?
Ako nadviazať dialóg medzi vzdelávateľmi v sociálnej práci a politickými reprezentáciami?
Ako učiť sociálnu prácu?

Dizajn podujatia: integrované podujatie

Zámernom organizátorov je pripraviť podujatie pre rôzne skupiny účastníkov (výskumníkov, pedagógov, študentov, ale aj praktikov a aj politikov).

Účastníkom ponúkame:

- hlavné plénum, v ktorom odznejú hlavné referáty
- paralelné rokovanie v sekciách
- panelové diskusie na vybrané témy
- možnosť posterovej prezentácia vzdelávateľov
- možnosť prezentácie publikačnej činnosti spojenej s predajom

Výstupy podujatia:

- recenzovaný zborník príspevkov (CD)
- vedecká monografia akademických statí

Konferencia je určená:

- členům AVSP, ASVSP a EASSW
- vysokoškolským pedagogickým pracovnícím a pracovníkům
- studentkám a studentům doktorandského studia sociální práce

Konferenčními jazyky jsou **čeština, slovenština a angličtina.**

Účastnický poplatek je **50 EUR.**

Studenti a studentky doktorandského studia mají **vstup volný.**

Prešovská univerzita v Prešově

26. 4. – 27. 4. 2012

www.ff.unipo.sk/socedu
www.socialniprace.cz

Zprávy, akce, oznámení

Konference Dobrovolnictví mladých lidí v sociálních službách

Ratolest Brno, o. s., a město Brno hostily ve dnech 13. a 14. října 2011 mezinárodní konferenci Dobrovolnictví mladých lidí v sociálních službách. Cílem konference bylo představit a sdílet příklady dobré praxe dobrovolnických organizací u nás a v zahraničí.

„Konference je organizována u příležitosti Evropského roku dobrovolnictví v roce 2011 a jejím hlavním cílem je představit příklady dobré praxe dobrovolnických organizací u nás a v zahraničí. Zároveň se bude zabývat možnostmi spolupráce dobrovolnických organizací se samosprávou,“ představila konferenci ředitelka sdružení Ratolest Brno Lucie Kudrnová Vosečková.

Zastoupeny byly příklady dobrovolnických center s více než šedesátiletou tradicí, stejně jako i nově vznikající zařízení, která hledají nové cesty a perspektivy. Důležitost správné motivace a aktivního přístupu zdůraznil vedoucí odboru školství z Poznaň, účastnice z Kaunasu zase poukázaly na potřebu porovnání metodiky dobrovolnických organizací.

Program nabídl celkem 15 příspěvků, účastníci konference se následně mohli účastnit jednoho ze tří workshopů brněnských organizací, které také pracují s dobrovolníky.

Mezinárodní konference Dobrovolnictví mladých lidí v sociálních službách (Ratolest Brno)

Muzea pro všechny: Handicapovaní a dobrovolníci v kulturních institucích ČR

V prostředí brněnského Kongresového centra proběhlo ve dnech 3. až 4. listopadu 2011 další celorepublikové kolokvium na aktuální téma českého muzejnictví. Evropský rok dobrovolnictví 2011 byl vhodnou příležitostí k uspořádání setkání, které se zabývalo rolí dobrovolníků v kulturních institucích. A protože má tato akce vždy dvojí tematiku, otázku dobrovolnictví doplnily přednášky shrnující aspekty práce s handicapovanými.

Představení mezinárodního projektu Make-Able

Po oba dny se kolokvia účastnilo kolem 160 odborníků, nejen z muzeí a galerií, ale také z oblasti památkové péče, z krajských i místních samospráv nebo vysokoškolských institucí. Příspěvky nabídly srovnání mezi praxí v České republice a zahraničím, upozornily na některá úskalí, zejména v rovině legislativy, a účastníci se mohli seznámit s konkrétními úspěšnými projekty. Mezi hosty a přednášejícími byli také kolegové ze zahraničí – vedoucí dobrovolnických projektů z Britského muzea v Londýně Susan Raikes, Astrid Hille z vídeňského Přírodovědeckého muzea a představen byl i mezinárodní projekt Make-Able.

Role dobrovolníků v aktivitách muzeí a galerií roste každým rokem a zájem o zlepšení podmínek spolupráce je oboustranný. Brněnské setkání nabídlo nejen aktuální přehled o problematice,

ale zprostředkovalo také osobní setkání mezi všemi, které spojuje stejný zájem – otevřít muzea a galerie každému, kdo chce čerpat z jejich bohatého kulturního a přírodního dědictví. V příštím roce vydá Asociace muzeí a galerií ČR za finanční podpory Ministerstva kultury ČR sborník příspěvků z této akce.

Relikviář – haptická pomůcka pro nevidomé na státním hradě a zámku Bečov

Lidská práva v proměnách času: Chudoba a sociální vyloučení

Konference Lidská práva v proměnách času, která se konala 8. listopadu 2011 v Českých Budějovicích, se v letošním ročníku zabývala tématem Chudoba a sociální vyloučení. Konference se věnovala problematice v celém jejím spektru, především však v kontextu právním, sociálním, sociálně-právním a zdravotně-sociálním. Cílem konference bylo také přispět k šíření povědomí o lidských právech a formou diskusního fóra nabídnout různé názory, myšlenky a analýzy ohledně lidských práv. Tematickými okruhy tohoto ročníku konference bylo bezdomovectví, prostituce, děti ulice, sociálně nežádoucí jevy a sociální stát a sociální práce s pachateli trestné činnosti. Konference Lidská práva v proměnách času byla prvním setkáním pravidelných konferencí o lidských právech.

IV. ročník konference SENIOR LIVING

V Českých Budějovicích společnost Ledax, o. p. s., uspořádala konferenci SENIOR LIVING. Konference se tradičně věnovala kvalitě bydlení seniorů, druhý tematický blok se pak zabýval různými aspekty kvality života ve stáří. Konference se účastnila odborná veřejnost a lidé působící v praxi.

Konference se konala ve dnech 8. až 9. listopadu 2011. Partnery akce byla Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Fakulta stavební ČVUT v Praze a společnost Ledax Vysoké Mýto, o. p. s.

Světový den boje proti AIDS

Česká republika se letos již po jedenácté 1. prosince prostřednictvím sdružení ROZKOŠ bez RIZIKA zapojila do celosvětové akce věnované boji proti AIDS. „Chceme se kampaní zaměřit především na mladé lidi, kteří nakažení touto stále nevyčleřitelnou nemocí podceňují. Je třeba si uvědomit, že jedině díky neustálé prevenci a informovanosti je počet HIV nakažených v ČR relativně nízký,“ upřesňuje význam a podtext Dne boje proti AIDS ředitelka sdružení R-R Lucie Šídová.

Letos R-R poskytovala zdarma testování na šesti místech po celé ČR. Od počátku roku 2011 bylo zjištěno 114 nových HIV pozitivních případů. Celkový počet HIV pozitivních v ČR dosáhl počtu 1 636 osob. Nejvíce HIV pozitivních případů na Prahu, Středočeský a Jihomoravský kraj. Naopak nejméně HIV pozitivních je hlášeno na Vysočině a v Pardubickém kraji.

Na Světový den boje proti AIDS R-R zdarma testovala na šesti místech po celé ČR. (Rozkoš bez rizika)

7th International Conference on Nightlife, Substance Use and Related Health Issues

O. s. SANANIM je letos spoluorganizátorem již tradiční mezinárodní konference Club Health věnující se prostředí noční zábavy.

V pořadí sedmá konference se bude konat ve dnech 12.–14. prosince v Praze v Clarion Congress Hotel Prague.

Témata zahrnují noční život mladých lidí v nejširších souvislostech od alkoholu a drog, sexuálního zdraví, násilí až po turistiku po nočních klubech. Konference přináší pohledy expertů a nejnovějších výzkumů z různých pozic politiky a praxe k ochraně a podpoře zdraví v prostředí noční zábavy. Hlavní příspěvky budou simultánně tlumočeny do českého jazyka.

Pozvánky na připravované akce

Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci

Medzinárodná vedecká konferencia s názvom Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci pripravuje Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove v termíne 26.–27. apríla 2012 v Prešove.

Ciele podujatia sú podporiť európsku dimenziu vo vysokoškolskom vzdelávaní sociálnych pracovníkov na Slovensku a v Česku a podnietiť dialóg medzi vzdelávateľmi v sociálnej práci a politickými reprezentáciami. Akcia sa tiež sústreďí na identifikovanie kľúčovej výzvy a na trendy vo vysokoškolskom vzdelávaní v odbore sociálna práca.

Následne dňa 28. apríla je plánované pracovné stretnutie zástupcov oboch národných asociácií vzdelávateľov v sociálnej práci s cieľom diskutovať pri okrúhlom stole o možnostiach spolupráce. Výstupy z tohto podujatia sú príprava a vydanie recenzovaného zborníku abstraktov s ISBN (CD), recenzovaného zborníku príspevkov s ISBN (CD) a vedecká monografia akademických statí (predpokladáme, že príspejú aj hlavní rečníci).

Social Work Social Development 2012: Action and Impact

Ve dneh od 8. do 12. července 2012 se ve švédském Stockholmu sejdou politici odpovědní za sociální věci, sociální pracovníci i studenti, aby sdíleli své vědomosti a názory k aktuálním otázkám sociální práce, sociální politiky, vzdělávání v sociálních službách. Hlavním cílem je diskuse nad současným vývojem sociálního státu a jeho možnostmi udržitelnosti do budoucnosti.

Konferenci organizuje IASSW (International Association of Schools of Social Work), ICSW (International Council on Social Welfare) a IFSW (International Federation of Social Workers).

Registrace na mezinárodní konferenci je otevřena od 1. prosince 2011. Více informací naleznete na stránkách <http://www.swsd-stockholm-2012.org>.

Jak lze téma dobrovolnictví využít ve vzdělávání: Inspirace z Jindřichova Hradce

Reforma školní vzdělávací soustavy přináší pro základní a středoškolské vzdělávání nové cíle a na učitele klade zvýšené nároky. Do výuky se ve větší míře dostávají témata, jako je **demokracie, mravní a estetická výchova, vlastenectví**. Nové požadavky společnosti na žáky a studenty se promítají do tvorby rámcových i školních vzdělávacích programů, důraz je kladen na získávání sociálních kompetencí. Po učitelích je požadováno vytvořit pro své žáky pluralitní vzdělávací prostředí. Tematika dobrovolnictví a její zařazení do školní výchovy (například do průřezového tématu „Občan v demokratické společnosti“) může být jednou z cest, jak se s požadovanými úkoly efektivně vyrovnat. Jako vhodné se jeví téma „Člověk a svět práce“, kde lze ve spolupráci s místními neziskovými organizacemi (například z oblasti sociálních služeb nebo ochrany životního prostředí) mladým lidem ukázat, jaká je náplň práce některých profesí, jako například manažera neziskové organizace, fundraisera, ale i účetní, sociální pracovníce nebo pracovníka pro komunikaci s veřejností. Dobrovolnictví ve vybrané organizaci může být pro studenty **prvním kontaktem s realitou světa práce** a řada z nich by zde i mohla najít náměty pro své budoucí profesní nasměrování.

Z hlediska nového pojetí školní vzdělávací soustavy je téma dobrovolnictví v souladu s mnoha cíli rámcového vzdělávacího programu. Příklad lze najít v popisu obecného cíle „Učit se žít společně“ – najdeme zde tyto dílčí cíle: respektovat identitu jiných lidí, oprostit se od předsudků, xenofobie, intolerance, rasismu, nesnášenlivosti, aktivně se zapojit do občanského života. Dobrovolnictví v sociálních službách (ale i v jiných segmentech veřejného sektoru) může dát nejen žákům, ale i jejich učitelům řadu příležitostí tyto cíle uvést do praxe jednak formou přímé výuky a zkušeností z terénu, ale i nabídkou možností zájmového vzdělávání a volnočasových aktivit.

Příkladem realizované spolupráce vzdělávací a neziskové sféry je dobrovolnický program Pět P (nestátní sociálně-preventivní program pro děti, dobrovolníci jsou zde starší 18 let) v Jindřichově Hradci. V roce 2010 probíhal jeho osmý ročník a v různých rolích se zde podařilo propojit několik stupňů škol, jde konkrétně o

- **základní školy** včetně speciální (klienti programu – často děti s handicapem, které se těžko zapojují do kolektivu třídy),
- **střední školy** (zejména zdravotnická škola, ale i gymnázium či ekonomická škola) – studentky a studenti se zapojují jako dobrovolníci, jsou cílovou skupinou z pohledu vzdělávacích cílů dobrovolnických programů, které jsou v souladu s cíli rámcových vzdělávacích programů,
- **vysoká škola** – Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické v Jindřichově Hradci; kromě studentů v roli dobrovolníků se zde podařilo zapojit mladé lidi i do organizace dobrovolnického programu, studentka 4. ročníku Lenka Havlová již samostatně program koordinuje. Jak užitečné bude její manažerské působení v této roli pro ni, ale i pro další její vrstevníky z pohledu kultivace jejich lidského kapitálu, nám ukáže čas. Dalo by se i říci, že efekt programu „Pět P“ je srovnatelný s mnoha outdoorovými aktivitami, které mají zapůsobit na osobnost manažera. Co se týče poznání osobních hranic, naučení se komunikačním dovednostem, poznání svých priorit – to vše může dobrovolnický program mladým lidem nabídnout.

Rozvoj dobrovolnictví není v době orientované na rychlý úspěch a profit snadný úkol. Pohledem pedagoga je to však jeden z významných a účinných nástrojů, jak mladým lidem v praxi (a pod vedením zkušených supervizorů a empatických koordinátorů) ukázat, jak lze v život uvést hodnoty, jako je humanita, pravdivost, zájem o druhé, vzájemná pomoc, ale i sebeúcta a asertivní jednání.

Přeji všem, kteří do rozvoje dobrovolnických aktivit směřují svou energií, hodně sil a nápadů na **propojení dobrovolnictví a školství**, vidím zde velký prostor pro oboustranně výhodnou spolupráci v řadě oblastí. Dávat (energií, čas, tvořivost, legraci, zájem...) je podobně radostné jako to vše přijímat. Jak říká perské přísloví: **Dobro se vrací za vrata dobrých**. Všem dobrovolníkům přeju, aby se za jejich vraty vždy našlo to, co oni potřebují a kdysi kdesi někomu sami dali, aniž by za to očekávali okamžitou odměnu.

Jaroslava Sedláková

Autorka je místopředsedkyní Občanského sdružení Okna, odbornou garantkou dobrovolnického programu Pět P, působí na katedře managementu veřejného sektoru Fakulty managementu Vysoké školy ekonomické v Jindřichově Hradci, dlouhodobě se pokouší o rozvoj dobrovolnictví v okrese Jindřichův Hradec. Kontakt: sedlakov@fm.vse.cz

Inzerce

www.facebook.com/nakladatelstvi.portal

www.portal.cz

P. Čámský, J. Sembdner, D. Krutilová Sociální služby v ČR v teorii a praxi

Autoři chtějí zprostředkovat své zkušenosti všem, kdo sociální služby poskytují a také adresátům těchto služeb. V publikaci zohledňují nejnovější vývoj v této oblasti, včetně příslušné legislativy. Přinášejí rady a doporučení při tvorbě a zavádění standardů kvality sociálních služeb, jež mohou pomoci poskytovatelům zmíněných služeb uspět před inspekcí kvality a zlepšovat jejich práci.

brož., 264 s., 419 Kč

J. Michalík a kol. Zdravotní postižení a pomáhající profese

Nové a komplexní informace o fenoménu zdravotního postižení a jeho dopadech na člověka v současné společnosti. Popis jednotlivých zdravotních postižení, klasifikace, terminologie. Možnosti poradenství a další intervenční přístupy se zohledněním tzv. resortních specifik. Přehledným způsobem jsou podána i pravidla pro jednání, jeho zásady a metody, formy a případná rizika v komunikaci.

váz., 512 s., 769 Kč

J. Jandourek Sociologie zločinu

Proč lidé vraždí a jezdí načerno

Knihy se zabývá deviací v sociologickém slova smyslu. Proč se lidé chovají jinak, než se od nich očekává, a jaké to má příčiny? Jak se může společnost bránit a jak má delikventy trestat? Čtenář v knize nalezne příklady z historie, skutečné kauzy i ilustrativní momenty z praxe. Publikace obsahuje základní klíčové sociologické pojmy a pojmy z kriminologie.

brož., 176 s., 235 Kč

Pro Česko: Portál, s. r. o., tel. 283 028 203, e-mail: obchod@portal.cz
Knihkupectví Portál: Jindřišská 30, Praha 1 / Klapkova 2, Praha 8 / Dominikánské nám. 8, Brno
Pro Slovensko: portalslovakia@stonline.sk, tel. 00421 910 995 655, www.portalslovakia.sk

portál

Školení pro dobrovolníky s onkologickým zaměřením

Občanské sdružení Amelie je sdružení odborníků, kteří poskytují psychosociální pomoc onkologicky nemocným a jejich blízkým. Amelie má pobočky v Praze, Rakovníku a Olomouci. Centra Amelie nabízejí individuální konzultace s psychoterapeutem, sociálním pracovníkem a skupinové aktivity zaměřené na prožitek, sdílení, podporu a změnu životního stylu. Centrum Amelie v Praze poskytuje registrovanou sociální službu, sociálně aktivizační služby a odborné sociální poradenství.

Sdružení registruje již pět let akreditovaný dobrovolnický program u MV podle zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Dobrovolnický program Amelie je od svého počátku zacílen na onkologickou problematiku a zahrnuje dobrovolnickou činnost v nemocnicích na onkologických klinikách a dobrovolníky v Centrech Amelie. V současné době pracujeme na novém projektu „Dobrovolní poradci“ pro onkologickou problematiku ve Středočeském kraji. Dobrovolní poradci budou pracovníci obce, městských úřadů, kteří budou schopni onkologicky nemocným v dané oblasti cíleně poradit, kam se mohou se svými specifickými problémy spojenými s těžkým onemocněním obrátit.

Všichni budoucí dobrovolníci musí projít odborným školením Amelie. Po odeslání přihlášky společně s motivačním dopisem absolvuje každý adept dobrovolnictví individuální ústní pohovor s koordinátorem dobrovolníků a supervizorem, během kterého se orientačně zjišťují osobnostní předpoklady a motivace stát se dobrovolníkem. Snažíme se touto cestou minimalizovat možné komplikace, které by narušily průběh školení, a zcela nevhodní zájemci jsou ještě před zahájením kurzu vyřazeni.

Školení dobrovolníků je 3denní a obvykle se odehrává v Institutu onkologie a rehabilitace Na Pleši. Školení je hrazeno z dotací MZ ČR a MV ČR,

přičemž účastníci si přispívají na stravu a ubytování. Počet účastníků je většinou 15–20. Pro absolvování kurzu a získání osvědčení je třeba aktivní účast, splnění 18 výukových hodin a vyplnění závěrečného hodnotícího dotazníku.

Na metodickém zajištění všech postupných aktivit v rámci dobrovolnického programu se podílí metodička Amelie, podle platných metodických postupů a legislativních norem.

Obsahem školení je:

1. Vzájemné seznámení účastníků a nastavení očekávání od školení
2. Vymezení dobrovolnického programu, pozice dobrovolníka na onkologických pracovištích, role dobrovolníka a její hranice v nemocnici u lůžka, na ambulanci a v Centru Amelie
3. Práva a povinnosti dobrovolníka
4. Psycho-onkologické otázky a obranné a adaptační mechanismy v jednotlivých fázích onkologické léčby
5. Tabu v onkologii a setkávání se smrtí
6. Struktura nemocnic, práva pacientů, systém podpůrné a následné péče v ČR
7. Diagnostika a léčba nádorových onemocnění v ČR
8. Sociálně zdravotní problematika onkologicky nemocných
9. Struktura Center Amelie
10. Osobní meze dobrovolníka v různých situacích – modelové hry zaměřené na situace, se kterými se dobrovolníci mohou setkat
11. Prohlídka onkologického oddělení a ozařoven s výkladem zaměstnanců
12. Závěrečné zhodnocení školení formou dotazníků a předání certifikátu

Po absolvování dobrovolnického kurzu je dobrovolník znovu osloven koordinátorem, společně vytvoří na základě vzájemné dohody náplň zamýšlené dobrovolnické činnosti, určí rozsah hodin a formu spolupráce, kterou společně s nastavenými právy a povinnostmi potvrdí v dobrovolnické smlouvě.

Nedílnou součástí péče o aktivní dobrovolníky jsou pravidelná supervizní setkání, která jsou nejen důležitá, ale pro dobrovolníky na základě podpisu smlouvy také závazná. Supervize se pravidelně účastní všichni dobrovolníci, kteří docházejí na lůžková oddělení, ambulanci nebo jsou aktivní v centru, přítomný je i koordinátor a supervizorka, která setkání vede. Setkání jsou realizována pravidelně po šesti týdnech vždy po dvou hodinách. Přispívají především k včasnému rozpoznání a podchycení možných problémů, ať již v oblasti komunikace se zdravotníky, tak v oblasti samotné dobrovolnické aktivity a kontaktu s nemocnými. Díky tomu je možné najít adekvátní řešení problému tak, aby nebyla ohrožena činnost dobrovolníka ani samotný pacient. Dále slouží k rozšíření informací a nápadů pro rozvoj dobrovolnické aktivity. Také je zajištěn pravidelný kontakt s koordinátorem a v případě potřeby jsou k dispozici individuální konzultace se supervizorem.

Školení odborně zajišťuje celý tým Amelie svými profesemi. Konkrétně ředitelka, koordinátorka dobrovolníků, metodička, psychoterapeutka, sociální pracovnice a lékařka.

Dobrovolnickým programem dosud prošlo 101 vyškolených dobrovolníků se zaměřením na onkologickou problematiku. Z toho 46 dobrovolníků aktivně působí na onkologické klinice 1. LF VFN Praha, 1. interní klinice hemat-onkologie VFN Praha, onkologické klinice FN Olomouc a také v centrech Amelie v Praze, Olomouci a Rakovníku. 14 dobrovolníků bylo vyškoleno pro jiné dobrovolnické programy v rámci dobrovolnických center Brno, Liberec, Praha a další. 20 aktivních členů patientských organizací v rámci celé ČR. 3 zástupci odborníků (pastorační pracovníci, vedoucí dobrovolnických programů). 18 absolventů školení se aktivně nezapojilo.

Amelie, o. s., realizuje ještě další vzdělávací programy, a to školení pro patientské organizace sdružující onkologicky nemocné a akreditované vzdělávací aktivity pro nelékařské zdravotnické pracovníky.

Během jara 2011 se v Amelii, o. s., uskutečnila 3 školení pro členy patientských organizací, které se věnují onkologicky nemocným. Dvě školení se uskutečnila v Praze a poslední v Olomouci. Školení úspěšně absolvovalo celkem 29 účastníků, z toho 27 žen a 2 muži, kteří získali potvrzení o účasti. Cílem školení bylo pomoci aktivně zapojeným členům patientských organizací rozvíjet možnosti podpory onkologicky nemocným a zároveň udělat něco pro upevnění své role v organizaci a tím zlepšit její uspořádání a fungování. Školení zároveň umožnilo setkat se s druhými s podobnými zkušenostmi a vyslechnout si odborníky z různých oblastí, kteří aktivně pracují s onkologicky nemocnými.

V říjnu 2011 se v Centru Amelie v Praze uskutečnilo školení pro nelékařské zdravotnické pracovníky akreditované u České asociace sester. Účastníci školení vzdělávací akci hodnotili pozitivně a v rámci školení se Amelii podařilo navázat spolupráci s některými onkologickými klinikami. V současné době se chystáme akreditovat vzdělávací programy na MPSV pro pracovníky v sociálních službách a sociální pracovníky s psychosociální tematikou pro onkologicky nemocné. V praxi vidíme tuto problematiku, vzhledem ke stoupajícímu počtu onkologicky nemocných, jako velmi potřebnou, protože na trhu je podle našeho průzkumu takových vzdělávacích programů nedostatek.

*Šárka Slavíková, Michaela Chrdlová
Amelie, o. s.*

Firemní dobrovolnictví ve Skupině ČEZ – z pohledu zaměstnance...

Poprvé jsem se s pojmem dobrovolnictví setkala v práci v rámci projektu „Čas pro dobrou věc“. V té chvíli mi přišlo úžasné poskytnout svůj čas a energii na pomoc někomu, kdo ji zrovna potřebuje, za podpory svého zaměstnavatele, tedy v pracovní době. Skupina ČEZ nabízí svým zaměstnancům možnost využít jeden pracovní den v kalendářním roce činnosti, která pomůže vybrané neziskové organizaci.

Na firemním intranetu jsem si našla podrobné informace o dobrovolnickém dni a seznámila se s nabídkou akcí podle regionů a data. Vybrala jsem si neziskovou organizaci, ve které jsem chtěla pomoci, a portál „Čas pro dobrou věc“ mě prove-

dl jednotlivými kroky k registraci na skupinovou akci. **Přihlášení na akci bylo velmi jednoduché, jelikož registrační formulář byl přihlášením automaticky předvyplněn.**

Svým prvním dobrovolnickým dnem jsem měla možnost „pomoci svými prsty“ podpořit studenty a studentky (těžce slabozraké), a to tím, že jsem prepisovala články z odborné literatury do počítače. Z přepsaných textů, po speciálních počítačových úpravách, si mohli studenti články číst a připravovat se ke studiu. Mé kolegyně a kolegové, kteří sdíleli mé nadšení pro dobrou věc, pak ve svém volném čase pokračovali v prepisu knih občanům s tělesným postižením.

Inzerce

NEZISKOVKY.CZ
vzdělávací a informační centrum

Více než 15 let prostřednictvím vzdělávacího a informačního servisu rozvíjíme neziskový sektor v České republice a podporujeme filantropii. Pomáháme neziskovým a příspěvkovým organizacím v jejich profesionalizaci a současně přinášíme služby manažerům podniků a korporací, státním zaměstnancům, studentům a veřejnosti.

VZDĚLÁVÁNÍ
Zajišťujeme vzdělávací akce z oblastí:

- marketingu a public relations
- účetnictví a práva
- komunikace, prezentace a vyjednávání
- řízení a vedení lidí
- strategického plánování a řízení
- efektivního fungování správních rad
- fundraisingu včetně projektového řízení

PORTÁL
WWW.NEZISKOVKY.CZ

- burza práce
- bazar
- databáze finančních zdrojů
- elektronický zpravodaj Svět neziskovek
- daňový kalkulačtor
- katalog neziskovek
- poradenství
- katalog knihovny
- data o neziskovém sektoru v ČR

**DÁRCOVSTVÍ
SPOLEČENSKÁ
ODPOVĚDNOST**

- administrace charitativních projektů a grantových řízení podniků a korporací
- konzultace společenské odpovědnosti firem a podniků
- poradenství v oblasti dárcovství a sponzoringu

Účelem projektu firemního dobrovolnictví je pomoci těm, kteří to potřebují. Propracovaný systém dobrovolnických dnů je „korunován“ prospěšným partnerstvím firmy, zaměstnance a neziskové organizace. **V každém kraji je nabídka konkrétní pomoci finalizována tři týdny před termínem akcí. Zaměstnanci dostanou před každou etapou informaci a přihlašování je uzamčeno 7 kalendářních dnů před termínem akce.** Preferována je středa a čtvrtek s ohledem na možnosti a potřeby jednotlivých neziskových organizací. Všichni uživatelé firemního intranetu mají přístup na dobrovolnický portál zapojimse.cz a na aktuální informace se mohou podívat i z externího internetového prostředí. Hlavním cílem projektu Čas pro dobrou věc je pomoc veřejně prospěšným organizacím, proto v případě malého zájmu ze strany zaměstnanců Skupiny ČEZ se akce neruší, ale nabídne se jiným firmám.

Jelikož firemní dobrovolníci Skupiny ČEZ mohou pomáhat i individuálně, kdykoliv během roku a já jsem cítila velkou podporu ze strany svého zaměstnavatele a také mých kolegů a kolegyň, uskutečnila jsem svůj nápad – uspořádala jsem dětský den pro děti z Dětského domova ve Frýdku-Místku. Již při organizování dětského dne mě zástupkyně ředitelky dětského domova Mgr. Radmila Cigánková ve svém vyprávění o dětech v dětském domě navedla na další „myšlenku“ – uspořádat pro děti, které zůstávají o Vánocích v domově a jsou z toho velmi smutné, vánoční akci. Opět ve spolupráci s kolegyněmi a za podpory Skupiny ČEZ jsem zřídila pro děti prohlídku jízďárny s projížďkou na koních. Akce pro děti byly zábavné, veselé, ale hlavně nezapomenutelné!

Firemní dobrovolnictví mi dává příležitost k dobrovolné pomoci, kterou dělám s nadšením, pro radost i osobní naplnění. Mým přáním je, aby se dobrovolnictví stalo samozřejmou součástí společenského dění, které povede ke zvyšování kvality života. Prospěch z těchto aktivit nemá jen jednotlivec, kterému je konkrétní podpora nabídnuta, ale i jeho rodina, přátelé a lidé z jeho okolí. Tím, že přispějeme k vyšší kvalitě života jednotlivce, změníme jeho životní realitu v pozitivním smyslu.

Pro „krásný“ příklad firemního dobrovolnictví uvádím mé kolegyně a kolegy z úseku Fakturace a pohledávek ČEZ Zákaznických služeb, kteří se pravidelně účastní prospěšných a charitativních akcí a řídí se heslem: „Pomáháme s pocitem odpovědnosti vůči společnosti“:

– zúčastňují se dobrovolnických dnů v rámci firemního projektu „Čas pro dobrou věc“, každoročně se zapojují do předvánoční akce „Plníme přání“, pomáhali při mimořádných událostech, jako byly povodně, přispěli do sbírek Světluška a plamínek (pomoc nevidomým), zakoupením keramických výrobků podpořili Sociálně terapeutickou dílnu Ludgeřovice, uspořádali sbírku oblečení, kterou předali zástupci Červeného kříže, přepisovali knihy pro zrakově postižené studenty, věnovali dárky do tomboly pro tělesně postižené, sběrem autolékárniček ve spolupráci s humanitární organizací ADRA pomohli lidem v Africe, uspořádali dětský den a vánoční akci pro děti z Dětského domova ve Frýdku-Místku, „Během pro život“ podpořili onkologicky nemocné děti.

Alena Čepelová

Co přineslo číslo o dobrovolnictví a sociální práci

Rok 2011 byl vyhlášen „Evropským rokem dobrovolných činností na podporu aktivního občanství“ rozhodnutím Rady Evropské unie. Cílem evropského roku dobrovolnictví bylo v Evropské unii vytvořit prostředí příznivé pro dobrovolnictví; umožnit organizátorům dobrovolných činností, aby zlepšili jejich kvalitu; oceňovat a uznávat dobrovolné činnosti a zlepšovat povědomí o hodnotě a významu dobrovolnictví.

Když jsem si pročetla konečné uspořádání jednotlivých příspěvků v tomto čísle časopisu, které je zaměřené na dobrovolnictví a sociální práci, kladla jsem si mimo jiné otázky, které vycházely z výše uvedeného vyhlášení evropského roku dobrovolnictví. Odpovědi (na tyto otázky) jsem se snažila nalézt především v jednotlivých statích, rozhovorech a popř. v recenzích odborných publikací, které se fenoménem dobrovolnictví zabývají v kontextu národním i mezinárodními.

Současné trendy dobrovolnictví v oblastech sociální práce ale také v oblastech zdravotnictví, jsou podporou aktivního občanství a humanizace společnosti. Dobrovolnické činnosti můžeme

také pojmut jako nástroj podpory inkluzivního prostředí, které je nezbytnou součástí občanské společnosti (viz akademická stať Josefa Slowíka). Zajímavé je také pojmání dobrovolnictví jako komunitního sociálního kapitálu (viz akademická stať Alžbety Brozmanové Gregorové). Dobrovolnické aktivity směřují k dětem a k jejich volnočasovým aktivitám, k dospělým, kteří jsou např. zdravotně znevýhodněni, ale také k seniorům – např. v hospicové péči.

Tošner a Sozanská v knize Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích píší, že dobrovolnictví by ale nebylo bez dobrovolníků, lidí, kteří bez nároku na finanční odměnu poskytují svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti. Potenciálem mladých lidí aktivně se ve společnosti angažovat formou dobrovolnických aktivit se ve svém příspěvku zabývá Jana Kitlíňská a Michaela Jurtíková. Pavol Frič ve svém komentáři naznačuje další vývoj forem dobrovolnictví a mimo jiné uvádí, že pravděpodobně bude docházet k nárůstu individuálně orientovaných dobrovolníků, jejichž aktivity budou spíše příležitostné než pravidelné. Toto zjištění je důležitým podnětem pro organizace, které jsou doposud zaměřené především na manažerský model dobrovolnictví.

Moje kolegyně Tatiana Matulayová ve svém úvodním slově uvedla, že je důležité hledat a diskutovat možnosti a limity instituce sociální práce v občanské společnosti. Dovolte mi v tomto adventním čase popřát instituci sociální práce, aby v letech budoucích její možnosti převažovaly nad limity.

*Adéla Mojžíšová
spolugarantka čísla*

Recenzia časopisu Sociální práce / Sociálna práca – ročníka 2010

Redakčná rada časopisu Sociální práce / Sociálna práca požiadala prof. JUDr. Vojtecha Tkáča, CSc., z Fakulty sociálnych vied a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre o hodnotiacu recenziu celého ročníka 2010 (čísiel 1-4). Z jeho recenzie vyberáme:

Pozitívne hodnotíme český a slovenský charakter recenzovaného časopisu, ktorý umožňuje komparáciu a stretávanie odborných škôl, komparáciu názorov dvoch blízkych spoločenstiev a vytvára jednotnú a jednotiacu platformu odborných prístupov v dynamicky sa rozvíjajúcej sociálnej práci.

V prvom čísle posudzovaného časopisu sú publikované aj témy časopisu na celý rok, takýto postup je správny – umožňuje koncentráciu autorov i čitateľov. Jednotlivé čísla časopisu obsahujú dominantné okruhy a témy, zároveň komentujú široké spektrum problematiky sociálnej práce a zaoberajú sa celým radom ďalších skúmaných inštitútov.

1/2010 *Sociálna práca a zápas s chudobou* (garanti prof. PhDr. Jan Keller, CSc., a prof. PhDr. Anna Žilová, PhD.). Číslo obsahuje rozbor chudoby, sociologické, psychologické a legislatívne aspekty chudoby, aj v rozhovore s popredným odborníkom prof. Janom Kellerom. V pasážach o sociálnej práci so skupinami ohrozenými chudobou sú konkrétne príklady dobrej praxe. Významné sú úvahy o Európskom roku kultúry, v časti Akademické state sú rovnomerne rozložené systémové prístupy k vedeckému chápaniu chudoby.

2/2010 *Sociálna práca s umierajúcimi* (garanti Mgr. Marie Přidalová a doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD.) Voľbu monotematického zamerania treba

hodnotiť aj v súvislosti s nedostatkom odborných prístupov k problematike sociálnej práce s umierajúcimi za pozoruhodnú. Čitateľ dostáva monotematické a monografické vydanie, v ktorom je rovnomerne zastúpená teória i prax, v čísle sú tiež publikované medzinárodné dokumenty (*Charta práv umierajúcich*). Monotematické číslo je základom thanalogických prístupov k významnej etape života a smrti človeka, adresáti odborného pôsobenia nájdu v čísle aj v budúcnosti základ pre ďalší vedecký a praktický prístup k základným filozofickým hodnotám bytia.

3/2010 *Praktické využitie teórie v sociálnej práci* (garanti doc. PaedDr. Oldřich Chytil, Ph.D., a doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD.). Osem akademických statí a celkové zameranie monotematického čísla vytvorili základ pre poznávanie, aplikáciu a realizáciu, ako aj interakciu teórie a praxe sociálnej práce. Garanti konštatujú, že nová dimenzia poznávania v sociálnej práci spočíva v tom, že sa menia názory na potrebu prepojenia teórie a praxe, pričom teórie sú zdrojom profesionálnej identity sociálnej práce. V tejto časti časopis konfrontuje aj oblasti teoretického vzdelávania sociálnych pracovníkov. Pozitívne a aj inšpirujúco, z hľadiska budúcej orientácie, hodnotíme zavedenie polemiky do literárnej tvorby, ktorá chýba aj v iných odboroch (*Odvrátená tvár sociálnej práce*).

4/2010 *Zdravotné postihnutie v kontexte sociálnej práce* (garanti PhDr. Libor Novosád, Ph.D., a prof. PhDr. Anna Žilová, Ph.D.). Bez snahy neublížiť ostatným rubrikám konštatujeme, že v čísle jednoznačne dominujú Akademické state, pričom až jedenáť statí je doplnených širokým spektrom pohľadov na problematiku zdravotného postihnutia a riešenia sociálnych dôsledkov zdravotného postihnutia, najmä z hľadiska a kontextu sociálnej práce.

Časopis by mal v ďalšom období reagovať na významné svetové pohyby vo vede sociálnej práce, preto v nasledujúcich číslach odporúčame zohľadniť alebo aj otvoriť diskusiu na tieto udalosti a trendy v praxi:

Významné podujatia a diskusie vo svetovej a európskej vede sociálnej práce v rámci aktivít „Globálna agenda pre sociálnu prácu a sociálny rozvoj. Mobilizácia sociálnych pracovníkov, pedagógov a praxe pre globálnu zmenu“.

Integrácia medzinárodných organizácií (v r. 2010): *Medzinárodné združenie škôl sociálnej práce* (International Association of Schools of Social Work – IASSW), *Medzinárodná rada pre sociálny rozvoj* (International Council on Social Welfare – ICSW), *Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov* (International Federation of Social Workers – IFSW).

Založenie globálneho hnutia v Hongkongu v júni 2010, ktoré smeruje ku *Dňu sociálnej práce*

v OSN v marci 2012 a k spracovaniu tzv. *Globálnej agendy*.

Sociálna práca nadobúda nové dimenzie, súvisiace s voľným pohybom osôb, s globalizáciou a s europeizáciou aj mimo rámec EÚ, čo vyžaduje skúmanie z aspektu viacerých vedných disciplín.

Problematiku sociálnej práce upravujú i normatívne právne akty medzinárodného sociálneho práva, vrátane európskeho sociálneho práva. V prehľade právnych predpisov odporúčame komentovať a publikovať nové a platné prameňové práva EÚ, vrátane stratégií, proporcionálne v obidvoch republikách a v členských štátoch EÚ.

Záver: Jednotlivé čísla časopisu *Sociálna práca / Sociálna práca, časopis pre teóriu, prax a vzdelávanie v sociálnej práci*, ročník 10, hodnotíme veľmi pozitívne. Publikovanie jednotlivých čísel je prospešné pre teóriu i pre prax sociálnej práce. Aktuálnosť a potreba vydávať odborný časopis (a ďalšie odborné publikácie) je odôvodnená nedostatkom koncepčných prác z oblasti sociálnej práce. Sme presvedčení o rozširujúcom sa záujme odbornej verejnosti o prezentovanú problematiku.

Vojtech Tkáč

(krátila Anna Tokárová)

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

garantka čísla
Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta
Inštitút edukológie a sociálnej práce
E-mail: tmatulay@gmail.com

Doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

spolugarantka čísla
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta, Katedra sociální práce
E-mail: mojzis@zsf.jcu.cz

Doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD.

Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta
Inštitút edukológie a sociálnej práce
E-mail: balogova@unipo.sk

Mgr. Lenka Černá

ředitelka
Dobrovolnické centrum, o. s.
E-mail: lenka@dcul.cz
www.dcul.cz

Renata Dohnalová

koordinátorka dobrovolnického programu
Dobrovolnické centrum FN v Motole
E-mail: Renata.Dohnalova@fnmotol.cz
www.dcmotol.cz

Dobrovolnícka skupina Vřba

Onkologický ústav sv. Alžbety
E-mail: dsvrba@dsvrba.sk
www.dsvrba.sk

Doc. PhDr. Pavol Frič

Univerzita Karlova v Praze
Institut sociologických studií, Katedra sociologie
E-mail: fric@fsv.cuni.cz

PhDr. Marta Hanečáková

riaditeľka
Centrum voľného času v Starej Ľubovni
E-mail: cvc@cvc.sk
www.cvc.sk

Dagmar Hoferková

vedoucí DC Ostrava
ADRA, o. s.
E-mail: dcostrava@adra.cz
www.adraostrava.cz

Mgr. Gabriela Gliševičová

projektová manažérka
IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže
E-mail: gabriela.glisovicova@iuventa.sk

PhDr. Lenka Holá, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií
E-mail: lenka.hola@upol.cz
www.upol.cz

MUDr. Michaela Chrdlová

terapeutka a psycho-onkoložka v přímé práci s klienty
supervizorka dobrovolníků Praha
Amélie, o. s.
E-mail: poradna@amelie-os.cz
www.amelie-os.cz

MUDr. Ivana Kořínková

ředitelka divize podpory zdraví
Consult Hospital, s. r. o.
E-mail: Ivana.Korinkova@consulth.cz

Doc. PhDr. ThDr. Stanislav Košč, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku
Pedagogická fakulta
Katedra misijnej a charitatívnej činnosti
E-mail: stanislav.kosc@ku.sk
www.ku.sk

Ing. et Bc. Zdenka Kumstýřová

ředitelka
Charita Přelouč
E-mail: charita.prelouc@gmail.com

Doc. PhDr. Kvetoslava Repková, CSc.

Inštitút pre výskum práce a rodiny
E-mail: repkova@sspr.gov.sk

Mgr. Zuzana Radoňová

koordinátorka dobrovolnických projektů
Diecézní katolická charita Hradec Králové
E-mail: zuzana.radonova@hk.caritas.cz

Mgr. Šárka Slavíková

vedoucí odborné skupiny
sociální pracovnice v přímé práci s klienty
Amélie, o. s.
E-mail: info@amelie-os.cz
www.amelie-os.cz

Mgr. Tereza Štaudová

koordinátorka dobrovolníků
Diecézní katolická charita Hradec Králové
E-mail: tereza.staudova@hk.caritas.cz

PhDr. Jiří Tošner

předseda
Hestia, o. s.
E-mail: jiri.tosner@hest.cz
www.hest.cz

Robin Ujfalusi

ředitel sdružení
INEX – Sdružení dobrovolných aktivit
E-mail: robin.ujfalusi@inexsda.cz
www.inexsda.cz

Mgr. Dagmara Verešejová

regionální odborná řešitelka projektu
IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže
E-mail: dagmar.verespejova@iuventa.sk

Mgr. Petra Vymětalíková

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Odbor pro mládež
E-mail: petra.vymetalikova@msmt.cz
www.msmt.cz

Kontakty na autorky a autory akademických statí**PhDr. Alžběta Brozmanová Gregorová, PhD.**

Univerzita Mateja Bela
Pedagogická fakulta
E-mail: alzbeta.gregorova@umb.sk

Prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

Univerzita Palackého
Fakulta tělesné kultury
E-mail: ivo.jirasek@upol.cz

Mgr. Miroslava Jirásková

Univerzita Palackého
Pedagogická fakulta
E-mail: miroslavajiraskova@seznam.cz

Mgr. Michaela Jurtíková

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
E-mail: Jurtikova@fhs.utb.cz

Mgr. Jana Kitlíňská, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
E-mail: Kitlinska@fhs.utb.cz

Doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra sociální práce
E-mail: mojzis@zsf.jcu.cz

Mgr. Alžběta Mračková

výkonná ředitelka
C.A.R.D.O.
E-mail: a.mrackova@cardo-eu.net

Mgr. Renata Polepilová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
E-mail: polepilova@fhs.utb.cz

PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
E-mail: slowik@kpg.zcu.cz

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
E-mail: vavrova@fhs.utb.cz

Doc. PhDr. Helena Zášková, CSc.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra psychologie a speciální pedagogiky
E-mail: zaskodna@zsf.jcu.cz

sp

sociální práce
sociálna prácanabízíme spojení teorie s praxí
ponúkame spojenie teórie s praxou**vydavatel:****Asociace vzdělavatelů v sociální práci**

Joštova 10, 602 00 Brno

web: www.asvsp.orgNa vydávání se podílí ZSF Jihočeské univerzity v Českých
Budějovicích.

číslo/ročník: 4/2011

počet stran: 124

adresa redakce:

Joštova 10, 602 00 Brno

tel.: +420 549 495 224

e-mail: socialniprace@socialniprace.czweb: www.socialniprace.cz**šéfredaktor:****Roman Baláz**e-mail: roman.balaz@socialniprace.cz

tel.: +420 549 491 969

editorka akademické části:**Zdeňka Dohnalová**e-mail: zdenka.dohnalova@socialniprace.cz

tel.: +420 549 493 586

redaktorka:**Eliška Barochová**e-mail: socialniprace@socialniprace.cz**redaktorka (Slovenská republika):****Michaela Lipčáková**e-mail: michaela.lipcakova@gmail.com**odborná supervizorka:****Mirka Nečasová**e-mail: necasova@fss.muni.cz**foto na titulní straně:****Domov Slunečnice**

copyright: Adra o. s., foto: Eva Palkovičová

korektura:**Vilém Kmuníček****grafická úprava:****Radovan Goj**www.goj.cz**tiskne:****Lupress, s. r. o.**

evidenční číslo MK: MK ČR E 13795

ISSN: 1213-6204

redakční rada:Prof. PhDr. **Libor Musil**, CSc. (předseda),prof. PhDr. **Anna Tokárová**, CSc. (podpředsedníčka),Mgr. **Martin Bednář**, Ph.D., doc. PaedDr. **Oldřich Chy-****til**, Ph.D., Dr. Ing. **Alois Křišťan**, ThD., doc. PhDr. **Eva****Mydlíková**, Ph.D., doc. **PhDr. Pavel Navrátil**, Ph.D.,PhDr. **Mirka Nečasová**, Ph.D. (výkonná tajemniceASVSP), PhDr. Mgr. **Libor Novosád**, Ph.D. (Společnostsociálních pracovníků), prof. PaedDr. **Milan Schavel**,PhD., prof. PhDr. **Anna Žilová**, PhD., prof. **Malcolm****Payne**, PhD., Mgr. **Roman Baláz** (šéfredaktor)**ekonomka časopisu a předplatné:****Olga Cídllová**e-mail: olga.cidlova@socialniprace.cz

tel.: +420 549 495 224

specialistka marketingu:**Aneta Hyrníková**e-mail: inzerce@socialniprace.cz

Základní cena je 265 Kč/ks vč. DPH; cena pro studenty je 165 Kč/ks vč. DPH; roční předplatné (4 čísla) je se slevou 10 % 954 Kč vč. DPH; roční předplatné pro studenty (4 čísla) je se slevou 30 % 462 Kč vč. DPH; sponzorské předplatné je 1 200 Kč vč. DPH.

Objednávejte na www.socialniprace.cz. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele firma **SEND Předplatné**.

Akademické statě procházejí dvojím recenzním řízením. Otištěné příspěvky nejsou honorovány.

Redakce si vyhrazuje právo upravit nevyžádané příspěvky do publicistické části. Otištěné příspěvky jsou povinnou literaturou pro studenty ZSF JU v Českých Budějovicích.

Veřejný závazek časopisu

Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci

Časopis pre teóriu, prax a vzdelávanie v sociálnej práci

Posláním časopisu Sociální práce / Sociálna práca je:

- podporovat schopnost české a slovenské společnosti řešit životní problémy lidí prostřednictvím sociální práce;
- podporovat kvalitu sociální práce a profesionalizaci praxe sociální práce;
- přispívat k rozvoji sociální práce jako vědní disciplíny a ke zkvalitnění vzdělávání v sociální práci;
- podporovat zájmy poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb.

V zájmu dosažení těchto cílů bude časopis v rámci obce sociálních pracovníků a s nimi spolupracujících a pomáhajících pracovníků jiných oborů podporovat:

- postoje, které považují odbornost a lidskost za rovnocenná kritéria kvality sociální práce;
- postoje, které kladou důraz na propojení teoretického zdůvodnění postupů sociální práce s její praktickou orientací na problémy klientů a jejich reálné možnosti;
- soudržnost všech, kteří se angažují ve prospěch řešení problémů klientů prostřednictvím sociální práce;
- otevřenou, odlišnosti chápající, poučenou a věcnou diskusi v rámci obce sociálních pracovníků;
- chuť a zájem sociálních pracovníků vidět sebe samé očima jiných.

Posláním časopisu Sociální práce / Sociálna práca je:

- podporovať schopnosť českej a slovenskej spoločnosti riešiť životné problémy ľudí prostredníctvom sociálnej práce;
- podporovať kvalitu sociálnej práce a profesionalizáciu praxe sociálnej práce;
- prispievať k rozvoju sociálnej práce ako vedeckej disciplíny a k skvalitneniu vzdelávania v sociálnej práci;
- podporovať záujmy poskytovateľov a užívateľov sociálnych služieb.

V záujme dosiahnutia týchto cieľov bude časopis v rámci obce sociálnych pracovníkov a s nimi spolupracujúcich a pomáhajúcich pracovníkov iných odborov podporovať:

- postoje, ktoré považujú odbornosť a ľudskosť za rovnocenné kritériá kvality sociálnej práce;
- postoje, ktoré kladú dôraz na prepojenie teoretického zdôvodnenia postupov sociálnej práce s jej praktickou orientáciou na problémy klientov a ich reálne možnosti;
- súdržnosť všetkých, ktorí sa angažujú v prospech riešenia problémov klientov prostredníctvom sociálnej práce,
- otvorenú, odlišnosti chápajúcu, poučenú a vecnú diskusiu v rámci obce sociálnych pracovníkov;
- chuť a záujem sociálnych pracovníkov vidieť samých seba očami iných.

Anotace čísla 1/2012

Vytváranie siete služieb / Vytváření sítí služeb

Sociální síť služeb vytvárá v teoretické a praktické rovině najschodnější cestu při řešení sociálních problémů klienta. V oblasti komunitní sociální práce, která reaguje na místní specifika a potřeby, se začíná zpracovávat sociální síť služeb. Právě proces tvorby komunitních plánů přinesol v podmínkách Slovenské republiky prostor na vytváření sociálních sítí služeb. Aktivně zapojení veřejného, neveřejného sektoru v procesu tvorby poukázalo na konkrétní problémy v distribuci klienta a nutnost tvorby síťování.

Praktiky i teoretiky sociální práce spojuje otázka, jak přispívat k řešení sociálních problémů, které jsou provázané, mnohočetné, obtížně ovlivnitelné a účinná opatření nejsou realizovatelná jednotlivými subjekty. Při nedávném výzkumu, na kterém jsem spolupracovala, jsem od sociálních pracovníků slyšela mnohé o jejich pocitech bezmocnosti, o neprovázanosti a roztržitosti systémů pomoci, o absenci nástrojů k řešení problémů a o jen malé možnosti sociálních pracovníků tuto situaci ovlivnit. Možný vliv připouštěli jen na lokální úrovni.

V oblasti komunitní práce se mnozí zjištění, že lokálně rozvinutá řešení v lokálních sociálních sítích jsou podstatně více zplnomocňující a umožňují tvořivější přístupy. Sociologové zdůrazňují sociální síť vazeb mezi lokálními aktéry ze soukromého, ve-

řejného i neziskového sektoru jako důležitý faktor rozvoje a domnívají se, že dobře fungující regiony mají husté sítě asociací a skupin, které podporují spolupráci spíše než hierarchické nařizování.

Právě sociální sítě institucí a partnerství veřejného, soukromého a neziskového sektoru v sociální práci vnímám jako příležitost, jak na problémy klientů reagovat komplexně (snad i účinně) a s pocitem určité míry vlivu.

Toto číslo je zaměřené na tvorbu sítí služeb, preto je důležité diskutovat na témy:

- zkušenosti sociálních pracovníků s tvorbou a využíváním sítí služeb;
- konkrétní kroky v procese síťování s důrazem na legislativní normu;
- návrhy a podněty při zavádění partnerství v sociálních sítích;
- možnosti a limity sociální práce při práci se sítěmi;
- zkušenosti sociálních pracovníků s využíváním síťování;
- zkušenosti se zaváděním konceptu partnerství a participace v sociálních sítích.

Doc. PhDr. Irena Kamanová, Ph.D.

*PhDr. Alice Gojová, Ph.D.
garantky čísla*

Předplatné 2012

Přijímáme objednávky předplatného na rok 2012!

Témata následujícího ročníku časopisu **Sociální práce/Sociální práca** jsou:

1/2012 - Vytváření sítí služeb

2/2012 - Sociální práce s pachateli trestných činů

3/2012 - Současná politika státu a sociální práce

4/2012 - Školská sociální práca

Základní cena ročního předplatného je **954 Kč**, studenti prezenční formy studia zaplatí za roční předplatné **462 Kč**. Základní cena jednoho výtisku je **265 Kč**, cena pro studenty prezenční formy studia je **165 Kč**.

Objednávejte on-line na www.socialniprace.cz/objednavka.php

@ olga.cidlova@socialniprace.cz

+ 420 549 495 224

Pokyny pro autory

Časopis vychází čtyřikrát v roce a publikuje co nejširší spektrum článků relevantních pro sociální práci. Články mohou být zaměřeny na jakýkoliv aspekt praxe, výzkumu, teorie či vzdělávání. Časopis má následující strukturu:

1. Editorial
2. O čem se mluví
3. Inspirace pro praxi
4. Anketa
5. Fakta, vyhlášky, zákony, dokumenty...
6. Pohledy na věc
7. Akademické statě
8. Studentské práce
9. Recenze knih
10. Zprávy, akce, oznámení
11. Napsali jste nám
12. Kontakty

Časopis je zaměřen na publicisticko-praktickou a akademickou část. Zatímco v částech 7 a 8 jsou publikovány zejména texty, které referují o výzkumu a studentských pracích, ostatní části jsou koncipovány širěji a jsou určeny pro publikování textů autorů z praxe (informace o zajímavých projektech, problematických skutečnostech výkonu profese atp.). Nároky na úroveň autorských textů určených pro publikaci v jednotlivých rubrikách jsou odlišné. Následující pokyny jsou pak adresovány autorům do akademické části časopisu.

1. Pokyny autorům akademických textů

Redakce přijímá příspěvky, které odpovídají profilu časopisu. Zasláný příspěvek musí být určen výhradně pro publikaci v časopise Sociální práce / Sociální práce. Může se však jednat i o přepracovaný a doplněný text, který byl již dříve publikován v jiném časopise. Počet příspěvků od jednoho autora je omezen na dva za jeden rok.

NABÍDKA RUKOPISŮ A RECENZNÍ ŘÍZENÍ

Akademickým textem se pro účely našeho časopisu rozumí výzkumná, popř. přehledová stať (teoretická, historizující aj.). Předpokladem zařazení příspěvku do recenzního řízení je skutečnost, že v textu autor systematicky pracuje s relevantními prameny, objasňuje výzkumnou metodologii a s ohledem na svůj výzkumný cíl prezentuje také zjištění. Vzhledem k profesnímu charakteru časopisu preferujeme texty, které obsahují vedle zmíněných aspektů také aplikační dimenzi, v níž autor objasňuje relevanci svých zjištění v kontextu sociální práce.

Recenzní řízení je oboustranně anonymní a je prováděno dvěma na sobě nezávislými recenzenty. Studentské práce procházejí jedním recenzním řízením. Práce jsou posuzovány po stránce obsahové i formální. V případě potřeby může být práce vrácena autorům k doplnění či k přepracování. Na základě posudků bude rozhodnuto o jejich přijetí či odmítnutí. Ve sporných případech rozhoduje předseda redakční rady. Redakci se prostřednictvím e-mailové komunikace zasílají dvě provedení rukopisu. Jedno z nich nesmí obsahovat žádné údaje, které by mohly vést k identifikaci autora. Druhé provedení příspěvku odešle v kompletní verzi.

Uveřejněná stať se stává majetkem časopisu a přetisknout její část nebo použít ji v jiné publikaci lze jen s citací původu.

Redakce si vyhrazuje právo provádět drobné stylistické úpravy. Nevyžádané rukopisy a přílohy se nevracejí.

ROZHODNUTÍ O VYDÁNÍ

O výsledku recenzního řízení je autor vyrozuměn do tří měsíců od data obdržení statí.

NÁLEŽITOSTI RUKOPISU

Text musí být napsán v souladu s platnými jazykovými normami. Texty žádáme napsané písmem Times New Roman, velikost písma 12, styl písma Normální. Stránky nejsou očíslované. Poznámky pod čarou lokalizujte výhradně na konec statí.

- I. Titulní strana** obsahuje výstižný a stručný název práce v češtině – nebo slovenský ekvivalent – a v angličtině, jména všech autorů, biografickou charakteristiku (do 50 slov) a v poznámce pod čarou také kontaktní informaci pro korespondenci.
- II. Český nebo slovenský abstrakt** v rozsahu maximálně 200 slov.
- III. Klíčová slova** v češtině (slovenštině). Používejte prosím max. dvouvýrazová slovní spojení.
- IV. Abstrakt** v angličtině v rozsahu maximálně 200 slov.
- V. Klíčová slova** v angličtině. Používejte prosím max. dvouvýrazová slovní spojení.
- VI. Vlastní text** (rozsah maximálně 10 000 slov).

VII. Seznam citované literatury: Autory žádáme, aby zvýšenou pozornost věnovali přesnému a korektnímu odkazování (viz níže). V textu se odkazuje uvedením autora příjmením, roku publikace (Korda, 2002) a v případě, že se jedná o doslovnou citaci, také strany uvedené za rokem po dvojtečce. Seznam literatury je uveden na konci statě a je v něm uvedena pouze literatura, na kterou se v textu odkazuje. Seznam je uspořádán abecedně podle autorů a v případě, že se odkazuje na více prací téhož autora, jsou jeho práce uvedeny chronologicky. Jestliže se odkazuje na práce autora, které publikoval v tomtéž roce, jsou práce odlišeny uvedením písmena a, b atd. u roku vydání.

VIII. Tabulky a grafy: Tabulka nesmí být širší než 14 cm. Výška písma alespoň 8–10. Při grafech používejte laskavě výrazné kontrastní barvy (upozorňujeme, že časopis je černobílý).

CITACE A ODKAZY

Citace a odkazy se uvádějí v souladu s ČSN ISO 690 (010197). Vybrané příklady zde uvádíme:

Monografická publikace:

PELIKÁN, J. *Základy výzkumu*. Praha: Karolinum, 1998.

Citace z monografické publikace:

FOUČKOVÁ, M. *Reinkarnace a hlubinná terapie*. In WHITTON, J. L. a FISHER, J. *Život mezi životy*. Brno: Bollingenská věž, 1992, s. 9–14.

Citace z časopisu:

WINTER, J. *Z trosek likvidace signál celé Evropy*. *Českomoravský profit*, 1995, roč. 6, č. 28, s. 10–11.

Internetové zdroje:

www.romove.cz/cz/ [on-line] [17. 11. 2003]

Studentské práce akademického charakteru: Autoři by měli usilovat o stejnou úroveň jako u akademických článků. Předpokládá se pouze částečná znalost a orientace v dané problematice. Použití literatury a citace jako u akademických statí jsou předpokladem pro publikování. Upozorňujeme autory, kteří chtějí zveřejnit zkrácenou verzi své bakalářské nebo diplomové práce, že text nesmí zahrnovat obsah práce.

2. Pokyny pro příspěvky do publicistických rubrik

Příspěvky do rubrik Inspirace pro praxi, O čem se mluví, případně Pohledy na věc v publicistické části časopisu mají stanovený formát v rozmezí 4000 až 8000 znaků včetně mezer. Jejich konkrétní podoba bude upřesňována individuálně na základě dohody s redakcí. Redakce si vyhrazuje právo nevyžádané příspěvky odmítnout, či upravit podle svých potřeb.

Příspěvky zasílejte bez přednastaveného formátování, bez odrážek a mezer mezi řádky ve formátu doc, či rtf, jednoduchém řádkování, ve formátu písma Times New Roman, velikost písma 12. Stránky nečíslujte. Používejte co nejméně poznámek pod čarou. Fakta, která považujete za důležitá, pište rovnou do textu.

3. Pokyny pro formát knižních recenzí

Rubrika Recenze nabízí prostor všem zájemcům, kteří chtějí seznámit ostatní čtenáře se zajímavými knihami z oblasti sociální práce a příbuzných oborů. Na zveřejnění recenze je nutno se předem domluvit s redakcí.

Rozsah recenze je stanoven na 3000–6000 znaků včetně mezer, další náležitosti jsou stejné jako v případě poslání příspěvku do dalších publicistických rubrik. Recenze musí obsahovat bibliografický údaj o hodnocené knize (Daniela Vodáčková a kol.: *Krizová intervence*, Portál, Praha, 2002) a jméno autora recenze spolu s kontaktem.

4. Kontaktní údaje:

ASVSP, časopis Sociální práce / Sociální práce, Joštova 10, 602 00 Brno

články do akademické části:

Mgr. Zdenka Dohnalová, Ph.D.
e-mail: zdenka.dohnalova@socialniprace.cz
tel.: + 420 549 493 586

články do publicistické části:

Mgr. Roman Baláz
e-mail: roman.balaz@socialniprace.cz
tel.: + 420 549 491 969

<http://www.socialniprace.cz>

Žízeň a hlad vyřešit umíme. Uvědomujeme
si ale vždy všechny potřeby ohrožených dětí?
Hledejme odpověď společně.

www.cijedite.cz

hlad nemám

Projekt „ČÍ JE DÍTĚ?“ si klade za cíl iniciovat a podporovat diskuzi všech subjektů, které se podílejí na práci s ohroženými dětmi a rodinami. Prostřednictvím diskuze chce přispět k pochopení tolik potřebných změn v současném systému péče jakož i procesu jeho reformy. Pokud ani vám není tato problematika lhostejná, přispějte prosím svými názory.